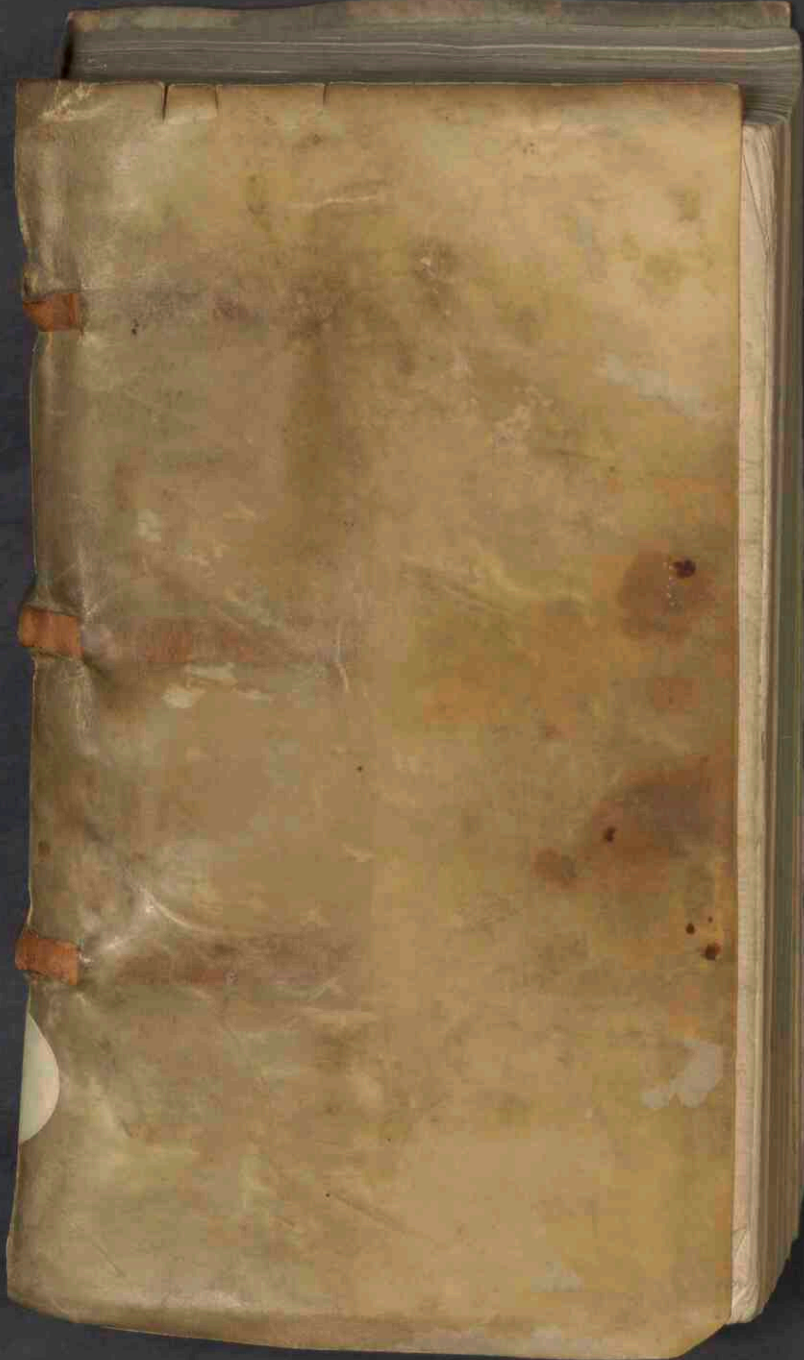

**De re metallica; hoc est, De origine, Varietate, & Natura
Corporum Metallicorum, Lapidum, Gemmarum, atq[ue]
aliarum, quae ex fodinis eruuntur, rerum, ad medicinae usum
deservientium, libri III,**

<https://hdl.handle.net/1874/451955>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

C. VCELIOUS

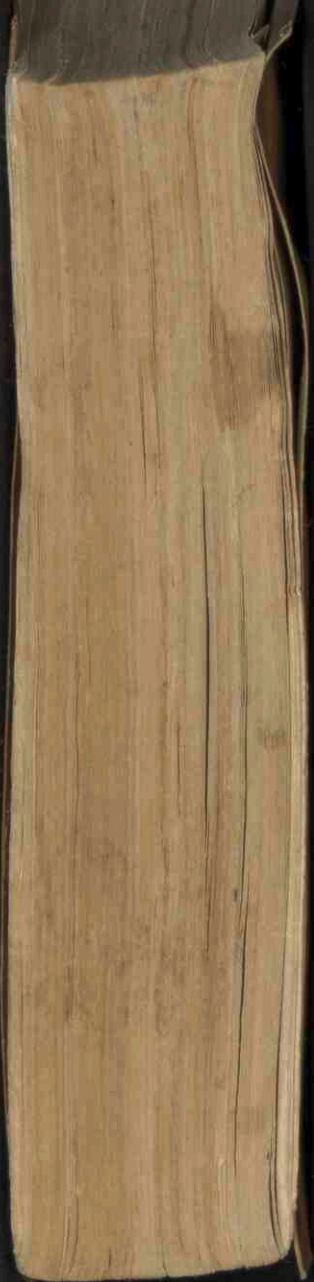
DE ER

METALLICUS

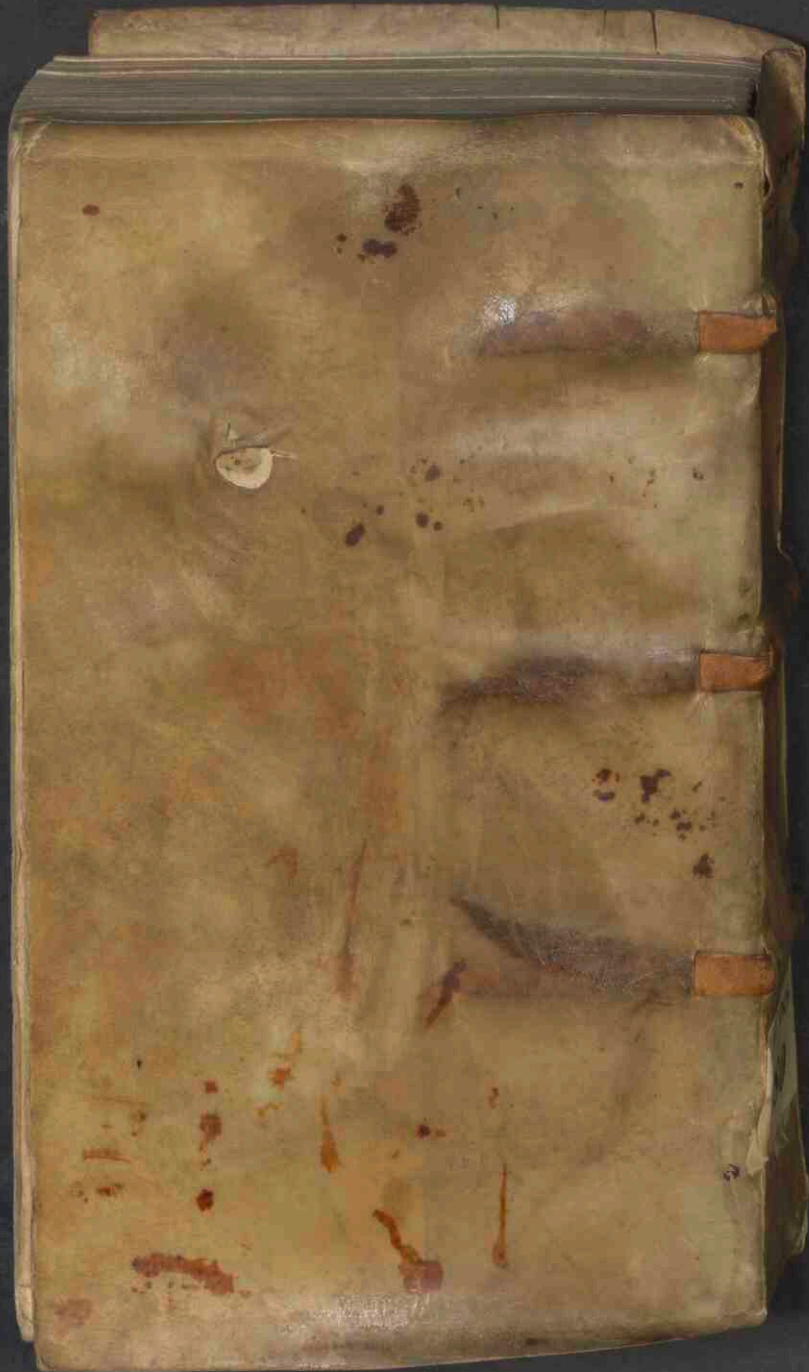
R. oct.

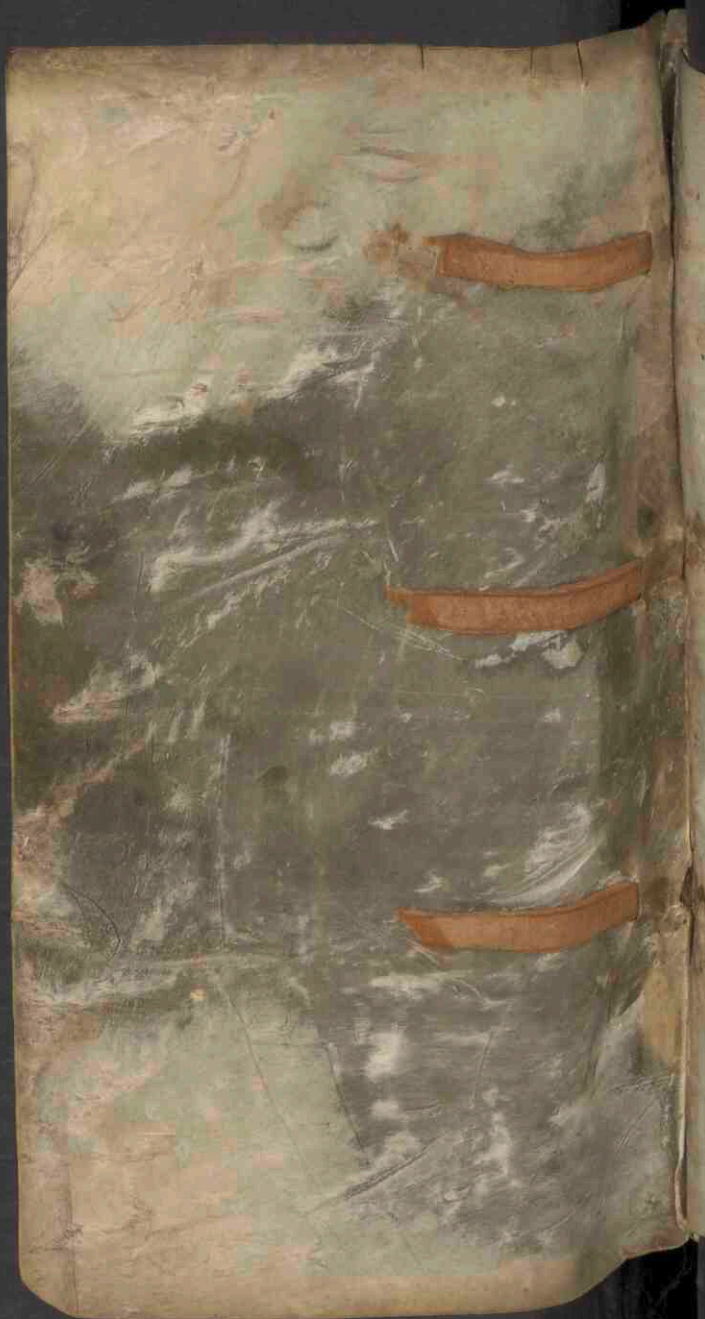
180

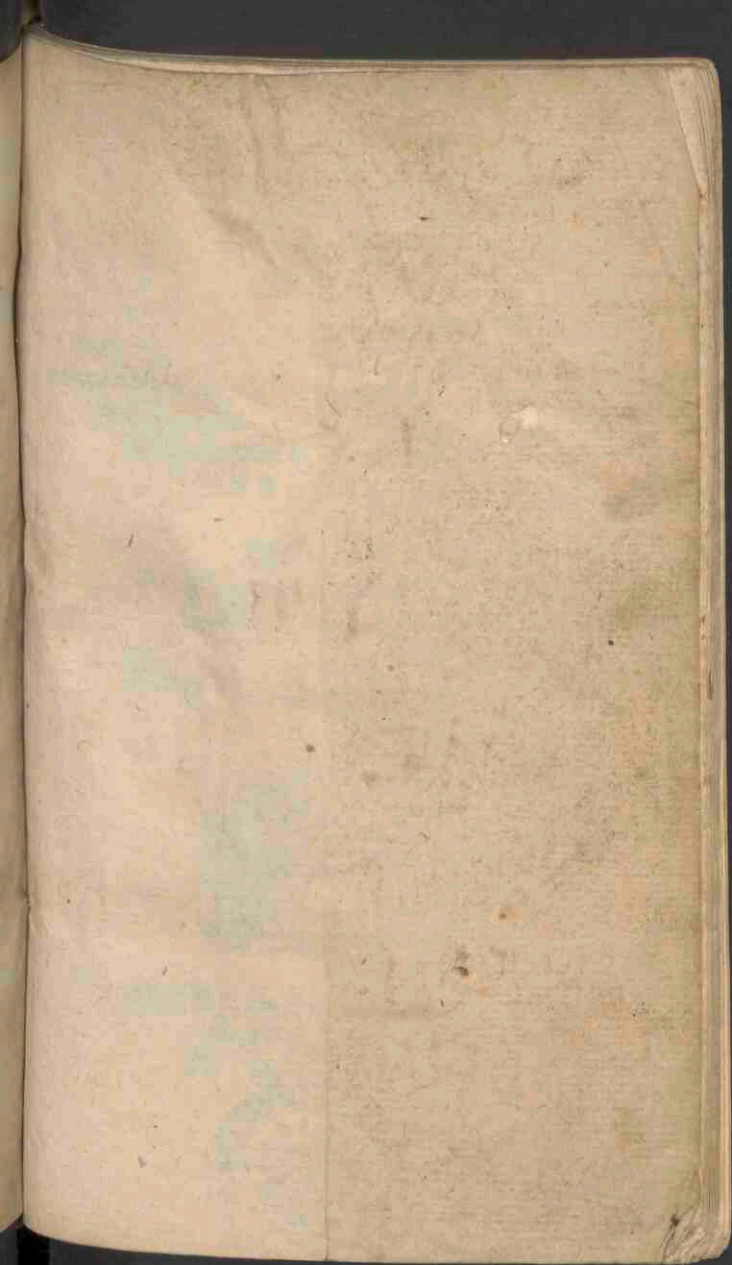

180

R. oct.

180

N 213. B.

R. 8° = 180.

DE RE
METALLI-
CA, HOC EST, DE ORIGINE,
Varietate, & Natura Corporum
Metallicorum, Lapidum, Gemmarum, atq; alia-
rum, que ex fodinis eruuntur, rerum, ad
Medicinae usum deferuientium,
LIBRI III.

Autore
CHRISTOPHORO
Encelio Salueldensi.
Cum Priuilegio Imp.

*Exdonat. hinc
à Ditzfel*

FRANC. Apud Hared. Chri-
stiani Egenolphi.
M. D. LVII.

DE RE METALLIS

HOC EST DE ORIGINIBUS
METALLORUM, ET NUNCIO
CUM REPERTIS, QUAE
SUNT IN HIS PARTIBUS
MUNDI, QUAE
SUNT IN HIS PARTIBUS

CHRISTOPHORO

DE RE METALLIS

IN HIS PARTIBUS

DE RE METALLIS

DE RE METALLIS

DE RE METALLIS

INDEX.

INDEX RERVM	Animonium	65
Uerborum, quæ hoc opere traduntur.	Aphronitrum	112 168
	Aphrosclinton	202 247
A.	Arabicus lapis	200
Absinthites	214 ex Araneo Gemma	219
Achates	ibi. Argemum	15
Aconitum herba	269 Argemum uiuum	15
Adamas	177 Argemum rude, coloris	
Adarces	152 rubei	16
Aes, seu cuprum	23 coloris plumbei	17
Aes ustum	49 coloris nigri	19
Aeris ærugo	52 55 coloris purpurei	ibi.
Aeris flos	49 coloris cineracei	et
Aeris squama	51 ruffi	20
Ætites	230 Argemi recrementū	ibi.
Alabastria	205 Argemi spuma	21
Alabastrites	ibi. Argilla	113
Albertus credulus	31 Artis	152
Alectorius	206 Asbestos	214
Alofanthus	107 Asphaltum	188
Alfines ungula	278 Assus	166
Alumen	97 Asteria gemma	208
Alumen plumosum	213 Asthmatis remedia	237
Aluum sistencia	237	242
Amandinus	266 Astrios	208
Ambra	108 Astroitis	299
Amethystus	254 Atramentū librariū	144
Amiantus lapis	213 Atramentum futoriū	73
Amuleta	263 264 271	et 3

INDEX.

Auripigmentum	91.	Calais	234
Aurum		Calaminaris lapis	148
Aurum in capitulis pisci		Calculi uesicae remedi-	
um	14	um	162, 218, 237
Aurum filius naturæ	3	Calculi remedia	211, 212,
			218, 226, 236.
B.			
Basiliscus ex galli ouo na-		Calx uiua	146
scitur	244	ex Cancro lapis	218
Basilisci syluestris descri		Carbunculus	250
ptio		ibi. Carchedonius	ibid.
Baurach	109	Carpa, Carpio	218
Basthardum	296	Carpionis lapis	ibi.
Beryllus	259	Caro marina	152
Berylli politio		ibi. Catochutes	248
Bezaar lapis	235	Ceraunia	208
Bitumen	188	ex Cerui partibus reme-	
Bonosæ	244	dia	236
Borax	220	Cerui lachryma	ibi.
Botryites	35. 38	Cerussa	71
Buso	220	Ceraunias	209.
C.			
		Ceycum	149
Cachris quercina	238	Chalcitis	97
Cadmia factitia	36. 37	Chelydri	221
Cadmia natiua	32. 35.	Chelidonia gemma	229
	41. 47. 207	Chelomtides	227
Cadmia terra	35	Chelidonium	229
Cæralium	159	Chimistarum error	64
		Coral.	

INDEX.

Corallium	158	Cystolithos	153
Chrysolithus	255	D.	
Chrysolampis	256	Draconias	223
Chrysoprasmus	259	Dionysius	267.
Chrysocolla	110. 120	Dionysias	ibi.
Cinnabaris	126. 127	Diphryges	85
Cinis sarmenticius	148	Drachates	223
Ciraliu	159	Draconites gemma	ibi.
Cobaltum	31	Dy/emeria remedia	202
Cœruleum	122		238
Coitus diuersitas	239	E.	
Colcotar	80	Echiees	222
Collyrion	140	Echites	ibi.
Comitialibus utilia	197	Echidna	ibi.
211. 220. 224. 236.		Echis	ibi.
		Encauma	20
Concha margaritifera	238	Enydros	231
	215	Epati conducentia	242
Concha tornatilis	219	Epilepsiæ remedia	230
Conceptum iuuania	237		242. 258
246. 253. 260.		Erinacci iecur	242
Cor lætificantia	253	Eurostriata	212
Corneolus	266	F.	
Cos	269	Febris remedia	237
Cos ocularis	270	Faba maris	271
Cos olearia	ibi.	Ferrum	56
Cropodina	221	Fex	145
Crystallus	202	Ficedula	235
Curaliu	159		

INDEX.

Flos Asie petrae	167	Glessarij	195
Flos salis	107	Glessinga	ibi.
Fluores	156	Granatus	258
Fluxus sanguinis remedia	221 265	Gratiam ex amorem con-	
		cilianis	265 271
Fuligo pictoria	144	Gypsum	147
Funduli gemma	217	Gypsum optimum	148
Fungus marinus	153		H.
	G.	Halcyones aues	149 150
Gagates	180 198	Halcyonium	149
Gagtes	232	Hematites	168 251
Galena	66	Hæmorrhoidü cura	202
Galactites	204	Helcysma	20
Galaxia	205	Heliotropium	200
Galli sylvestris gemma	242	Heracleus lapis	171 270
Garamanites	251	Hyacinthus	255
Garum	107	Hydri	223
Gehenna Salamædra	214	Hyenæ gemma	255
Gemma Veneris	154		I.
Gemmonida	253	Iasspis	262
Georgij Valle encomi-		Ictericæ remedia	237
on	18	Indicum	125
Germania omnium metal-		Infans deformis	152
lorum ferax	36	Iris	208
Glacies Mariæ	148 200	Iris gemma	207
Glastum	125 182	Iscultos	214
Glessum	182	Iudaicus lapis	212
Glessaria	195		L.

Lacery

INDEX.

<i>Lacerta</i>	219	<i>Margaritarum conce-</i>	
<i>Lapis demonis</i>	208	<i>ptus</i>	216
<i>Lapis lime</i>	200	<i>Margarite factitie</i>	217
<i>Lapis specularis</i>	200	<i>Medeæ gemma</i>	267
<i>Lapis Vulcani</i>	247	<i>Medicamentum psori-</i>	
<i>Lemnia terra</i>	99	<i>con</i>	81
<i>Lemnos Insula</i>	132	<i>Melanteria</i>	83
<i>Lepram curantia</i>	132	<i>Melancoryphus</i>	234
<i>Leucogagea</i>	258	<i>Melitites</i>	204
<i>Leucographis</i>	204	<i>Memphites lapis</i>	247
<i>Lithambrax</i>	185	<i>Mercurius</i>	11
<i>Lithodendron</i>	187	<i>Metallorum origo</i>	1
<i>Loliges</i>	160	<i>Mineralium diuisio</i>	5
<i>Luna argentum</i>	242	<i>Minium</i>	130
<i>Lupinum iecur</i>	15	<i>Misy</i>	81
<i>Lupus ceruarius</i>	242	<i>Mogra</i>	132
<i>Lychnites</i>	209	<i>Molochites</i>	261
<i>Lydius lapis</i>	252	<i>Molybdena</i>	66
<i>Lynx</i>	270	<i>Morochthus</i>	205
<i>Lyncis lapis</i>	209	<i>Muria</i>	106
<i>Lyncurius</i>	ibi.		
		N.	
	159	<i>Naphtha</i>	189 191
M.		<i>Natura in uiscerib. terra</i>	
<i>Magnes</i>	173	<i>re negotiosa</i>	19
<i>Magra</i>	132	<i>Niciana terra</i>	57
<i>Marchasita aurea</i>	256	<i>Nil</i>	42
<i>Marchasita</i>	25	<i>Nitrum</i>	109
<i>Margarita</i>	215	<i>Nitri spuma</i>	112

INDEX.

	O.		59
Ochra	118	Placodis	59.60.61
Oculos recreantia	257	Plumbum	59
	258.260	Plumbi generatio	66
Officinarum negligencia	35.96	Plumbigo	41.48
Onichitis	38	Pompholix	99
Onyx	206	Pumex	212
Onyx gemma	248	Pyrena	25.26.27.
Opalus	261	Pyrites	28.29.30
Ophites	224	Pyropus	250
Os de corde cerui	236	Q.	230
Ostracitis	39.226	Quandros	238
Ostracia	226	Quercina uua	230
Oua hypneumia	246	Quirites	
P.		R.	
Pederota	161	Rubeta	220
Partum alleuiantia	230.	Rubetarum gemme	ibi.
	233.237.263	Rubrica sinopica	132
Perca gemma	217.	Rubrica fabrilis	134
Phthifis remedia	236.	S.	
	242	Sæfia	242
Phoenicites	212	Sagdalapis	176
Phrynus	220	Sagda lignum trahit	173
Physemata	216	Sal	101
Pngitis	116	Sal Alexandrinum	109
Pituitæ cura	205	Sal alcali	99
Ruffasphaltum	390	Sal marimum	104
		Sal petrosum	109
		Salis	

INDEX.

Salts flos			
Samus lapis	107	Spongie	153
Sandaraca	140	Spongiarum lapis	226
Sapphirus	94	Spuma maris	149
Sarcophagus	265	Spuma lune	200
Sarda gemma	167	Stannum	62
Sardaistros	249	Stercus passerinum	99
Sardius lapis	251	Stibium	65
Sardonix	249	Stomachus piscis	239
Saura	ibid.	Stomoma	52
Saurites gemma	219. 220.	Strangulationis uulue	
Saxa	157	cura	197
Saxi medulla	115	Sulphur	9
Saxum cornutum	268	Sulphur apyron	10
Scoria	20	Succinum	182. 192. 194
Schistus	172	Synephtes	204
Selenites	20. 21. 47	Syphar	224
Selenites lapis	247	T.	
Sideritis lapis	173	Terebinthizusa	263
Sil	118	Terra Cimolia	141
Silex	268	Terra Chia	140
Silex habens uestigia		Terra ampelitis	143
lupi		Terra Eretriadis	139
Smaragdus	215	Testa fornacee	142
Smyris	256	Terra Lemnia	137
Sory	270	Terra Melia	143
Spathum	84	Terra Samia	140
sperma ceti	158	Terra Selinusia	141
Spodion	107	Terra sigillata	132 137
	45. &c.	Terra	

INDEX.

Terre uarie	114	INDEX GERMANICARUM	
Terra uiridis	120	dicarum Dictionum	
Thecolithos	212	huius operis.	
Thracias lapis	185.194	A	
Thuringia laus	117	Adlerstein	130
Thyites	209	Agerstein	180
Topazion	262	Alabasterstein	205
Trichrus	169.171	Allaun	97
Tripolis lapis	143	Amethyst	254
Turchus	264	Atter	221
V.		B.	
Varia remedia simpli-		Berckröte	94
cia	237	Berckblawe	118
contra Venena remedia		Berckrötel	114
220.222.224.236.237.		Bercksalz	109
	258.	Berggrün	118
Vipera	221	Berckgelb	161.
Viperarū generatio	222	Bernstein	180
Viride eris	52	B. m̄s	99
Vitriolum	73.74	Birckhan	45
Vlcera emollientia	238	Bleiertz	66
Vmbilicus Veneris	270	Blaweiß	71
Vngula alfines	220	Blüstein	168
Vmones	215	Bornstein	180
Vpupa	230	Brachhün	243
Vulvæ et sedis prociden-		Brachuogel	161.
tie remedia	224.236	Braunrötel	13
Z		C.	
Zeg	7.88.89	Calpa	

Register.

Calpu eindorff	227	Gips	247
Carpff	218	Glaß Erz	28
Carpffenstein	1b1.	Glede	28
Cinnober	129	Glimmer	215
Cobalt	33	Golt	15
Conterfey	60	Granátlin	255
Corneol.	266	Gränspan	50.55
		Gulden erz	16
		H.	
Demant	177	Häfen	146
Dinten	144	Hamerschlag	58
Dol	243	Haselhün	243
Donnersteins	209	Haselwürm	244
		Hasensprung	237
		Heydechs	219
Egles	219	Hornstein	268
Eisen	56	Hyacinth	255
Eisvogel	150		
Elendsklae	220.238	J.	
Erdfachs	213	Jasp	262
braun Erz	19	Indich	125
Eychen hopffen	238		
Eydechs	219	K.	
		Kalck	146
Federweiß	213	Kagen silber	213
Feurstein	26.268	schwarz Kreide	144
		Krebs augen	218
Gagatstein	180.199	Krott	220
Galmey	35	Krottenstein	1b1.
Gebreüt Erz	49	Kupffer erz/Eiß	27
Gemmahä	253	Kupffer	

Register.

Kupffer	23	Pfawfist	155
Kupfferschlack	51	Probuirstein	270
Kupffer rawch	75	Q.	
Kupffer wasser	76	Quappe	239
Rubith	234	Queck silber	18
Ryßling	268	R.	
Ryßelstein	ibt.	Rappen	234
L.		Rebenasch	148
Lack	107	Repphün	245
Lasur	122	Rötelstein	134
Luchsklaen	211	S.	
M.		Salamander	213
Mentge	131	Sapphir	265
Meerbone	271	Salpeter	109
Muschelstein	232	Salz	103
N.		Salzwasser	106
Nater	221	Schlangenhaut	214
Naterstein	222	Schyfer	157. 193
Nichts	42	Schmergel	270
O.		birek Schlangen	246
Ockergelb	118	wasser Schlangen	223
Ofen erd	142	Schlangestein	223. 224
Operment	94	Schmitelin	217
P.		Schüster schwertz	74
Paris	217	Segelstein	173
Pathe	220	Silberschlacken	20
Peckel	107	schwarz Silber	19
Persing	217	Schifergerün	120
		Schwefel	

Register.

Schwefel	9	Türckes	264
Schlyff	269	V.	
Schwamm	193	Vhrhan	249
fürn Sodt	218	Vhrhanschlengen	246
Spat	158	Vnser frawen eiff	148
SparKaldt	147		200
Sperglass	148.200	W.	
kreuz Spinn	219	Waidblüm	128
Spießglass	65	Walrod	107
Steingrün	120	Wasserhänlin	159
Stein marck	115.148	Wascherde	166
Steinkolen	130	Wesstein	269
	185.187.193	Wysemut	60
T.		Z.	
Tripel	143	Zyn	62
Thozff	130		

FINIS.

CHRISTO.

100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

CHRISTO

trice, in secundis, uel $\chi\omega\iota$ (illo, ut uocāt) rectē in-
 spissata & fixa, cum humore radicali non corrumpit
 pene, producta ad solidum fusibile & extensibile,
 fit aurum, quasi filius, & perfectissimum metallum
 nature: & paululum immutata commixtione ar-
 geni uiui, fit argentiū, quasi filia, ignobilior fratre
 auro, ut paulo post dicemus. Econtra substantia
 impura argenti uiui & sulphuris, sine proportione
 commixta, & minus decocta in uisceribus terræ mū-
 da, nec rectē in spissata, & fixa, humiditate radica-
 li combustibili, seu corrupto, non patiente ignis
 nem (ut ita dicam) debitam, nec malleū, fit aut stannum,
 aut plumbum, aut cuprum, aut ferrum, & hi
 sunt effectus aliorum principiorum, sulphuris & ar-
 geni uiui, perfecti & imperfecti, & tot fuerunt nu-
 mero ueteribus corpora metallica, scilicet aurum,
 argentum, stannum, plumbum, cuprum, ferrum, iam
 plura habemus, ut sunt, uisemutum, & alia, de qui-
 bus suo loco agemus. Habent autem hæc metallica
 maximam adfinitatem inter se, utpote ab iisdem
 principijs orta.

Hæc breuiter de principijs naturalibus in opere
 nature metallorum præfari uolui. Fuerunt tamen,
 qui negarunt principia metallorum esse argentiū
 uiuum, & sulphur: sed principia dixerunt esse me-
 tallorū, argentiū uiuum alteratum, & conuersum
 in terram suam, & sulphur mutatum in terram suam.

quia olim talia, scilicet argentum uiuum et sulphur in natura sua non reperiri dicebantur in fodinis, sed hi maximè errant. nam reperiuntur in nostris fodinis in natura sua tum argenti uiuum, tum sulphur, uerè metallorum principia.

Chimistæ, ut planè more consueto occultè talia docerent principia, dixerunt principia metallorū esse spiritū foetentem, et aquam uiuam uel siccam. Circa autem perfectionem et imperfectionem (uolumus enim et hoc addere) corporum metallicorū, uersatur uera et tota x̄uicia. uera dico x̄uicia, non illa nostra nostrorum chimistarum, quæ furari et mentiri docet. Nam illa imperfecta metalla, stannum, plumbum, et ferrum, chimistæ reducere per contrarium nituntur ad perfectionem, preparatio-
ne quadam qua demunt superflua, et absentia adimplent in hisce corporibus imperfectis. Hinc est ille lapis philo. ophorum chimistarum, uel quem honorant philosophi (sic enim loquuntur) ad album et ad rubrum: ex quo lapide fit elixir, id est fermentum, aqua scilicet illa coniuncta corpori, quando corpus soluitur in spiritum, id est in aquam mineralem, ex qua factum est ab initio, si ad album est argentum uiuū quod habet in se corpus quod stat, animam quæ uiuificat, spiritum qui tingit, et causat metalla essentialiter. Si uerò ad rubrum est sulphur, non illud adurens, sed uiuum, simplex, calidum.

dum, & siccum, ex purissima siccitate terrestri cō-
 stans: quod elementum est metallorum, & cau-
 accidentalis, & non essentialis, ut argentum uiuū.
 matris enim est, corpus & materiam præbere: pa-
 tris, formam. Et hic est ille lapis chimistarum, non
 lapis, nec de natura lapidis (ut cum illis loquar) cu-
 ius caput & origo est in terra, & radices in aëre
 pendent, id est ex influentia cœlesti, unde omnium
 metallorum capita in terra, et radices in aëre pen-
 dent. hæ sunt in super illæ rosæ albæ & rubæ chi-
 mistarum in rosario, circa quas uersantur. In sum-
 ma, tota ars illa chimistica uersatur circa perfecti-
 onem & imperfectionem metallorum, & nititur na-
 turam imitari, quam tamen non potest in omnibus
 differentijs proprietatum actionis imitari: id quod
 tamē maximè facere nituntur chimistæ nostri, rudi-
 culi, mendaces, & fures, qui dum longissimè à sco-
 po, qui ab Arabibus præscriptus est, aberrant, neq;
 Græcorum uestigia sequuntur, sed nugis & dece-
 ptionibus iuniorum credunt, meritò deridentur ab
 omnibus. & utinam omnes illi saponarij suspende-
 rentur, qui artem χυμιαπτα deprauant, & malè
 audire faciunt.

OMNIA metallica constant ex sulphure, pa-
 tre, & argento uiuo, matre.

Corpora mineralia specialiter diuiduntur in di-
 as partes, scilicet in maiora & media.

Mineralia maiora quæ uocantur, mineralia corpora maiora, seu corpora metallica, habentque originem ex sulphure & argento uiuo, secundum maius & minus depurato. & differunt aduicem secundum quod illis insit argenti uiuum et sulphur. Sunt autem hæc metallica corpora ductibilia & liquabilia omnia: nam originem ducunt ex argento uiuo, & materia illorum est substantia mixta aqua, cum substantia terre, commixtione forti, ita ut non possit unum ab altero separari. Suntque illa metallica corpora aut perfecta, ut aurum, & serè argentum: aut imperfecta, ut stannum, plumbum, uise mutum, æs, seu cuprum, ferrum. De his cum alijs ad hæc pertinentibus, agemus in hoc primo libro.

Mineralia media seu remota, quæ corpora metallica proprie non sunt, utpote quæ ex argento uiuo & sulphure admodum debilis nature originem ducunt, aut quasi ex argento solo aut sulphure constant, ueluti quæ subuētanea, aut molæ, ceu sunt: 1. sal armoniacū, 2. arsenicū, 3. auripigmentū, 4. sulphur adurens, & hæc quatuor dicuntur spiritus corporum seu metallorum: tingunt enim corpora in rubrum, uel album. Dicuntur autem spiritus, seu firmi etiam, quia soluantur igne in spiritus & aerem. 5. atraneæ, 6. balcitis, marchasita: 6. uiriolem: 7. alumina, & sales reliqui & hæc dicuntur aduuantia spiritus. De his cum alijs ad hæc pertinentibus,

bus, agemus in secundo libro. Spiritibus autem contraria sunt fluores, qui igne solvuntur in aquas, de quibus in tertio agemus. Porro ex spiritibus quedam liquefiunt facilliter humido, ut sunt alumina, calchatum, sal simplex, sal ammoniacum, sal petre lapidis, & omnia genera salium: de quibus infra suo loco. Quedam sunt unctuosas, neque liquefiunt facilliter solo humore, ut sunt sulphur, arsenicum, auripigmentum, &c. Quedam etiam ex his composita sunt, ut sunt atramenta, que sunt composita ex sale, ex sulphure, & lapidibus. in his creditur esse vis mineralis aliquorum liquabilium, que ex eis fiunt, ut sunt calchatum, & calcatar, que generantur ex maioribus grauis atramenti, & non solvuntur, nisi solvatur salsedo cum illis, que est in ipso frigore: & istud iam accipit vim mineralem ab aliquibus corporibus naturaliter in terra. Quod accipit vim ferream, erit rubeum, uel terrecum, uel calcatar, id est, chalcitis: quod autem accipit vim aream, erit uiride aris, & calchatum.

Quidam bre-
uiter corpora
metallica diui-
dunt in

- 1. lapides
- 2. liquesca
tina
- 3. sulphu-
ra
- 4. sales.

Quaedam au-
tem horum
sunt substans
tie

- rare, de-
bitis com-
positio-
nis
- fortis, du-
re com-
positio-
nis.

Quaedam
sunt

- ductilia
- non ducti-
lia.

Sunt

Sunt autem circa quodlibet metallum, diligenti-
 simè obseruanda, coitus sulphuris & argenti uiui
 item conceptio, prægnatio, ortus, & nutrimentum:
 postremò quando liquefiunt calore mediante, in
 quantum referant primam suam originem, patrem
 scilicet & matrem, nempe colore & cute rubea in
 superficie illorum natante. cutis enim illa faciliè in-
 dicat substantiam argenti uiui, & sulphuris.

DE SVLPHVRE.

Caput II.

Chibur, uel Albus ac Arabicè dicitur, sulphur
 Latinis, pars lapidis philosophorù apud chi-
 mistas, principium & pater metallorum, cal. &
 sic. quarto gradu. Estq; nihil aliud quàm terra,
 uel pinguedo terræ, in minera terræ, per tempera-
 tam decoctionem inspissata, quousq; sit indurata et
 sicca facta. & si acutè consideras, sulphur genera-
 tur ex purissima siccitate terræ, uel terrestri, in
 qua omnibus modis prædominetur ignis: estq; quasi
 uapor calidus & siccus, causa & pater metallorù.
 Vel breuiter sic: Sulphur est terra calore excocta,
 & in substantiam sulphuris commutata, aquosis,
 terrestribus et igneis transcuntibus. Hactenus quid
 sulphur: nunc quotuplex sit, dicemus.

Sulphur, à Germanis Schwefel/ est aliud nati-
 uum, aliud factitium.

Natiuum, fossile ex fodinis: ut in Islandia mons

est nomine Hetkelsfelde, ubi copiose effoditur. Reperitur & in ipsis montibus & paludibus: & hoc apyron dicitur, quasi sine igne, uel quod ignem non est expertum, estq; sulphur simplex, naturale, à uulgo uiuum, quod causat, & elementum est metallorum, ut iam indicauimus. Dioscorides libro quinto, capite septuagesimo tercio, laudat apyron hoc, quod splendidum perluceat, quodq; minimè lapidosum, & sit effossum in Melo ac Lipara: cuius natura sit, calfacere, discutere, ac concoquere, cuius & species scimus esse has: I. quoddam sulphur cōcrescit in terram glebosam & solidam, & hoc propriè sulphur dicitur uiuum à Germanis, lebendiger schwefel, & eo solo ex omnibus generibus utitur medici, translucet, resplendet, uiret, & est pingue, idq; excellit. II. quoddam omnino est tenue. III. quoddam quasi mica reperitur, ut sit apud nos Goslarie, & Hanofrie. De his & Plinium uide libro tricesimo quinto, capite decimo quinto, Auicennam libro secundo, de sulphure, & alios. Est autem magna cognatio sulphuris & bituminis, rapitur enim & incenditur hoc facillimè igne in insulis Acolijs, magnaq; eius est copia, unde iam ad Italiam, & inde ad nos affertur. Ceterum de sublimatione, solutione, liquefactione eius, consule ipsos chymistas, meam enim hoc non est institutum.

Factitium, id quod arte paratur, et fit perfectum, quod

quod ignem est expertum : & illo ubique utimur , & dicitur sulphur vulgi, sulphur item adurens, quod minimè causat metalla : cuniculis effossum: imperfectum quasi igne perficitur (vnser gemeyner sa wessel) incoquitur oleo, & calamus ferreis funditur: propterea dicitur etiam extinctū, siue mortuum sulphur, gelöscht oder getödt schweffel, cuius iterum tres species sunt. Prima est, quam dicunt glebam, estq; familiare sulphur fullombus. Secunda est, quam dicunt Egulam, cuius usus etiam in lanis sufficiendis. Tertia, qua utimur ad ellychnia Dioscorides laudat id quod urei ac pingue spectatur.

DE ARGENTO VIVO.

Caput III.

Argentum uiuum chimistæ Mercurium uocant, estq; nihil aliud quam aqua uiscosa, in uisceribus terræ, substantiæ subtilis, ab ætère, per calorem temperatissimū unita totali unione, perq; minima, quousque humidum fuerit temperatum à sicco, & siccum ab humido equaliter. Estq; argentum uiuum altera pars lapidis philosophorum, secundum chimistas, & principium alterum, materq; omnium metallorum : & secundum quod coit cum patre & matris suo sulphure, causat perfectionem & imperfectionem in metallis, & metalla quoque (ut foetus) plus à matre, sic loquendo, quam patre habent.

habent: hinc plurimum trahunt originem, in hoc plurimum resoluuntur. Est autem argentum uiuum duplex, natiuum scilicet, & artificiale.

Natiuum, sui coloris, sine excoctione, quod tale reperitur intra metalla in lacubus, in quos e fibris effluit, ein recht natürlich quect silber / hoc est, mater & elementum metallorum, de quo iam egimus. Hoc nouit ipse Plinius libro tricesimo tertio, capite sexto, cum inquit: Est & lapis in ijs uenis, cuius uomica liquoris aeterni, argentum uiuum appellatur. Dioscorides ipsum non uidit forsitan, cum inquit libro 5. capite 60. Quinetiam argenti uiuum inuenitur in argenti fodinarum tectis, stillatim concretum, alij per se in metallis inueniri tradunt.

Artificiale, quod fit seu coquitur ex minio ipso lapide natiuo, siue ex uena minij: auß dē bergzino ber / oder quect silber erz, quod reperitur etiā in nostris fodinis. Artificiale hoc quod ex minio fit, Dioscorides nouit, ut patet lib. quinto, capite sexagesimo. Huius docet conseruationē, usum, uenenū, & antidota. tu consule & Plinium. L. C. item libro 20. cap. 4. & lib. 28. cap. 9. & 10. item & alios.

Ceterum nota & hoc, quod Greci tam factitiū quā natiuum uocant ἄργυρον. Plinius autem tantum natiuum, id quod natura sua ui et sponte creauit, argentum uiuum dicit: ut patet ex loco suprā citato. At quod ars ex minio, siue uena minij conficit,

conficit, hydrargyrō nominat, libro. ni fallor, eodē
 tricesimo tertio, propterea reprehenditur etiā à cla-
 rissimo Leoniceo. Postremò notandum & hoc,
 argentum uiuum dum est liquidum, in officinis no-
 stris dicitur crudū argentum uiuum: dum uerò est
 mortificatum, in officinis uocant concrematū: seu
 sublimatum à nonnullis

Argentum uiuum est calidum & humidū quar-
 to gradu. Quidam frigidum quarto gradu uolunt.
 Chimistæ ponunt frigidum & humidū quarto gra-
 du, liquidum in tertio, album secundo gradu, tene-
 brosum primo gradu. sic enim loquuntur.

DE AVRO. Caput IIII.

Aurum à Germanis goltz à chimistis dicitur
 sol: & tribuitur soli. metallum est omnium
 temperatissimum, calidum & siccum secundo gra-
 du. Chimistæ calidum secundo gradu, humidū pri-
 mo gradu, fixum & rubeum tertio gradu dicunt.
 Estq; corpus metallicum, citrinum, fulgidum, pon-
 derosum, æqualiter in uentre terræ digestum, aqua
 minerali diutissimè lauatū, ex argento uiuo puro,
 fixo, claro, rubeo, & ex sulphure mundo, fixo,
 rubeo, non adurent. in summa, aurum est ex subti-
 lissima substantia argenti uiui. Videmus enim argen-
 tum uiuum facillimè aurum suscipere, quod proxi-
 mum suæ naturæ est, ut mater filium suscipit. Dein
 de aurum & ex pauca substantia mundi sulphuris

Et purè rubedinis constat, plus tamen habet argenti uiui quàm sulphuris, plus habet à matre quàm patre. Sulphur purissimum cum matre argento uiuo pater coiens, optimum generat filium aurum. Breuiter, argenti uiuum, coagulatum, sulphure puro igneo, non tamen adurente, fit aurum. Hic est ille filius dilectus, quem semper proponit facere, ad quem semper contendit natura. uerum diuersa accidentia superuenientia, alia procreant metalla. Est autem aurum primum duplex, natiuum scilicet, et coctum.

Natiuum, purum, quod à natura tale est, cuius massas Hispani uocant Palacas, Germani quædigen gold/idq; reperitur 1. in fluminibus, ut in Tago, Albi, Sala, Schwarza. Darumb fræg die gold wîscher. 2. in montibus Arabicis. 3. in fodinis et puteis, partim solum, partim eius scintillæ quasi adherent ad saxi quoddam genus candidissimum, quod uocamus Germanicè, Quartz, cuius copia est Cottèheyde. 4. in capitulis piscium, quos Forellas uocamus.

Coctum, quod conflatur, seu coquitur, 1. ex pyrite, coloris cineracei et galenæ, ut infra dicemus, idq; fit plurimum Reichensteynæ. 2. ex terra quadam purpurea, uapore et halitu terræ ita temperata et affecta, ut sit fecunda auri, ex qua in camino excoquitur aurum plurimis locis. 3. ex chryso colla. 4. ex cæruleo. de his suis locis.

Facis

Facit autem, sicuti uidemus, plurimum ad auri bonitatem, regio Arabicum, Hispanicum, Ungaricum, Germanicum, certis distant gradibus.

DE ARGENTO.

Cap. V.

Argentum à chymistis dicitur luna, cui etiam tribuitur. Estq; corpus metallicum, proximum post aurū, album albedine pura, mundum, durum, sonās. Estq; tinctura albedinis eius ex argento uiuo, puro, serè fixo, claro, albo: & de tali sulphure, mundo, fixo, albo, claro, quod cecidit super substantiā argenti uiui, deficit ei pauca fixatio, color, & pondus. Estq; quasi filia naturæ proponens aurum, coëunte argento uiuo, & sulphure albo, non ureme. Reperitur autem argentum in fodinis etiam nostris, i. quod statim est suum, quod sine opificio fornacum fit, quod purum in uenis reperitur, gedygē silber, quod tale est sine excoctione, quod tale ortu generatū est, quod est sui coloris, cui semper aliquid fermè saxi adhærescit adhuc abrepti, in ualle ut uidemus effodi ex fodinis. Hoc Plinius ignorauit, cum inquit libro tricesimo tertio, capite sexto: Non nisi in puteis reperitur, nullaq; sui spe nascitur, nullis ut in auro lucētibus scintillis, terra est alia ruffa, alia cineracea. Hæc Plinius. Sed hoc argentum purum interdū tenuissimis bracteis amplectitur lapidem: interdum etiam præ se fert speciem capillo-

capillorum, wie härlin : interdum uirgularum,
 wie zweiglin oder reislin von den bäumen: in-
 terdum globi fert speciem, quasi filis conuoluti can-
 didis aut rubris, wie ein zwirnküßel / oder von
 roter seiden ein Flüglin / zu zeiten wie die spiß-
 wäppln / interdum præ se fert speciem arboris, in-
 strumenti, montium, herbarum, & aliarum rerum.
 Vidi ego integrum piscem, uidi serpentē, uidi scor-
 pionem, &c. ex puro tali argento in uisceribus ter-
 ræ ita formatum. 1. rude, à Germanis, silberertz/
 quod in nostris fodinis uariarum est specierum, nè
 pe coloris rubei, plumbei, nigri, purpurei, cinera-
 cei, ruffi. de quibus nūc agemus ordine. 3. quod ex-
 coquitur ex metallis, ut ex pyrite, plumbagine : à
 Germanis geschmelzt silber auß dem eyß vnd
 glantz / de quo infra suis locis.

DE ARGENTO RVDI COLO-

ris rubei. Caput VI.

Prima species argenti rudis, est coloris rubei, à
 Germanis, rot güldenertz uocatur: apparet
 carbūculi aliquod esse genus, sed carbūculus acrius
 resulget, hoc aut argenti rude rubeum languidius.
 Reperitur autem in fodinis, in ualle, etiam alijs lo-
 cis, idq; uarijs modis, præcipuè tamen triplici mo-
 do: Primum in nigrore quodam luces. Secundò ue-
 lut scintillæ quædam, saxi aliquod genus eilis am-
 plectuntur. Tertiò solidæ ipsius massæ ad saxa adhæ-
 rescunt:

rescunt: idq; interdum simpliciter, aut simplici modo: e contra interdū pro altera sui parte, quæ proeminet in mucronem quasi pyramidaliē, seu turbinatum, materiam aliam, quàm uena continet, completitur: idq; in forma quadrata, in modū tessera: interdum in forma sexangulari, ut adamas, frequentissimè constat pluribus & inæqualibus angulis, ut iris. ita natura geometriam exercuit sub terra uisceribus, mirabili opificio. Postremò idē argentum rude rubrum cæruleo conspersum, pulcherrimè reperitur, ita ut uideatur natura ipsa defessa in perficiēdis metallis, se recreasse et oblectasse talibus coloribus, quos ars summo conatu nō possit assequi. hæc species fuit prorsus (ut & aliæ serè omnes) incognita Dioscoridi, Plinio, imò cunctis ueteribus, nisi Theophrastus de primo illo loquatur genere, cum inquit: Gemma alia est colore prunis asimilis. Hoc parum amittit de suo pondere, dum excouitur, ut sciunt isti Cyclopes, coctores metallorum. Deinde notandū & hoc, quòd ex illo genere conficitur nobilis color in picturis. Possit habere & in medicinis locū, si quis tētaret. Hoc et quidā sandaracam esse falsissimè credūt, ut de sandaraca suo loco agemus.

DE ARGENTO RVDI PLUMB-

bei coloris. Caput VII.

Natura uaporibus calidis & siccis è profuso do terræ excitatis, succū unde argenti fit,

uel conglutinatur, uarijs coloribus, pro sua uarietate et industria tmxit: ut uidemus in his speciebus, argemi rudis. Prior species eius est coloris rubei, & nonnunquam cœruleo conspersa. Secūda uerò, de qua hic agmus, plumbei est coloris: à Germanis dicitur glaseris, reperitur in fodinis in ualle, & nonnunquam in patria mea dulcissima, refert colore planè galenam, & ei simile prorsus est: at in reliquis differt, ut uir clarissimus Georgius Agricola in suo Bermanno illa egregiè discernit: à quo Agricola, ut liberè dicam, plurimū sum adiutus in his nostris libellis de re Metallica. profectò illi tantum tribuo in re metallica, quantum nec Dioscoridi, uel Plinio, uel cuiuis alij, & hoc meum iudicium me non fallit. Redeamus sanè ad institutum. Dico argentum rude rubrum, plumbei coloris, refert colore galenā, sed differt in hoc: Galena est friabilis, & cultro uulnerata, dissilit: argentum uerò hoc rude teri non potest, cultro diffunditur perinde ac plumbū, imò dentibus compressum dilatatur: quod minimè facit galena. Hæc argenti rudis species plumbei coloris reperitur quoque uarijs modis: scilicet primū reperitur ueluti massæ in forma nūcæ magnitudinis, ipsis in canalibus uenarū, tanquam in nudo quodam. Secundo reperiuntur massæ eius in forma ut arborū gemmæ, interdum admiranda rotunditate adherescunt ad saxa, & in ipsis comprehenduntur. interdum etiam

etiam masse eius uirgulas exprimunt, aut alias quas
 da figurat, ut Agricola ligones et malleolos instru-
 metum metallica ex illo conflat et effossas esse uidisse
 testatur. Ego in quodam pisciculus uidi, item et ue-
 stigia leonina uel lupi. adeo non ociosa est natura
 ipsis in terrae uisceribus, ipsis in tenebris. fuit et
 hoc genus omnino incognitum ueteribus. Interdum
 etiam tenuissima eius bractea saxi aliquod genus
 amplectimur.

DE ARGENTO RUDI

nigro. Caput VIII.

Tertium genus argenti rudis est nigrum, uel
 coloris nigri, à Germanis schwarz silber
 erz, cuius in nigrore lucet interdum secundum ge-
 nus, quod galenam refert plumbei coloris. Interdum
 etiam in se cominet scintillas rubri argenti rudis: uel
 et scintillas naturae candidi argenti: atque quò magis
 illis scintillis abundat, tamò plus argenti, dum exco-
 quitur, reddit. et hoc Plinio et ueteribus ignotum
 est. Si uerò sterile est, quod sit nonnunquam, tunc sim-
 pliciter censenda est terra nigra, ut dicemus suo lo-
 co infra de terris.

DE ARGENTO RUDI PUR-

pureo. Caput IX.

Quartum genus argenti rudis est purpu-
 reum, à Germanis braun erz, etiam ue-
 teribus et Plinio ignotum. Cominet autem et hoc

non parum argenti. In ualle, in fodinis manis nomine Turcici, hoc argenti rudi demonstrari potest.

DE ARGENTO RUDI CINERACEO & RUFFO. Caput X.

Quintum genus cineracei est coloris, à Germanis dicitur *graw erz*. sextum uero genus ruffi omnino est coloris: hoc quanto plus argenti aliorum generum in se continet, tanto maior ex illo copia argenti coquitur. Sic profecto uidemus, quod cineraceum per se est argenti diues, maxime cum fuerit subdurum, ut possit uel cultro secari: aut si molle fuerit, & tenuissima mica argenti plumbei coloris in ipso splendent. Quod si eiuscemodi non est, minime ualet, & minus argenti continet. Hæc duo genera Plinius libro tricesimo tertio, capite sexto, uidetur nouisse, cum inquit: Terra alia est ruffa, alia cineracea: alias parum reperio & hæc fuisse nota ueteribus. Hæ sunt sex species argenti rudis, notæ germanis metallicis uiris. Forsitan sunt plures, si quis diligenter ad fodinas obseruaret: ut & nos, cum aliquando nobis maius erit otium, quam hactenus fuerit, indagabimus.

DE RECREMENTO ARGENTI. Caput XI.

Recrementum argenti, quod & uocant *Scoriam*, aut *helcysma*, aut *encama*, à Germanis dicitur *silber schlacken*, quod remanet post argentum

gentum excoctum, aut quod trahi solet ex fornaci-
 bus ubi argentum coquitur. Dioscorides libro quin-
 to, capite quinquagesimo primo, argenti recremen-
 tum, molybdene uim habere dicit, et illud astrin-
 gere, extrahereq; : propterea addi debere empla-
 stris que obducunt cicatricem, et his quas phreas dia-
 cant. Cogita autem, cã dide lector, quale uelis apud
 nos esse recrementum argenti. Nam argentum apud
 nos (ut dictum) coquitur ex pyrite: præterea exi-
 psagalena, ne misceas recrementum pyritis, id est
 eris, Kupffer schlacken / et plumbaginis, bleischla-
 cken / de quib. suo loco, cum recremento hoc argen-
 ti uero, silberschlacken / von dem silber / oder sil-
 ber erz; / quod uerè nobis recrementum est argenti.
 an uerò illud intelligat Dioscorides, tu iudica. Pro-
 fectò Dioscorides illas species argenti nō nouit: quo-
 modo ergo recrementum uerum argenti nosset? Sed
 hæc missa faciamus. De recremento argenti uide Pli-
 nium etiã libro 31. capite sexto. Et hoc facile sequi-
 tur, Argentum infrigidat et desiccatur, ergo et scoria
 eius est desiccatiua, ut periculum fecimus in recre-
 mento uero nostro argenti rudis.

DE SPUMA ARGENTI.

Caput XII.

Lithargyron, lithargyrion, spuma argenti, à
 Germanis in genere glett, cominus adhuc
 aliquid argenti, cuius usus est in emplastris nonnul-

lis, cum aliàs sit uenenum. Parum differt à fece ista argemi factitia ex plumbagine seu galena, præcipue illi quæ molybditis dicitur. Diſcorides, ut quæ plurimū uersatus est in officinis ubi coquuntur metalla, & parum circa fodinas, ut uidebitur libro quinto, capite quinquagesimo secundo, tres ponit argemi spumæ species, scilicet has:

I. Molybditis, quæ ex arena in fornacibus conflatur, donec perfectè igni incandescat.

II. Ex plumbo, quæ fit ex laminis plumbeis. & Dioscorides laudat Atticam et Hispaniensem: deinde illam quæ fit Baijs Putcolis in Campania, & Sicilia.

III. Ex argento quæ fit. & illa iterum duplex, argyritis scilicet et chrysiſis. Argyritis, ex argento argentei coloris, à Germanis silberglett / & hac utimur hodie cruda etiam, et non preparata. Chryſitis hæc aurei est coloris, & dicitur lithargyron aurum, à Germanis goldglett / non quòd sit ex auro, sed ex argento, referens auri colorè. Hæc species nobis hodie notæ. Est quæ illis ut, ut & Dioscorides docet, astringendi, molliendi, exsplendi, reprimendi, refrigerandi.

Quomodo uerò uratur & lauetur spuma argenti, item quibus modis illi color addi queat, & quomodo maturitas eius cognoscatur, quæue illi sint uires, consule eundem Dioscoridem loco citato. Plinius

nus libro tricesimo tertio, capite sexto, spuma argenti simpliciter hæc tria genera facit, scilicet quod si lithargyron, spuma argenti, i. chrysis, quæ optima ex ipsa uena fiat. 2. argyritis, ex argento quæ fit. 3. molybditis, plumbi ipsius fusura quæ est, unde et nomen habet.

Ex his patet, Plinio fieri molybditin ex plumbi ipsius fusura, Dioscoridi autem, ex arena conflata, nisi et secunda species ex laminis plumbeis quæ fit, molybditis olim dicta sit. Reliqua ipse uide apud eundem Plinium, qui more solito totum hoc Dioscoridis de spuma argenti in sua transtulit. à scoria itè distare spumam docet in tantum, in quantum distet spuma à fæce. Quidam lithargyri etiam species fecere steleritin et peumenun.

Est autem pota argenti spuma præsentissimum uenenum, ut idem docet Dioscorides etiã libro sexto, capite uicesimo septimo, et Nicander (unde sua in sexto libro plurimum transtulit Dioscorides) in Alexipharmaca potione 22. quos ipse consulere poteris de signis et antidotis. Vide et de illa Serapionem libro Aggregationum, capite Marechet: et de uiribus eius Paulum, item Galenum 9. Simpl.

DE AERE SEU CUPRO.

Caput XIII.

AEs seu cuprum à Germanis Eupffer / à chymistis, n. fallor, tribuitur Veneri. estq; cor-

pus metallicum, liuidum, rubedine fusca, particu-
 pans, ignibile & fusibile. estq; quasi medium inter
 aurum & argentum, inter solem & lunam, ut ipsi
 chimistae loquuntur. fitq; ex argento uiuo, impuro,
 non fixo, terrestri, adurenti, rubeo, nõ claro, et ex
 tali sulphure deficit ei fixatio, puritas, & pondus.
 Sulphur malum & debile, tanquam pater male cõ-
 plexionis, coiens cum generosa matre, id est, cõ ar-
 gento uiuo, bonae substantiae generat es, filium tam
 liuidum, fuscae rubedinis. Habemus autem es du-
 plex, scilicet:

- I. Purum, gedigen Kupffer / quod in ararijs me-
 tallis, & etiam argentarijs, reperitur: quod etiam
 sine excoctione tale est. Venulae implicatae interdum
 cernuntur: interdum etiam totae bractee, quae lapi-
 dem amplectuntur. Hoc ignorauit Albertus.
- II. Quod excoquitur ex pyrite, id est, marcassite
 ta, item ex alijs speciebus, ut ex illo lapide fissili is-
 lebia, auß dem Ich: fferstein / praeterea ex nonnul-
 lis terrae generibus, luteis et purpureis: chrysocolla
 & caeruleo etiam, ut aurum.

1. est in sua uena, in fodinis scilicet, ubi plurimū est pyrites, id est marchasita, natiuas causat illas species uitrioli, chalcitis, misy, sory, diphrygis, de quibus lib. 2.

Aes uero dum
ita aut

	}	1. Cadmia fictitia,
cum suis specie-
bus.
2. excoquitur, fit		2. Pompholix.
		3. Spodium.
3. uritur, fit aesustum.
4. extinguitur, fit flos æris.
5. excudatur, fit squama æris.
6. iam in excocti superficie, fit ærugo rasilis.

DE PYRITE. Caput XIII.

PYrites & marchasita idem sunt. Nam idem quod Latini & Græci pyriten dicunt, Arabes uocant marchasitam, & zeg nigrum: ut dice-
mus suo loco de uitriolis. Ab alijs dicitur & lapis
luminis, ab effectu: & marchasita capparosa, et la

pis ararius, & chalcitis etiam prima significatio-
ne. Et omnia quæ Græci de pyrite scripsere, Ara-
bes sub marchasita nomine in suam linguam trās-
lerunt.

Dicitur aut pyrites, quia ex eo plurimum ignis
excuditur: unde iam à nostris etiam generali nomi-
ne uocatur Feuerstein / & illo utuntur milites iam
ad inflammandas bombardas. Deinde uel dicitur
pyrites, quòd igneus per se ipse sit color. Aliàs à
Germanis pyrites simpliciter uocatur Eys / oder
Eupfferstein / Eupfferetz / quāuis hæc nomina ma-
gis sunt generalia.

Sunt autem & reperimus in nostris fodinis us-
que species pyritis: nempe pyrites coloris argentei,
ferè aurei, prorsus aurei, galenæ similis, cineracei
coloris, item & ferri coloris, & c. de quibus nunc
ordine agemus.

DE PYRITE COLORIS

argentei. Caput XV.

Prima species pyritis reperitur in nostris fodi-
nis, coloris argentei, quæ à metallicis dicitur
ein wasser Eys / oder weisser Eys. Estq; pyrites
argentiarius, coloris argentei, ex quo excoquitur
argentum, ut in ualle est uidere. Plinius li. 36. ca. 19.
nisi fallor, huius mentionem facit: sed nesciuit ex eo
excoqui argentum, ut & ueteres omnes. Aes tamē
ex illo coqui, proculdubio sciuit: Sicuti Serapio ex
marchasita

marchasita æs coqui testatur: et Dioscorides ex pyrite manifestè testatur excoqui æs. Pyrites ergo ille argentei coloris, argenti coninet & æs, modò solum argentum, modò solum æs, modò argenti & æs simul, modò argenti & plumbum nigrum, modò plura metalla, modò omnino sterilis reperitur: ut aliquando Saluedia in patria mea charissima ille sterilem atq; pulcherrimum inueni. Pyrites autem ille uidetur mihi plus argenti uiui habere, reliquis speciebus.

DE PYRITE COLORIS

ferè aurei. Cap. XVI.

Secunda pyritis species est coloris ferè aurei, à Germanis *gelberthys*, od *gelber Kupfferthys* / *Eupferstein*, *Eupfererz*. Hic reperitur nõ raro in fodinis nostris argentiarijs, frequenius tamen in *ararijs*: ex illo coquitur æs. Estq; propriè pyrites, & pyrites *æris*, specie *æris*: seu ut Plinius dicit, similitudine *æris*. Estq; propria illa *marchasita Arabum*, unde conflat *æs*. Hunc pyritem Dioscorides li. 5. cap. 89. præ ceteris in usum medicine eligit, præcipuè qui facile edat scintillas, & solidus sit, docet etiam quomodo uri & lauari debeat. Verum nec primum genus pyritis in medicina etiam commendandum est. Dioscorides *χαλκοεδὴν* cū loco citato dicit, significat speciem *æris* & firmam potius quàm colorem, coninet autem hæc, ut & prior species, *argentum*,

argenti & aes, modo solum argentum, modo solum aes, modo argentum et aes simul, modo argentum et plumbum in grum, modo et alia metalla, modo sterilis omnino est. Has duas species olim inuenias Plin. testatur in Cypro, et in metallis que sunt circa A carnania, uel ut aliqui legunt, Acarnania. apud nos in nostris fodinis reperimus multis locis, Ceterum nota quod pyrites tam aurei quam argentei coloris, ut antea etiam dictum est, reperitur sepe in metallis argentarijs, sepius in propria uena prorsus sterilis. & reperitur idem pyrites etiam non raro in riuis: ut in torrente Garner / dorfer si ad patriam meam: et etiam ad flumina, ut ad Albim, quem chimista stulti colligunt. Si tamen multus reperitur, conflatur inde quoddam genus lapidis, cuius usus magnus est in argento excoquendo. Cum haec scriberem, pyrites sterilis et alius in propria uena inuenius est in magna copia Hauelburgi, ad Hauelam mirae pulchritudinis.

DE PYRITE PRORSUS

aurei coloris. Cap. XVII.

Tertia pyritis species est prorsus aurei coloris, ein Fyß der ganz ein farb hat wie ein gold / & hic mihi uidetur plus habere sulphuris. Huic nonnunquam est admixta quarta illa sequens species, der glantzichte Fyß / & ita, ut uehementer uisum delectet. Reperitur & is in patria mea, item in ualle, & alijs locis quamplurimis.

DE

DE PYRITE, QVI COLORE SIMILIS EST GALENÆ. Cap XVIII.

Quarta species pyritis, similis est galenæ, eim glantzichtex Eyß. Sed Agricola sentit forsitan neque galenam, neq; pyriten esse, sed suum quoddam habere genus. & uerum est, pyritæ neq; colorem, neq; duritiem habet, à galena autem, cuius colorem habet, prorsus materia differt. Coquitur ex eo aurum & argentum. Et reperitur in magna copia Reichensteyn subtilis admodum: & admiscetur nonnunquã præcedenti speciei, ut dictum est. Reperitur & Raurisi maior, sed hæc continet plus argenti, minus auri: e contra quæ Reichensteyn inuenitur, plus auri, minus continet argenti, uel aurum solum.

DE PYRITE COLORIS CINERACCI. Caput XIX.

Quinta species pyritis est cineracci coloris, is subtilis admodum reperitur etiam Reichensteyn, & dicitur eim grawer Eyß / & admiscetur præcedenti speciei, ut ex illa possit etiam excoqui aurum. Hæc item species, paulo diuerso modo, reperitur Aldenbergi etiam in Siölesia, unde etiam conflatur aurum & argentum. Quam speciem mihi aliquando metallicus quidam prius non uisam demonstrauit.

DE PYRITE COLORIS FERREI,

rei, seu ferri. Caput XX.

Sexta species pyritis est coloris ferrei, seu ferri, cuius Auicenna mentionem facit. præ se fert prorsus speciem massæ ferreæ. reperitur in fodinis ferrarijs: non tamen in omnibus, sed in quibusdam. sicuti in patria mea in nonnullis reperitur, fossores uocant ein eisenstein / nicht dz es ein eisenstein setz sonder dz er dem eisenstein gleich ist. Ex his sex pyrius speciebus plerisque ignis excuditur. & sunt ponderosi, & quidam ponderosissimi, & maxime idonei ad ignem excitandum. igitur & hi intelliguntur à Plinio, qui loco citato describuntur, cum inquit: Pyritarum etiã aliqui genus unum faciunt plurimum habes ignis, quos uiuos appellamus: & ponderosissimi sunt, hi exploratoribus castrorum maxime necessarii, &c. Et profectò negandum est aliud esse genus pyritarum. Si uti autem ex duabus primis pyritarum speciebus argentei et aurei ferè coloris, si sunt densi & crassi, & compacti, ignis facile excuditur ita sunt quoties rari, & subtiles, & in minimas dissoluti partes, ne scintillam quidem edunt: quemadmodum nec reliqua sequentia genera, quia ipsa non compacta ac satis solida sunt. Albertus, qui suo tempore uir doctus fuit, de pyrite egregie errat, cum tamen de metallis omnium dicitur diligentissime scripsisse. Dicit enim omnis generis pyritem, si

ne, ut ipse uocat, marchasitam, ignem consumere.
 Negat ita Albertus, metalla ex marchasita conflat
 ri: cum Auicenna marchasitam auri, argenti, æris,
 & ferri esse tradit. è pyrite æs excoqui, docet Dio
 scorides. & Serapio Arabs è marchasita æs coqui
 repetit, et nos istud fieri uidemus in numeris Germa
 niae locis. In Silesia Cuperbergi & atramentum suto
 rium conficitur in eodem. Quod si hæc legisset Alber
 tus, et obseruasset, nunquam in eum errorem incidisset.
 Credo ego Albertum chymistis facile dedisse aures, et
 non adeo diligenter fuisse in perscrutandis fodinis, et
 metallis ipsis, propterea facile est lapsus. Albertus
 multa scripsit von Sanct Gehort. Postremo uo
 lo & hic annotare, pyritis insignem esse uim discu
 tiendi, abstergendi, excalfaciendi, uerum quomodo
 urendus & lauandus, consule Dioscoridē li. 5. ca.
 89. Plinius etiam lib. 37. cap. 11. pyritem nigrum at
 tritu digitos adurere dicit. Unde & antiqua illa
 loquuntur carmina:
 Tangi uult leuiter, blandaq; manuq; teneri.
 Nam pressus nimium digitos tangentis adurit. Ego
 quoad scio pyritem nescio nigrum, deinde non admo
 dum periculum feci, an pyrites talem habeat naturam,
 ut adurat manum: nisi Plinius illa uelit intelligere sim
 pliciter de cobalto nostro nigro, qui adurit, id est,
 corrodit manus operariorum, de quo mox dicemus.
 Plinio subscribit & Solinus in Polyhistorē suo, ca
 pitula

pite 46. Sed hæc in medio relinquo. Porro idẽ Plinius lib. 36 cap. 19. coralliam pyritem uocat, quia illi plurimum sit ignis. Verum pyrites quasi genus est Plinio, & sic Plinio foret propter effectum pyrites ipse chalcedonius: item & silex, ex quo nostro tempore ignis uulgo excuditur. Vltimò, ne & hoc in scitia uidear transiisse, sunt qui & pyritis speciem esse uolunt lapidem illum fossilem, den schiefer / unde etiam æs conflatur, & de illorum sententia etiam fuit Valerius Cordus, præceptor meus charissimus, quem eheu fata terris tantum ostenderunt, quo in simplicibus omnis generis nemo doctior fuit cognoscendis & excutiendis: propterea etiã abies in Italiam, Romæ periit. Aptissimus autem est lapis ille fissilis, impressionibus subterraneis, nam in illo uidimus aliquando pisces, serpentes, scorpiones, cicadas: gallum aliquando pulcherrimum, ornatum incuruatis pennis, & corona duplici. Item & alia in illo mirabiliter impressa sæpe conspiciuntur.

DE CADMIA NATIVA.

Caput XXI.

Cadmia est duplex: scilicet natua & facticia. De natua agemus in hoc præsentia capite, de facticia uerò in sequenti. Cadmia ergo natua iterum est duplex: scilicet una quæ reperitur in montibus & riuulis, & nonnunquam torrentibus. Et uidi aliquando inueniã cadmiam in torrentibus Vuestphaliae:

Vestphalie de qua cadmia loquitur forsitan Gale-
 nus. Alij disputant esse irim gemmā. Iubii tamē hic
 ego sine iudicio aliorū affirmare nec ausim, nec uo-
 lo. Altera cadmia natia reperitur in fodinis metal-
 lorū, fossilis, et lapidosa ut cernere licet in ualle ad
 fodinā, cui nomē est Verona. Estq; ille lapis quē Ger-
 mani uocāt den Cobalt, nomine demonis qui aedes
 inhabitat aliquando, ut in Saxonia uidimus. Plin. la-
 pide erosum uocat. Et ille lapis, seu illa cadmia nati-
 ua, fossilis, der Cobalt inō multū differt à pyrite,
 seu marchasita, von dem Eys oder Kupfferstein
 estq; illi ferre similis. Succis, ex quibus pyrites & ar-
 genu sunt, uidentur cōcreuisse in unū corpus atq;
 ita id natum quod uocant Cobaltum. Sunt qui idem
 eum pyrite esse censent, quia eadem illi ferē in sunt
 quæ pyriti. Sunt qui specie distinguant, nam in signē
 sepe corrodendi uim habet, ut manus & pedes or-
 perariorū exedat: quod minimē facit pyrites. Vno
 de bene Plinius inquit libro tricesimo quarto, capite
 decimo, cadmiam lapidem ex quo as fiat, per sese
 esse medicinae inutilem: sed fieri utilem tum, cū cad-
 mia fiat factitia. Cobaltum autem, seu natia illa ca-
 dmia, fossilis, quo ad colorem, reperitur triplici mo-
 do in fodinis. 1. Cobaltum est nigrum, schwarzes
 Cobalt/hoc uidetur primum notum fuisse Germa-
 nis. Nos enim uocamus nigras illos uisibiles demo-
 nes, habitantes in aedibus, & præcipuē in culinis,

ein cobalt/unde propter colorē forsan hoc metallū sic uocant, so schwarz wie ein Cobalt. Si hanc etymologiam non concedes, dicā quod habeat nomen ab euentu aliquo, at fabuloso. 2. cineraceū, à scharb Cobalt. Et hæ duæ priores species communiter reperiuntur. 3. ferrei coloris. Hoc non adeo uulgare. In patria mea hanc speciem aliquando reperi in fodinis illis antiquissimis, uersus ortum hyemalem, à Germanis eisenfarb Cobalt.

Quodcumque uerò ex his, argento magis quam pyrites abundat. Dioscorides has species fossiles nativæ cadmiæ non nouit. Quod patet ex his uerbis libri 5. cap. 40. cum inquit: Nec desunt qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsa quædam lapidū cognatione, &c. Docet autē quomodo in Cypro è monte qui solis incūbit cremato lapide, cui sit cognomē pyrite, cadmiæ extrahatur: deinde quomodo illa differat à lapidib. cognatis, qui mētūtur cadmiā, scilicet pōdere, sapore, masticatione demū, cōtritione, et coitione, ussione, et colore quem edit.

Quæ sit illa cadmiæ nativæ fossilis Dioscoridis ex cremato pyrite in Cypro, ignoratur iam quoad ego scio: e contra illæ nostræ cadmiæ fossiles illi ignotæ suere. Lapidēs autē qui mētūtur cadmiā nostrā, etiā apud nos reperiuntur, in nostris fodinis, plurimis locis. Etiam Saluediæ quidam inueniuntur ferri coloris: at sunt steriles, deinde uim erodendē non

non habent. Simples homines qui talia ignorant,
 pro uera tales lapides habent cadmia, & egregie
 falluntur. Ceterum nota est quod lapis sit alius, quam
 haec uera cadmia, qui hodie à nonnullis dicitur ter-
 ra cadmia, & lapis calaminaris, à Germanis Gal-
 met, in quibusdā locis imbecillis admodum, in qui-
 busdam pondere tantus, ut pro uera cadmia haberi
 possit. Natiua uero cadmia hodie in officinis no-
 stris omnino non cognoscitur, ut & quidem omnis
 cadmia factitia, nisi botryites, quae Tucia Arabum
 dicitur, sicuti illa Alexandrina, uocatur Tucia da-
 ra uel solida. Verum Botryites cadmia alia res est
 quam Tucia, sicuti testamur Arabes, ut Serapio.
 Nam spodium est tucia, & res nihili, & botryites
 cadmia non est tucia, licet loco tucia ea uti possu-
 mus, si preparata fuerit, teste Serapione. Hinc Dio-
 scorides meminit spodij, & non tucia, ne ita bis unā
 rem poneret, et unū caput bis repeteret. In summa
 id quod Arabibus Tucia est, Graecis est Pōpholix,
 & nobis spodium, erratū est non uiribus, sed rebus.
 Quomodo uero differant spodium seu pompholix à
 cadmia capniti, mox dicam, nempe differunt pro-
 pter loca ubi fiunt, quando sit in oris fornacum, tūc
 est capniti, quando uero in summitate fornacū, tūc
 est pompholix, ut in sequenti capite mox clarius di-
 cenus, ad quod introitū hac appendice parare uo-
 lui lectori, deinde ut corrigere errerem officinarū

et negligentiam, quod nativa cadmia non utantur
 preparata, commoda tamen in re medica. Redea-
 mus sanè ad nostram cadmiam natiuam, fossilicm. Pli-
 nius libro tricesimo quarto, capite primo de fieri si-
 ue conflare inquit è lapide eroso, quem uocant cad-
 miam, in Asia & Campana olim celebrem. Præter
 ea docet suis temporibus inuentam in agro Bergo-
 matium, & in Germania prouincia. Quo in loco
 Plinũ simpliciter loqui de nostra cadmia, non uer-
 set cobalt/puto, et pulchrè cum uocat lapidem er-
 rosum. Deinde patet & hoc, tempore Plinij, cad-
 miã, den cobalt apud nos inueniã esse. porro quod
 forsitan cum temporis fodinas agere Germani cepe-
 runt. Ferrarie enim & ararie fodinæ sunt anti-
 quissimæ. Postea sub Othone magno plumbi nigri
 fodinæ ceperunt, & longo post interuallo argente-
 rie: cum Cornelius Tacitus manifestè scribat, Ger-
 manus olim nec aurum, nec argentum fuisse, multo
 minus fodinas illorum metallorum. Est nunc eò per-
 ueniam, ut alma nostra Germania superet, imò lon-
 ge post tergum relinquat cæteras regiones, copia
 metallorum, omnium ferè generum. Laus Deo opti-
 mo maximo in secula.

DE CADMIA FACTITIA.

Caput XXII.

Cadmia factitia aut est substantia, tenuissi-
 maq; sauilla pyritis, aut alterius metalli, pra-
 cipue

ripuè tamen pyritis translata, aut egesta, in latera
 uel summas cameras fornacis, ubi fit successiue ali-
 quot septimanis, ut testatur noster Dioscorides li-
 bro quinto, capite quadragesimo. Cum, inquit, gi-
 gnitur cadmia ex ere in fornacibus cadmice, fulige-
 ne egesta flatu, & lateribus camerisq; fornacum in-
 herente. Alij cadmiã sic definiunt factitiã: Cadmiã
 factitia est substantia, cum ab ere actantur sursum
 corpuscula coherencia, per summa fastigia cõnexa
 & concamerata, quæ insidens inuicem spissius, &
 in unum globum seu corpus concrescunt: quod mo-
 dõ unum genus factitiæ cadmiæ, modõ duo, modõ oo-
 mnia coninet. Verum illa est definitio cadmiæ facti-
 tiæ quam Aestidam dicunt. Diximus autem cadmi-
 am factillam esse eris aut alterius metalli. Fit enim
 cadmia & hæc quidem optima ex ere: item ex alijs
 metallis, ut ex auro ipso, uerum illa nullius momenti
 est. Deinde fit & ex argemo, quæ candidior, ac mi-
 nus ponderosa est, nequaquam similis tamen æra-
 riæ. Aes autem hoc loco propriè intellige ipsum py-
 ritem: unde præstantissima, dum coquitur, cõflatur
 cadmia. Goselariæ præstantissima fit illa cadmia,
 quia nõ tamũ argenti uel plumbi tenet, sed omnia
 metalla. si pyrites purus est, fit placodis et botry-
 tis: quando uerõ mixtus alijs, tunc omnis fit cad-
 mia. Dioscorides laudat Cypriam & botryiten.
 Sum uerõ factitiæ cadmiæ multæ species, quas par-

tim docet Dioscorides, partim alij, partim ipsa profert experientia: quæ etiã differunt ratione loci, ubi fiant, item & forma, ut docent ipse Dioscorides, et eius interpres Plinius. Verum ut adoleſcetes tales species percipere queant, subiiciemus eas ordine.

Cadmia factitia species.

I. Est botryites quasi acinosa, densa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemosa sicutie colore spodij: quæ fracta cinerulenta est, et eruginosa. Hæc, & onichitis sequens, utiles sunt oculorũ medicamentis. Est et alia botryites, quæ ignota forsità fuit Dioscoridi: quæ fit aut casu, in carbonibus rotundis: aut ex industria, in hasta ferrea, interserta in fornacem. Nam eam flammula dum lambit, & ei adherescit in rotundũ, hinc fit botryites, quæ colligitur deinde. Et hanc Alexandrinã dicunt cadmiam, quia illic plurimũ fieri eam uolunt, & uocant etiam Tuciam solidam. estq; sermè similis corticibus arborum nonnullarum, quæ fit per sublimationem, quando fit aurichalcũ (ut uocant:) ita duplex foret, tucia scilicet Alexandrina, & tucia Arabica: cum quid tucia, in præcedenti cap. attigimus, & mox plura dicemus in sequenti.

II. Onichitis, onichitæ lapidi similis, foris coerulea, intus candidior, internatis uenarũ discursibus: cuiusmodi sunt, ut docet Dioscorides, quæ è ueteribus metallis effodiuntur. Quo in loco uetera metalla intel-

intellige non fodinas ipsas, ut eruatur ex ipsis fodinis, sed quòd metallica sit natura. Et meynet nichts anders dan die grossen alten schlaefen hauffen/ die jetzt wid gschmelzt werdē/ in denselbigen wirt gefunden onichitis cadmia factitia.

III. Placodis, id est, crustosa, nā planis crustis cōstat. Inter has species est et quæ plantis seu zontis dicitur, quæ ueluti cingulis apparet multiformis.

IIII. Ostracitis, gracilis, nigra, sed quæ testaceam faciem habet, terram amplexa est.

V. Capnitis, id est, furnaria, uel uolatilis, quæq; fermè spodion, siue pompholix, siue nihil est, reperitur in oris fornacū, & in summis fornacibus. & est parua differentia inter illa, imò unū et idē sunt, ex eadē materia. Sunt & iisdem uirib. capnitis hæc cadmia, et pōpholix: possum tamē discerni, propter diuersa loca ubi fiant. Capnitis hæc reperitur in oris fornacū, pōpholix uerò in summitate fornacū.

Hæ species ualent ad emplastra, & est omniū illarū effectus, astringere, cum caliditate, quemadmodum et pyritis est stipticus, ut dicit Serapio. Præterea uis illarum est, caua explere, sordes expurgare, exiccare corporis meatus, excrescentias carnis coercere, crustas creare, ulcera ad cicatricē perducere.

Quia uerò hæ cadmiæ ualde sint ealidæ et sicce nature, uruntur & lauantur modis, quos præclare docet Dioscorid. ut scilicet utiles fiât ad emplastra

et alia medicamenta. O utinam nostri medici, præcipue chirurgi, cadmias illas non ignorarent, sed in usum medicum reuocarent. De his factitijs cadmijs et uide Plinium libro 34. ca. 10. ubi inquit: Cadmia in fornacibus existit, aliamq; nominis sui originem recipit: fit autē egesta flāmis, atq; flatu, tenuissima parte materiæ, et cameris, lateribusq; fornacū, pro quantitate leuitatis applicata, scilicet:

I. Tenuissima est in ipso fornacum ore, qua flammæ eluctantur, dicta caputis exusta, et nimia leuitate similis fāulle.

II. Borryites, duorum colorum: cinerei scilicet, et sic deterior: pumcei, et sic melior. Hæc interior dependet cameris.

III. In lateribus fornacum, quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit, hæc est plactis crusta uerius. Ex ea etiam fluunt duo alia genera, scilicet: 1. Onichites, extrâ penè coeruleæ, intus onichis similis maculis suis. 2. Ostracitis, quæ est tota nigra, et cæterarum fortissima, uulneribus utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima est. Hæc Plinius.

Ceterum quomodo et lauari et aduri debeat cadmia, uem quæ uires cadmijs, eundē ipse consule Plinium L. C. Vide et Galenum, Auicennam et alios. Alij recentiores in his, ut de rebus ignotis, ad eò turpiter sese dedere, confundentes hæc omnia in unum chaos,

chaos, ut pudeat pigeatq; me illos uel uidere, uel legere. Estq; eò peruenium, ut non res ipsas considerarent, & inquirerent: sed rebus omiſſis, tantùm diſputarent de nominibus. Bonus ille uir Simon de Ianna, cadmiæ nomen docet tribus rebus poſſe applicari, ſcilicet:

I. fuma, quæ eleuetur à quolibet metallo, ut auro, argento, ære. Et hæc eſt illa cadmia factitia proprie, de qua nos agimus hoc loco.

II. lapidi calaminari, qui uulgo marchasita dicitur, quo tingitur æs. Hic uir bonus neſciuit, aliud eſſe lapidem calaminarem, & aliud eſſe marchasitam, id eſt pyriten, unde fiat æs, cuius ſpecies illa natiua cadmia, quam cobaltum dicimus, de quo pyrite etiam fit optima cadmia illa factitia.

III. quæ reperiatur in mineris metallorũ, maxime æris. Et hæc eſt cadmia natiua, de qua nos egimus in capite præcedenti. Ita uides quàm ſimiliter hæc confuſa, & quòd idem ſemel bis uic dicat.

In ſumma, natiua foſſilis noſtra cadmia, eſt cobaltum noſtrũ cum ſuis ſpeciebus. Factitia uerò cadmia optima fit in fornacibus ex pyrite, id eſt ex marchasita, ex ære ſimpliciter, ut dicit Dioſcorides. Habet aut nomina ſecundũ loca ubi fiat: & ſecundum formam, qualis ſit colore. w:re haben cadmiã natiuam in ſodimis, in deu grüben, vñ haben factitiam in officinis, ubi coquuntur metalla, præcipuè æs, in

den schmelzhütten/da man schmelzt allerley
erz/sürnemlich Kupffer. Sed de his satis.

DE POMPHOLIGE, ET EIVS

cognatis speciebus. Cap. XXIII.

Dioscorides libro quinto. capite quadragesimo primo, coniungit quasi pompholigen, spodon, & antispodon. Primum pompholix est idem quod in pharmacopolijs iam dicitur nigrum album, uel nobile, nigrum. Vnde proverbum ortum, Nichts ist in die augen gut. Vocant & album pompholigen crasse. E contra spodion est idem quod in pharmacopolijs dicunt nigrum pompholigen, seu nigrum gryscum. Ab Auicenna uocatur, ni fallor, succudus. Tertio antispodion, quod loco spodij usurpatur, est cinis qui fit ex folijs, floribus, & baccis immaturis, stipticis, myrti, uel è termitibus syluestris oliuae, & alijs, sicuti docet loco citato Dioscorides, et Plinius lib. tricesimo quarto, cap. decimo tertio. Nota autem quod neque spodon, neque antispodon iam nostram præbebis aliqui per os: quia uerè nescimus quid sint, & unde nostro tempore fiant. Sed accedamus ad res ipsas.

Pompholix est cinis metallicus, qui fit in summitate aut parietibus fornacum, seu domuncularum ubi sunt fornaces, in den hütten, extrahitis fauillis: qui cinis & differt secundum diuersitatem metallorum, & locum in quo uel ubi fiat. efficacior enim est quæ cinerea est, & fiat ex pyrite, quam quæ ex plumba

rio lapide. Unde Goselariensis melior est omnibus Mæ
 snensium, cominens nempe in se argenti, plumbum,
 & æs, sicuti optimã esse dicit Dioscorides Cypriã.
 Illa uerò pars quæ adheret parietibus domuncula
 rum & fornacum, spodion est: e contra illa quæ in
 summitate pendet, est pompholix, & differt à spo-
 dio, candore & leuitate, ut docet Dioscorides, pom-
 pholigem distare à spodio, specie sola, non genere.
 scilicet spodos est 1. nigra, 2. ponderosa, 3. plena pa-
 leis, 4. euerritur è pauimentis officinarum. Põpho-
 lix est quiddam 1. album, quasi bulla seu ampulla,
 unde & nomen habet apud Græcos. 2. pingue, ac le-
 ue. 3. purum. 4. quod colligitur & fit in summi-
 tate fornacum.

Est aut pompholix duplicis propriè speciei, scili-
 cet prima est subpinguis, coloris aërii, hæc propriè
 dicenda est nil griseū. Altera eius species magnope-
 rè candida, & summæ leuitatis: quæ fit aut in ere-
 perfitiūdo, detrita cadmia cumulatius inpersa, ex
 industria: aut fit ex ipsa cadmia proslata follibus.
 Cuius rationem faciundæ docet Dioscorides longo
 ordine, & pars tenuis, & leuissima materia in sum-
 mam quæ domum euolat, parietibus, tectis, fornicisq;
 adherescens, est pompholix: ponderosius autem in
 ima loca se recipiens, est spodion.

Porrò quæ bona, quæ adulterata sit põpholix,
 quomodo debeat lauari, & quæ illi sint uires astrin-
 gendo,

gendo, refrigerando, explendo, purgando, obstruendo, exiccando, cōsule ipse Dioscorides, qui haec omnia docet. Præterea addit modum ustionis, seu uocat torrefactionis: & unde potissimum fiat, nempe ex auro, argento, plumbo, ære. & post Cypriam, ubi lapis plurimum pyrites est, ualere dicit plumbeam. His assentitur Plinius. Galenus uires tribuit pomphologi efficaciores quàm spodio. Et profectò pompholix composita habet uires, ueluti rosa ipsa supra autem docuimus de cadmia, cadmiam botryitica dici tuciam Arabicam: sicuti illa Alexandrina, dicitur tucia dura, uel solida. Sed botryites cadmia alia res est quàm tucia, sicuti testantur Arabes, & quidem Serapio. Nam spodiū de quo hic agitur, est tucia, & res nihili, & botryites non est tucia. Dioscorides spodij, & non tuciae meminit, ne uideatur unā rem bis ponere. In summa, id quod Arabibus est tucia, Græcis est pōpholix, & nobis spodion, id quod testantur Auicenna, Serapio de tucia, et Dioscorides de pompholige capitulis. Erratum est in rebus, & non uiribus. Botryite cadmia loco tuciae, id est, spodij uti possumus, si præparata fuerit. Differunt autem botryitis & capnitis cadmia, & pompholix, et spodos, ex eadē materia cum fiant, tamen propter loca ubi fiant. Cadmia botryitis fit in lateribus, uel summis cameris fornacum: interior et contra capnitis in oris fornacum fit propriè.

Pompholix

Pompholix uera, uel album, uubili, cinis metalli-
 cus leuissimus fit etiam in summitate fornacum, aut
 parietibus, uel etiã domicularũ ab extra. Si in oris
 fornacũ est, tũ cadmia est caputis: si in lateribus et
 summis cameris est pōpholix. pars quæ in summita-
 te depēdet, est pōpholix: e contrã pars quæ adhæret
 parietibus, est spodion. Illa adolejctes diligēter ob-
 seruare debem. Et profectò magno labore illa à me
 et obseruata et coll. Etã sunt. Caterũ nota & Ara-
 bes duplicem facere tuciam: scilicet natiuã in mine-
 ris: albam, uiridem, & citrinã, quæ reperiuntur in
 litoribus maris Indie. D. inde factitiã in fornaci-
 bus, de qua hĩc agimus. Nota etiã alias præter illam
 fulignẽ spodiõ Serapionis, Dioscoridis, Plinij, Gale-
 ni, qui inquit, Nũquã spodio usus sum, quia satis ha-
 bui pompholigos, quod Arabes duplex habent spo-
 don: scilicet spodiũ. de canna, ex radice cuiusdam
 canne, ultra marine combustæ, ut est apud Auicen-
 nam, de spodiocũ inquit: spodiõ est radix canna-
 rum adustarũ, frig. 2 gradu: sic 3 gradu: et Paul.
 frig. & sic. complexionis spodion dicit. Alterum
 quod est seu fit. ex ebore uera combusto. 2. de ossi-
 bus elephanti, canum, & aliorum animalium, aus-
 den schelm̄nochen exusta est hæc spodos: usq; ad
 leuitatẽ ex ossibus. Man̄ sindt noch beyñ darinn̄
 nẽ: cũ fieri ex ebore deberet usto. Et nota quod neq;
 spodos, neq; amispodos alicui præbebis per os. ne-
 scimus

scimus enim quid iā sint nec spodos, nec antispodos, in nostris pharmacopolijs, nos peregrina colimus, nostra contemnimus. Medici spodon nostrā ex officinis & fornacibus reuocare deberēt. at surdis narro fabulam. Præterea quidā spodon uocant et arguamem aris & ios. Postremo obserua & que de his Plinius habeat lib. 34. cap. 13. cum inquit, pompholigem & spodon reperiri in ærarijs, et esse differentiam illarum, quod pompholix lotura paratur, spodos sit illota, deinde pompholigem esse id quod candidissimum & leuissimum, nempe fauillam esse aris et cadmiæ: spodon uero nigriore, ponderosioremq; derasam parietib. fornacū, mixtis scintillis, aliquando et carbonibus: Cypriamq; optimā, que fiat liquefactis cadmiæ, & ærario lapide. in super & spodij loco citato species facit, melleam, rubicundam, deinde que fiat in argenti fornacibus, et in aurarijs, que nomine lauriotis dicitur. Porro spodij est caulis, id est, antispodij mentionem facit, eiusq; medelas refert, lib. etiā 23. cap. 4. Item lib. 34. cap. 18. itē docet & spodon fieri ex plumbo, eodem modo quo ex ære Cyprio. Verū hęc ipse uidere apud eundē poteris locis citatis,

{ ære Cyprio Dioscoridis & Plinij, id est, aus-
 spo } dem Eupffer, similis est uirtute spodos no-
 dio } stra Goselaria.
 ex } plumbo, similis est nostra in Misnia, in officin-
 } nis, ubi plumbum plurimum coquitur.

in montibus & rivulis quaerebitur: de qua loquitur Galenus, quam disputant esse irin gemmam.

Fossilia, in fodinis, alias Cobaltum, Cobalt à Germanis dicitur. Estq; iterum triplex Cobaltum,

- 1. MGRUM
- 2. cineraceum
- 3. ferrei coloris.

1. aere, Hærite-
 id est, rû sunt di-
 pyrite versæ spe
 cies, quæ nunc dicitur Tu-
 ria, quæ cia. hæc iterum du-
 1. Botrytes quasi
 acinosa, quæ falso
 facie colorẽ representat
 spodi: facta vero, cineru
 lena apparet.
 Alexandrina, quæ fit casu
 in carbonibus, arte in hæ-
 sa ferrea.

faulla,
 & te
 nuisis
 ma sub
 Panxia
 2. dr-
 gemo
 3. alijs
 metal-
 lis, ut
 dno
 certantur,
 loci, ubi
 fiat. dein
 de ciam
 orna dis
 2. Onichitis
 3. Ostracitis
 4. Placodis & planitis
 5. caputis, quæ fit in oris formacum, alias forest
 pompholix.

Cad-
 mia
 est du-
 plex:
 facilia
 Acctis

Pom-
pholis.

1. Pompholix uera in officinis nra albura

ex cadmura imperfecta de industria.
ex ipsa cadmura proflata foliibus.

1. fauilla & cinis metallicus,
& serenus quasi, de quo hic
agitur, in officinis uocatur
Nil griseu. cuius species &
Plin. enumerat. ab Arabibus
Tucia appellatur: que etiã

natiua in littori-
bus maris Indiae

1. alba

2. uiridis

3. cirrina.

Arabica, que essspodiu, & nō
botrytes illa cadmura.
Alexadrina solida, que est cad-
mura illa botrytes Alexandrina.

2. Spodiu
apud eosdem est duplex:

2. de cane radice

ex ebore

elephanti

3. ex ossibus

canum, & aliorum animalium.

3. Amispodiu ex caniculis sibiicis secundum Dioscoridem.

Sunt & qui anispodium nunc simpliciter dicant
 ebur ustum, uerum nescimus proprie quid sit, neq;
 spodium, nec anispodium nostro tempore.

DE AERE VSTO.

Caput XXIII.

Aes ustum seu crematū, à Germanis gebrast
 eris od Eupffer, fit, ut docet Diosc. li. 5. ca.
 42. uicib. alternis, eris clauis cōpositis, cū sulphu
 re et sale, aut etiā alumine in uase fictili. Docet &
 alios modos Dioscorides cremandi. licet & nunc
 quoq; nostro tempore, fit es ustum, ex ipso aere cre
 mato, sulphure et sale. Laudatur autem potissimū
 Memphiticum & Cypriacum ab eodem Dioscori
 de. Estq; uis eius, adstringere, exicare, reprimere,
 extenuare, attrahere, ulcera purgare, nam quoties
 inungitur ulceribus cum aceto, consumit quæ sunt
 impedimento in ulceribus. Mouet uerò es ustū nau
 seam, et stomachū, ut omnes illæ res: lauatur ut cad
 mia. Volunt & es ustum calidum & siccum quar
 to gradu. Huic aeri usto uirib. quodammodo simi
 le est (imbecillius enim est) eris recremetū, stercus,
 seu scoria, à Germanis Eupferschlackē, lauaturq;
 ut ipsum es ustū. Verum consule Dioscoridē L. C.

DE FLORE AERIS.

Caput XXV.

Flos aeris per metaphorā sic dicitur, à Græcis
 χαλκῆ ἀνθος proprie: at nō calchamū, id est,

nitriolum seu atramentū sutorium, ut indocti olim crediderunt: qui illusi uicinitate uocabulorum, & χαλκῶ ἀνθρακί et calchanū, pro uno habuerunt, maximo errore. Flos aut̄ æris χαλκῶ ἀνθρακί diuersus est ueteribus & recentioribus. Nam ueteres florem æris dicebant, ut patet, globulos illos exiliētes purpureos, ex infusione aquæ, & resperſione æris ex aqua, die ῥῶ: ner die da herausſpringen auß dem abgelöſchtē erz / oḡ das ſchön rote / Eleiner das am Eupffer hangt. De illo flore æris loquitur & Dioscorides libr. 5. capite 43. ubi & eius uires et medicas uirtutes docet. Recentiores uerò florem æris, uel χαλκῶ ἀνθρακί uocāt æruginē æris, Eupffergrün / oḡ grünpfan. Cū ergo apud ueteres leges florē æris, intellige granula seu globulos expuetis æris: cū apud recentiores, intellige æruginem æris. Notandum & hoc, quòd olim miſcebant & squamam et florē æris: et aliquid inde fiebat quod lepida uocabāt, ut patet ex Plinio. Hodie in phar macopolijs nō habetur flos æris. Plin. li. 34. cap. 11. deſumens florem æris, ſic inquit ! Aëris flos medicina utilis eſt, ſit enim ære fuſo, & in alias fornaces translato, ibi ſtatu crebriore excutimur ueluti milijſquamæ, quas uocant florem. Cadunt autem cū panes æris (die Eupfferküchē) aqua refrigerātur, & rubentq;. Similiter ex eis ſit, quam uocāt lepida: & ſic adulteratur flos, ut ſquama ueneat pro eo. flos autem

LIBER I.

tem sponte cadit, squama excutitur ictibus, iisdem
 panibus. Hæc Plinius. Cæterum ut simul cum flore
 eris fiat sex eris, & relinquatur in imo fornacū, in
 secundo libro agemus in capite Diphrygis. Florem
 eris ueteris laborati Nicander prædicat in Alexi
 pharmaca, aduersus haustos fungos.

DE SQUAMA AERIS.

Caput XXVI.

Squama eris duplex est, scilicet crassa & te-
 nuis. Crassa, de qua propriè loquitur Dioscori
 des libro 5. capite 44 dicitur à Germanis Eupffer
 schlaect / latum & tenue illud quod euolat per con-
 cussionem ab ære. Dioscorides L. C. squamam eris
 illā scilicet crassam excudi docet ex clauis Cyprijs
 officinarum, & dici helitin, siue clauarem, & illā
 optimam: e contra uitiosam, & damnari eam quæ
 ex uili promiscuoq; ære aut candido fiat. Porrò do-
 cet & squamæ eris uim, & lauatiōē. Præterea fa-
 cit mentionem stomomatis, quæ est squama decussa
 ex acie, aut mucronibus. Et est erratum illo in loco
 à Vergilio Marcello. Alia enim est res stomomatis
 hæc, quàm stomoma, ut mox dicemus. Altera squa-
 ma eris est tenuis, & uocatur stomoma: de qua non
 Dioscorides, sed Plinius loquitur, à Germanis Eupf-
 ferbraū / Fesselbraun. λεωις, λεωιδ. Estq; sto-
 moma quasi remissa ab ore et superficie eris. inde Ba-
 chatura, à percutiēdo, dicitur à recētoribus. Aliàs

uulgo (ne et hoc uidear transisse) stomoma est ferrum purgatum, et purissimum, et chalybs, dicitur stachel. seu proprie est ferrum chalybe paratum in aliud quod instrumentum, gestalt eisen. Plinius libro tricesimo quarto capite eius in decimo, primum docet, squama aeris crassa quomodo differat à flore aeris, cum inquit: Est autem squama aeris hæc decussa uel clausa, in quos panes aeris ferruminantur, in Cyprijs officinis maxime omnia. Differentia hæc est, quod squama excutitur ictibus iisdem panibus, flos cadit sponte. Porro idem Plinius secundo loco L. C. docet de tenui squama aeris, cum inquit: Squamae est alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine, decussum quod uocant stomoma. Addit uero idem quomodo et squama et flos aeris urantur in patinis fictilibus aut aeris, deinde et lauentur. Subiicit et squamam fieri Cypriam ex candido aere, at longe inefficacior. Reliqua ipse uidere poteris. Ceterum neque squamae etiam aeris nostris iam medicis nota sunt, ut et fuerunt olim Plinij temporibus.

DE AERIS AERUGINÆ.

Caput XXVII.

Aerugo aeris, uel uiride aeris rasile, quod recentiores, ut in præcedenti capite docuimus, et uocant florem aeris, et χαλκῶν ἄνθος et diuisa uoce, duplex est, scilicet natua et factitia.

Natua, in metallis Cyprijs, lapidibus nonnihil aeris

eris habentibus, quibus erugo efflorescit, hæc quidē pauca et optima est, quæ etiā in nostris iam sordidius erarijs reperitur, Spangrün/ Eupffergrün. Cuius & Dioscorides li. 5. ca. 45. mentionem facit. Addit et altā speciē manātē ē specu uitiosam: docet eius bonitatem, notas, & præterea adulterationes.

Factitia, quæ fit in superficie eris, waon das Eupffer so grün wirt. Hæc triplex est, scilicet:

I. Rasilis, uel rasa, uel rasitia, quia raditur, de qua primo loco agit Dioscorides loco citato: item quo modo fiat, docet.

II. Vermicularis, scolecia. scolis enim propriè uermis est, quia in uermicularē crescit uel fit figuram, quæ iterum duplex est, fossilis scilicet & factitia. Fossilis, quæ optima, & per se rasa ab lapide raro est, de qua uide Plinium libro tricesimo quarto, capite duodecimo. Hanc quidā disputant uitrioli aut chalcitidis esse speciem, aut ipsam esse chalcitim. Verum est profectò, magnam cognationem esse erugnis eris, præcipuè natiuæ, id est, χαλκοῦ ἀνθράκος & deinde chrysocolle & uitrioli, id est, calcamū ipsum. Sed an hæc fossilis scolecia uermicularis sit uitrioli, aut chalcitidis species, uel chalcitidis ipsa, uel aliquid medij, in medio relinquo. Tu optime lector illa bene considera, & Plinij sententia quæ sit, iudica. 2. Factitia, cuius modum faciendū docet Dioscorides & Plinius loco citato.

III. Aurifabrorum, quæ quomodo fiat & conficiatur, ab eodem Dioscoride loco citato traditur, & hæc est Samerna, & iam utimur pro illa alumine. Quidam hanc uocant Tincar, uel Boracen Arabicè. Ceterum quid tincar propriè sit, suo loco dicemus de chrysocolla. Est autem hæc ærugo aurifabrorum nihil aliud quàm factitia chrysocolla, et hanc Plin. chrysocollæ nomine complectitur libro tricesimo tertio, capite quinto. Consule & eundem lib. 34. capite 11. & 12.

Omnes hæc species respondent æsto æri, astringunt, extenuant, excalfaciunt, ut omnes solent fieri æruginis. Ceterum quomodo adurantur, uide Dioscoridem loco citato. Iam nostro tempore tales æruginis multum fiunt in Hispania. Arabes, in fallor, & omnes tales æruginis uocant generali nomine zincar. Hæ sunt, optime lector, species æruginis æris, quantum ad ipsum Dioscoridem, Plinium, & alios. Verum si acutè consideras, sunt & aliæ species, ab his non adeò obseruatæ, quas in sequenti schemate proponemus. & considera nostram diligentiam & immensum laborem in his colligendis.

Ærugo

L I B E R I.

Aerugo,
seu viri-
de aeris
est

Rasile

S C H E M A.
natium Eupfer-
grün

factitium

1. rasile

2. vermiculare } factitium

3. aurifabrorum

natium, quæ est chrysocolla,
id est glutinū auri, de qua age-
mus in §. 1. lib. 2. de chrysocolla.

Scissile

factitium, quod est illud aurifa-
brorū viride rasile, et est chry-
socolla factitia,

Idem sunt

Ferrum est metallicum, liuidum multum, pa-
rum rubeum, albedine non pura, participans,
durum. Nam si sulphur fixum, terreum, argento ui-
uo, fixo, terreo commixtū fuerit, & hac ambo non
pure, sed liuidæ albedinis fuerint, si superat sul-
phur, fit ferrū. In summa, si argentiū uiuū fuerit po-
rosum, terreum & immundum, & sulphur etiam
immundum, foetidum, & terreum, & fixæ substan-
tiæ (tanquā si penè morbidus, cum matre menstrua
sa coit) generatur ferrum. Tribuitur autē istud me-
tallum à chymistis Marti, & Mars dicitur, utpote
cuius usus plurimum sit in bello. Germani uocant
eisen / Græci uerò σίδηρος. Hūc lapidē si deriuū
quidam uocant scoriā ferri, licet hoc nomine et ap-
pellatur magnetes, qui trahit ferrum. Porro ferrū
est duplex, scilicet natiuum, et conflatum seu exco-
ctum. Natiuum est purum, & reperitur in fodinis,
grana ueluti, seu massa, à Germanis, gedigē eisen.
Alterum autē conflatum seu excoctum est id, quod
excoquitur in officinis ferreis, vff den hammer-
schmittē: idq; duplici modo apud nos in Germanis,
scilicet: Aut ex lapidibus ferreis, auß dē eisenstein
od ertz, ut fit circa patriā meam, præcipuē in ualle
que à regibus nomen inuenit, et alijs locis quāmplu-
rimis. Et notandū est etiā hoc quoq; quod in eadem
uenit

uena ferri, nō raro reperiuntur magnetes gemmae:
 adeo illi concordia est cū ferro. Deinde excoquitur
 etiam ferrum ex terra rubra ferrugine quasi laesa:
 à Germanis eisen erde / ut sit in Silesia, itē in Mar-
 chia, ut aliquādo uidi nō procul à Berlinijs, ubi se-
 des Marchionum, in officina quæ ab artifice dice-
 batur Niciana. profecto dicere fermè ausim, quod si
 cuti pyrites alius est solidus & adunatus, durus: ali-
 us est frangibilis, & facile teritur: ita ferri lapis ille
 alius est solidus (ut in patria mea) & magis exco-
 ctus, & calore induratus: alius est frangibilis, et qua-
 si terra rubigine laesa, nondū indurata in lapidē fer-
 ri imbecillitate caloris, licet tam frugifera sit ferri
 quam ille lapis solidus, ut illa Silesiaca & Marchi-
 tica Niciana terra. Sunt autē fodinae ferri, antiquissi-
 me fodinae, ut Tacitus refert, qui Gothmos coluisse
 docet ferri fodinas, eosq; usus lingua Gallica. In Ger-
 mania etiā primæ fodinae fuerunt ferreae. Caterum
 quōdnam ferrum sit bonum, quodūc malum, com-
 mendo fabris ferrarijs. In patria mea cōmendatur,
 in fallor, Dylmeracense: e contra dānatur uitraecū,
 ut uocant glasseisen / quod facile ad incudem frangi-
 tur elisione. De speciebus ferri, & metallis ferreis,
 consule ipsum Plinium libro tricesimo quarto, capi-
 te decimo quarto & decimo quinto, & c. Dioscori-
 des lib. quinto capite quadragesimo sexto, de rubi-
 gine ferri, von dē eisenrost / ac eius uiribus agit, ha-

bet enim rubigo ferri egregiam uim medicam res-
stringendo, ligando, siccando, calid. & sicc. secun-
do gradu. Hac sanasse Telephum pro dicitur Achil-
les. Ad quod & alludit Ouidius libro primo Tristi-
um, elegia prima:

Nanq; ea uel nemo, uel qui mihi uulnera fecit,

Solus Achilleo tollere more potest.

Porro Dioscorides loco citato & agit de recremen-
to ferri, von dem eisenschlackē / quod et uocāt sco-
riam, & stercus ferri, & lapidē sideritin, Saxones
uocant sunderstein. Sicuti enim omnia illa maiora
metalla, quando coquuntur, habent recrementum,
schlacken, ita & ferrum habet. Sic dicimus:

Recrementū	}	eris, Kupfferschlacken.
		argenti, silberschlacken.
		ferri, eisenschlacken / sunderstein.
		plumbi, bleischlacken.

Eandem uim habet quam rubigo, recrementum
ferri, sed inefficacius. Sic & ferri squama latum il-
lud & tenue quod euolat per percussione à ferro,
der hamerschlack. Ceterum de his et eius uiribus
consule & Arabes, Serapionem libro Aggregat. ca-
pite Haid. Nicander scoriam ferri uocat fecē ferri,
& prædicat illā ualere contra aconiton. Quod
& transtulit in suum Dioscorides,
more solito.

DE PLUMBO NIGRO.

Caput XXIX.

Plumbū à chymistis tribuitur Saturno, et eius nomine appellatur. Estq; corpus metallicum, liuidum, terreum, ponderosum, parua participans albedine, multum habet de substantia terrea, & in stannum per lauationem uertitur. Hinc patet stannum quiddam esse perfectius plumbo, & plumbum plus habet de substantia sulphuris fixi, ad compositionem suam, quàm iuppiter, id est stannum, plumbum enim est corpus immundum, imperfectum ex argento uiuo, impuro, non fixo, terreo, feculento, aliquantulum albo in manifesto, sed rubeo in occulto, & ex tali sulphure adustibili procreatum ex alia qua parte. Deficit illi puritas, fixatio, color, ignitio. In summa, argentum uiuum, malum, grossum, mali saporis, & foetidum, debilis uirtutis, tanquam menstruosa mater inuitur à sulphure marito leproso aut liuido: & Saturninus ille frigidus nascitur filius, cui nomen est plumbum. Nota aut quod plumbum purū, gediēgen blei / cuiuscunq; coloris nō reperitur in fodinis. neq; legi, uidi, audiui, inueniri in fodinis. Estq; plumbum, nempe quod excoquitur, triplex, scilicet: nigrum, quod uerū est plumbū: deinde est cinereum, & candidum. De plumbo nigro, von dem blei, agimus in hoc capi. à Græcis μόλυβδος dicitur: sitq; & excoquitur ex galena, de qua mox dicam.

dicam: aut sit ex pyrite, de quo actum est supra. Ceterum, quomodo fiant plumbum elotum & ustum, et quæ sim illorum uires in medelis, consule Dioscoridem lib. 5. cap. 47. & 48. Plumbum elotum habetur iam in quibusdam officinis, contra ulcera inflammata, & cancerum. Quedam officinæ omnino illo carent. Plumbum uerò crematū habet uires efficaciores, eloto plumbo, & figuli illo plurimum utuntur ad pingenda uasa sua. Potest & eadem quæ plumbum ustum, scoria seu recrementū plumbi, det bleischlacken / quorum magna est copia Goslarie, itè in Misnia ad officinas, ubi metalla excoquantur. Cōsule Plin. lib. 34. cap. 16. & sequentibus.

DE PLUMBO CINEREO.

Caput XXX.

Plumbum cinereum, species plumbi, à Germanis dicitur wisemut / mythan / oder conterfein. Et distat à nigro & candido plumbo colore. Estq; quasi sui generis metallum. Nobilius quiddam est plūbo, deterius argento: et quasi est mediū inter species plumbi, & ipsum argentiū. Metallum eius unde conflatur, simile est galenæ, unde coquitur plumbum nigrum: sed differt à galenæ in illo, quòd inficit manus tractantis nigrore, nisi planè sit solidam. Porrò solidum cum est, friabile non est, ut galena ipsa, sed secatur. Est & nigrius aliquanto, genere argenti rudis secundæ speciei, quæ est plumbi colo-

coloris, licet in se & illud metallum cinerei plumbi non raro aliquid argenti continet: & quo loco effoditur, argenti plerumque subesse significat: & propterea lectum argenti à metallicis dicitur. Hinc constat quod uocant Contersetin/ wismuth/ oder mythan/ unde fiunt et nunc conflantur res uariæ, ueluti ex argento, ut pocula, uasa, & alia. Conficitur etiã hinc genus cærulei. Hoc metallicum omnino nesciunt Arabes, nesciunt chimistæ, aliàs plura sciscissent corpora metallica.

DE PLUMBO CANDIDO.

Caput XXXI.

Veluti plumbum nigrum uocatur à Germanis bley simpliciter, od schwarzblei: ita plumbum candidum ab his uocatur weißblei od zinn. Improprie autem plumbum hoc nostrum candidum zinn/ stannum dicitur, & non sunt idem, ut hactenus uoluerunt, stannum & plumbum candidum, vnser zinn. Aliud est stannum, de quo mox agemus: & aliud plumbum candidum nostrum, vnser zinn/ quod nigro plumbo quasi est quiddam purius & perfectius. Plinius hoc cassiterium uocat à Cassiteride insula, ubi hoc primum est inuentum à Mydacrito. Conflatur iam apud nos ut plumbum nigrum tum ex pyrite, tum ex galena, aus dem Fyß vnd glantz. Coquitur etiam ex lapillis nigris candore (ut & uult Plinius libro tricesimo quarto, capite decimo sexto) uariatis

riatis, qui lapides nigri nonnullis locis magni reperiuntur: interdum uerò tantum ut arena. His quoque nigris lapillis interdum pyrites, & saxi genus arenosum, & alia commixta reperiuntur, interdum mixta, interdum distincta. Plinius candidum plumbum in Britaniis, item in Galecia & Lusitania prouenire scribit, cum in Galecia minimè fiat nigrum. Idem Cæsar de bello Gallico lib. 5. candidum plumbum in Britannia prouenire testatur. Accedamus sanè ad caput de ipso stanno, in quo plura de plumbo candido dicemus.

DE STANNO.

Cap. XXXII.

IN præcedenti capite indicauimus aliud esse stannum, aliud esse plumbum candidum. illa ergo definitio plumbi candidi, desinites / etiã apud chimistâs, nõ de stanno, sed de plumbo candido (ut mihi uideatur) intelligenda est, cum dicunt: Stannum (es soll heysen plumbum candidum) est metallicum album, non purum, liuidum, terreatate pauca, participans ex argento uiuo, puro, fixo, & non fixo, claro, albo in suo manifesto, et rubeo in suo occulto, & de tali sulphure deficit ei sola decoctio, siue digestio. Nam si sulphur fuerit in radice cõiunctionis, fixatione pauca, participans album, albedine non pura, non superans, sed superatum, cum argento uiuo, secundum partem fixo, albo nõ puro commixto, fit inde stannum

nū (es sol heſſen plumbum candidū) ſulphur ma-
 lum, nō bene mixtum & congelatum, quaſi lepro-
 ſus aut liuidus pater coiens cum matre quaſi purio-
 re, argenteo uiuo, non admodum puro tamen, naſci-
 tur filius inde aliquo modo formoſus: ſed tamen non
 generoſus, ſcilicet plumbū candidum. Ridiculi chi-
 miſtæ ſtannum ſemper intelligunt zinn noſtrum: at
 magno errato, & illud tribuunt Ioui, appellantes
 ſtannum Iouem, cum plumbum candidū Iouem in-
 telligamus. Dices, Ergo quid eſt ſtannum, cum non
 ſit plumbum hoc candidum noſtrum, vnſer zinn?
 Reſpondeo, primum Serapio lib. Aggregat. capite
 Femezeg, id eſt, ſtannū effodi dicit ex mineris ter-
 re, & inueniri fruſtis (ſi credendū eſt): plumbū ue-
 rō noſtrum candidum, nunquam, ut dixi, in fodinis
 reperitur purum, per ſe: ſed fit ex galena, & pyri-
 te, & lapillis nigris, &c. Porrò Plinius (nam reli-
 quos taceam certis de cauſis) libro 34. cap. 16. cum
 inquit, plumbi nigri duplicem eſſe originem, ſcili-
 cet: primò quod proueniat in ſua uena, aut quod na-
 ſcatur cū argento, aperte docet plumbi nigri liquo-
 rem in fornacibus qui primum fluit, ſtannum appel-
 lari: cum prius docuerit album plumbum conſlari
 ex lapillis nigris candore uariatis. In ſuper idē e-
 dem libro, cap. 17. ſtannum adulterari docet plum-
 bo albo ſeu cādido, item albi plumbi nigriq; libris.
 Sic uides ſtannum, ſecundum Serapionem, metalli-

cum esse quod reperitur in sua propria uena, ut forsitan apud nos bisemutū: e contra nostrū candidum plumbū, est Plinij candidū plumbum, das zinn/ quod cōflatur ut plumbum nigrum, ex pyrite, galena, & lapillis nigris. Deinde uides stannū Plinio esse quiddā de plumbo nigro, nempe primum fluorem plumbi nigri, als wann man unser blei erzt schmelzt/ das erst das da fließet/ were Plinio stannum. Et hoc docet Plinius adulterari plumbo candido, mit unserm zinn/ vnd wann du ihm recht nachdenckest/ so ist stannum Plinio schier wie unser halbwerck/ darvon die kannen gemacht werden/ dymann halbwerck heysst. Accedant sanè nūc alchimistæ, accedant et alij qui candidum nostrum plumbum uolunt esse stannum, & sic etiam interpretantur stannum zinn. Nolo alia adducere propter breuitatem: hæc enim satis firma credo. Intelligite nūc alchimistæ in uestris libris louem stannū, id est, zinn/ quod est plumbum candidum: & egregiè intelligitis Arabes, & bonam componetis lunam. O ibi losen vngelerten vncenbrenner. Stannum procul dubiò Arabibus metallum est preciosius nostro candido plumbo: sicuti apud nos est bisemutū quam quiddam plumbo preciosius. Si quis tamen erit, qui me uincet euidenioribus argumentis, huic possam cedere, stannum esse plumbum candidum, unser zinn/ quod uix fiet.

DE STIBIO.

Cap. XXXIII.

Stibium, uel stimmi, uel antimonium, uel platyophthalmon, est metallū uel minera que à Germanus dicitur spießglas, et antimonū uolunt esse substantiam plumbi emortui. Reperitur & hoc in nostris fodinis, ut Persibrana. Interdum in propria uena effoditur, ut sit in magna copia, cum in alijs locis, tū Fichtenbergi, in quo monte quatuor illa egregia flumina oriuntur, Moenus, Sala, Aegra, Nabus. Interdum argento permixtum est, et ita ut non nisi igne separetur. Hoc si sæpius liquefit, transit in plumbū. Vis eius est restringere et refrigerare principaliter. Conuenit medicamentis oculorū, propterea et dicitur platyophthalmon. Dioscorides libro quinto, capite quadragesimonono eius uires, et modum torrendi, adurendi, lauandi docet. Sunt et qui sibi uocant & alabastrum, à splendore forsitan, et inde sit unguentum alabastrum, longè tamen aliud, ne erres, nec simile quidem isti apud ueteres unguento alabastrum, quo unctus legitur Christus. Plinius libro tricesimo tertio, capite sexto, stibium in iisdem argenti metallis inueniri docet, & esse lapidem spumæ candidæ utemisque, non tamen translucemis. Cuius duo genera, scilicet mas & femina, que magis probetur: & addit, marem esse horridiorē, & scabrietem, & minus ponderosum, minusque radiantem, &

arenosiore. Et cōtra fœminam nutentem definit esse friabilem, fissuris, non globis dehiscentem. Quæ discrimina optimè possunt demonstrari & in stibio de nostris fodinis.

DE MOLYBDENA SEU PLUMBAGINE. Cap. XXXIIII.

Plumbago, galena, & molybdena, unum & idem sunt, idq; sic probamus: Primū ex plumbagine nostra fossili, aus dem glantz/bleierz/ oder bleischweyff. Friburgi in Misnia, Goselaria etiā, & multis alijs locis iam coquitur plumbum nigrū, & argentum etiam id quod Plinius li. 34. cap. 18. in molybdena et galena fieri inquit. Ergo nostra plumbago, vnser glantz/est galena, & molybdena. Secūdo, allusio uocabuli testatur idem esse. Nā quod Plinius libro tricesimo tertio, capite sexto, aut Hispani galenam uocant, nos iam glantz dicimus, non autē galena uocatur, ut uult Marcellus, interpretis Dioscoridis aliàs non indoctus, à Galecia. Nam Plinius negat libr. 34. cap. 16. in Galecia plumbum nigrum fieri: quod tamen fit ex galena. Tertio, plumbago nostra est coloris potissimū plūbi: atq; ob id græcis molybdena, & latinis meritò plumbago dicitur, uel lapis unde fiat plūbū. Sicuti autē lapis plūbarius (ut et hoc obiter indicē) dici potest, ita uena plūbaria, et terra plūbaria, et materia unde fit plūbū, rectè dicitur. Quarto, Plinius nihil habet de lapide molybdoide

lybdoide, de quo tamen scribit Dioscorides, & con-
 temus fuit nomine galenæ, ergo galenæ, et etiam ma-
 lybdoidis lapis Dioscoridis, unum & idem sunt.

Quinto, Galenus & molybdenam nativam lapidis
 speciem, proiectâ rivis vidisse se ait: nec seorsim la-
 pidis plumbarij mentionem facit, quia pro ijsdena
 habuit. Ergo molybdena & lapis plumbarius idem
 sunt. Sexto, idem Galenus in libro qui de Composi-
 tione medicamentorum inscribitur, ait è cerussa et
 lithargyro, alba, et è molybdena subsufca, et quæ ci-
 neraceo colore sint, cõfici vð γέλασσοι, et hoc ex no-
 stra galenæ, nō quidē flava, sed plūbea cõfici potest.

Ergo galenæ & molybdena unum & idem sunt.
 Septimò, Dioscoridi galenæ nostra quæ plūbi colo-
 re est, lapis μολυβδωειδὴς dicitur, quia sit specie
 plūbi, et materiam plumbi in se cõtinet, et habet eas-
 dem vires cum plumboloto, & recremento plum-
 bi, & eodem modo lauat, & differt à molybdena
 nativa ipsius Dioscoridis, colore tantum, non mate-
 ria. Nam molybdenam suam fossilem flavam scribit
 esse, & splendorem. at color mutari faciliè potest
 in plumbagine, diversis vaporibus è terræ viscerib.
 excitatis. Sic apud nos in nostris fodinis galenæ re-
 periumur coloris nigri, cœrulei, et iocinoris. Sic et
 flava reperiri potest proculdubio calidis regionibus,
 et reperitur apud nos in fodinis galenæ, quæ ob-
 ducta est flavo colore, quæ forsità est illa molybdena

Dioscoridis. Et flauū hoc quo conspergitur seu tingitur illa galena, interdū reperitur seorsim in uenis, calore terræ, nonnunquam ita temperatū, splendens potissimum si diffundatur, ut uideatur aliquid metalli in se continere. Arabes nihil sciuerunt de molybdena, aut eandem cum lithargyro esse credere: sunt enim similes temperamento, molybdena tamen frigidior est paulò, & magis densarum partium, nec habet uires abstergendi. Serapio nihil aut parum habet de molybdena. Vide lib. Aggregat. cap. Hasas. Si uerò aliquam uis habere differentiam, uel aliquod discrimen, plumbarium dic lapidem molybdenam, cum solum continet plumbum: e contra cum plumbum & argentum continet, dic esse galenam. Cum ergo unum & idem molybdena, plumbago, & galena, nota quòd galena seu molybdena sit duplex, scilicet natua & factitia.

Natua fossilis, quæ iterum duplex est, scilicet:
 I. frugifera, quæ est uena uel solius plumbi: et tunc uerè lapis plumbarius dicitur Plinio et Galeno. Plinius & li. 33. cap. 6. galenam uenam plumbi uocat, quæ iuxta argenti uenas reperiatur. Deinde uel uena est communis argento & plumbo nigro, mannschmelzt blei vñ silber darauß / & tunc uerè est galena. Hæc frugifera iterum est duplex: quo ad colorem, non quo ad materiam, sunt enim eiusdem materie, scilicet alia est coloris i. plumbi resplendens, &

& hæc est nostra plumbago, seu galena, seu molyb-
 dena Plinio. Dioscoridi autem est *μολυβδ' οεδ' ης* la-
 pis. à Galeno uena, terra, seu lapis plumbarius dici-
 tur, & riuulis nonnunquam reperitur. 2. alia fla-
 ui, et splendentis: quemadmodum describitur & ce-
 lebratur à Dioscoride, inuenta ad Sebastiam & Co-
 ricum, & etiam à Plinio libro 34. cap. 18. ubi melio-
 rem inquit esse molybdenam seu galenam, quando
 magis aurei sit coloris, quanto minus plumboſa &
 friabilis, & modicè grauis sit. in calidis regionibus
 forſitã tali colore tingitur, uaporibus è terræ uisce-
 ribus excitatis. Nam si acutè plumbagnem noſtram
 cõſideras, quo ad colorem, quomodo tincta sit colo-
 ribus in terræ uisceribus, per uapores, inuenies in
 noſtris fodinis plumbagnem coloris. 1. nigri, *ſchwar-
 zer glantz*. 2. cœrulei, *grawer glantz*. 3. iocinoris,
leberſarb glantz. 4. flauo obducta colore, quæ est
 illa forſitan Dioscoridis. A Germanis omnes hæſpe-
 cies dicuntur generali nomine, *bleierz/ glantz* à
 splendore, *bleiſchweiff*. &c.
 11. ſterilis, nullius momenti, colore nõ abſimilis fru-
 giferæ, ſed prorsus eſt ſterilis, & totam uis ignium
 conſumit.

Facilita, quæ ſit opere fornacum, adhæreſcit au-
 ri et argenti fornacibus: quam Plinius libro 34. ca.
 18. uocat metallicam, quæ quondam laudatiſſima in
 Zephyrio fuit. à Germanis dicitur *Thest/ oder*

herd Fleien; à nonnullis & silberglett, propter
 cognationem quã habet cum spuma argenti: impro-
 priè tamen sic dicitur. Plinius etiã lib. 33. ca. 6. etiã
 spumæ argenti speciem facit, quam molybditin uo-
 cat. De illa factitia plumbagine & Dioscorides uo-
 gat libr. quinto, capite 50. quòd sit emula argenteæ
 spumæ, quæ ex auro & argento fiat: estq; sex argē-
 ti. Ex hac quoq; fit ὄσπελας οὐρ emplastrū, ut ex na-
 tiua galena. Sed nota quòd hæc metallica, igne cum
 coquitur, liquescit. spuma enim est et defluit, natua
 uerò minimè liquescit. Præterea hæc metallica cor-
 ecta oleo, ut docet & Dioscorides, colorē iocinoris
 accipit, et nō natua, ut Plinius uult loco citato, qui
 malè illū Dioscoridis locum transtulit, cum inquit:
 Natiua cocta oleo, iocinoris colorē trahit. Postrea
 mō nota & quòd Syluaticus in Pandectis suis moly-
 bdenam plumbum ustum, & stercus plumbi uocat.
 Verūm quomodo hæc conueniant, tu uide. molybdæ
 na illa nequaquam est plumbum ustum, nec stercus
 plumbi, id est scoria: sed est residuū (si modò sic sit
 dicendum) ex plumbagine quæ continet argenti
 & plumbū, quod adhærescit fornacibus. & Plinio
 placet, quòd iterum eodum sit plumbum. Syluati-
 cus illo in loco errat, &c. Cæterum quæ sint uires
 plumbagni, item quomodo uratur, lauetur, uide i-
 psūm Dioscoridem, & Plinium loco citato. Item de
 excoctione eius consule eundem libro 14. capite 16.
 cum

cum inquit: Plūbi nigri duplex est origo: aut enim sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mixtisq; uenis conflat, eius qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentū: qui remansit in fornacibus, galena appellatur, quæ portio est tertia addita uenæ, hæc rursus conflata, nigrum dat plūbū, deductis partibus duabus. apud nos, nisi fallor, prima cōcoctione argentū separatur, & plumbū in lapidē coagulatur: qui deinde iterū coquitur, et fit plumbū, sed hæc cōmittimus metallorū coctoribus.

DE CERUSSA. Cap. XXXV.

Cerussa à Græcis $\Psi\mu\mu\acute{o}\beta\iota\omicron\pi\iota\gamma$ $\Psi\mu\mu\delta$ & à Germanis bletweiß / uenenū est sumpta intra corpus, ut docet Dioscorides & Nicander, frig. et sicc. 2. grad. Est autē ferè omnibus nota cerussa, et in pharmacopolijs retinet nomen suum bletweiß. Nā ex plumbo uel albo, uel nigro fit puluis: uel ut alij etiā uolunt, ærugo, cerussa. Sic enim definiunt, quod cerussa sit ærugo, aut cinis plumbi. si ex plūbo albo fit, Hispanica dicitur, & est candidissima. hodie etiam Venetijs et Nurēbergæ fieri uidemus. Olim laudatissima fuit, quæ parabatur in Rhodo, Corinthe, et Lacedæmone. At quomodo fieri debet, docet idē Dioscorides lib. 5. cap. quinquagesimo tertio, addit et quomodo torreatur donec similis fiat sandaracæ, quæ deinde dicatur sandix, à Germanis

rote zur schmincke / sitq; species sandarache facti-
 tia, der bergrote / ut uult Vitruuius. Porrò & au-
 ripigmentirubei, cuius species est minium nostrum
 illud adulterinū ex plumbo, vnser menige: de qui-
 bus tamen infra suis locis plura agemus. Vide Sera-
 pionem li. Aggregat. ca. Asreg. Ita uides sandicem
 non tantum herbam esse, ut quidā uoluerit. Et qui-
 dem seruius ipse super illud Verglij in Pollione:
 Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos.

Et Propert. Illaq; plebeio uel sit sandicis amicu.
 Forsitan iuxta Plinium lib. 21. capite 15. ubi tamen
 scandix, non sandix legitur: & libro 35. cap. 6. Sed
 etiam sandicem metallicum esse uides, & quidem ce-
 ruffam certo artificio torrefactā, similem sandar-
 che, quam ceruffam Plinius uocat adulterinam, li.
 35. cap. 6. Ceterum quomodo cerussa & lauetur,
 consule eundem etiam Dioscoridem: & de eius ni-
 ribus Serapionem libro Aggregat. cap. 8. ffidheg:
 Auicennam libro 2. cap. Cerussa: Plinium libro 34.
 cap. 18. & libro 35. cap. 6. Leuissima omnium ce-
 russa ad candorem foeminarum etiam adhibetur.
 Vnde Ouidius de Medicamine faciei inquit:

Nec cum cerussa, nec uitri spuma rubencis
 Desit, &c. Hæc breuiter de illis metallis maiori-
 bus, et rebus ad ea pertinentib. agere uoluimus, per
 genus nunc ad metalla media, ut uocant, seu remota
 & spiritus metallorum, & adiuuantia spiritus.

CHRISTO.

CHRISTOPHORI EN
 CELII SALVELDENSIS DE
 re Metallica, Liber Se-
 cundus.

DE ATRAMENTO SUTORIO,
 seu utriolo. Caput I.

Athenus in libro primo egimus de corporibus metallicis maioribus, & de rebus ad ea spectantibus: In hoc autem secundo libro agemus de corporibus metallicis medijs seu remotis (ut uocant chimi

stæ) item de fumis & spiritibus, & de adiuuantibus spiritus. Incipiam ergo, & nunc dicam de atramento sutorio, id est, utriolo. Atramentum sutorium nihil aliud est quam utriolum, id est, calchambum, hoc est, quasi flos æris: non autem est χαλκῶν ἄνθος diuisa uoce, id est, æris flos ipse, de quo in 1. lib. egimus: seu ærugo æris, quæ etiam flos æris dicitur, iuxta recentiores. Sed hoc χαλκῶν ἄνθος dicitur quasi æris flos. Alia enim res est æris flos ipse, aut ærugo æris, quæ etiã tali nomine uocatur: & alia res est χαλκῶν ἄνθος, id est, utriolũ. Hinc Pli. li. 34. ca. 12. Græci cognationẽ fecere, æris nomine et atra

mento sutorio, appellant enim calchanū: sicuti est quaedam cognatio inter uitriola & æris arugionem, quam æris florem etiam dicunt. Dicitur uero atramentum sutorium ipsum uitriolum, quod olim eo coria sua tingebant sutores, & alij opifices qui sutorio utuntur. Sed quia acre facile corrodit calceamenta, à sutoribus atramentū aliud est excogitatum, quo tingunt coria, nempe ex ferro, vnser schuster schwertze. Sed apud ueteres atramentū sutorium, intelligendum est uitriolū, metallicum illud, quod nihil aliud est, quàm aqua congelata, et assumpta natura æris, diuersam habens naturam & formam, secundum naturam lapidis cui adhaeret. Seneca præclare disputans de fontibus & fluminibus, inquit terræ uarios continere humores, & etiam spiritus instar humani corporis, ubi humorum uaria genera, scilicet, ubi alij necessarii sint, alij corrupti, alij pinguiores, alij qui maturè durantur. Hinc est omnis huius metallorum, ut aurum, argentum, et qui in lapidem ex liquore uertuntur: sicuti sunt talia metalla, de quibus iam agimus, quæ chimistæ non iniuria uocant spiritus, qui sunt contrarij fluoribus: de quibus libro tertio agimus. Sed redeamus ad institutum. Dioscorides libro quinto, capite sexagesimo quarto, agnoscere quidem unum & idem esse dicit atramentum sutorium, molle & concretum: sed in specie esse triplex, scilicet:

I. Primum quod cōcrescit humoribus collatis stillatim in cuniculos, quod stillaticium uitriolum uocant, qui Cypria perficiunt metalla: alij pinarion et stalacticon, id est, stillaticium dicunt. à Germanis iam hæc species dicitur gockel güt.

II. Alterum quod fit in speluncis, simplici ratione postea transfusum in excavatos serebes, concretum eapessit: & pecton, id est, concreticium & congelatum uitriolum uocant. Et hæc duæ species sunt nativæ, & differunt glebis, & ratione formationis: à Germanis dicuntur aliàs Eupferrawch, quasi fumus æris, seu pyritis, in ipsis fodinis concretus seu congelatus. Harum uires conueniunt medicinæ: astringunt enim, & calfaciunt, & crustas inducunt. Secundum colorem uero nativi atramenti sutorij seu uitrioli sunt tres species, scilicet 1. uitriolum aliud est candidum: cuius non facit mentionem Dioscorides: sed Plinius lib. 34. capite 12. hoc propter candidum colorem, uel coloris similitudinem. uiolam leucoion idem Plinius appellari dicit, & illo pingere fullones: atq; in hoc transeunt melanteria & sory. Cæterum uiola leucoion, Theophrasti & Dioscoridis nota flos est medicis. 2. uiride. 3. cœruleum: cuius modi Dioscorides loco citato stillaticium docet esse optimū: scilicet quod graue, cōcretum & translucens sit. Ab alijs & hoc dici ait Leonchoton, quia quasi lancea nascitur: cui proximum sit

fit concretitium. Modum urendi istorum docet Dioscorides in Chalciti. Et magna est profectio cognatio, ut docuimus supra, floris aris, id est erugnis aris: secundum recentiores & chrysocolle, & uitriolorum.

III. Coctile factitium est in Hispania: cuius parandi modum loco citato docet Dioscorides, & hoc aptissimum dicit ad insectus & denigrações, præ cæteris natiuis: à Germanis dicitur Eupfferwaser. Est autem hoc factitium simplex, & racemosum quasi, efficacissimum, quod caeruleum colorem habet.

Plinius libro 34. capite 12. chalcantum, id est, utriolum, & atramentum sulfurium diuidit etiam in

Natiuum
fossile,

1. quod fit scrobo euato.

2. quod fit in saxorum catinis.

3. quod fit salis modo, flagrantissimo sole, admissis dulcibus aquis, cogente.

Factitiu: quod in Hispania ex puteis, stagnisue fit, habentibus id genus aque, unde natiuis fiant.

Arabes

1. Zeg nigrum, id est, atramentum nigrum : & hoc est marchasita, id est, pyrites. Nam marchasita, seu pyrites dissoluta, facit encaustum : quod uocatur à Serapione Zeg nigrum : quod & cum uino uel aceto soluitur in nigrum colorem, & ab Auicenna libr. 2. cap. de Atramento, uocatur atramentum album, quia non dissolutum uidetur albi esse coloris.

Arabes uerò atramentum simpliciter zeg uocant, & has atramenti species faciunt :

2. Zeg colcotar, uel chalcitis, uel zegi : de quo mox agemus. Citrini est zeg coloris, seu aris, secundum Dioscoridem, & dicitur zeg, id est, atramentum citrinum. ex illo fit quarta species, quæ dicitur zeg rubrum, uel rubeum, id est, atramentum rubeum, uel rubrum : & uocatur Asuria.

3. Zeg uiride, seu atramentum uiride : & est calchantum, id est, uiriolum, de quo iam hic agimus : & hoc est atramentum sutorium.

Serapio

Serapio in capite zeg, sese uidisse testatur in fodinis zeg nigrū, id est, marchasitā, id est, pyriten: & deinde colcotar, id est, chalcitim: & zeg uiride, id est, uitriolū, uel chalcantū, unā coniunctim. Et dicit has tres species diuersificari adinuicē in subtilitate & grossitudine. Quoniam quod ex his sit grossius, inquit, est zeg nigrū, id est, pyrites: quod uerò subtilius, est zeg uiride, id est, chalcantum, seu atramentum sutorium: colcotar uerò, id est, chalcitis, existit medium inter hæc duo. Præterea zeg uiride, id est, chalcantum & colcotar, id est, chalcitis, soluantur et liquefiunt igni. zeg nigrum uerò, id est marchasita, non facillè soluitur, non facillè liquefit. Solidum est, zeg uiride, id est, chalcantum, seu atramentum sutorium, tanquam subtilius, præcipuè Cyprium facillè mutatur in misy, & exterior eius pars interdū tempore transit in chalcitim, cum intus adhuc sit atramentū sutorium. Estq; pulcherrima hæc transformatio mutua. Talia metalla natia, ut sunt chalcantum candidum, seu uiride, seu coeruleum, quod est in colore: deinde etiā chalcitis, quæ eris: misy, quod auri: sory, quod melāteria serè est coloris: quorū toties Galenus meminit, et utitur in emplastris, nec minus alij ueteres: quæ olim laudatissima et uulgaria fuerunt in Cypro: non scio an iam in nostris fodinis argentarijs inueniātur: licet non nego posse in his inueniri, si quis diligenter perscrutaretur.

At in fodinis ærarijs (licet non crebrò etiam) reperimur, ut Goselaria, & alijs locis. Cùm olim in patriam rediero, inquiram illa in antiquissimis illis ærarijs fodinis, ad Salam. Profectò aliquoties miror, quòd ubicunq; marchasita, id est pyrites sit, ibi hæc omnia metalla fiunt, chalcantũ, chalcitis, misy, sory: & omnes hæc species etiam denigrant, unde et atramenta dicuntur. Est autem chalcantum, gal. et sic. 4. grad. secundum Paulum.

DE CHALCITIDE.

Caput II.

Marcelli Virgilij translatio speciem pro genere ponit, cùm inquit lib. 5. cap. 6. Chalcitis lapis est unde æs coquitur, nam hoc uocabulo generalimultæ intelliguntur et significantur res et species, ut una est lapis chalcitis, id est, lapis ærarius, id est, marchasita, seu ipse pyrites, unde æs coquitur: quem Macer & Mesua lapidem stellatum dicunt: ut de pyrite primo lib. docuimus. Altera est significatio chalcitis, quod significet chalcitin, trichitin, id est, alumen capillare, & ærarium, quod in pyrite concrescit. Hinc chalcitis aliquoties alumen dicitur concretum, schiston. aliàs uide Plinium li. 35. cap. 15. Et hinc Arabes aliquoties simul mentionem faciunt colcotar, id est, huius chalcitidis, de qua hic agimus: & chalcitidis, id est, aluminis, ut legitur apud Serapionem et Mesuam, qui in Troiscis de

de croco, ni fallor, ponit colcotar, id est, chalcitim,
 de qua hic agimus, & chalcitim, id est, alumen, schi-
 ston. Sic Dioscorides chalcitim, id est, alumen aduri
 dicit more chalcitidis, id est, chalcitidis de qua hic
 agimus. Ultima et propria est chalcitidis signifi-
 catio. Hæc illa ipsa chalcitis, de qua hoc loco loqui-
 mur, quæ est species calchami, id est, floris quasi æ-
 ris, atramenti sutorij, id est, uitrioli. Estq; medium
 inter calchantum, id est, uitriolum, & inter mar-
 chasitam, id est, pyritem. Hæc uero chalcitis speci-
 es calchami duplex est, scilicet natiua & factitia.

Natiua, quæ rursus est duplex, scilicet Cypria et
 Babylonica. Cypria, quæ æris ruborẽ habet: unde
 & nomen accepit, ut Plinius dicit lib. 37. cap. 11.
 Hanc describit Dioscorides loco citato, quod sit si-
 milis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, in-
 ter cursamibus oblõgis uenis splendentibus. Ita hæc
 potius deberet dici lapis stellatus, quàm marchasita:
 & hoc est zeg, id est, atramentum citrinũ coloris
 citrini, uel æris, et est colcotar: uel zegi. unde
 Arabes dicunt, quod quarta species fiat Asuria, atra-
 mentũ rubeũ. Sed hoc colcotar atramentũ citrinũ,
 propriè uitriolũ est rubeum, uel uitriol/ & nõ so-
 ry: licet Arabes solum uitriolum rubeum sory uo-
 cant: uerũ facilis est lapsus, nam chalcitis uitriolũ
 rubrum fit sory. Verũ chalcitim hanc in argenta-
 rijs solum ego (ut prius etiam dictum) nunquam
 inueni:

inueni: in ararijs tamen reperitur, & Gofelarie.
 Hanc natiuam chalcitim & Plinius describit libro
 34. ca. 12. quod scilicet comineat in se tria genera:
 scilicet aris, misyos et soryos, et habere aris uenas
 oblongas: & quod optima sit, quæ coloris mellei, gra
 cili uenarum discursu friabilis, nec lapidosa, recēs,
 quoniam inueterata fit sory. Quomodo uerò idem
 Plinius e chalcitim discernat à cadmia, ipse uidere po
 teris: deinde quam cadmiā, quam chalcitim intelli
 gat, unde escoquatur, nempe marchasitā, id est, py
 ritē, et cadmiā natiuā, id est, cobaltum nostrū.
 Vtraq; uerò chalcitis iā ignota est uulgo, imò ipsis
 pharmacopolijs. Dioscorides & idem Plinius nati
 uæ uim esse testatur, abstergere, excalcificare, et cru
 stas ulceribus obducere. Præterea docet quomodo
 cum melle & ipsum calchantum debet aduri, & in
 quem usum. Postremò et quomodo inde fiat medica
 mentum psoricō, quod lepræ succurrit, quod hodie
 non conficitur: cui eadem uis cum chalcitide, quam
 Paul. cal. & sicc. dicit 3. grad. Babylonica, de qua
 Serapio agit, uide caput Zeg: quæ dura & fracta
 interius albas habet maculas.

Factitia, quæ fit ex calchato ueteri, quod in fila
 mēta trāsit. Huius Dios. nō meminit, sed ipse Galen.

DE M I S Y. Cap. III.

Misy secundū quosdā, genus est myrrhæ, aliās
 Metiam quiddā est ex tuberibus, ut uult Plin.

lib. 19. ca. 3. Sed hoc loco ut nos uolumus, est res metallica, ex
 speciebus chalcami, ex humore coagulato, ut chalcitis. Nam misy
 & sory, chalcitidi generi cognata sunt, ex una radice qua
 si producta, tenuius est misy, crassius est sory. Hodie misy om
 nino non cognoscitur, & multis seculis in usu non fuit.

Est autem
 misy ut
 chalcitis
 duplex:
 scilicet,

1. Natiuum, quod sponte gignitur in fodinis, cum
 aqua coagulatur. reperitur hoc in fodinis era
 riijs Goselarijs, auri similitudine (ut describit il
 lud Diosc. li 5. ca. 66.) durum, quod friando auri
 colore imitatur, et stellæ modo splendet. Quidam
 credunt misy esse infectum, ab aqua transeunte ab
 ochra, ut fiat huiusmodi coloris. Pli. tamē li. 34.
 ca. 12. fieri è lapide concretum natura: discretius
 dicit, et optimum in officinis Cypriorum. Et hoc à
 nonnullis uitriolum rubeum, uel zegi rubeum uoca
 tur. Germanicum autem nomen etiam ipsi metallici igno
 rant, quibus cum aliquando misy demonstrare, hi qui
 uidebantur prudentissimi, uocabant illud, berctot
 tril, quod tamē nomen uitriolo natiuo proprie
 conuenit, Eupferranch, & uitriolum, id est, cal
 chantum, profecto facile transit in misy. Vritur
 uerò misy, doceme Dioscor. loco citato, ut ipsa
 chalcitis: uerum ex illo sporicon non fit.

2. Factitium, quod fit cum chalcantum est muta
 tum in chalcitum: sicuti mentionem huius facit
 Galenus.

LIBER II.
DE MELANTERIA.

Caput IIII.

ET melanteria metallicum calchanti, id est, atramenti sutorij, id est, utrioli est species, sua in caeruleo coloris, in blawen graw. Tingitur autem illa secundum diuersas terras, in quibus gignitur. Dioscorides lib. 5. cap 67. duplicis esse originis melanteriam docet: scilicet quaedam in faucibus cuniculorum, quibus aes eruitur, salis modo conerescit. aliquando super ipsum aes reperitur eadem species: & ni fallor, à Serapione dicitur matriaria & ab alijs etiam melatria. Secundò quaedam melanteria in summa facie cuniculorũ coit, sicuti sal, estq; terrena. Arabes dicunt bitriam. Est & quaedam fossilis in Cilicia, & alijs regionibus. Præstare autem illã fossilem dicit Dioscorides: scilicet eam quæ sulphuris colorem trahat: & quæ leuis, pura, & equalis, quæ contactu aquæ (seu digiti tantum, ut uolunt Arabes) confestim nigrescat: habens uim causticam quam misy. talis in nostris fodinis haud reperitur: licet priorum duarum species habemus, quas Arabes disputant esse species zeg colcotar, id est, chalcitidis, quia & eiusdem sint cum chalcitide uirtutis. Alias melanterion est clauorum ueterum ferreorum rasura, aut atramentum sutorium, quale sermè hoc est, quod iam fit à nostris sutoribus.

Sory ex eodem genere est quo melanteria, eiusdem ferè coloris. Hinc idem esse ueteres sory & melanteriam credidere. & profectò utrunque transit in calchantum leucon, quo pinguius fullores, ut suprà dictū est. Sed sory uirus inest grauior ita ut nauseam moueat: quod melanteria non facit. Inueniri sory Dioscorides libro 5. capite 68. docet in Aegypto, Libya, Hispania, & Cypro. Optimum autem esse Aegyptiacum, quod friani nigrius appellaret, in multa debiscens foramina, subpingue, adstringens, olfactu, deuorationeq; magnum uirus ostens. Quòd uerò friatum scintillas misyos modo non emittit, alterius esse generis, & inualidum, censendum est. Hæc Diosc. habet, qui & uim, & adustionem eius addit. de quo uide & Plin. libr. tricesimo quarto, capite duodecimo. De sory combusto uide & Paulum capite de Pterygijs unguarum, pedum & manuum. Et hæc ferè omnia metalla nascuntur ubi sit pyrites. & cruda perustis sunt ualidiora. licet sal, sex uiui, nitrum, calx, & consimilia cruda sunt remissiora combustis. In patria mea dulcissima in fodinis ærarijs dilapsis, quasi uersus uillam Obernitz, ubi sedem habent antiquissima familie nobiles de Thun, reperitur quiddam nauseabundum metallicū odore, sicut grauin schwarz, quod profectò mihi uidetur esse species sory. Cum aliquando mihi

licuerit uitam agere in patria, omnia talia metalla diligentiſſimè inquiram in fodinis illis antiquis æra-rijs. Haſtenus mihi, ô patria, non licuit tecum, neſcio quo fato, uiuere: & forſitan oblita es Ene-lij, qui nunc Vlyſſes quaſi alter (aliquando re- diens) cupit, priuſquam moriatur, tuum uidere fu- rum.

DE DIPHYGE.

Caput VI.

Diphryges tria ſunt genera, ſeu ſpecies, ſecun- dum Dioſcoridem libro quinto, capite ſexa- geſimo nono. Primum eſt genus ſcilicet natiuum me- tallicum, quod in Cypro gignitur, & extrahitur ſolum luto ſum: ex luto cuiuſdam ſpecus, & extra- ctum ſole ſiccatur, & mox circumpoſitis ſarmen- tis uritur. & ideo diphryges uocatum eſt, quòd à ſole, & à ſarmenis uratur, torreatur, & areſcat. Natiuum genus hoc diphrygis ex materia ſimili calchãti conſtat. humor enim eſt inſtar limi per ue- nas delabens. Creditum eſt quòd in ſola Cypro na- ſcatur. Sed Goſelariæ talis res gignitur in ſpelun- cis, ſlauū eſt, colore ad miſy accedit: ſed nõ eſt ita a- riã et ſplendens. eructat ex ipſa terra. illud colli- gitur, & ſarmenis, & ſole aduritur, inde biſcoctū dicitur. Hoc natiuum aliquo modo eſt in uſu apud nonnullos chirurgos. Iſlebiæ ſi pyrites eſſet, & nõ lapis ille ſiſilis, det ſchifer/ illud quod dicitur die

facta, fermè hæc esset prima species diphryges. Re-
 peritur et in iisdem fodinis Islebiæ, altera quasi spe-
 cies diphrygis nativa, quæ dicitur gersterstein. Et
 sic, si bene consideras, duas nos species habemus na-
 tiuas diphrygis. Secundum genus diphrygis est fa-
 ctitium, quod iterum duplex. Primum est nihil ali-
 ud quàm sex subsidens perfecti æris: quemadmodum
 molibdæna factitia. sex est argenti, ex qua fit $\delta\sigma\gamma\alpha$
 $\lambda\alpha\alpha\gamma$, ut supra docuimus. In summa diphrygis pri-
 ma species factitia est sex æris perfecti subsidens, et
 sic simul cum flore æris, wann man das erz oder
 Kupfer abtælet, obfusione frigide aquæ, sublato
 ære, fornacum in ima parte coherens inuenitur, ha-
 bens adstrictionem et gustum æris. Ceterum an-
 iam etiam nostro tempore sex æris sic fiat unâ cum
 flore æris, ut uult Dioscorides, inquire à coctioribus
 æris, von den Schmelzern. Alterum genus factitiû
 diphrygis est simpliciter, quando pyrites ut calx
 cõcrematur in camino, donec rubescat ut rubrica.
 Hanc speciem tradit Dioscorides etiam fieri, secû-
 dum nonnullos, ex sola materia quæ lapidem æris
 gignit, quando assatur. Et hæc species adulteratur
 ochra exusta. Verùm sapore possunt discerni, nemo
 sic: Diphrygis species usta ex pyrite ipso, aut
 eius materia, saporem habet æris, ærugnisq; astrin-
 gentem et exiccantem linguam: ochra autem adu-
 sta, nec quicquam talem habet saporem, nec uim.

De his speciebus diphrygis, consule & Plinium li-
bro tricesimo quarto, capite decimotertio : Sca-
pionem libro Aggregationum, capite Diphrygis.
Estq; diphryges aptissimum medicamentis, astrin-
git, per purgat, extergit, siccatur, excrescentia con-
sumit, ad cicatricem ulcera perducit. Sed pro hoc do-
lor, nulla iam diphrygis est nota chirurgis, imò ne-
que habetur in pharmacopolijs, adeò res bonæ cō-
temptæ iacentis socordia. Vtinam talia reuo-
carent ad usum medicum nostri
physici, sed surdis nare
ro fabulam.

1. nigrum, hoc est marcbastia, id est, pyrites, de quo supra.

S C H E M A.

Babylonica dura apud Motoreil.

Serapionem.

Motoreil.

Chalcantorum

Attramentum reg

2. Citrinum, vel coloris eris, collocat. Estque proprie chalcis, et vitrioli rubri species calcanti, cuius iterum duo genera, seu due species sunt, scilicet,

3. Viride, seu atramentum viride. Estque chalcantum atramentum sutorium, vel vitriolum, quod iterum est duplex, scilicet

Natura

Cyprida, apud Dioscoridem friabilis, quae eris ruborem habet.

Facilita, ex calcanto veteri, quod transit in filamenta.

Natura

1. Pinarion, stillarum, titium, salasticum, lonchoton, gossel gut.

2. Pecton, congelatum, concretum, gossile, gossitium, fupffer wasser.

Et secum dumco-

lores est triplex: scilicet

1. Candidum, niola leucion.

2. Viride

3. Cernuum.

1. Chalcitis ipsa id est, colorata, et regis, et regis citrini.

2. Misy { Natium, similitudine auri.
Fasitium cum calchamum est, mutatum in chalcida.

3. Melanctria { 1. Fossilis.
2. In faucibus curiculorum, maltria uel
melatria dicitur. (dicitur. Arabes has uolunt esse spec-
3. In summa facie curiculorum bitridis.
cies colorata id est, chalcida

4. Sory { 1. Aegyptiacum
2. Libyacum
3. Hispanicum
4. Syriacum.

5. Diphrugis, cuius ite-
rum duo sunt genera: { Natium, cuius nos duas { 1. Die factu Ischie
habemus species: { 2. Gerisfer scyru.

{ Fasitium { Rex eris.
{ Pyrites concretum.

LIBER II.
carmo-
rum spe-
cies
sunt:
Chal-

50 DE RE METALLICA
 METAMORPHOSIS, TRANSMUTATIO,
 seu transfiguratio, talium metallorum,
 artifice natura ipsa.

Magna est cognatio floris aeris, id est, eruginis aeris, secundum recentiores, & chrysolite, & vitriolorum, & reliquarum eius specierum:

1. Zeg viride, id est, a- tramen in futo- riū, vel nitrio- lū, vel chalcanti- um na- tiuum: muta- tur vel transfit in	1. Miryfacilime. 2. Chalcitum, pro parte ex teriori, cum intus adhuc sit atramentum sutorium longinquitate temporis. 3. Filamentum, cum uetera- scit, & fit chalcitis factitia. Et ite- rum calcantiū mutatum in chalcitum, fit factitiū miry-	2. Chalcitis, & Zeg citrinū, melleū, secundum Plinū: coloris aeris, secundum Diosc. colcotar vel Zeg secundum Arabes: mel- liū inter marchasitā, id est Zeg nigrum, vel pyritem, vel atramentum nigrum: et inter vitriolū, id est, Zeg viride, vel chalcantum, inueterata felicit: Mutatur & transit in	Sory autem et me- lan- terid econ- trā transfe- runt in	Chal- can- tum leu- con, id est, can- di- dum.
--	--	---	--	--

¶ Vbi uerò marchasita, id est, pyrites, zeg, uel atramentū nigrū est, ibi omnia hæc metalla fiunt: calchantum, chalcitis, misy, sory, melaneria, diphryges, scilicet natiua. & omnia hæc denigrant etiā, et referunt ita quasi primam matrem, zeg: uel atramentum nigrum, id est, pyritem, uel marchasitā. Ita uides, optime lector, naturam optimam & doctissimā esse chimistam, nec adeò stultam, ut iam nostri sunt chimistæ (de indoctis loquor, qui aureos pollicentur mones, cum uix ipsi stramineos præstant.) Nam se imitatores nature appellant, cum nec minimū imitari queant in natura, nedum ex cupro aurum, ex plumbo argentiū facere, ex siercore equino scarabæum, ex papilione erucam: et e contrā, ex musca uermem, transformare quod poterint. Utinā hi suis preparationibus, mundatione, attenuatione, subtiliatione, diuersificatione, calcinatione, sublimatione, descensione, solutione, distillatione, coagulatione, fixatione, & ceratione (his enim titulis nescio quid promittunt) non tam ex tauro apes, quàm ex apibus e contrā tauros facerent. Et his indoctis furibus delectantur nunc uiri principes, qui tales è medio potius tollere deberent. Ceterum de origine horum metallorum in principio libri i. egimus.

DE AVRIPIGMENTO. Cap. VII.

Avripigmentum, arsenicum luteū, à Germanis, goldgelb operment, hättër auch uocatur:

catur, pictores uti solent. Natiuum metallicum est, quod in iisdem metallis, in quibus nascitur sandaraca, reperitur, ut docet Dioscorides libro quinto, capite septuagesimo. Estq; crustosum, aureo colore micans. Estq; ad sine quiddam sulphuri, ex simili materia & odore. Estq; sterquilinum terrestre (ut ita dicā) in cauernis terræ, quod per longam decoctionem transit in substantiā auripigmenti. Huius altera species fissilis est in squamas, qualis in Mysia Hellesponti nascitur. Altera est pallida, glebosa, glandis effigie, colore imitatur sandaracam, quæ deservitur ex Pomo & Cappadocia. Arabes natium auripigmentum speculari lapidi simile esse dicunt: scilicet respicientes ad crustas. Sed lapis specularis ipsam pinguitudinē non habet. Miscent autē iidem Arabes sandaracā cum arsenico, & confundunt, atq; uno nomine, hoc scilicet arsenico, utriq; et sandaracam & auripigmentum censens, solo uerō colore distinguunt: nec medici solum, sed et chimistæ, appellant enim arsenicum rubrum, quod nos modò sandaracam: & arsenicū luteum, quod nos auripigmentum dicimus. Auicenna albū quoq; habet arsenicum: uerū album cum nunquam fossile reperitur, Auicenna uidetur ad alterum forsitan fictitium genus respexisse: quorum unum est luteū, alterū est album, quæ chimistæ conficiunt: & sunt uenena præsertim, quia fiūt ex sulphure & argento uiuo, & hoc die solo nomine arsenici appellantur.

- 1. Coloris aurei, idq; optimum.
- 2. pallidius, sandaracæ simile, dcterius.

Hæc utraq; squamosa potest in laminas diuidi.

Fissile, seu scissi-
le, idq; iterum
triplex:

- 3. Quando au-
reus color mi-
scetur sanda-
racæ: illud fise-
file, siccum, pu-
rumq; est gra-
cili uenarum di-
scursu.

De his duobus scilicet de fissili & gleboso, Dio-
scorides agit libro quinto, cap. septuagesimo: &
illorū adustionem in testa, et quam uim habeant,
docet. Estq; cal. & sicc. in 4. grad. siue fissile, si-
ue glebosum: citrinum tamen auripigmentum Au-
cenna cal. 3. & sic. 2. grad. dicit.

Natiuū

Luteum seu
citrinū, golt
gelb oper-
ment/här
tentauch.

Glebosum effige glädis, pallidum
sandaracæ colore imitatur.

Facilitiū à chi-
mistis, idq;

Albū, cuius
Aucenna
meminit.
Flauum

Et hæc duo facilitia solum retinent nomen arsenici,
& sunt arte ex sulphure & argento uiuo.

Rubrū id est, sandara-
ca græcis, roter schwe-
fel, seurschwefel, rot
operment Germanis.
Hæc sandaraca iterū
duplex:

Natiua, berckröte/
reischgelb, roßgelb.

Nostra, quæ est illa Plinij & Theophrasti, quia est puluis, &
reperitur in fodinis argentarijs.

Facilitia apud chimistas, cuius species est minium nostrum adulteriuū,
quod iam fit ex
plumbo, vnser mennige / & quod ex cerussa fit, iuxta Vitruuiū, quod Dioscorides
uocat sandicem, ut de cerussa suprâ docuimus: & repetemus infrâ de cinnabari facti-
tia, & quomodo fiat sandaraca, uide Plin. lib. 34. cap. 18.

Dioscoridis, quæ uirus redolet sulphuris, nõdū inuenta à nobis.

De his omnib. speciebus uide Serap. lib. Aggreg. cap. Harnech: Auic. cap. de Arsenico, ubi de bonitate et malitia inuenies. Nam
sublimatum, quod aliàs uocam sal Arsenicum, interficit, & album ex illis per se interficit. Vcenna sunt, ut docet Diosc. li. 6.

1840

1841

1842

1843

1844

1845

1846

1847

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

1855

1856

1857

1858

1859

1860

1861

1862

1863

1864

1865

1866

1867

1868

LIBER IX
DE SANDARACA.

94

Caput VIII.

Sandaraca aliàs illa erythace, quid sit, uide Pli. libro undecimo, capite septimo. Hoc autem loco sandaraca natiua metallicum est, de quo Dioscorides agit lib. quinto, capite septuagesimo primo, à Germanis dicitur berck rôte / reißgelb / roßgelb / estq; arsenicū et auripigmentū rubrum, natura magis excoctū: roter schwefel / fewer schwefel / ropermenth / cal. et sicc. 2. grad. Sed nō est argenti rude rubrum, ut quidā somniauere, ut suprā docuimus. Sandaraca metallicū est, et terra purpurea, ut paulò post dicemus: et reperitur in iisdē metallis, in quibus auripigmentū natiuum. Estq; species auripigmenti, illi per omnia similis, odore, et substantia, et uiribus: præter colore, quia ruffum est, et conseruit colore cinnabari. Hinc Plinius dicit arsenicū ex eadē esse materia, qua sandaraca: per arsenicū intelligens auripigmentum. Alchimistæ discernere student arsenicum hoc auripigmentum, et sandaracam. uerū errant. Vnum enim et idem sunt, et sunt ex sulphure et argento uiuo debili à natura. In summa sandaraca metallica est terra rubea, seu purpurea, seu ignea, redolēs sulphuris uirus. Inter auripigmentum interdum rubra, sicut flammæ globi reperiantur: et si quis acutè cōsideraret, inueniret forsitan ueram in auripigmento illo sandaracam.

cam. Plinius sandaracam in aurarijs & argentarijs
 metallis scribit inueniri, li. 34. ca. 18. que ruffa sit,
 que redoleat uirus, que pura & friabilis iam tale
 quippiam & in nostris fodinis reperitur non raro:
 sed sulphuris uirus nõ redolet, ut uult Dioscorides,
 estq; quasi harenula. Et Theophrastus, ni fallor,
 scribit auripigmentum & sandaracã harenã esse,
 seu puluerem. Et possit hæc nostra dici sandaraca,
 propter similitudinẽ coloris, more Vitruuij, qui san-
 daracã etiam id dicit, quod sit ex cerussa, id quod
 Diosco. uocat sandicem. Sandix autẽ secundũ Plin.
 aliter fit: ut & minium nostrum adulterinum facti-
 tium ex plumbo species est factitiæ sandaracæ. De
 inde hæc nostra sandaraca dici possit sandaraca
 Plinij, quia reperitur in fodinis aurarijs & argentarijs.
 Tertio nostra sandaraca, possit dici sandaraca
 Theophrasti, quia harenula est. An uerò habeat
 uirtutes quas tribuit Dioscorides sandaracæ sue,
 nõpe coiens cũ auripigmento, nescio. Color forsità
 bonus ex illa fieret, si quis periculum faceret. Illam
 Dioscoridis, quæ sulphuris uirus redolet, haud cre-
 do reperiri in nostris fodinis, & distant nostra et il-
 la Dioscoridis sandaraca longè. Modò etiã uulgus
 medicorũ sandaracam gummi esse credit, maxima
 errato. Et omnes officinæ errãtes plerunq; iã pra-
 sandaraca, uera metallica, gummi seu resinam iuni-
 perihabent, Est & illa cal. & sic, 2. gradu. credo
 autem

autē errorem hinc oriū, quōd Arabes sandarax,
 seu uernix, resinam seu gummi iuniperi simpliciter
 dicunt: & sandaracam illud metallicum, rubrum aut
 ripigmentum, auripigmenti speciem illam dixerunt.
 Econtrā, Græci hoc metallicum ignei coloris uoca
 uere sandaracam. Hinc cū audiuerunt indocti, et le
 gerunt apud Græcos sandaracam, intellexerunt mox
 secundum Arabes resinam iuniperi: cū metallicū
 hoc, de quo hic agimus, intelligere deberent. Porro
 quia resina illa iuniperi sandarax, & uernix dici
 tur apud Arabes, unus error alterum traxit: quidā
 indoctissimi a fini mox factitiū hoc, quod uocamus
 fernitz oder vernitsch/quo utuntur pictores, et alij
 artifices, quod fit ex oleo & gūmi, habuere pro ue
 ra sandaraca metallica. ut si scriberes, Rz. sandara
 ca, isti intellexerūt secundū Arabes Rz. gummi, uel
 resinam iuniperi, aut fernucen illud factitiū, arti
 ficum, cū metallū hoc significatur. ô officine res
 piscite. Es geht warlich zu/ wie v gut Vlenst
 gel kochte das wasser mit dem hund / Hopffen
 genant/ für rechten hopffen/ biet zubræwen. In
 nostris officinis nō habetur iā sandaraca metallica,
 Die büchbinder brauchens nun zu grunde. In
 summa sandaraca hæc metallica Græcis, Arabibus
 est auripigmentū rubrū, et sandaraca Arabibus sanda
 mi iuniperi: alia est Græcis, alia est Arabibus sanda
 raca. Ceterū de sandaraca hæc metallica, id est de
 auripi-

auripigmento rubeo uide Serap. ca. Harnech, Aul
cennam libro secundo de Arsonico, Plin. lib. 35. ca
pite sexto: Sandaracam natiuam & insula rubri
maris Topazo nasci dicit, sed non adferri. De facti
tia eundem uide Plin. lib. 34. cap. 18. item Viruni
um, & chimistac ipsos.

DE ALVMINE.

Caput IX.

A Seb, alumen, à Germanis alann / res est me
tallica, seu uena terre, que habet mediã sub
stantiam inter calchantũ & sal, & reperitur in si
dinis. Estq; salsugo quasi terre, ut Plin. inquit libro
35. cap. 15. fitq; ex aqua, limoq; hoc est terre exu
damis natura: corruatũ hyeme, & stiuis solibus ma
turatur. Estq; uena quasi terre, que per nimum ca
lorem in album colorem transducitur. Et omne cal
chantum alumẽ continet. nobis iam alumen factitũ
quiddam est: licet & species aluminis nonnullas na
tiuas cognitã à doctis tenemus, licet & potissimum
alumen fiat in calidis regionibus: & præcipue in lo
cis sulphureis, & ignitis. Quia uerò alumẽ multũ
habet species, proponemus more solito sche
ma propter pueros, & studiosos
harum rerum.

1. **glebosum** } **fosfile.**
 factitium, cuius una atq; altera species: coquuntur (plurimum ex
 fosili nativo) & coagulescunt. & nos ex his omnibus specie-
 bus tantum factitium hoc glebosum habemus.

2. **Rotundum zuc-
 carinū,** } **Fosfile,** quod } **Fungosum,** quod omnū ore facile diluitur,
 strigilum seu } & damnatur in totum.
 (ni sal- } Punicosum, idq; melius, et foraminum fi-
 lor) uocat. cuius } stulis sponge simile, rotundumq;. Nam candē
 ob simili } iterum sunt due } do propius, cum quadam pinguedine sine ha-
 tudinem } species: } renis friabile: nec inficiens nigritia natione
 zuccari: } Aegyptium aut Melinum.

Spissum seu
concretum

3. **Scissile,** quasi flos glebosi, quod schiston à Plinio libro 35. cap. 15. & fissile
 dehiscens in capillamenta canescētia: unde trichitum, i. capillare. Hoc quoq;
 fit et adulteratur ex lapide scissili, et tunc plumosum dicitur, siue alumen
 de pluma, uel scaiola uulgo, et proculdubio amātus, de quo infra in tertio
 li. agemus. est alumen plumosum nostrū. uocat etiā chalcitum, trichitum, ut
 sit alumen, uel sudor quidā eius lapidis, in spumā coagulati. Quidā & alu-
 men arariū dicunt, quia in pyrite concresecat. hinc chalcitis aliquoties alu-
 men dicitur concretum. Sed hoc alumen astringendi uim nō habet, tantum
 siccatur. Dicitur et scriptereon. inde scripteria cistis, et alumē iamenū, et scis-
 sum. et quādo alumen ponitur, hoc intelligitur scissum. et desertur iamenū
 ex Babylonia. et quia dico, nō astringit, et tantū siccatur, ergo nō est alumē,
 nedū scissile, et tāti formā alūinis habet. Hoc loco ipse uide erratū Musę.

Candium

Aleeb, sebel, alpar,
 alumae arabicę,
 scripterea gręcę,
 alumē, alaun/ cal.
 & sic. 4. grad.
 Auicenn. cal. &
 sic. 3. grad. Na-
 tium in fodinis ex
 aqua limoq; salu-
 & terre, est aut

Liquidū, quod uocat alumē de
rocha uel rocca, uel liparinū.

1. Molle, pingue, limpidū, lacteū, quod uo-
 cant phormion. cuius adulterationē Pli-
 docet deprehendere succo mali punici.
 2. Pallidū scabrū, quod galla inficitur, et
 uocatur paraphoron.

Horum uires
 sum astringe-
 re, indurare,
 rodere.

Nigrum in Cypro, quo pur-
gatur aurum.

Gignuntur

1881
The following is a list of the names of the persons who have been admitted to the office of Justice of the Peace for the year 1881. The names are given in alphabetical order of their surnames.

1. Adams, J. W.	2. Baker, J. H.
3. Carter, J. M.	4. Davis, J. P.
5. Evans, J. R.	6. Foster, J. S.
7. Green, J. T.	8. Hall, J. U.
9. Johnson, J. V.	10. King, J. W.
11. Lee, J. X.	12. Miller, J. Y.
13. Nelson, J. Z.	14. Oliver, J. A.
15. Phillips, J. B.	16. Quinn, J. C.
17. Roberts, J. D.	18. Smith, J. E.
19. Taylor, J. F.	20. White, J. G.

1881
Admitted

1881

1881
Admitted

Gignuntur in Hispania, Aegypto, Armenia, Macedonia, Pomo, Aphrica, insulis, Sardinia, Melo, Lipara, Strongle. Vis illis calfaciendi, stringendi, expurgandi, extenuandi, uruntur modo chalcitidis. Reliquæ quæ illorum sint uirtutes medicæ, quæ patria, quæ signa, consule Dioscoridem libro quinto, capite septuagesimo secundo, Plinium libro tricesimo quinto, capite decimo quinto. Serapionem libro Aggregat, capite Seben, Aucennam libro secundo alumen. Conueniunt medicinæ rotundum, sciibile, liquidū. Est & alia species aluminis, quam uocant alumen affar, seu usnen Arabicè, latinè stercus passerinum, uel haron: cuius plures iterum species inuenies apud Aucennam & Serapionem.

Quidam sal Alkali uocant: quidam non aluminis, sed salis speciem faciunt. Verum quale sit alumen, siue sal, nescio. Speciem eius noui syluestrem, ad syluam Hercyniam mihi aliquando à Cordo demonstratam. Erat quiddam stercorei passeris simile, ac salis saporis. Si mihi Deus & fata concedent uitam, cum aliquando de herbis edam meum Dioscoridem, in capite de Anthyllide libro tertio plura de his agemus.

DE PVMICE.

Caput X.

Famechi, uel fenec Arabicè, pumex, uel lapis Vulcani, à Germanis, ein biñs / oder biñs-stein/buems. sunt quæ eius duæ species, scilicet niger

& albus. Niger dicitur & topbus, schwarzer Bad
 stein. & hic præstâtissimus in Melo, Scyro, & in
 sulis Acolijs. aptissimi ad corpora leuiganda, ut &
 Catullus dicit. Ecôtrâ albus, weiß badstein/ quem
 Dioscorides describit libro 5. capite 74. in princi-
 pio, quòd sit leuis, spongiosus, scissilis: non haren-
 sus, facilis teri, & candidus. Deinde addit idem mo-
 dum cremandi, & eius uires medicas. de quibus et-
 tiam uide Plinium libro tricesimosexto, capite uice-
 simoprimo. In fine citatur Theophrastus, in sil-
 lor de Plantis lib. 9. capite 18. & c. Dicitur uerò pu-
 mex lapis, propter duritiam, lapis, non propter ra-
 ritatem: nam raritate nõ est lapis, & degenerat pla-
 nè à lapide, quia innatat aquis: reperitur autem pu-
 mex, ubi alumē & sulphur nascitur. Credo esse ter-
 ram omnino exustam in insulis, quæ deinde aquis
 adfertur usq; ad Barchē, ciuitatē Libyæ. propterea
 et lapis de barche uel barchim uocatur. & reperi-
 tur in littore maris. Hinc crediderūt quidā, sed fal-
 sò, esse spumā concretā maris. uerùm hi lōgè à sco-
 po aberrarunt. Ad nostrā Germaniæ flumina, præ-
 cipuè ad Albim, ad promontoria illa ueteris maris
 chie, inueni lapides aliquoties pallidos, raros, spo-
 giosos, punici similes, uerùm adhuc graues: quos
 profectò credo prima rudimēta esse punicis, et pu-
 micē nondum calore excoctum. Nā periculum feci
 igni an eius pōdus diminueretur: & inueni aliquid
 diminutum

Natiuum uel
fossile, uel mi-
nerale sal, ut
uocant, aut

2. ex fōinis ef-
foditur. estq̄
Græcis κα-
θαλις γαί-
ας θάλαξ,
terra falsa,
falsugo steri-
lis. huius ite-
rū species mi-
hi notæ sunt
quatuor, nem-
pe sal

1. Scissile est, & sal Ammoniacum dicitur, seu sal saporacium, cuius Dioscorides lib. quinto, capite septuagesimo quinto primo loco meminit, quod sit candidum, uacans co-
culis, perspicuum, equali compage densum, simile colore alumini, quod schiston uocant
longis glebis. Huius salis & Ouidius meminit in Medicamine faciei, cum inquit; Cum
Ammoniacō mascula thura sale. Quidam tamen non Ammoniacum, sed Armoniacum
dicunt sal, quia reperitur in Armenia. Quidam dicunt & hoc fieri ex herba salomonica,
crescente in montibus Hispaniæ, simili anetho: cuius Auicenna meminit. Serapion
cuius eius dicit esse unam rubram, albam, nigram, puluerulentam, aut claram, cal.
sic. 4. gradu.
2. Fossile saxum, in Aphrica & India renascens, in Cappadocia modo specularium lap-
dum, quod dicunt & sal gemmæ.
3. Fossile in Polonia nigrum, interdum candidum, cæruleum. effodiuntur frustra uel
molares sunt lapides. aliàs sal nigrum, Naphricum dicitur: & reperitur cum naphtha
Aliàs etiam sal nigrum uocant sal Indum. Sal autem Indum non est per se sal, sed pro-
pter colorem sal dicitur. Estq̄; zucarum, quod reperitur coagulatum super canna
mellis in India, sicuti sal. & est mel canna, uel zucarum canna: pro quo nunc dicunt
zucarum Candi, uel Candia, quod est factitium quiddam ad similitudinem istius, quod
fit cannis Indiæ, sicuti sal.
4. In Transyluania effoditur sal uiride, crystallinum, quadratum habens corpus, quod sal
gemmæ est. aliàs sal gemmæ, sal Cappadocium uocatur, & sal Costum, sal Metallinum
sal Taburen. Dicitur autem sal gemmæ, quia clarum est ut gemma, et est uena terre cal-
& sic. uires habet salis Ammoniaci.

2. ex lacubus, aut fōnibus, aut fluminibus: quorum summitas densatur in salem. uide Plin. lib. 31. cap. 7.
Hæ species à Germanis dicuntur bect salz / & sunt cognatæ species alumini. uires illorum sunt corrodere & desiccare

diminutum de eius pondere. Plinius libro decimo, tertio, capite uicesimo quinto, algas & fungos mutari sole in pumices dicit. Vide Serapionem li. Aggregat. capite Famechi Ouidius libro tertio Metamorphoseon pulcherrimè describens antrum Lauacri Dianæ, fingit hoc ex pumice & tophis factum ab ipsa natura, cum inquit:

Cuius in extremo est antrum memorale recessu,
Arte laboratum nulla, si nuauerat arcum

Ingenio natura suo, nam pumice uiuo,
Et leuibus tophis natium duxerat arcum.

DE SALE NATIVO.

Caput XI.

Malch Arabicè, Latinis sal, à Germanis salz, optimum condimentum, duplex est: natuum scilicet, & factitium arte. De natiuo agemus in hoc capite, de factitio uerò in sequenti.

Caput XII.

Sal factitium est id quod fit seu coquitur arte:
Idq; est duplex iterum, scilicet:

I. Marinum, cuius L. C. Dioscorides secundo loco facit mentionem, & prædicat id quod fit candidum, æquale, densum, & à patria Cypriacum, &c. Fit autem hoc sal marmum stagnis completis marinis aquis, & exiccatis sole ardentissimo, quasi coctione quadam, & imbre seu aquis dulcibus admixtis, nullum enim sal fit sine aqua dulci, ut uult Plinius libro secundo, capite centesimo sexto. Admixta autem salsis aquis dulces aquas, parantes sal, ut abluant uehementiam acrimoniæ, ut adhuc fieri nonnullis locis Hispaniæ & Galliæ fertur, & sic fieri & siccare in lacu Tarenino, & in Sicilia in lacu Cocanico, refert Plinius lib. 31. cap. tertio.

II. Quod coquitur arte ex muria natua ^{fonti:} sicuti nostrum iam coquitur sal Hallis in Saxonia, & in locis alijs tum Thuringiæ, tum Saxonie: uerum unum alterum superat bonitate, ratione murie, Darnach dz saltzwasser güt ist/ oder vil wildes wassers hat/ ut uidemus fieri in Marchia in loco quodam.

In regionibus prope Lysbonam, ut iam uocant, ad mare magnæ sunt paludes, multis in locis stagnantes aqua marina, ueluti sunt quas alias uocant nauæ

in haren in illis etiã fit tale sal marinũ lacustre,
 ad littora, re labetibus fluctibus, operante sole, qui
 coquit aquam istã marinam in sal, quod incolæ, præ
 sertim miseri rustici, mox certo artificio, factis qua
 si cistulis, colligunt, ne iterum auferatur fluctibus
 redeuntibus, & in littore magnis cumulis coacer
 uant: ubi deinde magis magisq; sole in sicco exco
 quitur. & fiunt frustra eius immense magnitudinis,
 tanquam forent alumen aut glacies fluminum ipsa,
 nisi quod frustra illa salis non ut alumen & glacies
 translucent, sed coloris sunt subpallidi, aut uiridis,
 aut nigri. Hoc idem sal deinde aufertur nauibus ad
 nationes uarias marinas, & teritur certo artificio,
 ut fiat tanquam harena grandis & illo pisces salie
 untur, ut sunt ceti, phocæ, haleces, tergora canum
 marinorũ, etenes, pectines, passerres, et galli marini,
 raia, salpe, siluri, pergolici, & alij pisces. Illud sal
 lacustre iterũ coctũ fit optimũ sal et candidissimũ.

Ceterum quæ uires salis, longo ordine habes apud
 Dioscoridem L. C. & Plinium libro tricesimo
 primo, capite nono. & de salis differentijs in eo
 dem, capite septimo et decimo. deinde Serapionem
 libro Aggregationũ, capite Malk. Addit uerò Dio
 scorides modum urendi salem tunc fossilem, tunc fa
 ctitium, quod sal ustum saltaculum & cotulum di
 cunt. Præterea facit mentionem spuma salis, quæ
 illi est nihil aliud quàm spumosi maris lanugo, siue

ramentum, in exilibus petris quod reperitur, locis
 maritimis in littore quod alluit mare, coagulatum
 quiddam est, saporem habens salis, & odorem ma-
 rinum uirosum. (aliàs & spumã maris Alcyoniam
 uocant, de quo suo loco infra.) Verum hanc spu-
 mã salis uel maris Plinius refert inter genera salis
 natiui, cum inquit L. C. Aliud genus ex aquis ma-
 ris sponte gignitur, spuma in extremis littoribus co-
 scopulis relecta. hæc enim omnis rore densatur, &
 est acrior qui in scopulis reperitur. Nicandri in-
 terpres spumam salis in Alexipharmaca & λός &
 χύλω, id est, spumã salis esse definit hoc, quòd cum
 homines sal cõficietes, salis aquis dulces admisce-
 ant, quibus uehementiã acrimoniæ abluant: diu-
 trumq; miscent, ut etiã Plinius indicat, spuma que-
 dã fiat ex tẽperatura illa, que appelletur & λός &
 χύλω, id est salis marisq; spuma. Si hoc uerũ est, habe-
 mus duplicem spumam salis: unam à mari factam,
 illam Dioscoridis, quam Plinius dicit speciem salis
 natiui: alteram factitiam illam interpretis Nican-
 dri. Sicuti autem sal & spuma salis se adinuicem
 habent: ita utrum, spuma eius, de quibus infra à
 gemus. Postremò notandum & hoc, quòd salis sine
 quasi infinite species, si loca, patriam, colorem, mi-
 neram, qualitatem, & alia considerare uelis: quã
 species si omnes perstringere uellem, cresceret mihi
 opus longius illiade. Quasdam species breuiter per-
 curramus,

curremus. sal Cappadociū, sal panis, sal massæ, sal usuale, sal commune, unum & idem sunt. Secundò sal Sodomæ est, sal quod generatur in mari mortuo, ubi aqua est amara. Dicitur autē Sodomæ, à montib. mari adiacētibus. Videtur mihi hoc sal species spumæ esse maris, uel salis cōcretae. Tertiò, alia est species salis, quæ dicitur sal alkali, uel alkal, quod sal flitiū est, et fit de herba kali, uel usnen, cuius supra mentionem fecimus. quod uolum. fieri combustione herbe anhyllidis in fouea. Est & sal lucidum, nomine nitrum: & sal Alexandrinum, & sal Andere nae baurach, aphronitrū. nam nitrum species est salis. Est & sal sacerdotale, quod ponitur in Auditorio uirili. est et sal Tragesicum, quo caremus. est & sal arsenicum, id est, arsenicum sublimatum. est & sal Alebrach, uel Alebroth, id est, sal chimistarum, de quo chimistas uide.

DE MURIA.

Cap. XIII.

Commodè post sal, ipsam muriam & florem salis tractabimus. idem fecit Dioscorides. Muria habet effectū salis, & aque marinae: à Germanis dicitur sal, wasser, oder salze. Estq; duplex, scilicet: Quædam est natiua, unde fit seu conquitur sal nostrum commune, ut fit Hallis in Saxonia, & alijs locis. Quædam est factitia, cum miscemus cœlesti aquæ sal parum. Hinc sal leue dicit

mus, cum liquefit sal iniectum: & e contra, sal durum cum non liquefit, sal iniectum. & ita probatur etiam obiter sal an sit bonum. Huius species sunt garum, liquamen illud ex piscib. carnibusq; sale maceratis, fischlacten/heringslacten/Reyschlacten/oder peckel/ ut uocant Saxones. Præterea huius altera est species oxalme, id est, acida muria, que fit ex aceto, & aqua marina. uide Serap. libro Aggregat. cap. Muri. Plinium libro tricesimo primo, capite septimo & octauo, item libro tricesimo secundo, capite sexto. Plinius uidetur muriam miscere cum garo. Sed de garo Dioscorides doct. libro 2.

DE FLORE SALIS.

Caput XIII.

Alosambus flos salis, à mari mihi nomen habere uidetur. Estq; quedam efflorescentia maris, & emittit hoc mare medicamentum, alio sub nomine habetur in officinis, nempe dicitur sperma, uel semen ceti uel balenæ, seu ambar subalbidum. Saxones uocant walrath/oder baldrath; forsitan ab effectu in nonnullis morbis. Veteres non mentionem fecerunt spermatis ceti, sed floris salis, estq; idem. Reperitur autem ipso in mari, ut mihi nauta aliquoties, & mercatores retulerunt (licet & supra petras in Nilo reperiri uolunt) aut in paludibus ad mare, & in stagnantibus maris partibus. Dioscorides li. 5, cap.

§.ca.77. in Nilo et lacubus natate dicit, color illi
 croceus aut lateritius: sed ut deponat ruborem, &
 fiat candidū, purgatur. hinc ruffi, quasi grumi, ad
 huc inueniuntur, in ipsa eius massa, ut ita dicā. Est
 autem res, pinguedine uirus olens, & ingrati odo-
 ris, quæ aqua non resoluitur, sed tantum oleo. Dio-
 scorides loco citato eius patriam, bonitatem, et adul-
 terationē, malitiamq; docet. Deinde eius uires me-
 dicas. Caterum uide Cassium Felicem de Alosach-
 ne, Plinium libro tricesimo primo, capite septimo,
 qui primum florem salis definit esse leuissimam ex i-
 pso sale fauillam & candidissimam. Deinde & flo-
 rem salis dici ait rem diuersæ naturæ, ut pote humi-
 dioris & coloris crocei, aut ruffi: ueluti rubigo sa-
 lis, odore quoq; ceu gari disseminatam à sale, non
 modò à spuma, inueniri autem in Aegypto, et deser-
 ri Nilo, & innatate quibusdā fontibus, fieriq; flan-
 tibus Aquilonibus. In Saxonia eius usus adeò uulga-
 ris, ut nescio ad quem non morbum illo utamur.

Scio ego propter nimium eius usum perijisse hone-
 stiſſimam matronam ad ostium Tangræ. Quidam
 & ambram uocant hoc sperma ceti: alij ambram
 fructum arboris uel gummi sub mare crescentis, alij
 iecur piscis, alij stercoſus cuiusdā piscis, alij spumam
 quandam maris, alij nasci in specie fungorum sub
 mari dicunt. tu consule Serapionem libro Aggre-
 gationum, capite Hambar, Auicennam de Ambra.

Almansorem tractat. 3. de Ambra capitulo. Ita
flos salis duplex est :

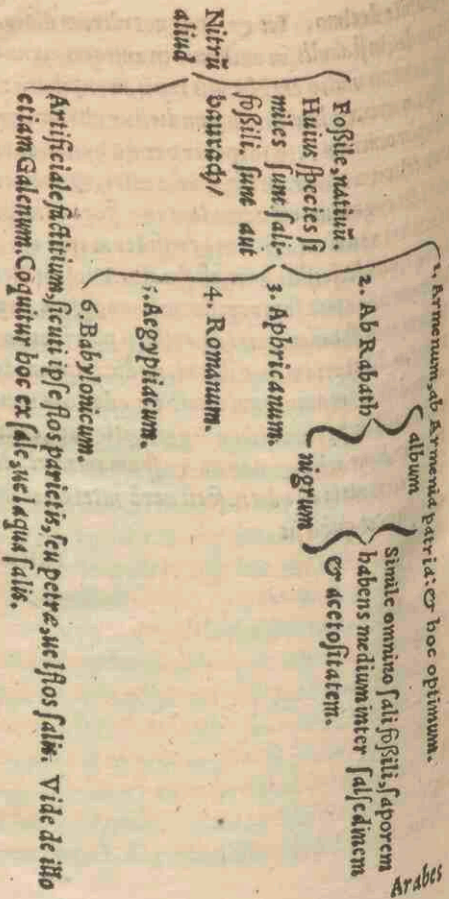
- I. Tenuissima fuvilla, & candidissima salis.
- II. Sperma ceti, waldrath, baldrath, citò auxili-
lium, citò auxilians.

DE NITRO. Cap. XV.

BAurach sal petrosum, nitrū, à Germanis sal
peter / berck saltz / quasi sal petrae, cal. &
ficc. 2. grad. Estq; nitrū res cognata sali, & quasi
est species salis. Hinc sal lucidū, sal Alexandrinū,
sal anderense, sal nitrum, unum & idem sunt. Fit
autem nitrū ex coagulato humore. Qualia uerò or-
lim fuere nitra, nescimus, et diuersa sunt illa nostra.
Nam olim etiam in cibo utebamur nitrīs, & con-
diebantur illis uina, & semina imbuebantur, ut re-
stat Plinius libro 14. ca. 20. & libro 17. cap. 17.
Sic & Virg. lib. 1. Georg. Semina (inquit) uidi equi-
dem multos medicare serentes, Et nitro prius, &
nigra perfundere amurca. Erant olim autē nitra,
coloris rosei, amara, leuia, in foramina debiscuntia,
spongiosa, cōburebantur igni: nostra uerò nec quic-
quam his respondent, nedum quòd illa apud uete-
res terrestria fuere, nostra sunt aëria. Verum econ-
tra nostra in medelis sunt prestantiora, quia multo
magis aperiūt, & euocant humores. Estq; cum iu-
dicio illis utendum. Sunt & eius species factiue
quamplurimae, de quibus Plin. libro tricesimo pri-
mo,

mo, capite decimo. Fit & apud nos nitrum diuersis modis, in stabulis, in ouilibus, in antiquis cœnobijs, in areis multo antè seculis tritis, in rupibus, celarijs, muris, & hoc spumosum dicitur nitrum, & est aphronitrum, ein salpeter der an den maurē vnd felsen wechset. Estq; spuma nitri, & species nitri. Et cognatum est admodum cum flore Asiæ petra. Nitri natui etiā si acutè consideras ipsa chryso colla, uiride, scissile aris, est species. Dioscorides lib. quinto, capite septuagesimo octauo, ipsum tum nitrum, tum spumam nitri describit à patria et bonitate. Indicat etiam quæ illis uis medica, quomodo aduri debet. utumur iam crudo & adusto in nonnullis casibus. Serapio libro Aggregationum, capite Nitri, baurach, & nitrum, & spumam nitri, id est speciem nitri esse dicit. facit uerò nitri duas species, scilicet quòd sit

Nitrum

Arabes solum duas species, primam scilicet, & sextam celebrare. Et Babylonici iterum duas faciunt species, scilicet nitrum, sal petrosum, purpureum, salsum, modicè amarum: & alterum bauxady panis, quia in massa utuntur in pane, dissoluunt in aqua, & linunt ex eo panem, antequam coquant: ita ab eo recipit claritatem quandam. Verum nos illas veterum species ignoramus, ut dixi. Plin. libro 31. capite 10. de ipso nitro, precipue factitio & spuma eius, satis est copiosus. Nicander et nitrum prædicat in Alexi. contra potionem sanguinis taurini. uolunt nitrum cal. & sic. 2. grad. Est & nitrum ingrediens in puluerem istum tormentorum, ut sciunt isti apothecarij sathana, qui à tormentis nomen suum habent.

DE APHRONITRO.

Caput XVI.

Sicuti sal & spuma salis se habent adinuicem, ita se habent nitrum & spuma nitri adinuicem. Estq; in his salis ad nitrum, & ecõtra nitri ad salem: item spumæ salis ad spumam nitri, magna cognatio. Ceterum spuma nitri, aphronitrum, flos petra, uel parietis (sicuti spuma salis) res est leuissima, glebosa, friabilis, spumosa, mordès, coloris penè purpurei, et hæc optima. Nos spumam nitri dicimus et spumosum aphronitrum, quod nascitur muris & petris, ein salpeter der ann mauren vñ felsen wechß!

wechset/ in quibusdā locis uocantur *Mergel*. Variat
 uerò spuma nitri secundū petras & muros ubi uad
 scitur. et huius uirtus est similis sali adusto. Sūt autē
 fermē unum, aphronitrū, id est, spuma nitri, flos pe
 træ, & flos Asiæ petreæ, de quo suo loco infra age
 mus, differunt tanū substantia paululū. nā si resol
 uitur igne, est flos petreæ Asiæ: si non resoluitur, est
 spuma nitri nostri. Iena in Thuringis, ubi generosus
 locus simpliciorū, pulcherrima species reperitur
 aphronitri, quæ respōdet plurimū flosi Asiæ petreæ,
 à Diosc. descriptæ, ut infra suo loco indicabimus.

DE ARGILLIS IN FODINIS.

Cap. XVII.

HActenus tractauimus metalla media, quæ re
 mota dicuntur, & spiritus, quia soluantur
 igne in spiritus & aërem. Deinde etiam fermē me
 tallorum sunt spiritus, & exhalationes. addidimus
 etiam adiuuantia spiritus. Nunc de speciebus argil
 larum & terrarum ordine agemus, quæ ex ipsis fo
 dinis partim steriles, & nullius momenti: partim
 pregnantēs metallis, & feraces, & utiles in reme
 dica, effodiūtur. His finitis, subiiciemus & alia qua
 de talibus scriptores metallicis rebus addidere: scili
 cet de calce, gypso, alcyonio, adarce, spōgijs, cinere
 sarmenitio, fece, fuligine pictoria, atramento li
 brario, &c. In hoc uerò presenti capite de argillis
 primum agemus, quæ reperiuntur in ipsis fodinis.

Argilla

Argilla dicuntur, quia similes sunt his Argillis, quibus figuli utuntur, der dopffer erde / uel ut Saxones dicunt, der potter erd / et superiores dicunt than. Harum argillarum uaria sunt genera, quae coloribus discernuntur, & reperiuntur in nostris fodinis, multis locis, scilicet

- I. Candida: crebrò hæc in fodinis reperitur, weiß erd oder than.
- II. Nigra, schwarz erd / oder than.
- III. Lutea, in qua est tenacitas magna, gelb than.
- IIII. Punicea, braun than.
- V. Purpurea, quæ maximè abundat in patria mea, was die hawer aussfaten / so seind sie gantz rot / so haben sie sich zesölet.
- VI. Viridis, grün than.
- VII. Cœrulea, graw than.
- VIII. Cineracea, äschfarb than.

Ex omnibus his pigmenta fieri possunt, si non tam humida forent. ollæ ex his optimæ fierent, si argillæ rectè elaborate à figulis, in ollas more solito mormarentur. Sed hæc commendo figulis.

DE TERRIS, ET PRIMVM DE
terra candida. Cap. XVIII.

Terra in fodinis reperitur, quæ quo ad colores argillis sunt similes, sed sola siccitate, unde sunt, distinguuntur. Quædam est candida, quædam nigra, quæ est purpuræ: quædam lutea, quæ est ochrea

ochra: quædam punicea, quædam purpurea, seu ru-
 bea, quæ est sandaraca, berckröte/reischgelb/roß-
 gelb, de qua supra egimus proprio capitulo. quæ-
 dâ est uiridis, quæ est chryso colla: quædâ est cinerea
 cea: quædâ est cœrulea; Græcis χρυσόcolla, Latinis ce-
 ruleum. In hoc præfemi capite agemus de terra câ-
 dida, de reliquis uerò ordine in sequentibus.

Terra candida diuersa habet nomina, ex rei di-
 uersitate & regionibus unde adfertur. & hæc per-
 rarò in metallis reperitur, sed suis proprijs locis ef-
 foditur. Notandum uerò, quòd præterea quiddam
 aliud reperitur in uenis metallorum, referens can-
 dore medullam: quod & nos uocamus medullam sa-
 xi, steinmarck/ & est quasi medulla ossis alicuius
 animantis. Hinc pulchrè dictum est, quòd ossa ma-
 tris lapides dicti sunt oraculo Delphico. estq; frè
 illud fluidum, nec sic tenacis pinguedinis ut argil-
 la, quanquam interdum exiccatur. & durum inue-
 nitur. Sicuti etiam lenæ in Thuringis, & ad Hercy-
 nam syluam, apparet illa medulla saxi tanquam
 uena intra saxa, candida, friabilis omnino indura-
 ta, unde pueri arenulam terunt ad lituram siccan-
 das. & in patria mea integri tales lapides interdum
 ingemis magnitudinis reperiuntur ad fodinas cis Sa-
 lam. In Saxonia nonnullis locis ad flumina & repe-
 riuntur similes ferè alabastriti. & hinc optimum sit
 gypsum, ut suo loco dicemus.

DE PNIGITE.

Caput XIX.

Terra quedam est, quæ nigra est, & pnigitis dicitur, quam Dioscorides libro quinto, capite nonagesimo quarto, colore similem esse dicit Eretrie terre, pro qua & uendatur, grandior ita mē gleba existat, et glutinosa, refrigerans manus, uiribus par cimolice. Idē Plinius habet lib. tricesimo quinto, capite decimosexto. Verum quæ sit illa terra pnigitis proprie, quam Dioscorides & Plinius L. C. describunt, nescitur. Est terra nigricans. Nos quidem terram habemus nigram, quæ tamen nō est pnigitis, nam est nigerrima, ipsa interdum aliquid argenti cominet, & tunc argentum rude appellatur, ut supra de argento rudi docuimus. Interdum etiam est sterilis, & tunc simpliciter est terra nigra. Illa etiā quæ à Dioscoride dicitur melanteria: de qua etiam prius actum, quæ sulphurei est coloris, & aquæ tactu nigrescit, quoad ego scio. apud nos etiam non reperitur. In patria mea dulcissima, in torrēte Garmersdorffensi, qui labitur per agros petens Salam, reperitur lapis niger, friabilis, unde pueri atramentum componunt, & ipse puer inde composui: is mihi uidetur omnino esse pnigitis indurata calore, ingenis nōnunquam magnitudinis, ac leuis proportionē sui. Aut est simpliciter ochra, quæ exusta calore solis aut terre, transijt in rubrē

cam, & consequenter nimum adusta in talem pro-
 gitin. Aut est ampelitudis species. periculum tamen
 non feci an resoluat oleo. De his iudicent sanè ta-
 lium inquisitores. In tenerrimum lapis ille & bene
 digestum & molliſſimum potest pulverem redigi,
 & qui nimumè aliquid harenæ comineat. Est, quid
 quid est, pulcherrimum quiddam, licet spectum cõ-
 temptumq; tacet ab illis incolis locorum. Incredam
 reperitur & scintillulis minimis quasi micans, ita
 ut nimumè sterilis lapis seu materia esse uideatur.
 Sed de his satis. O sancta simplicitas Germanorũ
 ô felix patria, tuasi nosſes bona. Posit profectõ ne-
 rum esse iuxta illud: D; mancher Thuringer ein
 stein werſſe nach seiner kũ / ô da beſſer iſt dan
 ſein beſter ochſe. Dulcis patria, utinam tibi aliquis
 do contingeret talis uir, inter tot præclara ingenia
 quæ hæctenus aluiſti & habuiſti, qui talia tua bona
 diligentiſſimè inquireret: qualis profectõ futurus
 fuiſſet Erasmus Reinboldus, niſi potius animum
 generoſum ad ſidera, & non herbas & lapides ter-
 re adieciſſet. Idẽ & frater germanus eius Iohannes
 Reinboldus, qui nunc legibus forſitan, ut tibi pro-
 ſit, dabit operam taceam alios mille, quos ſacroſan-
 cta theologia ad ſe trahit. Et equidẽ te credo illud
 omnibus uotis quoq; expetere, non enim puto te ir-
 ridere talia, ut quæ metallicis rebus das operam, et
 præclaras habes fodinas. A tempore Othoniũ uſq;

In nunc quoque sub ducibus Saxonie (quibus semper
 fidissima) oppidum Germanie celebre, & anti-
 quum es patria. Deus opt. max. tibi uaria dedit do-
 na, quibus si diu & feliciter uti uolueris, rogo, pu-
 rum illius uerbum omnibus modis ames, ac foueas
 bonas artes.

DE OCHRA.

Caput XX.

Ochra Græcis terra est lutea, quæ Latinis
 dicitur sil. estque duplex, scilicet natiua et
 stitita.

Natiua ex fodinis, à Germanis ochergelb / gelb
 erde / berggelb: sicuti chrysocolla est berggrün-
 & coeruleum, bergblaw. Nota est autem ochra pi-
 storibus, præcipue Dacica illa & Hungarica, no-
 stra quidem iacet contempta Dioscorides lib. 5. ca-
 pite quinquagesimo octauo, laudat Atticam leuissi-
 mam, omnino luteam, saturatam, non lapidosam, fri-
 abilem. Præterea docet ut ochra possit & adu-
 ri & lauari cadmis modo. Tertio, quod illi uis me-
 dica sit astringere, erodere, dissipare. Sunt autem spe-
 cies ochrae uarie: quedam est metallica, & quedam
 apud nos dura, quedam est simpliciter terra staua,
 quæ reperitur & in nostris fodinis. Theophrastus
 simpliciter ochram terram esse describit. Plinius li-
 bro tricesimo tertio, capite duodecimo, silis etiam de
 uersa enumerat genera, cum inquit: In argenti

auri metallis nascuntur etiam optima pigmenta, sile
 & cœruleum, quod propriè limus est, optimum ex
 eo quod uocatur Atticum, proximū marmorosum.
 Tertium pressum Cyricum, ex insula Cyro, Achai
 cum, Gallicum lucidum. Porrò libro eodem, capite
 decimotertio, sile primum pingere instituisse dicitur
 Attico polygo natum, & Myconem. Reperitur ue
 rò & ochra ad flumina, ut ad Albim: & plurimum
 ad flumen Ochram, quæ per Brunsvigam labitur: un
 de & nomen habet, & Ochra dicitur à Saxonibus.
 Dicunt enim, an der Ocher, propterea si acutè cõ
 siderare uoluerimus, ochræ quatuor habemus spe
 cies. Prima est lapidosa ex fodinis, & ad ripas, &
 littora fluminum. Secunda est puluis, & terra ar
 da, hærens in lapidibus, ut cœruleum & chrysol
 la. Sicuti Saluediæ effoditur unà cum lapidibus ad
 ædificia, ex fodinis quæ dicuntur die steinbreche.
 Tertia est terra sicca, simplex ad ripas. ^{Quarta}
 est uel limosa et tenax, uel marmorosa ex fodinis.
 Transit uerò ochra (ne & hoc uidear transisse) in
 fodinis, & ad flumina, adusta calore terræ, solis, in
 rubricam natiuam, & consequenter in pugilin: et
 ego aliquoties inueni ad ripas Albis, prope ostium
 Tangeræ. Ochra, quæ iam in rubricam cœpit mu
 tari, pro parte adhuc ochra existēte, calore terræ
 aut solis operante. Porrò ex ochra adusta arte fit
 rubrica fabrilis. Verum hæc infra repetemus de
 Rubrica fabili.

Factitia, quæ fit ex plumbo: hac plurimum utuntur pro nativa pictores, & dicitur à Germanis bleigelb.

DE CHRYSOCOLLA.

Caput XXI.

Terra uiridis, Græcis & Latinis est chryso-colla, quasi gluten auri, à Germanis dicitur steingrün/schifergrün/berckgrün. Estq; duplex, nativa & factitia. De nativa Dioscorides agit libro quinto, capite quinquagesimo quarto: et prima tribuit Armeniæ, secundas Macedoniæ, tertias Cypræ. Sunt & iam apud nos excellentes, Dacica, et nostra Germanica mille locis. Gignitur uero in fodinis aurarijs, & ararijs, hactenus incognita nostris medicis. Effoditur iam in Hungaria, Burgundia, Goldberga in Silesia. & hinc aurum conflatur, ut de auro supra significauimus. Hanc natiuam quidam boracem uocant: non autem est lapis borax de buffombus, de quo suo loco in tertio agimus. Et posset dici chryso-colla uiridescens, sicuti arugo æris, uiride rasile dicitur. Estq; quasi species natri. Plin. libro tricesimo tertio, capite quinto, definit chryso-collam natiuam humorem esse in puteis, per uenam auri defluentem, crassescere limo, rigoribus hibernis, usque in duritiem pumicis, laudatiorem in ararijs metallis, proximam in argentijs, tertiam aurariam, quartam plübariam. In summa, chryso-

lamuenam putrem dicit. Porrò & factitia id no-
 mentribuit cum Galeno, & in asperam, mediam, et
 herbaceam attritam, & luteam, quæ nullius sit mo-
 menti, diuidit. Sed Dioscorides factitiam enumerat
 inter ærugines simpliciter æris, quæ utuntur auræ-
 rij: & olim utebantur medici. & fit hæc natua ex
 urina infancium: & hæc etiam tincar & borax di-
 citur. Ita uides quàm cognata sint hæc metalla, eru-
 go æris natua, quæ dicitur uiride æris rasile. Et
 chrysocolle, quæ scissile æris uiride est. Item metal-
 lica illa, ut ærugines æris factitia, & chrysocolle
 factitia, quæ est aurifabrorum ærugo rasilis. Sic
 ærugnum æris natuarū, id est, uiridis æris rasilis
 speciebus, ite chrysocolle, id est, uiridis æris scissilis
 speciebus, cognatæ species etiã sunt uitriola ipsa.
 Sed pergemus. Chrysocolle natua habet uim discu-
 tiendi & exedendi. Plinius & libro 31. capite 6.
 chrysocolle inter colores enumerat. Item lib. 37.
 capite 10. chrysocolle alterius speciei meminit, ubi
 formicæ aurum eruant, quæ tu ipse legere poteris.
 Sic uides & chrysocolle natua & factitie certas
 esse species. Conflatur uerò ex natua chrysocolle
 & cœruleo optimum aurum. Nota & quòd in lapi-
 de illo, ubi terra uiridis, id est, chrysocolle & cœ-
 ruleum, id est, χρυσος, insint. Tertiu quiddam can-
 didum, scintillarum modo lucet, quod uocant nio-
 sam, & felium argenti metallici, à Germanis
 glymmer/

Glymer / oder Katzen silber / habet quidem colorē
 argenti, sed argentum non est, felium autem argen-
 tum dicitur, à similitudine forsitan, quòd eorum o-
 culi noctu lucent, tali modo: siue quòd cassum &
 inutile quiddam sit. nullum enim fructum prabet,
 sed igne consumitur. Si uerò acutè consideras, mini-
 mè consumitur, sed tantum purgatur (ut obseruauit
 aliquoties) licet sit res nullius momenti, & alium co-
 lorē assumit, et proculdubiò species est amianhi: ut
 de amianho infra libro tertio plura dicemus. Na-
 tura his coloribus in intimis terræ se oblectare uo-
 luit Ceterum de chrysocolle uide Serapionem li.
 Aggregat. capite Tincar, qui & natiuam chryso-
 collam in ripis maris inueniri dicit, & esse ex spe-
 ciebus salis cal. & sicc. 4. grad. Porro quis sit eius
 usus in medelis, & quomodo lauari debet, consule
 L. C. Dioscoridē. Est & chrysocolle uenenata, plus
 dosi iusta accepta.

DE COERULEO.

Caput XXII.

CRæcis κούαρος, κούαρον, Latinis coeruleum,
 propter colorē, lapis lasuli. Venetus color i-
 dē, à Germanis lasur. omnia hæc quasi imitatur Ara-
 bes, qui lasuli uocant. eius genera duo sunt, scilicet:

In fodinis Cypri, secundū Dio-
 ut Lauterberge, in Saxonia, ad
 ma, & dicitur schifer blaw
 seu lapis, seu terra, que unā cum
 inquit: Cœruleū est natium, quod
 terberge, & Goldberge in Sile-
 tur ut chalcitis, lauatur ut cad-
 scilicet Aegyptium, Scythi-
 ex illis parare lomentum lauando
 colla, que dicitur schifergrün
 blaw. Eligē dicit cœruleum inel-
 chasita, id est, pyrite, pulchri
 utilis. Ceterū de cœruleo uide-
 lapide lazuli. quidā cal. & sic
 acuitate. dosis eius est ʒ. ʒ. ʒ.
 prope cœruleum, lapidis Armen-
 Plinius uult, maximē uiridis, com-
 ragdo, & utimur illo pro ipsa
 non cognoscitur lapis Armenus
 nium libro tricesimo quinto, capi-
 cis propter studiosos addere de
 libro tricesimo septimo, cap. 9.

Natiū
 fosile,
 propriē
 lasur,
 quod i-
 terū est
 duplex

Cœru-
 leum a-
 liud est

In subcauatis specubus maris

Facitium, cuius iterum multa sunt genera,
 pilule parantur magno errore, cum e-
 Actius in Nechepsote.

56. ex metallis ararijs, & in nostris aurarijs et ararijs,
am. & Goldberge in Silesia, species eius nascitur opti-
ma in Hungaria, & Lothoringia. Estq; ueluti harenula,
lapidi fissili adheret. Hinc Theophrastus etiã bene
chrysocollã coninet. Ex cœruleo aurum conflatur Lau-
cus est in medelis, discutiendi, quãuis nõn hil astringat, uri
do tibi caueas. Plinius li. 33. ca. 13. eius tria facit genera,
his accessisse Puteolanum & Hispaniense. Deinde docet
do. Cognatio uerò cœruleo permagna est cum chryso-
collo. Hoc cœruleum dicitur lasux / schiferblaw / berck-
aurum, ferro parum cedens, mundum à marmore et mar-
peritur enim species eius, friabilis, immunda, quæ parum
apione li. Aggreg. capite Hager, Alzanard: Mesuam de
quidam cal. 2. sic. 3. grad uolum. Est in eo stipticitas, cū
sup. Facit & mentionem Dioscorides primo capitulo
scilicet lapis Armenius sit leuis, colore cœruleo. uel ut
to colore cum cœruleo. Hic lapis adfertur iam pro sma-
gma licet malè, ex ist nicht so hatt als ein smaragd / aliàs
tur is, ni fallor, in confectionem Diasene. Vide de illo Plin.
Auicennam libro secundo, Mesuam, & alios. Hæc pau-
lapide uolui. Postremò de lapide cyaneo uide & Plin.
in capite uicesimo.

alitorali.

am preciosa apud chimistas, & iam ex factitio cœruleo
armeno parari deberent: de cuius purgandi ui scripsit

Sequutus in plurimis methodum optimi Diosco-
ridis, & hoc loco commodè de Indico etiam
aliquid addemus. Indicum spuma est duarum spe-
cierum: scilicet est Indicum partim natiuum, quod
sua sponte nascitur in arundinibus quibusdam In-
diæ. Pictoribus dicitur lapis Indicus, licet improp-
riè, non est enim lapis. à Germanis uocatur In-
dich/ huic similis est fermè ad arces, de qua infra à
gemus, quia ita & adheret arundinibus, sed ad ar-
ces fit, Indicū nascitur sua sponte in arundine. Par-
tim factitium in officinis tinctorum. est q; spuma
purpurea, innatans cortinis. optimum est factitium
illud, quod coerulei præbet speciem. habet enim ca-
ruleum in nigro colorem. Germani dicunt ward-
blum/ oder serber indich/ leuiter astringit, rūpit,
purgat, & reprimat ulcera Plinius libro 35. capite
sexto, Indicum natiuum in explorata inuentionis
esse sibi dicit. factitium autem fieri ex flore nigro,
qui adherescit aris cortinis. Alij succū herbe simi-
liciter dicunt, qua tinguntur, nunc panni, quā uo-
cant Indicum, id est, glastum, quod aliud est dome-
sticum ward/ notū Thuringis, quo maxime utuntur
tinctorum. unde & hoc factitium Indicū ward-
blum/ serber indich propriè fit. Alterū est glastū
sylvestro

siluestre, wilder waid / de quibus uide Dioscoridē
libro secundo de Glasto cap. consule serap. li. Ag
greg. cap. Nileg.

DE CINNABARI VERO.

Caput XXIII.

His terris metallicis annumeremus nos quoq;
cum Dioscoride cinnabarim, terram sinopi
cam, lemmiam, & alias terrarum species proximē
sequentes Dicemus autē in hoc presenti capite de
cinnabari uero. Maximum est dubium apud medi-
cos, quid sit cinnabaris, quia nomen hoc cinnabaris
multis & diuersis tribuitur rebus ab auctoribus.
Verū ut eo melius intelligas quid uera, quid simi-
litudinis, quid factitia sit cinnabaris, obserua hanc
diuisionem sequentem.

Cinnabaris

Cinnabaris uel
cinnabari
plex est,
scilicet

Verum, de quo in hoc
presenti agemus capite.
Verū ergo cinnabari uel
terres dixerit sanguinem
draconis, et adhuc nome
retinet. Et q̄ iterum du-
plex: scilicet,

1. Rubrum, ut Pandar de a cinnabum: sumq; gl' b e
nō magna. ut uentur Venetijs illis pifores, quia san-
guinem color e imitantur: et utuntur illis etiam me-
dici ad antidota.

2. Atrium, in globi figura formatum adfertur, cōpressi
tamen, et non assurgens, quod est adulteratum.
cuius rei indicium est nimis lentor. Videtur eo-
nim quaedā admixtæ gummi, ueræ cinnabaris par-
ticulæ, qualicet conspicit idq; medicamentarij pro-
uocandū.

Metallum, de quo in sequenti agemus capite.

Vera autem cinnabaris quid sit, uariae sunt sententiae. Plinius libro triciformo tertio, capite septimo, uocat Indiacum cinnabarim, differentiae causa: & dicit esse sanem draconis illisi, elephantorum mortemium pondere, permixto utriusque animalis sanguine: cui assenitur Solinus. Leoncenus uero quiddam metallicum esse censet, cum Dioscorides inter metalla id recenset. Arabes succum esse uolunt. Serapio si deruidis Achillae uerum Dioscorides e contra, cum diligenter illam herbam describit, talis succi non facit mentionem. Eo tamen in horum sententiam, qui cinnabarim succum, seu lacrymam alicuius herbae seu arboris potius esse uolunt, quod etiam ipse gustus & sapor indicat. Ferunt arborem esse in Libya, & finitimis regionibus proceram, ex qua sanguis ille draconis manat: perinde atque in Rhetis è larice, & apud nos è nostra picea, & abiete tempore ueris manat resina, quam medicamentarij etiam Itali pro terebinthi resina uendunt, cum uera terebinthina mastichae Chia colore dicitur esse similis. Sic Platearius quoque semit, sanguinem draconis esse arboris seu herbae succum in India, aut Persia.

DE CINNABARI METAL-

lico. Caput XXV.

Metallicum est alterum cinnabari, & dicitur milton, uel etiam minium, & Graecis uocatur

uocatur cinnabaris: & hoc in causa fuit, quare multi
 scuerunt, & usi sint medico metallico illo, pro uero
 cinnabari, cum tamen metallicum cinnabari sit uer-
 nenum: o medici respiscite, nolite obsecro uenerit
 illud alicui praeberelo uerè cinnabaris. *Dispo*
 werden die Kirchhöse vngleich. Est autè duplex
 metallicum cinnabari, scilicet minium natium &
 factitium.

NATIVVM, à Germanis berckzinober,
 quod resolutum, fit argentum uiuum, & sulphur:
 aliàs minium natium dicitur, estq; rubri coloris ut
 sandaraca. inuenitur in argentarijs metallis, ut Plin-
 ius scribit. Cordus praeceptor meus olim obseruan-
 dus, cuius anima sit in sinu Abrahe, cum omnibus
 piè mortuis, indicauit mihi quòd hoc natium mi-
 nium reperiatur etiam ad Rheenum, Eberborgi, si-
 cuti Schonbachi inuenitur magna copia. In nostris
 fodinis Misnensibus habemus uenam eius, quae si-
 ber erz, quae tanti precij quondam fuit apud Roma-
 nos, ut scribit Plinius libro tricesimo tertio, capite
 septimo. Vnde & Vergilius dicit decima Ecl. Pau-
 na minioq; rubentem. Et Plinius nunc uenam minij,
 nunc minium lapidem etià appellat. Et ut uidemus
 generi lapidis fissilis ita adheret, ut innatam uideat
 tur. Sic enim inquit Plinius lib. tricesimo tertio, ca-
 pite sexto. Et est lapis in ijs uenis, cuius uomica li-
 quoris aeterni, argemū uiuū appellatur. *Virruuius*
 ambracem

anhracem scribit dici hoc minium natiuum, das
 que est silber erz, nam prunæ uena similis est. Ver-
 ba ipsius Vitruuij hæc sunt: Ingrediar nūc minij ra-
 tiones explicare: id aut agris Ephesiorū Cilbians
 primum memoratur esse inuentum: cuius res et
 ratio satis magnas habet admirationes. foditur et
 nim gleba quæ anthrax dicitur, antequam tracta-
 tionibus ad minium perueniat, uena uti ferreo magis
 subrucco colore habens circa serubrū puluerem.
 Cum id foditur ex plagis ferramentorum, crebras
 emittit lachrymas argenti uiui, quæ à fossoribus sta-
 tim colliguntur. Hæc Vitruuius. Verum nota quod
 Græci multas res ob coloris similitudinem uoca-
 rum anhracas, ut sunt:

I. Vena minij, ut hinc declarant uerba ipsius Vitru-
 uij.

II. Hematites gemma iuxta Plinium libro 36. capi-
 te 20. de qua infra.

III. Gemma illa nobilissima, quam Plinius hinc uo-
 cat carbunculam, ni fallor, lib. 37. cap. 7. Ein car-
 buncel, à Germanis, odet carfunckel / à Græcis
 ἀπὸ γῶτος, quod igne non timeat, aliàs αὐθρακίτης.
 vulgus eius genus longè prestans omnibus rubore
 et fulgore rubinum uocat: quem lapidem aliàs di-
 cere possumus lichniten.

III. Terræ genus, cuius scriptores rei rusticæ me-
 tionem fecerunt, credo esse illam terram quam Sa-
 xones

xones nonnullis locis effodiunt, in sole siccant, & pro ligno utuntur: illa demde ad fouendum ignem, & proculdubiò est species bituminis. Saxones uocant thorsff. Est q; bitumen calore solis exiccatum extra terrā mater proculdubiò carbonis lapidi, qui est bitumen induratum calore intra terram. uocant autem thorsff, forsā quia torrefit sole.

V. Est id quod Theophrastus describit, cūm inquit: Quos autem mox carbonēs uocant in eorū numero, quæ propter usum effodiuntur, habendi terreni sunt. Exuruntur autem, & igni accenduntur quemadmodum carbonēs. Apud nos genus quoddā reperitur, sic terræ calore excoctum, ut atram ac leue sit, perinde ut carbo, at amē pingue quo fabricantur, à Germanis dicuntur steinkolen / quos λιθωδρακας. Theophrastus dicit γλωδεις, quales leues sunt, ut aquæ innatent, quòd uidetur terræ esse excoctæ et rare. in agro Leodiensi effodiuntur graues, quæ dicerentur λιθωδεις. De his Plinius nihil habet. Græci autē tam carbonēs quàm prunas ἀνθρακας (nī fallor) uocāt, Eolen sind gelöschte vñ schwartz ob glüede / vñ rot / also sind die erste species ἀνθρακας wie glüende Eolen / vñ die letzten zwei / wie die schwartz gelöschte Eolen. Ceterum nota quod et Theophrastus: uerū illud minū non ἀμμίορ, sed cinnabar in ob coloris similitudinē uocant, ut & alij Græci: non quòd sit uera cinnabaris,

baris, id quod noster Dioscorides & Plinius locis
 ritatis etiam uolunt. Postremo cum minium natiuum
 usandaraca rubet, nota illorum differentiam. Ex
 minio siue iam elaborato, siue rudi, conficitur ar-
 gentum uiuum, ut dictum est. quod e sandaraca mi-
 nume fieri potest: imò dum lauatur uena minij, ut
 postea teratur, cum primum humorem hauserit,
 pars ipsius in argentum uiuum mutatur, idq; rursus
 siccatum & contritum, redit ad suum colorem. Si
 autem dicimus, milton uel minium natiuum &
 factitium: sic etiam a gente uel usu dicitur $\mu\acute{\iota}\lambda\tau$ &
 $\sigma\upsilon\omega\omega\mu\epsilon\kappa\eta$, rubrica Sinopica: $\mu\acute{\iota}\lambda\tau$ & $\tau\epsilon\eta\sigma\upsilon\pi\omega\mu\epsilon\kappa\eta$,
 rubrica febrilis: sic $\lambda\eta\mu\upsilon\acute{\iota}\alpha\ \gamma\eta$, uel $\lambda\eta\mu\upsilon\acute{\iota}\alpha\ \mu\acute{\iota}\lambda\tau$
 & τ , de quibus nunc agemus ordine. De argēto uel
 uo in primo libro actū est. **FACTITIVM,**
 quod conficitur ex argento uiuo & sulphure à chi-
 nistis, à Germanis dicitur zinnober, à latino nomi-
 ne. Estq; hoc nostrum factitium, cinnabari uulga-
 re, vnde gemin zinnober. Est & aliud minium
 adulterinum, quàm illud quod cinnabarim uo-
 cant: scilicet quod hodie solum nomen minij re-
 tinet, & conficitur ex plumbo. A Germanis dici-
 tur meninge. Estq; species sandaracæ factitiæ.
 Vide Bulkasim, & Serapionem libro aggreg ca-
 pite Afreg, siue Afrangi. Est & tertium genus adul-
 terinum, in argentarijs & plumbarijs metallis, ex
 isto lapide quodam, in uenis reperto: de quo Pli-

nus scripsit libro tricesimo tertio, capite septimo. Quomodo uero cōficiatur muniū, Plinius ex Theophrasto uidetur transcripsisse.

DE RVBRICA SINOPICA.

Caput XXVI.

Dioscorides libro quinto, capite sexagesimo primo, rubricam Sinopicen, quam alias uolunt dici lepniam, Græcis Magram uel Mogram, Latinis Sinopidam, eligit eam quæ grauis, densa, iocinoris colore, non calculosa, sibi concolor, et copiose cum diluitur, se diffundens. Deinde docet, quo in loco effodiatur, et unde cognomen habet, nempe à Sinope urbe, in qua uendebatur olim, uel per quam ferebatur. inuenta primum in Ponto, Plinius ut refert. Talis rubrica Sinopica glebarum modo è Byzantio adfertur Venetias, licet raro interdum ex eadem urbe adferuntur pastilli coloris ferè fului, literis Turcicis signati: quos ob id materialistæ terram sigillatam appellant. Sic olim Lemnia terra, imagine capræ signabatur, quia illi admiscebatur sanguis hircinus. quò se Galenus contulit, ut uideret quantum hircini sanguinis illi terræ admisceretur. Dicebantur autem illi pastilli signati, sphragida ægis, sigillum capræ. Profectò Lemnus insula, in qua fodiebatur illa terra, non longè abest à Thracia, et in eam Turcæ etiā habent imperium: quare facile Byzantium portari possit.

Quòd si color talium pastillorum, quæ adferuntur
 è Byzantio, minus quàm debet rubricæ respondet,
 seu conuenit, causa forsitan est, quòd cum terra di-
 luitur, ut in pastillos cogatur, nonnihil mutatur,
 deinde iam profundius foditur, atq; ita minus calo-
 re adurit. Turci magnè estimant ad pestem cu-
 rãdam tales pastillos. Arabes etiã in maximam uim
 pestis curandæ, adscribunt glebæ Armeniæ: ut est
 etiam uidere apud Galenum, qui tradit eam palli-
 dam. Illa profectò non multum huic terræ sigillatæ
 dissimilis est: nisi quòd Armeniæ terræ, sigillatæ
 nusquam impressum legatur. Vtra hæc terra sit
 tandem signata redacta in pastillos, cū literis Tur-
 cibus, an sit rubrica Sinopica diluta, an terra Le-
 mnia, an Armenia, non magnè referre puto, cum eas
 dem uires omnium talium habet: Byzaniij inquirem
 da esset, an è Lemno, an ex Armenia adueheretur,
 an à Sinope in Thraciam deportaretur. Olim hæc
 genus rubricæ proculdubiò peculiare fuit. hodie
 propter Turcarum rabiem non adeò adfertur. Cæ-
 terum de Sinopide illa uide & Plinium libro tri-
 simo quinto, capite sexto, cū facit eius species tres,
 rubram, minus rubentem, & inter has mediam: de-
 inde & Serapionem li. Aggregat. cap. Mezgreth,
 ubi etiam species enumerat eius; item & Paulum
 demogra Sinopida.

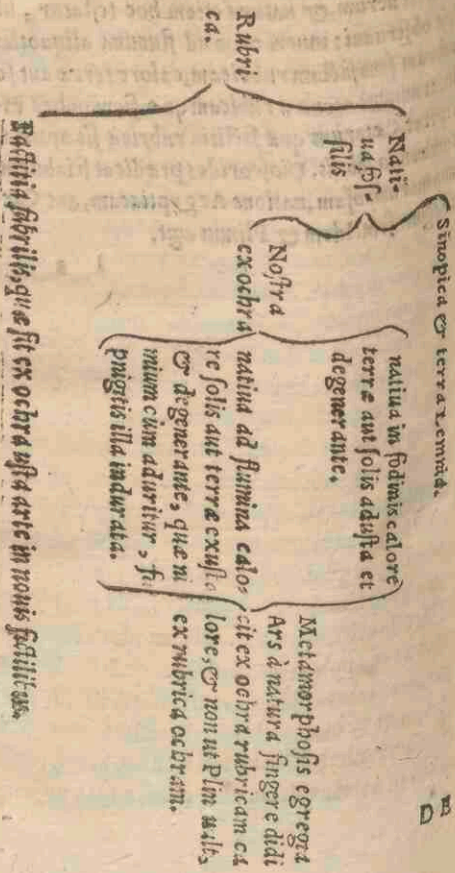
Caput XXVII.

Rubrica fabrilis duplex est, à Germanis autem
 utraq; dicitur rottel/ röttelstein/wie die
 zünerleut vñ steinmerzen brauchē. à Grecis μίλ
 τος τερσοβικς. Est enim alia nativa, alia factitia.
 Nativa à Germanis propriè dicitur bergrottel/
 hec apud nos est fossilis, et reperitur nonnunquam ad
 ipsa flumina, ut ad Albim: in patria mea ad torrente
 Garmerdsdorsen, em, quæ pro parte adhuc ochra
 est, fieri iam incepit rubrica, & nimium usta ex ru
 brica, fit pnigitis indurata (ut supra egimus) sic u
 sta calore solis aut terræ. Dioscorides libro quin
 to, cap. sexagesimo secundo, gigni nativam in Ibe
 ria testatur uersus occidentem, ochra exusta, et de
 genere ante in rubricam. Plinius li. tricesimo quinto,
 ca. 6. de eadē nativa scribit, quòd in ferrarijs met
 allis reperitur. Huius aut species aliquot iterum
 habemus. Quædam inuenitur marmorosa, ad fodi
 nas in ualle: quædam econtra insignis, quæ etiam
 apta picturis, ut Plinius scribit de illa quæ reperi
 tur in ferrarijs metallis. Porrò factitia est rubrica
 fabrilis, à Germanis braürottel/ quæ fit ex ochra
 usta, ut Theophrastus & Dioscorides testantur.
 Plinius autem libro tricesimo quinto, capite sexto,
 negligentia quadam hoc inuertit, scilicet rubricam
 fieri ex ochra, nam ochram ex rubrica fieri dicit
 exusta

exusta in ollis nouis luto circumlitis. Sed contra-
 rium est uerum, & natura etiam hoc testatur, ut
 ipse obseruauit: inueni enim ad flumina aliquoties
 ochram semifactam rubricam, calore terræ aut so-
 lis. at minime e contra rubricam quæ fieri ochra in-
 ciperet. Caterum quæ factitia rubrica sit optima,
 commendo fabris. Dioscorides prædicat friabilem,
 non marmorosam, natione Aegyptiacam, aut Car-
 thaginensem. Idem & Plinius agit.

I 3

DE RE METALLICA
SCHEMA DE RVBRICIS.

Basilia fibrilis, que fit ex ochra ista arte in novis facillitas.

DE TERRA LEMNIA.

Caput XXVIII.

LEMNIA γῆ, uel λεμνία μίλτ & Lemni-
um minū, rubrica Lemnia, terra Lemnia,
species rubricæ colore minio proxima. Dicitur au-
tē Lemnia terra, quia ex Lemno deferebatur. Aui-
cenna terrā sigillatā et lutum sigillatum dicit, quia
à sacerdotibus Diane, signabatur imagine Diane,
in cuius tutela erat: uel capræ, quia caprimo sano
guine miscebatur: unde & sphragida ægos, id est,
sigillum capræ nominabant. Huc se Galenus contu-
lit, ut uideret quantum hircini sanguinis admisce-
retur illi terræ: ut inde conijceret, quæ illi uis mes-
set, & quare tam magni ac mirabilis effectus es-
set in medelis. Suprà autem attigimus de rubrica,
quam terram sigillatam Turcicis literis materiali-
stæ adferant. Nos ueram terram Lemniam iam pa-
rum credo habemus, propter Turcæ rabiem, qui
imperium habet in Lemnum, licet illinc in Thra-
ciam & Byzantium facile portari possit. Pro illa
quidam hodie creta figulina signata utuntur. Circa
culatores quidam nequam in Italia fingunt se de
prosapia esse diui nescio cuius Pauli, & uendunt
fictitium quiddam hominibus pro Lemnia terra,
contra uenena perniciosa pro antidoto. Imperator
Turcarum nunc fodinas eius terræ tenet, & mittit
cum legatis nonnunquam nostro Imperatori (ut au-

diui) pro magno, quia aduersus uenena & pestem
 presens sit antidoton. Dioscorides eam nasci do-
 cet in Lemno, in cuniculoso specu, palustri loco. ibi
 dem alij testantur, nempe quibusdam in montibus
 Lemni, aut circa radices momium, precipue circa
 illum montem, in quem delapsus Vulcanus, teste Ga-
 leno. Plinius lib. tricesimo quinto, capite sexto, pri-
 mum dicit effossam, in speluncis que saxi adhaese-
 rit, excellentem: & quod glebis suis color extra
 maculosus. Consule & Serapionem libro Aggreg.
 cap. Theumacen uel humatum, uel Thermathin:
 Paulum item, & Auicennam de terra sigillata: Ni-
 candrum in theriaca inter antidota contra morsus
 letales. Platearius uocat hanc calcem odoriferam
 & terram argentariam, & terram Saracenicam.
 Nos supra admonuimus, pro terra Lemnia nunc
 uendi cretam figulinam signatam. & ipse monet Pla-
 tearius facile sophisticari Lemniam terram ex cre-
 ta. Plinius Lemniam terram proximam esse dicit co-
 lore minio. Omnes autem pastilli, quos mihi uidere
 conigit semel atq; iterum, qui de Lemnia debuerunt
 esse terra, fuere aliquantum supallidi, propter dilu-
 tionem forsitan terre. Deinde quod profundius iam
 foditur, atq; ita minus calore aduratur: ut supra e-
 tiam de Sinopide docuimus. Ita uides, cum Deus ho-
 minem ex terra creauit, & quidem ruffa, e conuulsio-
 ne in terram soluitur, & terra illi contra uenena
 &

et morbos grauissimos pro antidoto est. et uoluit
illam ipsam terram Lemniam maximè conformem
esse in temperamento humanæ naturæ, quod etiam
constat. O mirabilis Deus in operibus suis.

DE TERRA ERETRIADE.

Caput XXIX.

Nunc et alias species terrarum addemus,
quarum Dioscorides mentionem facit libr.
quinto, capite nonagesimoquarto, quæ olim rece-
ptæ in usum medendi fuerunt, quibus uis refrige-
randi, meatus obducendi, occludendi. Sunt autem
omnino nobis istæ species terrarum incognitæ. olim
ex Græcia seruebantur, iam uerò minimè: forsitan
propter Turcarum rabiem, et alias causas. Et si quis
acutè cõsiderare uelit in nostris regionibus illæ o-
mnes species reperiuntur, et quidem præstantes.
In hoc uerò capite præfenti dicemus de terra Ere-
triade. Dioscorides L. C. duas species terræ Ere-
triadis esse dicit, scilicet albam et cinericæam: quæ
cum mollis sit, et trahitur per æramenta, refert li-
neam uiolaceam: et illa ipsa est tum optima. Do-
cet et idem, quomodo lauentur et parentur illæ
species: et quæ his qualitas, nempe astringendi et
refrigerandi, molliendi, caua explendi, sanguino-
lenta conglutinandi: idem Plinius docet libro tri-
cesimoquinto, capite decimosexto. In Saxonia ci-
nere hæc eius species reperitur aliquoties ad fodi-

nas figulorum, & etiam ad littora fluminum, præcipue Albis: ut in copia est uidere ad ostium Tãgræ in littore cis Albim, regionis Hierichuntinæ.

DE TERRA SAMIA.

Caput XXX.

Samia etiam terra duplex est secundum Dioscoridem: 1. Candida leuis, tangenti lingue glutinis modo adherescens, mollis, succosa, friabilis, cuiusmodi est quam alij Collyrion appellant. 2. Asteræ, crustacea, cotis modo prædensa. Vruuntur & lauãtur ut Eretriades, & uiribus illis sunt uicina. Sisiũt sanguinis reiectiones, fluxiones uulue. Pro sunt testium & mammarum inflammationibus, & uenenis & ictibus serpentium. Consule Plinium libro tricesimo quinto, capite decimosexto, & Nicandrum in Alexipharmacis, conerapotionem catharidum. Ceterum de lapide Samio, cuius usus in poliendo auro, cuius Dioscorides facit mentionem penes Samiam terrã, uide ipsum Dioscoridem L. C. & Plinium libro tricesimosexto, capite uicesimo primo, & Albertum in lapidario suo. Nos terram Samiam nomine habemus in fodinis figulorũ in regione Hierichuntina, nõ procul ab Albi, prope pagum Genin.

DE CHIA TERRA.

Caput XXXI.

Chia terra candida est, & crustosa, similis terra

terrae Samiae, tum forma, tum uirtute, sicuti docet Dioscorides & Plinius libro tricesimo quinto, capite decimosexto. Praecipue autem illa commendat colorem corporis, detergit in balneis pro nitro, maxime cutem mulierum. Et haec terra reperitur in Saxonia multis locis, praecipue in fodinis prope Belzick oppidum.

DE TERRA SELINVSIA.

Caput XXXII.

Selinusia terra eandem habet naturam quam Chia & Samia, teste Dioscoride & Plinio L.C. praecipue illa quae resplendet, inquit Dioscorides, candida: uel ut Plinius dicit, lactei coloris, friabilis, & celerrima dilui humore. Plinius eadem lacte diluta interpolari docet albaria testeriorum.

DE TERRA CIMOLIA.

Caput XXXIII.

Cimolie terra secundum Dioscoridem duo sunt genera, scilicet alia candida, alia ad purpuram inclinata. Optima uero, quae uinatam pinguitudinem habet, quae & tactu frigida semitur. uis est dilute excutiendi, cohibendi, in frigidandi. Plinius libro tricesimo quinto, capite decimosextimo inter creta genera enumerat. Fuere olim autem haec terra notissima, non tantum medicis, sed etiam ad pannos inficiendos, & ad argentum coquendum, ut dicit Gerodius. Unde & haec terra dicta

dicta est argentaria. Celsus cimoliam terram laudat, quæ sit sub ærulei coloris. Vide & Serapionem libro Aggreg. capite Thenchi molea. Fuerunt & de his terris etiam uariæ opinionones. Quidam in Hispania nigram inueniri, quidam marmor esse in uiridi luco, quidam fieri ad rotam illam arenariam qua acuuntur gladij, uolebant: & pro ea posuere illam nostram materiã, quæ reperitur ad tales rotas, seu limum aquaticum. nunc cum rem ipsam ignoramus, nihil uel parum certi etiam de illa dicere possumus. Gallus quidam mihi aliquando demonstrabat pro terra uera cimolia concreticium quiddam quasi lapidosum & pumicosum, wie ein steyben vom topff / coloris fermè candidi, tanquam ex spuma maris seu alicuius fluminis constatum fuisset.

DE TESTIS FURNACEIS.

Caput XXXIII.

Teste fornaceæ, von gebräuten pothen oder dopffen die scherben, quid etiam possint in medelis, docet L. C. Dioscorides, scilicet quod crustas ulceribus obducant, eruptionibus & podagricis prosint, strumas discutiant. Easdem uires & habet terra fornacum, quæ retorrida siluescit, der gebrannt leyden / fürnemlich auß dem back ofen.

DE TERRA MELIA.

Caput XXXV.

Terra Melia olim ex Melo insula ferebatur, colore similis Eretriæ cineræ, aspera tactu, crepitans, de rasa pumicis modo. nim habet aluminosam, ut uult Dioscorides L. C. Hodie quia ex Tripoli Libyæ Aphricæ affertur, lapis Tripolis dicitur. Estq; ille lapis quo solent abstergere barbifores pelues. Estq; pallidus in cinereo & flavo. abstergit & specula, & omne quod mundum ita esse debet. In Saxonia crebris locis, præcipue prope Hildesheimiū nascitur lapis, qui respondet uiribus, colore, & reliqua natura omnino lapidi illi Tripoli, & Meliæ terræ. *Er rauscht wann man in antzret / & ueluti Melia.* Sic omnis terra eligenda, recens, mollis, non lapidosa, friabilis, quæ facile resoluitur.

DE TERRA AMPELITIDE.

Caput XXXVI.

Terra ampelitis quasi unaria, seu pharmacitis, nascitur in Seleucia Syriæ, laudabilis in primis, nigra, bitumini simillima, assulosa, carbonis refrens æquabili splendore. Soluitur oleo. Vires habet dissipandi & refrigerandi, ut docet Dioscorides L. C. & Plinius libro tricesimo quinto, capite decimo sexto. Damnatur e contrâ quæ candida et cinerea, & in liquorem quæ non resoluitur. Ceterum

rūm quis eius usus etiam in œconomia, uide L. C. Cigna inter lithanthracas, & etiam in inferiori Germania, ubi bituminis reperiuntur species, inueniuntur copiosè ampelitis, & dicitur à Germanis Schwarz freide.

DE FVLIGINE PICTORIA.

Caput XXXVII.

DE his quoq; rebus cum Dioscoride alijsq; breuiter agemus. Fuligo qua pictores utuntur, à Germanis, schmutz / tham / schwertze / iam fit uarijs modis, & multis ex rebus. fit apud nos ex tecta, & dicitur Fottelrhom / oder Fottlofroh / oder Einrawch. Dioscorides fuliginem prædicat ex uarijs officinis, das auß den glashütten wird zusammen gelesen / cuius uis medica est, astringere & erodere. Vide & Plinium libro tricesimoquinto, capite decimosexto.

DE ATRAMENTO LIBRARIO.

Caput XXXVIII.

Atramentum sutorium quid ueteribus, & quid iam nobis sit, supra egimus. hic uerò de atramento librario pauca cum Dioscoride agemus, von der dinten oder black / ut uocant Saxones. Modi aut quos docet Dioscorides, quomodo fiat atramentum, omnino iam sunt obsoleti. Nos enim iam multo aliter componimus nostrum atramentum ex uitriolo, galla, gummi, etiam alijs modis, ut

dit, ut sciunt scribere, quare mutabilis est & qualitas eius iuxta ingredientia. Si uis, poteris atramentum librarium ita diuidere.

Atramentum librarium, dicitur oder black / duplex est, scilicet naturale quasi, & factitium. Naturale quasi, succus ille omnino similis atramento librario. 1 in sepia, in dem black fish, de quo con- sule Dioscoridem lib. 2. Plinium & Nicandrum, aliosq; ut de hac suo tempore agemus. 2 in eruca terrestri alba, qua comesta moriuntur sues, de qua in libro secundo Dioscoridis aliquando agemus.

Factitium iuxta Dioscoridem, 1 ex fuligine, è te- dis coacta. 2 è fuligine resinarum, & pictoria, cui uis erodendi. Factitium uero nobis, 1 ex lapide de quo supra egimus in capite de prugite. 2 ex charta combusta. 3 ex semine alni. 4 ex lacte & cote. 5 ex fuliginibus, 6 ex uitriolo, galla, & gummi.

Plinius libro tricesimo quinto, capite sexto, docet & alios modos, quibus olim atramenta libra- ria sine composita, nempe ex terris coloris sulphu- rei, ex carbombus digestis in sepulchris, ex fuligine. Sed de his satis pergemus.

DE FECE. Cap. XXXIX.

FEx à Germanis hefen / oder berme secundum Saxones. Intelligimus autem semper uini fecem, ut Dioscorides etiam libro quinto, capite septuagesimo.

ptuagesimonono docet. Deinde etiam addit fecem
 aceti, & quomodo siccata crematur, ut halyconiū,
 & etiam alijs modis: quæ illi uis medica, nempe ad-
 urens & abstergens: quid possit cruda, usta, elon-
 ta. De fece uini consule Serapionem libro Aggreg.
 capite Haarim. De fece autem indurata uini, unde
 de tartarum, der weinstein/ consule Paulum
 de tartaro.

DE CALCE VIVA.

Caput XL.

Calx uiua, non extincta, asbestos, fit uarijs
 modis. In quibusdam locis fit lapidibus uel
 calculis litoralibus, coloris casij uel cinerei, candi-
 diue, cuniculis nempe actis in agris ad littora, uel
 simpliciter collectis calculis ad littora, aut etiã ex
 rutis proprijs fodinis: ut fit in patria mea ad Salā,
 & alijs locis, auß den Kalkbrüchen vnd bergen.
 Fit & ad mare ex testis ostreae & marmorum bic-
 cinorum: & de corticibus ouorū, ut pro parte do-
 cet Dioscorides libro quinto, capite octuagesimo,
 & Plinius libro tricesimo sexto, capite uicesimote-
 tio & uicesimo quarto: item libro tricesimote-
 tio, capite quinto: lib. decimosextimo, capite octa-
 uo, ubi de calce agit. Est autem calx uiua, der vngt
 löschy Kalk/ duplex, coloris candidi & cerulei,
 graw vñ weiß. Vis omnium est adurens, ignea, mor-
 dens, crustas inducens. Vrit in summa, discutit, &
 extra

extrahit. Odit naturaliter aquam quæ accenditur, amat oleum quo etiam facillimè commiscetur. Vide de calce & Serapionem libro Aggregationum, capite Horach.

DE GYPSO. Caput XLI.

Gypsum à Germanis dicitur spartalcæ/oder Gips à Latino, Saxones uocant spartalcæ: quia fit forsitan ex lapide speculari, quem uocant spar oder sperglaß/ propter uitri similitudinem, also daß auß sperglaß / wirt spertalcæ. Est autem gypsum cognata res calci: sed non est ita calidum. Differunt quòd calx restincta humore aliquo acquirit calorem, gypsum uerò nõ accenditur restinctum. Vis illi est astringere, obstruere, potius strangulat. Consule Dioscoridem libro quinto, capite octuagesimo primo, & Plinium libro tricimo sexto, capite uicesimo quarto, licet olim uino illo condiebantur. Vsus eius tantum extrinsecus est, propter nimiam eius exiccationem & strangulationem. Est uerò duplex gypsum. Vnum est fossile & natium, et è terra effoditur, summa tamen tellure. Estq; res similis ferè nitro, latis nonnunquam uenis. Notum illud Theophrasto, & Plinio, qui Theophrastum imitatus est. & nomen suum apud nos retinet, & dicitur gips. Reperitur aliquot locis, atq; etiam ad Albim. nam Albis ubi inundauertit, secum uehit gypsum & lapidem specularis.

Alterum gypsum est factitium, & fit seu coquitur
 (utar enim uerbo Plinij) ex lapide albo, simili alaba-
 striti, cuius lapidis quasi uenæ reperiuntur in Sa-
 xis lenæ, & ad syluam Hercyniam: item in patria
 mea ad fodinas, & in Saxonia ad ipsa flumina, ut
 supra docuimus. & mihi uidetur quod ille lapis sit
 quasi medulla indurata saxi, steinmarck: aut uide-
 tur esse species aphronitri, aut gypsi ueri, aut lapi-
 dis calaminaris. Vnde & quidam Saxones & hinc
 lapidem uocant, vnser lieben frawen eisz, eum sic
 calaminaris lapis propriè dicitur. Secundo gypsum
 factitium fit ex lapide illo scissili speculari, qui à
 Germanis dicitur sperglass / glacies Marie, vn-
 ser lieben frawen eisz / quia representat formam
 glaciæ. & hoc est optimum gypsum, ut testatur Pli-
 nius lib. tricesimo sexto, capite uicesimo quarto. De
 lapide uero speculari infra libro tertio plura dice-
 mus, de lapide Arabico & Selinite. Albertus gypsi
 extremitatem natiui uult esse lapidem specularem.
 Ceterum de gypso consule Plinium L. iam C. & li-
 bro tricesimo quinto, capite duodecimo, & decimo
 septimo, & Serapionem libro Aggreg. capite Gy-
 psen uel Ilgetin.

DE CINERE SARMENTICIO.

Caput XLII.

Cinis sarmenticus à Germanis dicitur reben
 asch oder asch / weinreben asch. Estq; cinis
 ille

Ue non tantum utilis medicis chirurgis, sed & chio
 mistis. Plinius & Dioscorides eius non uulgares e-
 numerant uires. Continet uim salis, at lentorem: e-
 rodit excrescentias carnis. Virtus autem eius diuer-
 sificatur secundum combustæ materiæ differentiam
 & qualitatem. Vide Serapionem lib. Aggr. cap.
 Manad, Galenum etiam in 8. Simpliium.

DE HALCYONIO.

Caput XLIII.

Que sint aues dilectæ Tethidi halcyones,
 quæ species, quando scetificent, quis mo-
 dus parandi nidi, quæ eius forma, uide Plin. lib. 10.
 cap. 32. & lib. 2. cap. 49. & lib. 18. cap. 26. & il-
 lam lepidissimã fabulam apud Ouid. 11. Metamor-
 & alios qui de talibus scripsere. Nos quoq; si ui-
 tam nobis Deus dabit, libellos edemus de piscibus
 & uolucris. & cum halcyones habemus in infi-
 riori Germania, imò ad ipsam Havelam flumen, di-
 ligentissimè naturam & formam illarum tum explē-
 cabimus. Meritò qui tē Glaucis Nercidibus, ut no-
 ster dicit Virgilius & Theocritus, halcedones uel
 halcyones aues pulcherrimæ sunt uoluptati. Abi-
 stis ergo halcyonibus nomē habet halcyonium: seu
 ceycū à Ceyce, de quo hic agemus. Est autem hal-
 cyoniū nihil aliud, quàm maris spuma cōcreta, et in-
 tus res seissilis, stimulans in faucibus & oculis. Vn-
 de & hodie spuma maris in officinis dicitur. Sed

non est spuma salis illa seu maris, de qua supra egimus, licet cognatio in his quædã sit. spuma enim salis illa est lanugo siue ramenu spumosi maris in petris coagulatum. Hoc uerò halcyonium est spuma maris concreta, scissilis & spongiosa. Dicitur autem halcyonium, quia halcyones aues condunt nidos pendentes æquore, ut Poëta dicit, ex isto spongioso & concreto quasi lapide, uel iuxta hanc concretam spumam. Dioscor. libro 5. cap. 83. quinggetnera halcyonij recitat, hodie uix unum & alterum habetur, scilicet: Est halcyonium primum spissum acerbi saporis, spongiosa facie, tetri odoris, piscem olens, es fischenzet sehr / hoc in littoribus maris etiam ad Huelam reperitur, ubi sunt halcyones (quæ ab incolis dicuntur, licet improprie, wasser hünlin / & aliquo modo proprie eisnogel / quia glaciosa hyeme nidificat & excludit pullos. illo tempore nomine dicitur & alia auis, nempe quæ ipsida est.) secundum halcyonij genus est simile pinnularis oculorū, aut spongiæ, fistulosum, leue, odorem refert algæ. Hæc duo prima genera in smegmata sternarum sumuntur. Hinc Ouid. dicit de Med. faciei. Addita de querulo uolucrum medicamina nudo,

Ore fugant maculas: halcyonea uocant.
Tertium genus est in forma simile uermiculo, & magis uergit ad purpuram: & illud uocant Nilisium. Estq; diureticū. Quartum genus est succidit melleri-

LIBER II.

254

uelleribus nõ dissimile, multisq; hiat inanitatibus,
 leue. Quintum genus existit fungi figura, sine odo-
 re asperum: in Propomide iuxta insulam Besbicon
 nascitur: & patrio nomine, quia falsum & asperũ
 est, uocant halosachnen. Estq; aptum dealbandis
 dentibus, & hoc assumitur ad smegmata & psilo-
 thra. Ceterum quomodo cremari & lauari debent
 halcyonia, uide Dioscoridem L. C. & Bulkasim.
 Plinius lib. 32. cap. 5. fieri halcyonium dicit ex ni-
 dis halcyonum siue ceycum, aut è sordibus spu-
 marum crasse scemibus, aut è limo, uel quadam ma-
 ris lanugine, & facit eius genera quatuor. Primum
 cinereum spissum, odoris asperi: secundum molle,
 leuius, odore ferè alge: tertium candidioris forma
 uermiculi: quartum pumicosius, spongiæ putri si-
 mile, penè purpureum, quod optimũ, Milesium uo-
 cetur. Ceterum de uiribus illorum eundem consu-
 le L. C. & Serapionem libro Aggreg. cap. Zebus
 Albach, siue Zebethababar: Almanforem 3. tract.
 capite spuma maris. qui omnes has species dicit
 calidas & siccas. Postremò fuerunt & qui hal-
 cyonium non spumam maris esse dicerent, sed idem
 hoc quod artis, id est, adarce dicitur, & caro ma-
 rina. Verum hi errarunt. nam quid adarce
 propriè, in sequenti capite
 dicemus.

A Darces, artis, & caro marina secundum
 nonnullos similiter res est, in maritimis locis
 nascens, præcipuè in Cappadocia seu Galatia.
 Estq; concreta tanquam salsilago, humidis & pa-
 ustribus locis emergens, siccitate, ac arūdinibus
 herbis agglutinata. Indicum natiuum (sicuti supra
 docuimus) ueluti in arundinibus India sponte na-
 scitur, uel ut sal Indum in canna. Similis uerò adar-
 ces res est in colore flori lapidis Asij, & in forma
 molli halcyonio, & aliquantum cauo proxima, ut
 possit uideri lacustre quasi halcyonium: & quæ
 ita pendet arundinibus, pericalamitum & cala-
 mochium quondã dicebatur. hodie, nisi fallor, hæl-
 la marinum uocant. ita uidemus medicos his ridi-
 culis sæpe uti, contemptis nobilioribus. nonnunquã
 etiã res ita obscuris uocãt uocabulis, ut Oedipo
 pso foret opus. quoties enim scribunt, Recipe ad-
 pem infamis deformis, & lachrymam uitis Diony-
 siacæ: quis hæc intelligit, nisi Oedipus? infamem
 deformem quis subito ursam intelligeret? & lachry-
 mam uitæ Dionysiacæ, id est, gummi hederæ? Ceterum
 rium adarces quas habeat uires in medelis, docet
 Dioscorides libro quinto, capite octuagesimoquar-
 to, Plinius libro tricessimo secundo, capite sexto,
 qui ad arcem nasci ait circa harundines tenues
 spuma

Spuma aquae dulcis, ac marinae, ubi se miscent, & habere vim causticam.

DE SPONGIIS.

Caput XLV.

Spongia seu fungus marinus, attrahens & asseruans aquam, à Germanis Schwamm, est Zoophyton, neq; animal, neq; frutex: sed tertiam quandam habet naturam, & illi cōmixta est natura animalis & plantae, hinc Auicenna definiens spongiam inquit: Spongia est corpus marinū, laxum, rarum: quod cui rei adheret, ab illa nō separatur, habetq; animas: calidum in primo, siccum in secundo gradu. Diosc. libr. 5. cap. 85. eius duo genera esse dicit, scilicet marem & foeminam. Marem existere densis & exiguis fistulis, albis: cuius speciei duriores dixere olim Tragos: ecōtrā foeminā magnis existere foraminibus rotundis. Quidā addunt & tertiam speciem, habentē intra se lapides duros, & plurimas cauernas. Istorum lapidum in tali spongia & Auicenna L.C. mentionē facit, quod scilicet sim minus calidi quā ipsa spongia, Dicuntur autem isti lapides à Plinio libro 36. capite 19. Cysteolithos, quoniam medentur uesicæ, & calculū in uesicis rumpunt, ut in tertio de gemmis repetemus. Inveniuntur & in ipsis spongijs in mari & in foemina nucleis (licet raro) in modum pomi persici, aut amygdalae enucleatae, ut mihi aliquando Iudæus medicus

ueterator demonstrabat. Et hi nucleoli sunt magni momenti in medelis, præcipuè contra puerorù uermes, in uentriculis. Ceterùm spōgia quomodo aduratur, quæ illi uis medica, cùm fuerit recens, cùm fuerit adusta, arida, uetus: item quomodo cura & studio candida fiat: consule Dioscoridem L. C. & alios. Serapio Aggreg. ca. Affegi albach, uel affegara, easdem spongiæ esse species affirmat. Plinius lib. 9. cap. 45. & lib. 31. cap. 11. ubi & mentionem facit urticæ marinæ, spōgiarù tria etiam perstringit genera, scilicet, spissum, prædurum & asperum, quod tragos dicatur: & minus spissum et mollius, quod manos uocetur: postremò tenue, densumq; ex quo penicilli, idq; Achilleum appelletur. Nascentur autem omnes spongiæ docet in petris, ac aliis conchis, pisciculis, limo: præterea illis inesse intelletur: quia cùm semiunt auulsorem contractæ, multo difficilius abstrahuntur. & hoc idē faciunt fluctu pulsante: audire enim illas sonum, & contrahi ad illum. Reliqua quibus argumentis idem Plinius L. C. probet uesci ac aliis spongias conchis, item quomodo auulsione emittat sanguineum succum, & ex radice renascantur, item quæ aplysiæ, quæ male, quæ bona, ipse uidere poteris.

Spongia duplex est, marina scilicet, & nostræ. Marina, schwen̄ wie sie die Krämer feil haben: 1. Mas, 2. scemina, continent nucleos. 3. species quæ continent

continet lapides. Nostra quæ marine partim simili-
lis est, & nutritur humore pratorum, à Germanis
ein posist, ualde accedit ad naturam marine spon-
ge, ut testatur ipsa experientia. huius iterum ua-
rie species, si quantitas & ipsarum interior lan-
gæ consideratur.

Hactenus de rebus metallicis egimus, id est, de
ipsis metallis seu mineralibus, tum maioribus quæ
originæ habent ex argento uiuo & sulphure: tum
etiam de mineralibus medijs seu remotis, quæ chi-
mista uocant spiritus: quia in spiritum & aërem i-
gne soluantur. Nunc addemus tertium librum (Deo
fauente) de gemmis & lapidibus, alijsq; re-
bus in medelis preciosis.

FINIS.

K 5

CHRISTOPHORI EN
CELI SALVELDENSIS DE LAP-
pidibus, & gemmis, alijsq; rebus precio-
sis in medelis, Liber Tertius.

DE FLVORIBVS.

Caput I.

FLVORES, à Germanis
fluisse / lapides ex fodinis
similes sunt gemmis ipsis,
sed minus duri. metallici
uocant fluores: siquidem
ignis calore, ut glacies so-
le, liquefcunt & fluunt.
suntq; fluores quasi con-
trarij metallis istis medijs seu remotis, que in spiri-
tus & aërem soluuntur. Theophrastus ipsos si no-
uisset, ex συγγρόνς uocasset, quòd fluxu in terra fie-
rent. sed credo ignotos fuisse omnino ueteribus. Ve-
rùm ut fluorum species agnoscas melius, propter
studiosos more consucto subiiciemus.

Rudimenta gemmarum, & similes gemmis sunt
fluores, die fluisse / noti in fodinis, suntq;:
1. Rubri coloris. uidentur primo aspectu argen-
tum quasi rude rubrum: quanquam & hoc inter-
dum translucidum apparet. Videntur etiam esse
carbunculi: sed perspicui languidius resurgent. qui
uero

uerò non translucent, uel co ipso distinguuntur à carbunculis. Omnis autem generis fluores quamprimum ignem senserint, diffiuunt: carbunculi uerò igne non liquefcunt.

2. Purpurei coloris dilutioris. Videmur esse amethysti uiridiores, quales in Bohemia reperiuntur multis locis, & certè non multū dissimiles eis sunt: quare uulgus his illuditur, deinde amethystos non nouit. Nequam annulis inserunt, & uendunt pro amethystis

3. Candidi coloris. Videmur esse crystalli.

4. Lutei coloris. Videmur quasi topazij esse.

5. Cineracei coloris.

6. Subnigri coloris. Sunt & fluores aliorum colorum, si quis diligentius inquireret.

Est autem fluorū usus, dum metalla excoquunt, illos adhibent, & iniiciunt. reddunt enim materiā in igne fluidiorem, perinde ac lapidis genus quod è pyrite conficitur. Ex talibus fluoribus credo fierent optimi colores, si quis tentaret.

DE SAXIS.

Caput II.

Ex fodinis eruuntur quædam species saxorū, quas nec te latere uolui, optime lector.

Saxum aliud ex fodinis est:

1. Fissile, deo schiffer, coloris quasi cærulei: quod aliquando nigrius, aliquando albidius esse solet.

let. Estq; quasi species pyritis, & lithambracarij,
ut in prioribus libris docuimus.

2. Saxum quod Germani uocant Quarzum. idq;
interdum est candidissimum: & huic scintille auri
adherent, ut de auro docuimus, interdum subluteū,
interdum etiam subcaesium.

3. Saxum, quod spathum, Spath Germani uocāt,
quod est politius & densius cæteris.

4. Saxum cornutū, siue silex, à Germanis horn
stein/quia habet colorem cornu, uel refert quiddā
cornei. longè est durissimū, & partes eius interdū
sunt continuatæ, ut unam ab altera uisus discernere
nequeat: interdum cōspiciæ aliqua interseccionē.

5. Arenosum, quod ex arena quodammodo con-
creuerit. Germani uocant Sandtstein. Hinc cum
ingentis est magnitudinis, si uent molares, gemmæ pre-
ciosa notæ molitoribus, quibus minimè carere possu-
mus. Cuius species iterum sunt uariæ, nempe co-
loris candidi, pallidi, cærulei, russi ad Rhenum,
flauī, subnigri.

DE CORALLIO.

Caput III.

Sequuntur nunc gemmæ, Bassad, besed, bassath
Arabicè, Latinis corallium dicitur, & à non-
nullis λιβόδ'ευσ'ρορ. Metrodorus uocat γοργόνα
à fabulosa forsitan eius origine de capite Gorgo-
nis. Plinius libr. 32. capite 2. coralliū dici ait, quod
occupetur

occupetur aut euellatur retibus, aut acri ferramento præcidatur. Hinc & dicitur à nonnullis corallium, ciralium, curalium. Est autem corallium nihil aliud quàm frutex marinus, qui alto extractus induratur, atq; emergit, & protinus concrefcit obfuso ære. De origine coralliorum Ouidius 4. Metamorphoseon pulcherrimam adfert fabulam, nempe hanc: Cum Perseus caput abscisum Meduse in arenam substratis folijs & uirgis ad littus poneret, uirgæ induruere tactu capitis. Quod fieri cum nymphæ pelagi spectarent, & plurib. in uirgis comingere uiderum, sparserunt illas uirgas hinc inde per mare, quæ semina quasi mansere coralliorum. Vnde Poëta idem L. C. scitè inquit:

Nunc quoq; coralijs eadem natura remansit,
Duritiem tacto capiant ut ab ære: quodq;
Vimen in æquore erat, fiat super æquora saxum.

Item libro 15. sic inquit:
Sic & corallium quo primùm comigit auras
Tempore, durefcit: mollis fuit herba sub undis.

Sic lapis lyncurinus ex urina lyncis ære congelatur in saxum: ueluti illa planta marina congelatur ære in gemmam corallium: & ueluti (teste Plinio & Solino) uniones molles in aquis exempti, protinus ære durefcunt. Contrarium fieri in alnis & silice dicit Pontanus in Meteoris, capite 44. de aëris fontibus, cum inquit:

Videas

- Videas lapidescere Sarni

Ceruleo sub fonte alnum, filicisq; maniplos,
Et paleæ intortos lenio cum uimine culmos.

Nam sicuti planta coralliorum aëre congelata fit lapis: ita alnus & filix herba, in aqua fontis Sarni fiunt lapides. Idem Seneca fieri testatur in alijs Italiae locis, ut si uirga uel frons demergatur, lapis post paucos dies extrahatur, propterea quod forsi- tan circumfundatur limo, qui corpori paulatim al- linatur. Sic Ouid. 15. Metamorph. flumen Ciconum carnea uiscera potu docet saxea reddere. Sic apud nos in fluminibus quercus nigrae fiunt, & quasi la- pidescunt. Qualis autem sit herba uel planta, uel quales uirga, unde ita indurentur corallia, parum constat. Plinius libro 32. cap. 2. coloris uiridis esse plantam dicit, cui sint baccae candidae sub aqua, ac molles. quae exemptae confestim durentur, & rube- scant quasi corna satiuæ. Sunt autem coralliorum tres species iam notæ, scilicet: album, weisß corallen / ignotam omnino Dioscoridi: deinde rubrum, rot corallen / lithodendron: tertium est nigrum anti- pallas, schwarz corallen, & id cum est nigerrimi coloris, quoniam est rarum, in magno nunc est pre- cio. Contra morbum phrenesin, presentissimum est remedium. In Ligustico mari primum dicitur in- uentum. Dioscorides libro 5. cap. 86. celebrat rube- brum & nigrum, Et rubri patriam Syracusas dicit

et. item quòdnam sit optimum, quòdue malum cor-
 rallium, quæ illi & uirtutes medicæ. Plinius loco ci-
 tato corallia apud Indos in maximo docet esse pre-
 cio inter alia, quia illorum aruspices uatesq; baco-
 ras corallij gerant quasi religiosum gestamen amo-
 liendis periculis. & quòd Galli illis olim gladios,
 scuta & galeas adornarunt: & quòd surculi ad allè-
 gati infantulis, tutelam habere credebantur. quam
 consuetudinem nostræ matronæ adhuc retinent, nã
 pueris appendunt corallia contra nescio quos mor-
 bos. Imò olim corallia matronarum & puellarum
 ingenuarum commune gestamen erant, ad concili-
 andam gratiam, nam hanc illi inesse uim prædi-
 cant. Steindaliæ in metropoli ueteris Marchiæ, no-
 biles matronæ adhuc corallijs sese adornant, in-
 terserto argento, certo artificio ad id composito.
 Veteres quoq; mag; qui singulis planetis suo more
 rebus quæ his dicatæ erant sacrificarunt, Soli sty-
 racem & mastichem, Veneri corallia obtulerunt,
 tanquam deæ gratiæ, rem quæ conciliaret gratiam
 puellis. At nunc aurea sunt secula, contemptis co-
 rallijs, nostræ puellæ auro se gratas faciunt, & si-
 bi conciliant formam. Solinus capite 8. de corallijs
 etat Metrodorum & Zoroastrem, & nescio quas
 fabulosas enumerat uires corallij contra fulmen &
 typhones. si uis, uide Serapionem libro Aggreg.
 cap. bassath, is fruticis corallij radicem uocat Nã-

gem et Mergem, e contra à ramos ipsos dicit bassath
 Auicenna etiam corallia tractat. & hi tribuunt co
 ralijs uim contra epilepsiam, sanguinem, mala so
 mnia & medicamenta. Vt tamen fabulosa hec
 uidentur, testatur experientia, corallia rubra al
 bescere, quoties ab homine gestantur iã uicino mor
 ti, aut laborante morbo periculoso, nedum quod
 corallia, præcipuè rubra adusta, maximam uim
 (quod expertus loquor) habent in frangendo cal
 culo uesicæ. Ceterum de reliquis illorum uiribus
 consule L.C. Sed nec hoc te latere uolui, Plinius
 libr. 36. capite 19. corallium pyriten dici ait, quia
 illi plurimum sit ignis. Sed non est pyrites, id est
 marchasita: nec eius species, de qua supra egimus
 libro 1. Pyrites sic Plinio genus est, nõ species. est
 illi pyrites omnis lapis quo ignis excutitur. Postre
 mò fuerunt & qui dicerent contra sententiam ho
 rum omnium auctorum quos citauimus, corallium
 substantiæ esse terree, & reperiri in locis mari
 nis, & montibus, maximè cauernosis locis, & in ma
 ri existentibus. Fieri aut ex glutinosa et humida ui
 scositate terræ, adherente lapidib. que cõdensata
 sit, tũ propria, tum maris caliditate et siccitate, &
 transmutata in substantiã lapideã: ita, ut quod ma
 iorem habeat siccitatem, fiat rubeũ: & quod maio
 rem aquositatem, fiat candidũ, seu albũ frigidius ru
 bro, & sic fieri à natura in modum ramorum ar
 borum.

borum. His quid respondeam, in promptu iam non habeo. Turpe est à sententia doctissimorum uiro-
rum, quos iam citavi, recedere. Deinde corallium ex frutice fieri, indicat ipsa forma, representans fruticem ramis: sicuti ego corallium ingenis magnitudinis aliquando uidi apud quendam episcopum.
Ecomrã ego ad Albim prope ostium Tangræ, in loco quem infra describemus, inueni uerum album corallium. Quod proculdubio tali modo ex uiscositate terræ factum erat, induratum calore proprio, & aqua. Inueni & illo in loco ipsos silices ramis insignes, quid si natura gemmam tam nobilem utroque modo, ex frutice indurato aëre, & ex uiscositate terræ facere uoluisset, ne deficeret plurimo usus? Sicuti sæpe uidemus res uarijs modis fieri, ut ego obseruaui lūbricos illos aquaticos die neuuau gen/ item anguillas & muranas gigni uiscositate terræ: deinde mutua attritione ex saluario lenore quem faciunt: tertio, ex ouo, more reliquorum piscium. Quamprimum uerò exclusi, suscipiuntur in branchias, & illis fouentur (ut Nicander dicit de sepia & lepore marino) à pisce ploceno, ut ita dicam, von den plozen/ & ab his piscibus, qui à rubore oculorum dicuntur rot augen. Item à muregulis piscibus, vō den deueln/ qui uorāt aquaticos mures. Item à gusteris & uckelaugs istius nominis piscibus. sicuti mihi piscatores ad ostiū Tan-

gra sepe ostenderunt, ita & lupuli aquatici iam
 editi ex ovo ab his piscibus in branchijs fouentur,
 propterea lupi aquatici etiam tales non comedunt,
 nec ledunt, ne nutritici malam referant gratiam. an-
 guilla tamen ingrata sobolem talium piscium ue-
 ram plurimum comedunt, imò nutricem ipsam, ut
 cuculus garrucam. Sed redeamus ad corallia.
 Ars quoque imitando naturam, corallia facit. Facti-
 tia enim corallia inueniuntur, quae optimè menciun-
 tur natia. Consule chimistas nonnullos,
 qui illa probè componere

sciunt.

S C H E

Corallium

Nativum

Exstitium arte, & adulterinum

Ex viscositate terre indurata calore pro-
prio & aque.

Ex planta
maris indurata aere

Rubrum lithoden
dron. rot
Nigrum amipra-
thes, squarros
Album, w eiff

Corallium

Caput IIII.

Lapis Phrygius, optimus pallidus, modicè gra-
uis, non solida compage corporis, interceden-
tib. albis segmentis, ut cadmia. nomen inde inuenit,
quòd olim in Phrygia illo utebatur fullones in iun-
ctiõibus. Vide Dioscoridem libro quinto, capite
octuagesimo septimo, qui eius patriam, uim medi-
cam, modum urendi & lauandi docet. Apud nos i-
stius lapidis uarie reperiuntur species. Primum ha-
bemus succum glutinosum, quem uocamus wasch-
erd. Habemus porò in Saxonia terras glutinosas
& pumicosas, quas uocant wascherde ab effectu,
quibus utuntur fullones in lauandis pannis. Plinius
libro 36. capite 19. Phrygium lapidem gentis habere
nomen dicit, & esse glebam pumicosam, ut illem
tamùm tingendis uestibus.

DE LAPIDE ASIO.

Caput V.

Lapis Asius optimus est, teste Dioscoride li-
bro 5. cap. 88. qui colore est pumicis, bleydy-
sarb / leuis, fungosus, friabilis, scissiles uenas lutei
coloris ad unum actas habes. Dicitur autem lapis
tantùm propter colorem & substantiam lapidis.
nam duritia sua non est lapis, ideo quia leuis est &
fungosus. Vocatur uerò lapis Asius, quòd in Asso
mons Troadis nascitur, & non tamùm in Asia.

Vis eius astrictoria est, & modicè erodendi, & leu-
 uiter corrodingi superfluā carnem. hinc & sarco-
 phagus dicitur, & est unus lapis, sarcophagus à
 potentia, & Asius à natali. licet Plinius in eodem
 loco, ex quadam incuria libr. 36. cap. 17. diuersum
 ponit. Nam dicit Asium lapidem gustu salsum, le-
 uire podagras: & in istis lapidicinis sanari omnia
 erurum uitia, cum in metallis omnib. crura uitien-
 tur. cum prius in Asso monte Troadis sarcophagum
 lapidem fissili uena scindi doceat, & in eo corpora
 defunctorū condita assumi 40. diebus, exceptis den-
 tibus. Cuius & meminit lib. 2. cap. 98. Qualis uerò
 sit lapis ille, uulgo ignoratur. Habemus tamen eum
 in Germania, & in eius superficie, circa eum &
 sub eo flos nascitur, & salsalanugo specie nitri, quæ
 dicitur flos Asiæ petreæ. & ut Dioscorides loco ci-
 tato testatur, est salsugo subflaua, summo lapidi in-
 sidens, compage tenui, in aliquibus colore albo,
 in aliquibus pumici simili, ad luteum uergente, ad-
 mota linguæ aliquantum mordens: uiribus lapide
 ualidior. qui flos siccatur & lauatur, & uarios u-
 sus habet in medelis. Suprà autem docuimus in ca-
 pite nitri, fermè unum esse aphronitrum, id est, spu-
 mam nitri, florem petreæ, & florem Asiæ petreæ. &
 differre paululum substantia. nam flos iste Asiæ pe-
 treæ resoluitur igni, ideo non uritur: spuma autem
 nitri nostri non resoluitur. Ienæ pulcherrima spes

ries aphyronitri reperitur, quæ respōdet plurimum
 Asiæ petræ descriptæ à Dioscoride. estq; flos Asiæ
 petræ quasi species aphyronitri. Huic flori Asiæ pe-
 træ colore similis est adarces, de qua suprâ. Cate-
 rum hunc florem petræ Asiæ Plinius L. C. et pumi-
 ci ruffo similem dicit. is nos latet. Consule Scrapio-
 nem lib. Agg. cap. Hager Afios, ubi florem eius su-
 cam uocat, & diuersas eius species ponit. Nam qui-
 dam flos eius est albus, qui apud nos plurimū repe-
 ritur circa Ienam: quidam ruffus seu rubeus, qui
 est Plinij ille: quidam pumici similis, declinans ad
 croci colorem, qui est Dioscoridis ille flos petræ A-
 siæ. Volunt illum florem Asiæ petræ nasci ex rora
 maris, imbre superueniente.

DE HAEMATITE.

Caput VI.

Hæmatites, sedeneg Arabicè, à Germanis
 blutstein, propter colorem sanguineū quo
 tingit, & etiam spectatur, præcipuè qui fossilis est
 in fodinis, & propter effectum etiam quem habet
 in sistendo sanguine, in omni fluxu sanguineo. Pli-
 nius uarias eius species facit. Est enim hæmatites
 diuersus secundum regionum natales, in Libyâ,
 Aegypto, Hispania, et apud nos in Cheruscis, Nort-
 husia, quæ patria est Laurentij Hameri uiri cla-
 rissimi: Item Hattesgerodæ, in Saxonia Goselariæ
 in Sudetis montibus, Annebergo & Geuro: ad Sa-
 lum

lam, Salueldiæ, Salburgiæ, Ienæ. Est et diuersus hæmatites, si mollitiem & duritiem eius consideras. Sint ergo hæ eius species mihi notæ.

HÆMATITES.

1. Fossilis, qui celebratur à Dioscoride libro 5. cap. 90. cuius patria Aegyptus est. niger, colore saturato, durus, friabilis, suo ingenio æqualis, nulla sorde admixta, nulloq; zonarum discursu. Hæc prima species inter fossiles hæmatites nostros reperitur, sed rarissimè uix unum & alterum uidi, uulgo aliàs omnino ignotus.
2. Niger reperitur Goselariæ, reddens succum croceum, durissimus, incognitus etiam officinis. Reperitur & is, licet rarò, ad Hercyniã syluam in Cheruscis. Estq; proculdubio gemma seu lapis Alberti Medus niger, qui tritus reddit croceum succum. Cuius altera species uiridis. Dicitur autem Medus, quia à Medorũ regione adfertur, & reperitur ad Phasin.
3. Fossilis in Hassia, multis in locis reperitur, qui purpureus fossilis, seu scissilis.
4. Fossilis pulcherrimus nascitur in Geuro et Annebergo, Salueldiæ. Hunc laudant aurifabri, quòd fit ad cotem durissimus, ad gemmas poliendas. niger est, & quasi turbinatus.
5. Fossilis reperitur in iisdem locis, niger, tres ad cotem reddens colores, Trichrus qui possit dici:

sicuti Plinius libro 37. cap. 10. trichrum ex Aphri-
ca describit nigrum, qui tres succos reddit: à radi-
ce nigrū, medio sanguineū, à summo candidū. et hic
quoq; noster ille trichrus turbinatus est, & durus.
6. Reperitur in Cheruscis, Northusiæ, Hatzge-
rode, quibusdam in montibus, qui omnino formam
cerebri detecti præbet, longè pulcherrimus. Cuius
formam satis mirari nequeo, & eius uirtutem mira-
bilem in sistendo sanguinē ex narib. expertus sum.

Plinius lib. 36. cap. 20. hæmatiten & schiston co-
gnationē habere docet, & hæmatitē discernere ue-
nas rubentes, & quòd sit natura friabilis. Præter-
rea hæmatiten & anthracitin uocari ait: quo no-
mine anthraces Græci multas res dixerunt, ut supra
docuimus. Facit autem eius s. genera secundum so-
lucum, præter magnetem.

HAEMATITES PLINII.

1. Aethiopicus, utilissimus oculis, ex ijs quos uo-
cant panchrestas. Hunc idem Plin. lib. eod. cap. 16.
hæmatitē magnem uocat, & reperiri eum dicit in
Aethiopia, ubi sit magnes ipse Aethiopicus. est ue-
rò iuxta eundē hic sanguineic coloris: si teratur, san-
guineū & croceū reddit succū, sed tamen ferrum
non attrahit ut magnes. & profectò est magna co-
gnatio magnetis & hæmatitis. Ex magnete uehe-
menter calore ambusto fiunt hæmatites. 2. Andro-
damanta, uel atrodamanta, duritia ac pondere in-
signis,

signis, unde & nomen inuenit, coloris nigri, præcipue in Africa inuenitur, trahens ad se ferrum, reddens succum sanguineū. Huic respōdet plurimū noſter hæmatites, qui reperitur in Geuro duriffimus ad cotem, qui eſt trichrus. 3. Arabicus, durus, uix reddens succum ad cotem aquariā, aliquādo crocoſimilem. huic noſter respōdet qui reperitur Goſelaria, & ad Hercyniā ſyluam. 4. Elatites, cum crudus eſt, coctus autem dicitur miles. utilis ambuſtis, ad omnia utilior rubrica. 5. Schiſtos, cuius altera ſpecies naſcitur in Africa, ſ. nigrum ſchiſton. quod attritum aquarijs cotib. reddit ab ea parte qua fuerit radix, nigrum colorē, ab altera croci. Ceterū quæ ſint uires & auxilia his ſpecieb. conſule Plin. & Dioſcor. L. C. ubi & inuenies modum adurēdi & adulterandi hæmatitis. deinde ubi plurimū reperitur, nempe in rubrica ſinopica: & quod fiat plurimum ex magnete cōbuſto uehemēter, ſeu igni artificiali, ſeu calore terræ. Hinc poſſibile eſt ubi ſit magnes, & ibi reperiri hæmatitē: & e contra, ſic uti fieret in noſtris fodinis ferrarijs, ubi magnes reperitur. Olim cum mihi licuerit eſſe in patria, inquitram et magnetem et hæmatitē in fodinis illis ferrarijs antiquiſſimis. Docet Dioſcorid. etiam L. C. in Aegypto et hæmatitem ſponte natura in metallis enaſci. id fieri in noſtris fodinis in Sudetis montibus crebrò uidemus. Cæterum de hæmatite uide Sæ

rapionem li. Aggr. ca. Sedeneq. Et hematiten uete
res Marti dicarunt.

DE SCHISTO.

Caput VII.

Hoc loco schistum gemma est & lapis, spe-
cies hematitis, & multum cognata cum he-
matite, ut patet ex præcedenti capite, ubi schiston
Plinius ex Sotaco enumerat inter hematites. Dif-
fert autem ab hematite, quia schistos est pallidior,
& crocei coloris, & friabilis, suapte natura fissi-
lis, concrematio, & alterno coherentium uenarum
discursu, pectinum modo, ammoniaco sali similis.
Cuius est altera species, quam Plinius in præceden-
ti capite perstringit, ut docuimus. At hematites ue-
nis rubentibus friabilis est, & sanguineus. Viribus
etiam quodammodo conueniunt, licet schistus infir-
mior sit hematite. Nos quoad ego scio, uero schisto
caremus: species tamen habemus. Dioscorides libro
5. cap. 91. patriam eius esse dicit Iberiam Hispania:
& Plinius, alterius speciei Africam: Euax in La-
pidario suo, schistum lapidem dicit esse coloris fu-
resci & subruffi, habentem oblongas pinnulas, non e-
rectas, ut alumē scissum: cuius uis sit, fortiter astrin-
gere. Talis reperitur Saluedia lapis in fodinis fer-
rarijs: sed modicè astringit. Ceterum quomodo schi-
stum lapis cum auro ad lichenas crematur, uide Pli-
nium lib 33. cap. 4.

DE MAGNETE.

Caput VIII.

Magnes ab inuatore dicitur, teste Plinio lib. 36. cap. 16. Præterea lapis Hercules, Heracleus, hinc prouerbium Ἡρακλείου λίθος. Dicitur autē Heraclius à ciuitate Heraclia Lydia: uel ut alij uolunt, Magnesia, ubi laudatissimus magnes gignitur. Vnde quidam habere & nomen uolunt. Hinc Lucretius inquit:

Quem magnaeta uocant patrio de nomine Graij,

Magnetum quia sit patrijs in montibus ortus.

Porrò magnes uocatur lapis sideritis, quia ferrum attrahat, nam Græcis σίδερος ferrum significat, licet sideritis aliàs & scoria ferri est, & singularis gemma apud Plinium lib. 37. cap. 10. & 4. Germanis à latino uocatur magneth/ & à Saxonibus ein segelstein, lapis nauticus: quia eius usus est per magnus in nauigationibus, ut sciunt nautæ: dum eius natura sit, semper uersus septentrionē sese uertere. Est autē lapis, teste Dioscoride lib. 5. cap. 93. colore uergente ad cœruleum (optimus semper est cœruleus) densus, non admodum grauis, attrahens ex naturali quadā dynami ferrū, ut gemma sagdala & fila. Imò ferrum, quo nihil duritia pugnantius cedit magneti, & patitur à magnete: & quod maius est, ferrū tactum à magnete, deinde alterum ferrum

ferrum trahit: & ferrum quasi domitrix omnium rerum consistit, tenetur, & hæret amplexu magnetis. E contra quod sæpe miror, magneti maxime est contrarium allium & cæpe, ut si illorum succo magnes illinatur, minimè attrahit ferrum: recipit autem vires, intinctus sanguine hircino. Reperitur gemma magnes & in ferri uenis: in fodinis etiam nostris, ut in Bohemæ finibus ad Schwartzbergum: & proculdubio Saluedia, in antiquis fodinis ferri Goselariæ in fodina antiqua semiobruta, in propria etiam uena apparet magnes. Sic in Hispania (ut fertur) & alijs locis. Docuimus autem in præcedentibus, magneti magnam esse cognationem cum hæmatite. nam hæmatites Plinio magnes dicitur: qui est species hæmatitis Aethiopicæ. & magnes cõbustus siue calore terræ, siue igni artificiali, fit hæmatites. & uenditur pro illo. Plinius L. C. quinque genera secundum Sotacum magnetis facit, & cum dicit, scilicet:

MAGNES magneth. i. Aethiopicus. Huius summa laus est, & reperitur in Aethiopia, Zinuri, in regione arenosa, unà cum hæmatite magnetæ coloris sanguinei. de quo supra. Hic magnes Aethiopicus non tantùm ferrum attrahit, sed & magnetem alterius cuiuscunq; generis. Hinc illud Siliij: Venere Aethiopes, gens haud incognita Nilo,

Qui magneti secant: solis honor ille metalli,
 Incoctum chalybem uicino ducere saxo.

2. Magnesiacus è Macedonia, si est ruffus &
 niger.

3. In Echio Bœotia, qui plus ruffus est quàm niger.

4. Circa Alexandriam, & circa Troadem, ni-
 ger, & sexus foeminini, et nullius usus.

5. In Magnesia Asia candidus, nullius momenti,
 nec ferrum attrahens.

Differencia horù est, an mas sit, an foemina: de in-
 de etiã in colore differüt. Sed de ferri & magnetis
 concordia eundem consule Plinium lib. 34. ca. 14.
 Vbi et magnetem in Cantabria nasci scribit, sparsa
 bullatione, qui inficiat & ferri aciem, ut reliqui ma-
 gnetes. Porro idem Plinius in eadem Aethiopia ubi
 & sit magnes, docet inueniri lapidem nomine The-
 mamedem, qui ferrum omne abigat, respuatq; con-
 traria naturæ cum magnete. Item lib. 26. cap. 26.
 idem testatur alteram naturam magnetis esse, at-
 trahere in se liquorem uitri. Veluti autem magnes
 naturali potentia & dynamia attrahit ferrum, &
 liquorem uitri, & concordat cum illis: ita discor-
 dat ab alijs & capis, & disidet cum adamante:
 in tantum etiam, ut iuxta positus, ferrum non at-
 trahat, & minimè apprehendat. Consule & era-
 pionem lib. Aggreg. cap. Hager Abnantes, siue Al-
 magritos, qui mineram huius in maritimis esse do-
 cet

cet prope Indian, & red lit rationem quare ibi om-
 nes naues cōpactæ sint non ferreis, sed ligneis cla-
 uis propter frequentem magnetem. Magi ferunt
 quod quia concordia adeo fortē habeat cum ferro
 magnes, eum et potemiā habere ad amorē cōcilia-
 dam, & conseruandā concordia inter homines. Ce-
 terum quæ aliàs uis sit in medelis magneti, consule
 Dioscoridē, & Pliniū, & alios locis citatis. Euxē
 et speciē magnetis esse dicit, quæ attrahat carnem,
 præcipuē hominis. Sed hoc forsità mutuatus est ex
 Aristotele. Albertus & nigrū magnetē reperiri in-
 quit in Francia nostra Oriētali, in specie ac si esset
 ferrū eruginosum, cōbustum cum pice. quærerent
 hūc Frānci. proculdubio is quoq; in patria mea e-
 rit quæ adiacet Frācie, si quis inuestigaret. Porro
 idem Albertus dicit suo tempore esse magnetem in-
 uentū, qui ab uno angulo ferrum traheret, ab al-
 tero fugaret, (cuius Aristoteles ni fallor meminit.)
 Si hoc uerum est, faciliē constat quod Plinius scri-
 bit de lapide Themamede. Tertiō Albertus addit
 & Imperatori Friderico magnetem fuisse, qui non
 ferrū traxit, sed qui à ferro ipso trahebatur. Hæc
 sunt mirabilia Dei, & arcana nature.

DE LAPIDE SAGDA,

Caput IX.

Sagda uel Sagdo coloris prasij, gemma est se-
 cundum Albertum & Euacem, & Solinum
 capite

capite 40. & Plinium lib. 37. cap. 10. Est autē eius
 gemma sagda natura, quod ut gagates attrahit pa-
 leas & fila, & ut magnes ferrum: ita hæc lignum,
 imò ita fortiter adhæret ligno, & euelli non potest,
 nisi abscindatur. Reperitur ad naues tabulis forte-
 ter adfixa. Inde colligi potest, patriam eius esse i-
 psuum mare. Apud nauam speciem eius uidi, at debi-
 lis omnino uirtutis. nam uix sarmenta quàm mini-
 ma attrahebat, coloris non uerè prasij, & wax
 bleydygrin/magnitudine fabæ. Solinus L. C. ait,
 apud Chaldeos sagdam gemmam reperiri uulgò.
 Plinius in Samothracia speciem eius gemmæ esse di-
 cit, nigram ligno similem, sine pondere.

DE ADAMANTE.

Caput X.

Adamas, Arabicè hagar subedhig, à Germa-
 nis demuth/demanth/& à latino, ada-
 mantstein. Plinius li. 47. ca. 4 hunc extra aurū,
 & ipso in auro nasci dicit, contra opinionem uete-
 rum, quibus uisum illum tantum in metallis Aethio-
 pum cum auro nasci, sed ut rem melius intelligas, ob-
 serua schema quod partim ex Plinio, partim ex a-
 lijs de adamante collegimus.

Adamas demanth/demuth/ nascitur et extra
 aurum, & in auro nobilissimo.

Extra aurum, & sic est duplex:

1. Indicus non nascens in auro, cognatus colore
 crystal-

crystallo translucido, & laterum sexangulo, ternore turbinatus in mucronem, aut duabus contrarijs partibus iunctis, magnitudine nuclei auellane. Huius profectò rudimenta inueni ad Albim, non procul ab ostio Tangræ. hunc Serapio dicit colore proximare ad sal ammoniacum.

2. Arabicus etiam extra aurum nascens, præcedenti minor.

In auro nobilissimo.

1. Milij grani magnitudine, quem uocant cenchron.

2. Macedonicus in Philippico auro par seminis cucumi.

3. Cyprius in Cypro inuentus, uergens ad colorem æreum, efficacissimus in medelis.

4. Sideritis ferrei splendoris, pondere reliquos antecellens: sed natura his dissimilis hic frangitur ictibus, & ab alio adamante perforari potest. Hi duo postremi sunt degeneres, & nominis tantum habent auctoritatem.

Optimi uerò adamantes incudibus deprehenduntur. nam respuunt ictum, ut ferrum utrinque dissultat, incudesque ipsi dissiliant: quippe quia adamantis duritia est inenarrabilis, cōtēptor et uictor ignis, nunquam igne calefcens. unde ab illa indomita etiam ui nomen habet, à græco δ'ἀμαξω, id est, domo. Sic illa herba apud Plinium libro 24. cap. 17. que teri nequeat,

nequeat, adamantis dicitur. Rumpitur tamen hic lapis carne, uel potius sanguine calido recenti hircino: precipue cum hircus prius uinum bibit, uel comedit petroselinū, & montanū si seleos. Propterea adamantes expetuntur (ut adhuc fieri uidemus) à sculptoribus, ad reliquas materias & gemas exculpendas & formandas, & tum solo ferro debent includi, reliquas enim res metallicas nō patiuntur, imò à plumbo, quod sæpe miror, ipsi soluantur. Superà etiā docuimus lapidē adamantem dissidere in tantū cum magnete, ut iuxta positus, ferrū non patitur abstrahi, aut si ad motus magnes ferrū adprehenderit, ferrū rapiat atq; auferat. In summa, adamas ligat magnetem, & uiribus priuat. ò Deus admirabilis in operibus suis. Cæterum adamas uenenosa irrita facit, abigit lymphationes, lemures, incubos, succubos: reddit animatos, fortes: propterea anachitis dicitur. Valet contra iurgia, rixas, abstergit fortiter & emundat, curat fluxas gingiuas. Vide Serap. lib. Aggre. cap. hager subedhig, & Euacem in suo Lapidario. quidam uolunt frigidum & siccū 4. gradu, quidam ecōtrā calidum & siccum, quia admiscetur etiam medicinis cōburentibus. Reperiuntur & proculdubio in nostris fodinis adamantes, si quis inuestigaret (quod mihi nondum licuit) & reperiri in Germania, teste Plinio, in Baltica insula, Metrodorus docuit.

te uide & Solinum cap. 55. Veteres Astrologi ad
manem dicarunt luna.

DE GAGATE.

Caput XI.

Gagates lapis, & non gagites, dicendum est.
nam gagitis est aëtites, secundam Plinium li
bro 10. cap. 7. Gagates uerò lapis, de quo hic ago
mus, à Germanis dicitur, ein gagatstein / gager
stein / agetstein / bornstein / bernstein. Fit in mari
& flumine gagas, proculdubio, ex petroleo, id est,
naphtha subtili, uel liquido bitumine naturali: sicut
alièr a gagatis species lapis Thracius, Schwarz
bornstein / oder agetstein / fit ex nigra naphtha
aut bitumine, cum stillat, uel fluit in mare, uel flumi
na, prope maria, bitumē uel naphtha liquida, petro
leum illud, ut in capite naphthæ mox dicemus, fit
dico gagates. Germani autem gagates lapides o
mnino cum succino seu electro miscent, cum tamen
materia unde fiunt dissentiant, licet cognatio qua
dam sit & adfinitas in his, in attrahendis paleis,
nam & succinum & gagas calefactus motu attra
hit fila et stipulas, ut magnes ferrū, ut sagda lignum.
Deinde etiam uterq; igne accensus, flamat, sed suc
cinum non ardet aquis, licet oleo quod immo ar
deat, propter resinæ unde fit debilitatem. Gagates
uerò, quia ex bitumine fiunt, eo magis in aquis ar
dent, & aqua accenduntur propter uim bituminis
sicut

sicuti oleo restinguuntur. succinum enim seu elea-
strum, non bitumen est, sed tantum lachryma arborum
populi, uel etiam pini, ueluti nox audies.

Gadgs uel
gagates

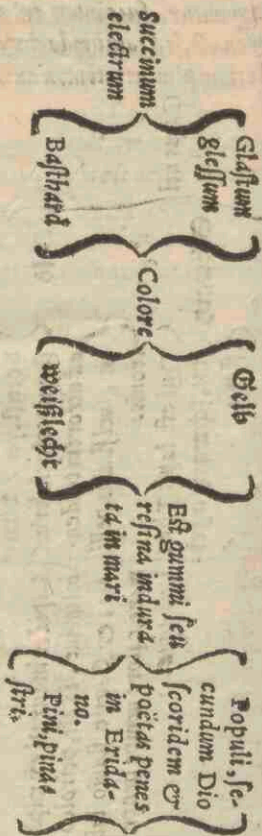
Gals

Schwartz

Gadetfeyn / adet-
feyn / bornfeyn /
bernfeyn / birn-
feyn / coloris ferme
ad uirorem tenden-
tis, uel similis peli-
leonis.
Qui est lapis Thra-
cius, Schwartz Gagel-
feyn.

Lapides indurati ex naphtha aut
bitumine, id est, petroleo in Cili-
cia, et Gagale fluuio labente in
mare, calore nempe proprio uel et
iam aqua.

Nobis *Spaxas*, *Lapis ex naphtha* seu bitumine indurato ex calo-
re in sole. *Species gagatis.*

Sed de ſuccino paulo poſt dicemus.

Dicitur

Dicitur autem lapis gagates à loco et à nunc nomine
 Gagis in Cilicia, ad cuius ostia seu fauces ad mare
 prope urbem Plagiopolim, hic lapis reperitur, ut
 docet Dioscor. libr. 5. cap. 92. uel ut alij uolunt, à
 Gange ciuitate Lyciæ, quæ & Gangis dicitur, ubi
 reperitur ille lapis prope littora ingens et uiridis.
 Nicander in Theriaca sua Engangan & gangitum
 uocat, à Gange Lyciæ ciuitate, ubi nidore docet
 gagatè fugare serpentes, propter odorem bituminis.
 Est enim, ut dixi, natura eius, quia fit ex bitumine,
 ardere, & aquis accèdi, & oleo restingui. & hunc
 inquit Nicander, neq; fortis & consumentis ignis
 impetus excedit. Hinc & Dioscorides docet præse-
 rendam in gagatarum genere, qui celeriter accen-
 datur, & odorem reddat bituminis. Plinius libro
 36. cap. 29. lapidem gagatem nomen habere idem te-
 statur & loci & amnis Gagis Lyciæ, & in Leuco-
 la expelli mari atq; colligi. Galenus (ni fallor) se ne-
 scire illum fluuium dicit, in Lycia, cui nomē Gagis.
 Verùm fieri potest, ut Gagis fluminis nomen
 mutetur nomine alterius fluminis, ut uidemus fie-
 ri, in quod sese exoneret. Verùm Strabo & alij
 cosmographi consensunt Dioscoridi, talem flu-
 uium esse in Lycia. Ergo non solum Galeno cre-
 dendum hoc in loco. Quid si gagas flumen par-
 uum esset, nec adeo notum uulgo, ut uidemus e-
 tiā fieri apud nos? Orla, Schwarziza, ipsa Tangera

nobilissima sunt flumina: at quia parua, quia bre-
 uis cursus, quis ea nouit admodum, nisi accole?
 Ceterum quae sunt uires gagatis, consule Dioscor-
 ridem & Plinium locis citatis. Fugit nidore ser-
 pem: suffitu morbum somicum deprehendit, &
 strangulationes uuluae recreat. quod expertus lo-
 quor. habet etiam uim mollicendi & discutiendi:
 olim autem gagates erant gestamina matronarum:
 & matronae his lapillis quoque ipsis, ut corallijs, si-
 bi gratiam conciliabant: sicuti adhuc pueris or-
 natus gratia, nonnullis locis appenduntur. Ornaban-
 tur his etiam galeae, scuta, & gladij. Vidi
 ego templum in arce ad ostium Tangere funda-
 tum, & miris modis ornatum, uarijs gemmis à Ce-
 sarulo quarto Imperatore, cuius fenestrae ex gagate
 miro inuenio compositae erant. Vidi & in eodem
 templo pugione in ipsius Caroli, cuius capulus ex
 gagate lapide integro, miro artificio erat compo-
 situs. Utinam nunc quoque reges & principes cu-
 rarent religionem, ut ille bonus Carolus quartus.
 Nunc uero magis in usu est ipsum succinum, ut po-
 te suauius olens. Postremo gagates aliquid com-
 mune habet cum actite, quod uterque parum igne
 deperdit. hinc & aëtites Gagitis dicitur. Sed non
 est gagates, ut in principio indicauimus. Quidam
 gagatis species esse has etiam faciunt, scilicet, quod
 sit gagates colore similis pelli leonis. & hic est ille
 noster

nofter uulgaris agetstein/Secundo, niger albis ue-
 nalis. tertio niger uenis croceis, is communis in Cre-
 ta. quarto, uarius in India quasi sanguine aspersus.
 quinto, niger similis corallo.

DE LAPIDE THRACIO.

Caput XII.

Lapis Thracias, uel Thracius, uel Threicius
 à Nicandro dictus, nascitur in flumine Scy-
 thie, cui Ponto nomen est. Vmb. bet gagalis, ac-
 cenditur aqua, & oleo restinguitur, sicuti accidit
 in bitumine. Estq; ille lapis nihil aliud quam alte-
 ra illa species gagalis, nigra, sed uatzer aget-
 stein, bernstein, bornstein: fitq; ex nigra naph-
 tha, aut bitumine liquido nigro: sicuti flauus gaga-
 tes ex petroleo, id est, naphtha liquida candida,
 cum stillat uel fluit in mare, induratur in lapidem
 uero calore tum proprio, tum aque. cuius species
 proprie sunt lithambraces, die steintolen/lapidei
 illi carbones, leues, uel etiam graues. Deinde etiam
 lapis ille fissilis, der schyffer. Quod uero lapis thra-
 cias fiat ex bitumine, testatur odor, & substantia
 bituminosa, colorq; niger, quod & sit lapis squar-
 lidus, crustosus, leuis, ut etiam lapis hic describitur
 à Dioscoride. Quomodo uero differat ab ipso
 succino, in precedenti capite dictum est. In sum-
 ma, lapis Thracias, & gagates, sunt lapides unius
 generis, ex una eademq; materia, tantum differenti

colore Niger cristacior est flauo, propter naphtham matrem impuriorem, & minus purgatam, quam plus in se habet terreitatis, quam illa diluitor naphtha candida. Nicander in theriaca, unde sustulit Dioscorides, pulcherrime hunc describit lapidem, cum inquit: Vel Threicium lapidem igni comburas, qui aqua irrigatus lucet, & ardet. Quam primum uero uel parum olei adspersura senserit, restinguitur, quem à Threicio flumine, quod ponunt appellant, pastores adferunt, ubi ignobiles pecoris magistri Thracij carne uescentes, pecudes segnes comitantur. Hæc Nicander. Scholium uero Nicandri citant Aristotelem, qui talem fluuium in Media & India esse dicat, in quo nascatur huiusmodi lapis, qui in aqua ardeat: oleo autem unctus, conspersusque restinguatur. Euax in Lapidario suo de lapide Thracio nihil ualet. Plinius libro tricesimo tertio, capite quinto, naturam perstringit lapidis Thracij. Item libro tricesimo sexto, capite decimono nono describit quis sit lapis Thracias. Quæ historia per omnia conuenit nostronigro gagati. scilicet est niger, planus, pumicosus, non multum differens à ligno, leuis, fragilis, odoris grauis: si aduritur, reddit odorem sulphureum, accenditur aqua, restinguitur oleo. Thracias ille lapis reperitur & in Libya & Britannia, & in littoribus maris Germanici, iam & ipsam succinum, olium

olim qui iter faciebant ad sanctum Iacobum, adserere
bane secum in pallio & pileo imagines diui Iacobi
factas arte, ex lapide isto, ut aliquoties puer uidi. Et
ex illo pulchræ imagines, quia cedit torno, formari
possunt. olim magi & utebantur Thracio lapide in
Axinomantia. Ceterum uide & Solinum capi-

DE LITHANTHRA

Caput

XIII.

Lithanthrax, lapideus carbo, ein steinkohle
(sicuti effodimur apud nos isti lapidei car
bones, ut prope Cygneam) species est gagatis: est e-
nim nihil aliud, quam induratum & excoctum sub
terra bitumen calore. Sunt autem duplices tales
carbones, leues scilicet & rari, ut aqua nonnuna
quam innatent, propter terræ excoctionem. Hos
Theophrastus *πεωδεις* dicit. Deinde sunt & gra-
ues, quales effodimur in agro Leodiensi, quæ di-
cerentur *λιθωδεις*. Græci huiusmodi carbones, ut
in libro secundo docuimus, sub nomine *λιθραντες*
comprehendunt. Plinius de his nihil habet, & fue-
runt illi proculdubio incogniti. Theophrastus eos
autem proculdubio describit, cum inquit: Quos
autem mox carbones uocant, in eorum numero,
quæ propter usum effodiuntur, habendi terreni
sunt, exuruntur autem, & igni accenduntur, quem

admodum carbonēs. Huiusmodi lapides bituminosos & in causa esse puto, quare ita multis locis montes flagrant, ut mox dicemus. Huius carbonis esse credo speciem, lapidem illum fissilem, de quo Schyffer / quia etiam uidetur ex bitumine constare. Flagrat enim, licet sit ipsis lithanthracitibus aridior. Verum quia aliquoties facta est mentio in precedentibus naphthæ & bituminis, & succini, pauca nunc de his subijciemus. Concedat mihi hoc lector candidus, ut hæc quæ docuimus, fiant clariora.

DE BITUMINE.

Caput XIII.

Bitumen à Græcis asphalton dicitur, forsitum à lacu Asphaltite in Iudæa, qui nunc uocatur mare mortuum, ubi scilicet olim Sodoma & Gomorrha fuerunt. Nam ex illo lacu lentior ille asphalton eruitur, in usum mortalium, cum cætera sit omnino sterilis. Præterea bitumen in Assyria & Chaldæa copiosè adeò nascitur, ut pro cemento sit in muris condendis. Semiramis enim dicitur bitumine fabricasse muros Babylonie. Dicitur uerò bitumen nasci in Babylonia, propter frequentia illic fulmina. Estq; bitumen nihil aliud, quam limus aquæ extractus lentissimus, picis similis, & quasi pix terre. Propterea etiam Dioscorides libro primo post picem bituminis mentionem facit.

& enumerat eius genera esse à patria Phœnicèū,
 Babylonicum, Zacynthicum, Sicilicum. docet &
 bonum esse, cum sit purpureum, seu purpuræ mo-
 do splendeat: econtrà malum & uitiosum, cum sit
 nigrum. Cæterum quoad ipsam substantiam, bitu-
 men duplex est, scilicet glutinosum, durum, in ter-
 ra, & liquidum: in aqua & fontibus etiam, ut Cur-
 tius testatur, natans, quo usi sunt uice olei, iniuste
 oleum Sicilicum nominantes. Plinius bitumen alibi
 limum, alibi terram testatur esse: limum scilicet e-
 mergentem à Iudææ lacu. In Babylonia & liqui-
 dum & candidum gigni docet, quod est pissasphal-
 ton: & est liquidius, & magis accedit ad naturam
 picis. De bitumine è terra pulchrè Ouidius dicit 9.
 Metamor.

Vt teneax græuidâ manat tellure bitumen.

Optimum tamen fertur Iudæicum. Estq; proculdu-
 biò species naphthæ: sed non naphthæ ipsa, ut qui-
 dam uolunt. Vide Scrapionem capite Brasiliendi.
 Naphthæ enim est petroleum, & liquidam oleum.
 Sed bitumen uel asphalton est res dura, tenax, quæ
 puluerisari nonnunquam potest, non resoluitur ta-
 men, habens foetore naphthæ. Miror autem aliquo-
 ties in undis reperiri, tam aduerso incendijs elemē-
 to materiam, tam amante ignis, ut accensa affusis
 aquis magis ardeat.

Nicander in theriaca bitumen prædicat ualere ad uenenata abigenda. Bitumen certè epilepticos exturbat, uino potum, quartanam expellit sua uerhememia & spiritus acrimonia. Non mirum ergo si uenenata abigat. Fuit & olim eius usus in statutis tingendis, & ferro indurando. Consule Arabes, iñ Dioscoridem, Plinium, Solinum, Strabonem, & alios. Addemus & pauca de pissasphaltò. Pissasphaltum liquidius est ipso bitumine, & nomen habet à pice & bitumine, forsitan quia redolet picem bitumini mixtam. Estq; duplex pissasphaltum: scilicet naturale, quod crescit: & factitium, quod fit ex pice & bitumine arte. Dioscorides libro primo, capite octuagesimo tertio naturale describit. Plinius uero libro uicesimo quarto, capite septimo factitium etiam celebrat, wam man bitumen vnd bechzissa men schmelzt. Quod contra scabiem ouium proculdubio intelligi uult 3. Georgicorum, cum inquit:

Id easq; pices, nigrumq; bitumen, &c. Nisi nigrum bitumen sordidum & uitiosum, aut Sicilicum liquidum uelis intelligere. Ceterum naturale pissasphaltum ex agro Apollonitarum circa Epidaurum effoditur. Sed reliqua in sequentibus agemus.

DE NAPHTHA.

Caput XV.

Iudaicum bitumen diximus esse speciem naphthæ, & non naphtham ipsam, quoniam naphtha nihil aliud est quam petroleum, oleum illud liquidum, quod ad nos licet corruptum ferunt agyptæ. Dioscorides lib. 1. ca. 84. naphtham à Babylonijs uocari dicit bituminis colamen, & esse, seu inueniri candidam & nigram. naphtha candida est petroleum nostrum. Nigra, quæ est forsitan illa Ammani picea & glutinosa, bitumini persimilis, quæ flagrans nulla alia re extinguere queat quam puluere iniecto: sicuti ille limus apud Plinium ex stagno Comagenes terra extinguitur. Hanc nigram naphtham, stercus demonum quidam fuisse ueteribus uoluerunt. Nos iam pro stercore demonum habemus ipsum laserpitium. Verum nihil ausim affirmare. Multa foetida preciosa fuerunt ueteribus. Ceterum naphthæ est uis ignium rapax, ut docet Dioscorides L. C. & Plinius libro 2. capite 108. Neque est aliud quod citius rapiat, pertinaciusque succueat ignem quam naphtha. Plinius L. C. exemplum recitat, à Media pellicem crematam, ad aras quæ cum accederet sacrificatura, gestans coronam ex naphtha, ignis in ipsam coronam inuolauit, & pellicem consumpsit. Est autem naphtha, teste Plinio, profluens materia circa Babyloniam, & in

Austas

Austagenis Parthia modo bituminis liquida. Naphtha est duplex: naturalis, de qua loquitur Petrus
 quæ est propriè petroleū: deinde factitia, quæ est
 colamen bituminis, ut uult Dioscorides. Et huius al-
 tera species candida, potest esse species petrolei, at
 non tam bona ut naturalis. At altera species nigra,
 potest esse ueteribus stercus demonum. Hinc dico
 ex bitumine subtiliori, id est, ex naphtha (quæ est
 petroleum uerum) indurata, sole operante aut in
 durante, ut Ouidius de succino dicit, in mari fit gagates,
 et non ex factitia: illa candida naphtha, hæc
 non obseruata, fecerunt labi Serapionem. Ita duplex
 est bitumen, in aquis et terra, liquidum et
 glutinosum durum. Duplex est pissasphaltum, natu-
 rale et factitium: duplex et est naphtha, natu-
 ralis et factitia, quæ est colamen bituminis candi-
 dum uel nigrum. Sic res fermè una est uariarum spe-
 cierum bitumen, pissasphaltum et naphtha. Sic gagates
 lapis cum sit ex naphtha naturali, id est, ex
 petroleo uero, quod eius odor facile indicat. Lapis
 Thracias, altera species gagatis, forsitan sit ex nigro
 bitumine, uel naphtha nigra, ardet enim et il-
 le aquis, et oleo restinguitur. E contra succinum
 ex resina fit arborum. licet ad finitatem habent in
 attrahendis filis et paleis succinum non ardet in
 quis, propter resinæ debilitatem. sed gagates ardet
 et magis aqua accenduntur, propter uim bitaminis
 seu

seu naphtha, ex qua constant. Sic etiam carbones
 isti crustosi lapidei, die steinkole / qui apud nos ef
 fodiuntur, species gagatis sunt leues & graues, &
 sum nihil aliud quam bitumen sub terra induratum
 uel ex coctū calore. Profecto ille ipse lapis oleo re
 stinguitur: & aqua aspersus, eo magis ardet, quae
 est natura bituminis. & hi carbones ex bitumine
 causa sunt, quare montes, ut Aetna & Vesuius,
 apud Plinium flagrent, sicuti uidemus etiam multa
 tis locis fieri in Germania, idq; magis noctu quam
 die: quia de die calor solis deprimit istud incen
 diū, uel obfuscatur: e contra in nocte, quae est humida
 & frigida materia, iterum excitatur humore. Illa
 etiam species pyritis, lapis ille fissilis Islebiae, dex
 schyffer / uidetur ex bitumine constare: tum quia
 facile flagrat, et bitumen odore quodammodo refert:
 tum quia lapis est aptissimus impressionibus, ut in
 precedentibus diximus. Nam sicuti chimistae di
 cunt, anima suum corpus facile & citò ingreditur:
 sic imperante & agente natura non ociosa, in illo
 lapide bituminoso sub terra, tanquam in materia
 apta & parenti causis, facile fiunt impressiones.
 Sed de his satis. Petroleū, id est, naphtha quam ad
 nos ferunt a gyriae, nō (ut mēiuntur) de sepulchro
 nescio cuius sancti effluit, signum est. Ceterum
 est & alia naphtha factitia, id est, uenenum facti
 tium apud Nicandrum, quem ipse consulere pote
 ris

ris in Alexipharmaca. Bituminis speciei quæ effoditur in Saxonia, & dicitur thorff, supra mentionem fecimus.

DE SUCCINO.

Caput XVI.

Gagates lapis fit ex naphtha, id est petroleo. Sic species altera gagatis, quæ est lapis Thracias, dicitur Schwartz bornstein / agetstein / fit ex bitumine uel naphtha nigra. Cuius species sunt lithæ thraces, & lapis seissilis, dicitur schiffer, ut aliquoties diximus. Succinum autem fit ex resina populi, ut uult Dioscorides, destillata in Eridanum, & indurata calore uel proprio, uel aquæ. Hinc & Ouidius dicit in fabula Heliadum 2. Metamorph. Inde fluunt lachrymæ, stillatæq; sole rigescunt. De ramis electra nouis, quæ lucidus annis excipit, & nuribus mittit gestanda Latinis. Vocant enim succinum, electrum, glessum, & chrysochoron & chrysolectrum aliâs homines docti. Nos Germani & uerum succinû habemus, sicuti de nobis scribit Tacitus. Effluit die Istender / adhuc legunt succinum inter uada & in litore. Legunt & Britani, ut fertur. Legitur etiam in parte Borussia, & litore, am strande. i. in litore. hinc dicitur magister litoris, dicitur strâdmeister, qui electrolegulis mercedem rependit, & quidæ sale. Est uerò succinum nihil aliud, quàm succus arborum, qui

qui in mare proximum lapsus durefcit & coit, & potest in modum tædæ succendi, alitq; sua pinguedine flammam, eamq; optimè olentem. Estq; duplex succinum seu electrum. Primum est flauum, & perlucidum quasi uitreum, hoc ueteres glessum & per lucidum quasi uitreum, hoc ueteres glessum dixerunt à perspicuitate uitri, quam habet. Germani perspicua illa uitra enim uocant gleser. Hinc Glesinga & Glessaria, & Glessarij populi nomen habent, teste etiam Plinio lib. 37. cap. 3. & lib. 4. cap. 16. Secundum electrum est obscurum, & album, penè osseum & preciosissimū, incolæ uocant basthard. Sunt uerò in isto littore Borussiae & finitimarum regionum, non populorum aut alnorum, sed abietum, & pinastrorū uidelicet resinatarum magna copia, unde potest esse. Ex resinis quoq; istarum arborum succinum fieri, & pineus odor et cum teritur, & cum accenditur, est indicio. Vide Plinium libro citato, & Solinum cap. 23. Sic non tantum ex alno uel populo fit succinum apud Eridanum, ut & Lucianus in Eridano non uernacula, sed aliunde esse perlata succina dicit. Ergo & totum fabulosum est quod scribunt poëtae. Tu uide & Irenæi exegsim de Germania, & Tacitum. Postremò succinum esse lachrymā uel resinam arborum, præsertim pini & pinastri, non tantum odor, color, materiaq; ipsa cum atteritur & accenditur, ostendit: sed etiam hoc argumento est, liqui-

dam primū destillasse resinam ex arboribus, quod
 uidemus succino inesse & translucere, muscas, arā
 neos, puluerem, formicas, aliāq; animalcula, ut eu-
 lices: quae animalia inciderūt forte fortuna, cum de-
 stillaret gutta in aquam, uel dum penderet adhuc
 in arbore iam cadens, & ita unā cum massa coier-
 runt & induruerunt, teste Tacito. & Plinio L. C.
 Quidam tamen succinum, nescio moti quibus ra-
 tionibus, prolificum semen cuiusdam piscis, uel ceti
 esse uolunt, durum, glebae terrae simile in mari in-
 ueniri, ac supernatare ad littora. Aliqui ex Caspio
 mari aduehi uolunt. Benedictus Veronensis libro
 23. cap. 26. de morbis, succinum etiam describit al-
 bo & nigro mixtum colore, leue, odore primo ol-
 factu ingratum, hoc mihi ignotum, nisi sit species
 basthardi impuri. In summa magna fuit haec
 disceptatio inter doctos, & adhuc est, quid sit suc-
 cinum. ego resinam arborum esse dico, & praeser-
 tim pinu & pinastri. Plinius & electri alias spe-
 cies enumerat, non tantum candidum, quod est no-
 strum basthardum odoris praestantissimi: deinde
 filuum, quod est glessum: sed quod molli fulgore
 perspicuum sit, salernum nomine, quia uim salerni
 ni colorem habeat: postremo & in quo lenitas mel-
 lis placeat. At haec species & inter nostra succina re-
 periuntur, si quis acutè considerat. Verum quod ele-
 ctum & fossile dicit in Liguria, illud ego simpli-
 citer

iter credo esse gagate ex bitumine terra, et non
 succinum: aut est alia geyma, sicuti sunt talium
 multa gemme colorum, ut topazion, & lapis lyn-
 curinus. Olim succinorum gagate matrona gratiana
 sibi conciliabant, auri pueris propterea etiam suc-
 cina appenduntur. Item quia ualet lapis ille contra
 lymphationem, & est amuletum, teste Plinio. Est q̄
 nihil praesentius in strangulatione uulue, electro in-
 cense, & subiecto naribus. prodest & stomachi ui-
 tijs, acuit sensus, prodest comitialibus. Et plurimū
 ualet argumētum: Omnia bene olenia exhilarāt
 spiritus. Electrum est bene olens, (est enim dulcissī-
 mi ac optimi odoris) ergo exhilarat spiritus, &
 per consequens prodest comitialibus. Caterū
 consule Auicennam, Serapionem, Paulum, Galenū,
 & alios de Karabe, id est, electro seu succino. Ce-
 terum succinum attritu accepta ui caloris attra-
 hit in se paleas, fila, & folia arida, ut gagate sa-
 lit: ueluti magnes ferrum trahit, & faga gemma
 lignum. De succino uide & Hesiodum & Euripi-
 dem. Apollonius in libro Argonautico 4. succinum
 non ex Heliadum lachrymis, sed Apollinis natum
 dicit, quando affectus dolore propter Aesculapij
 necem, aut quando Admeti regis pecora pauit. Con-
 sule & Solinum & Strabonem, de electro, & ua-
 rias auctorum sententias apud Plinium libro 37. ca-
 pite 2. & 3.

DE LAPID. ET GEM.
S C H E M A.

Gadg.
tes

Obagat Feyn / a-
get Feyn / bren-
Feyn / becnst Feyn /
quida drdet : born-
stein forstlan, quia
bitumen istud li-
quidum tenuissi-
mum, unde fit in
fontibus (à Germa-
nis ein born-
sprung) malat.

Obblecht

Esparis

EX

Naphtha cana
dida, id est, pe-
troleo, in Cillis
cia et Gange
sumitur.

Bitumine vel
naphtha mis-
ta, in Thra-
cia et Thre-
cio sumitur.

Lapis induratus:
cuius species sunt car-
bones lapidei, et la-
pis scissilis, de scissif-
fer.

SUCCINVM, ELECTRVN.

Hoc impro-
priè Germā
ni mīscēt cū
gagate, &
uocāt born-
stein/brenn
stein/ager
stein. Est es
sencia

Gummi
seu resi
na, uel
lachry
ma

indurata

1. Populi, seu
dū Dioscoride
Ouidi. et alios
uel almu. licet po
puli & alnum
pro una habent
arbore.

2. pin.
3. pini }
Ari. }
uere

Eri-
dano,
seu Pa
do.

maris.

Rami,
uel
lei,
per-
Co Pi-
lo-
cui-
ris

candis
dis, of-
sci

& di sum
citur
à Ger
manis
quiles
gum
succin-
num

Bast-
hard

Caput XVII.

Lapis Arabicus similis est ebori maculoso, teste Dioscoride L. C. & Plinio libro 36. capite 21. cuius usus in densificijs & in exiccandis hemorrhoidibus est. Verum qualis is sit lapis, multi docti uiri disputarunt, & adhuc disputant: sed si acutè uis considerare lapis arabicus non est alius quàm lapis specularis, seu lapis lune, seu glacies Mariæ, à Germanis *perglaz*, *ouer* *vnser* *ira* *wen* *eisz*, unde olim *fenestra* *parabaneur*, *ligris* *la* *uigatis* *positus* *loco* *plumbi*. Unde et fit gypsum optimum, teste Plinio, ueluti de gypso docuimus. Estq; quasi gypsi extremitas, ut uult Albertus, qui & hunc specularē lapidē Aphroselinum uocat, quia noctu imaginem lune representet, uel quasi spuma lune ex rore factus. Quidam tamen disputant & selinten esse specularē lapidē, quem & Dioscorides Aphroselinum uocat. sed de his paulo post dicemus. Hic lapis uerò specularis uocatur lapis Arabicus, quia primum in Arabia repertus licet Albertus hunc in Hispanijs in urbe Segundia primum inuentum uult, & abundanti-
 ras, sunt & huius lapidis species uariæ. Primum is lapis reperitur breuis & maculosus, in Bononiensi agro Italiae, teste etiam Plinio: qui similis forsitā ebori

ebori maculoso, ut uult Dioscorides esse lapidem Arabicum. Secundò reperitur apud nos subniger, qui satis lucidus non est. Tertiò reperitur apud nos candidissimus, qui maximè trāslucet, unde olim fiebant fenestræ. & is est selenites de quo infra. Quartò reperitur apud nos in Saxonia ebore similis, qui est Arabicus Plinij. Quintò reperitur nigris aut rubris maculis, qui etiam Dioscoridis esse possit lapis Arabicus. Albertus lapidis specularis tantum tres facit species: unam uidelicet lucidam ut uitrum, unde fenestræ fiunt: alteram nigram, sicuti atramentum: tertiam citrinam, quæ dicatur auripigmentum uel arsenicum, uerum est quòd Arabes, ut suprà docuimus libro secundo, arsenicum uel auripigmentum natium dixerunt esse simile speculari lapidi, respicientes ad crustas. Sed lapis specularis quamuis citrinus, non est simpliciter auripigmentum, ut hic uult Albertus errans. Lapis specularis ipsam pinguitudinem non habet auripigmenti. Et quid stultius ferè, quam auripigmentum confundere cum lapide speculari, in quibus nulla est similitudo, præter in crustis? Est uerò hic specularis, insignis lapis, & humor quasi concretus terræ, qui non resoluitur: & dum est humor terræ crystalli modo glaciatus, & in lapidem induratus, nostri eum propterea lapidē uocant glaciem Martis. Quidam dicunt quòd sit ros

coelestis, ad lune claritatem positus in speciem lapidis coagulatus ac constrictus, præcipue ille qui est candidissimus, & Aphroselinon dicitur. Hic specularis reperitur apud nos in fodinis ipsis, etiam alijs locis quàm plurimis. Albi etiam secum uehit hunc lapidem nonnunquam, unà cum gypso. Ceterum si uis aliquid perfectè scire de illo lapide, uide Plinium libro tricesimo sexto, capite uicesimo secundo, quem locum propter breuitatem nunc omitto. Postremò notandum & hoc. Quamquam specularis lapis cognationem habet cum gypso, ita ut gypsum sit eius caput: tamen eius usus præclarus est in medelis, cum gypsi usus sit dubius & uenernatus, utpote qui strangulet. Nostri enim speculari lapide utuntur auellane quantitate in dysenteria magno experimento. Utuntur & ad siccandas hæmorrhoides, & ad demisericia, ut scribit Dioscorides de lapide Arabico, & Plinius libro tricesimo sexto, capite sexto. De Arabico lapide, quem nos specularè dicimus, uide Auicennã de lapide lune.

DE CRYSTALLO.

Caput XVIII.

CRYSTALLUS lapis est concretus gelu uehementiore ex niue glacieq; nec reperitur aliubi, quàm ubi maximè hyberne niues rigent, & glaciem esse certū est, quia impatiēs est caloris. Hinc & nomen habet. Mittit illum Oriens, India, Asia, Cyprus,

Cyprus, iuga Alpium, teste Plinio libro 37. cap. 2. ubi et citat auctorum sententias de eius patria et magnitudine: nempe reperiri in terreno, in fodinis et inter cautes, et deportari torrentibus. Certè fluor iste candidus qui in nostris reperitur fodinis, de quo supra egimus, est per omnia similis crystallo. In cauitibus Alpium inuis, quò radius solis nunquam peruenire potest, adhuc miræ magnitudinis nascitur, nec mirum est, illic enim nix non resoluta permanet, et semper quotannis alia super additur. Plenus nasci sexangulis lateribus dicit crystallum per se. ego crystallos planas et triangulares uidi, forsitan arte ita paratis, nam ueluti electra, ita crystalli arte parantur, et abstergantur. Infestantur uerò crystalli uitijs quam plurimis, scabro, rubigine, maculosa nube, occulta uomica, præduro fragliq; censtro, et sale, capillamētis rimarū. Quæ uerò puræ, nec spumei coloris, limpidæq; appellantur à Plinio Acenteta. Ex his optima uasa et pocula parantur nunc quoq; ad eò iuuat hoc, et gloria est luxurie, habere quod statim pereat. fragmenta sarciri nullo modo queunt. Ceterum crystallus habet uisum medicum in cremandis corporibus. Posita sub lingua, dicitur restinguere sitim, trita, ac melle mixta, mulieribus. auget lac. habet et alias uires et usus. Consule de crystallo et Solimū in Polyhistore, cap. 20. Veteres Astrologi crystallum soli dicarunt.

DE GALACTITE.

Caput XIX.

Lapis galactites dicitur, quia lacteum succum
 resudat, coloris cinerei, gustu dulcis, præci-
 pue in aqua. Apud nos in Saxonia nascitur terra,
 et incrementum habet, ut obseruauimus. ueram Germani-
 cum eius nomen nondum expiscari potui. De hoc
 consule Dioscoridem L. C. & Plinium lib. 37. ca-
 10. qui galaxiam siue galactiten similem dicit epino-
 li, sed intercurrētibus sanguineis aut cādidiis uenis.
 Galactites autem inquit ex uno colore lactis est, et
 eundem uocant leucogageam, & leucographiam,
 et synephten, succo lactis ac sapore notabilem, in
 educatione nutricibus lactis sæcūditatem, infantiū
 alligatus collo, saliuam facere dicitur. Ferunt &
 illum ore liquescere, & memoriam adimere. Nihil
 tunc hunc lapidem amnis Acheious, & etiam Nilus,
 sunt & qui smaragdum albis uenis circumligati,
 galactiten uocent. De illo consule & Albertum, qui
 nescio quas magicas uires illi tribuit. Item Solinum
 in Polyhistore capite 13. qui atrum scrupulum die
 sit esse succi albi.

DE MELITITE.

Caput XX.

Melitites lapis iam planè est incognitus,
 præcipue in officinis. Dioscorides similem
 dicit galactiti, & eiusdè esse effectum, præter quod
 habet

habeat dulciorem succum. Plinius libro 36. cap. 19. melititem tusum succum remittere dicit dulcē, melitumq; & mederi mixtum cera eruptionibus pituitæ, maculis corporis, fructuum exulcerationi, uulnarum doloribus.

DE LAPIDE MOROCHTHO.

Caput XXI.

Morochthus est lapis, qui & galaxia & leucographis dicitur à Dioscoride. In Aegyptu nascitur mollis, ita ut eo linea ducatur, candidissima facile liquefcens. utilis uestibus dealbandis, similis galactii. Hinc uides Plinium L. C. de galactite, omnino miscere hunc morochthum, galaxiam, leucographum, cum galactite; cum tamē Dioscorides aliam facit galactitem, aliam leucographum seu galaxiam. & aliam Plinius, quoad ego scio, nihil habet de morochtho; nisi li. 37. ca. 10. legere mauis pro morochte, Morochthus porracea lacte sudat. Neq; hic iam habetur in officinis. nascitur tamen pulcherrimè hinc inde in Saxonia, præcipuè Hildesheimij. Cæterum quæ eius uis sit medica, consule Dioscoridem libro 3. cap. 93.

DE LAPIDE ALABASTRITE.

Caput XXII.

Alabastrites, alabaster stein / à patria Alabastria regione, ubi crescit in Aegypto & Syria Damasco. Estq; lapis ex speciebus marmoris

ris notus Venetijs. Eius tres sunt species. Prima candidat, quæ à Germanis dicitur weiß alabaſterſtein / de quo olim fiebant imagines sanctorum, & monumenta ſepulcrorū. Secūda eius species habet nigras maculas bundſchwartz alabaſterſtein. Tertia in ruſſo interdum candidat, propterea onyx dicitur (rotlecht alabaſterſtein) quia unguis humani colorem repræſentat. Et hanc proprie intelligit ſpeciem Dioſcorides, cum inquit: Alabaſtrites, qui & onyx dicitur, crematus, duritias, cum picca aut reſina diſcutit. Cæterum de onyche, id eſt, teſta conchylij, & ungue odorato, in ſecundo libro Dioſcoridis aliquando dicemus. Poſtreme due ſpecies etiam apud nos in Germania reperiuntur. ut in Cheruſcis non procul à Northuſia, & in Saxonia circa Hildesheimium. Plinius libro triceſimo ſexto, capite 7. & 8. alabaſtriten aptum ad uſuſ anguentaria dicit, & exuſtum emplaſtris conuenire. patriam eius eſſe circa Thebas, Aegyptias, et Damascum ſyriæ, & illum cæteris candidiorem. probatiſſimum tamen in Carmania, mox India, & iam in ſyria, Aſia aq̄: uiliſſimum econerā in Cappadocia. Conſule & eundem libro decimo tertio, capite ſecundo.

DE ALECTORIO.

Caput XXIII.

Alectoris eſt gemma, teſte etiam Plinio libro

bro

bro tricesimo septimo, capite decimo, crystallo simili, uel aque limpide. Et in summa, præ se fert crystallinam speciem magnitudine fabæ, in uentriculis gallinaceorum, seu ut Albertus uult, galli castrati, post quartum annum reperitur. Reddere dicitur fortes & bellicosos se portantes. Et Milonem Crotonensem hunc propter ferunt in certaminibus, inuisum fuisse. Conciliat gratiam puellis, restinguit sitim. Vide & Solinum capite quarto.

DE IRIDE GBMMA.

Caput XXIII.

Iris gemma crystallo similis, & secundum nonnullos radix crystalli frequenter hexagonus reperitur in Arabia, & secundum Plinium libro tricesimo septimo, capite nono, in insula quadam rubri maris. sic etiam apud nos inuenitur in montibus & riuis Vuestphaliæ inter Rhenum & Treuerensem ciuitatem, & hunc uolunt cadmiam esse natiuam ipsius Galeni, ut in primo libro docuimus capite uicesimo primo de cadmia natina. Volunt autem illum hexagonum fieri, cum in alijs lapidibus nonnumquam reperiat rotundus, sicuti foramina apum in medio posita, hexagona efficiuntur, cum illa que sunt in extremis sunt rotunda. Estque lapis sicissimus, idque sua maxima subtilitate indicat: uoluntque cum nasci ex aqueo succo, qui labitur de materia lapidis, qui generatur in luto rubeo. Dicitur

uero iris, quia in medio eius representat irin me-
tebron distinctis uenatis: uel quia sub tecto reper-
cussus lapis is sole, species et colores arcus caelestis
in proximos parietes ciaculatur, teste Plinio L. Ca.
Et addit idem Plinius aliquas esse scabris laterib. et
angulis inaequalibus, quae cum in sole aperto proje-
ciatur, radios faciant in se recadentes discurrere,
aliquas etiam ante se proiecto nitore adiacentibus
lustrare. Postremo addit et aliam irin similem ce-
rae, praeduram, quae in Perside nascatur, et huic si-
mulem aspectu, sed non eiusdem effectus gemmae
quae zeros nomen habeat, albam, nigramq; in trans-
uersum distinguente m. cryst. album. Si uis, huc refer-
re poteris lapidem demonis Alberti, qui bicolor est
iam ut iris qui confert febricitantibus, et pellit ue-
nenata. De iride uide et Solinum in Polyhistoro
cap. 36.

DE CERAVNIA.

Caput XXV.

Inter gemmas tauricaneas referuntur haec sequen-
tes. Asteria primam gemma a Plinio libro trice-
simo septimo, capite nono. Est autem asteria gem-
ma, quae inclusam lucem pupillae modo continet, ac
transfundit cum inclinatione, quae nascitur in In-
dia et Carmania. Alia est astringos crystallo similis
in India nascens, et in Pallenes litorib. intus a cen-
tro stella quasi lucet fulgore laeae plene, opposita
asteria

Astris fulgorem rapit ac regerit. optima in Carma
 na nascitur. Huius species quæ deterior est, à non
 nullis dicitur *ceraunias*: pessima est, quæ similis lu-
 mini lucernarum. Est & alia *astroitis*, similis pi-
 scium oculis. radiat candore ut sol. Est & inter
 candidas quæ *ceraunia* uocatur, rapiens fulgorem
 siderum: & ipsa est crystallina splendoris & rubicis
 in Carmania nascens. Zenothemis, teste Plinio loco
 citato albam esse dicit, sed intus stellam habere co-
 cursantem. Sotacus & alias species *Cerauniae* ad-
 dit, scilicet nigras, rubentesq;: te nõ aliubi inuenire
 quam in loco fulmine ictõ. Hæ *cerauniae* lapides
 sunt quos Germani uocant *donnet steyn*: cadunt de
 nubibus cum tonitruo. Reperiuntur in Grania, ite
 in Hispania candenti colore ut firmè ignis. Inueniuntur
 etiam hinc inde in Germania, præcipue ad flu-
 minem, ut ad *Albim*. ubi *ceraunias* gemmas crystallo
 similes infecto colore ceruleo inueniunt, diuersæ for-
 mæ: nonnunquam sicuti clauas, nonnunquam tan-
 quam pyramidem, ut representarent caput *Zucca-*
rinum, ut uocant, eim zuccherhüt. integras tamen
 nunquam inueniri potui, forsitan propter uim ful-
 minis quæ excutiuntur nubibus, & resultationem in
 terram. Harum uim esse prædicant, prouocare dul-
 ces somnos, & ualere contra fulmina, item facere
 ad prælia & causas uincendas. Vide & *Solinum*
 capite uicesimo tertio de *ceraunijs*.

DE THYTE.

Caput XXVI.

Thyites lapis à mortarijs nomē habet, verum qui sit, iam ignoratur. Dioscorides eum genui in Aethiopia vult subviridis coloris, ueluti lyncis; qui cum diluatur, lacteum reddat succum, uerbosius mordens. De illo parum aliās constat apud reliquos auctores. Sunt qui lapidem lyncis esse uolunt. Verum quid lapis lyncis, mox dicemus.

DE LAPIDE LYNCVRIO.

Caput XXVII.

Lyncurius, uel lapis lyncis, fit ex urina lyncis ceruarij, scilicet lyncis, in syluis & montibus coagulata, in terra. è maribus fuluus & igneus fit, è foeminis candidus ac languidior. Egeritur autem in terra, quia bestia operit suam urinā, quasi eam inuideat usui hominum, aut pudoris innati causa, sicut uti uidemus alia animalia facere, lupos, canes, castosq; ex qua coagulatur calore lyncurius, teste Plinio libro 37. capite 2. & 3. & lib. 8. cap. 33. Non est autem electrum, uel succinum pterygophoron, pennas & floccos ad se trahens, ut quidam uoluerunt, quia lyncurius gemma coloris fului, ut gages, & ignei reperitur: & non attrahit pennas aut floccos, quamuis attrita. Huius gemmae Ouidius quoque libro decimoquinto Metamor. egregie meminit, cum inquit:

Vitæ ræcemifero lyncas dedit India Baccho.
 Equibus ut memorant, quicquid uesica remisit,
 Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto.

Cæterum consule & Solinum cap. 8. Albertum
 & Euacem in Lapidarijs suis. Prodest contra cal-
 culos, ictericam, fluxus uentris, dolorem stoma-
 chi. Volunt super illam nasci saluberrimos fungos.
 Sunt qui lapides lyncis hodie putant esse dactylos
 Ideos, uel ut uocant dactylos illos lapideos. Cæte-
 rum notandum & hoc, quod lynx animal, solum
 animalium in calce binos habet digitulos, unde col-
 liguntur ungues, magni momenti in medicina, die
 luchs Flawen. Appenduntur pueris contra comi-
 talem, & alia. Postremò fuerunt & qui thytien-
 cre dixerunt esse, sed falso, lyncurium. Verū quod
 fit credibile urinam lyncis coire in lapidem, præci-
 piue calore terræ, tibi simile dicam, idq; experien-
 tia habeo. In exitu uesicæ siluestris porci, apri sci-
 licet, nonnunquam etiam porci domestici castrati,
 reperitur lapis coagulatus ex urina, calore anima-
 lis, flauus & subpallidus nonnunquam, sicuti mi-
 hi aliquando uenator, & idem coquus principis de-
 monstrauit, magnitudine nonnunquam fabæ, qui
 præsenissimum est remedium contra uesicæ calcu-
 lum, idq; expertus loquor. Cur ergo non fieret, ut
 urina lyncis, imò aliorum animalium sæpe coirent
 calore terræ.

Thecolithos lapis iudaicus dicitur, quia in
 Palestina & terra iudeorum reperitur, ha-
 betur iam in officinis. Estq; duplex, scilicet, maior
 & minor. Maior similis est glandi, & lineis quasi
 torno ductis, quemadmodum egregè describitur à
 Dioscoride. & dicitur phœnucites, quia in Phœni-
 cia reperitur: aut quia similis balano, ut uult Plinius
 libro 36. cap. 10. Porro dicitur & pyrena, quia
 similis nucleo oliuæ, ut idem Plinius testatur in eo-
 dem cap. 11. habet & alta nomina, ut uocatur The-
 colithos, quia olea nucleo similis, & quòd lingui-
 tium calculos frangat, pellatq;. Præterea uocatur
 Eurostriata concharum modo non adeò candida.
 Sed Plinius supra L. C. deceptus horum nominum
 appellatione, putat esse plures species, cum non
 sunt. Vnum & eundem significant hæc nomina la-
 pidem proculdubio iudaicum. Hic reperitur & in
 Germania, ut ad Albim prope ostium Tangræ. Al-
 ter minor qui est in forma chilydro similis, fractus res-
 splendet. Et sicut wie ein Klein mühlstein. Hic in-
 gnatus proculdubio Dioscoridi, reperitur etiam apud
 nos in Saxonia, circa Hildesheimiū, et in Mar-
 chia antiqua ad ostium Tangræ, ad littora Albi,
 egregie pulchritudinis. Ambo difficultati urinae
 calculosisq; uræ profunt. Consule Dioscoridem

Et Serapionem libro Aggreg. capite hager alien-
di. Et Solinum capite quadragesimo.

DE LAPIDE AMIANTHO.

Caput XXIX.

Amianthus lapis, teste Dioscoride, nascitur
in Cypro, similis alumini scisso, ex quo ut
pote flexibili tela et uela sunt spectaculi gratia,
que ignibus iniecta ardent: sed flammis inuncta
splendidiora exeunt. Germani talem lapidem uocant
federweiss. oder erdfl. chs. et fabulantur eum na-
sci ex pilis salamandre, quia non consumatur igne ut
salamandra. Verum amiantos proculdubio est alu-
men nostrum plumosum, et hinc eterna candela fieri
possit. alias amiantus lapis non est magnae uirtutis,
ceterum exsiccat. Plin. li. 36. ca. 19. amiantum simi-
lem dicit alumini, nihilque deperdentem igni, qui resis-
tat omnibus. ueneficijs magorum priuatim. Profecto si
acutè consideramus, nos quoque amiantum speciem habes-
bimus, nempe metallicum hoc quod reperitur in fodis
nis, et micam dicimus, à Germanis glimmer/oder
Fazzen silber. habet colorem argenti, felium autem
argentum dicitur, à similitudine, quod eorum oculi non
ita lucent tali modo, siue quod cassum et inutile sit.
nullum enim fructum fert, sed igne uulgi opinione con-
sumitur. sed si acutè consideras, non consumitur, ue-
luti amiantum uerum: sed tantum purgatur, et alium
assumit colorem, res alias nullius momenti. Possunt

tamen cedere meliora docenti. Huc referre poteris propter uirium cognationem, primū gemmā quæ asbestos dicitur, quæ reperitur in montibus Arcadiæ teste Plinio lib. 37. cap. 10. coloris ferrei: uel etiā in Arabia, ut uult Albertus: quæ cū semel accenditur uix aut nunquā extinguitur, cū sit unctuosus et humidus. Itē hūc referas absinthitē, gemmā coloris uirtri, rubeis uirgulis, quæ cū acceditur etiā per multos dies nutrit ignē: remissior tamē est uiribus asbesto. Dicitur prouocare sanguinē gestatus, sicuti hematites sistit sanguinē. Plinius lib. 37. cap. 10. apiston illam gemmā uocat. Tertiō Albertus & lapidibus Iscultos mentionē facit, qui an idem sit cū amiantho, an eius species, tuo relinquimus iudicio, cum inquit fermē in hāc sententiā: Iscultos gemma crocō similis, in ultimis Hispanorū partibus, & iuxta Gades reperitur, quæ filabilis est propter uiscositatē in eo arefactā. si de ea fiat uestis, non comburitur, sed igne purgatur, & nitet. Estq; forē illud quod gehennam uocant Salamandra: quia hæc lanugo, est sicuti lanugo lapidis humidi.

DE ACHATE.

Caput XXX.

Achates primū reperta in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, deinde etiā alijs locis teste Plinio li. 37. ca. 10. species eius sunt phasphachates, cerachates, sardachates, hemachates, leuachates, dendrachates, ueluti arbuscula insignis anachates.

antachates: quæ cum uritur, myrrhâ redolet, coroloachates guttis aureis distincta saphiri modo, quæ reperitur in Creta. Profunt cõtra araneorũ et scorpionũ ictus. Hinc aquilæ eas imponunt nidis, ut defendat pullos cõtra uenenata, sedat sitim, confortat uisum. Reliqua inuenies apud ipsum Plinium L. C. qui ex hoc refert, quod in achate uariæ appareant impressiones, scilicet cõspiciantur in his flumina, ne mara, iumenta, hederæ, esse da, staticula, ornamenta equorũ. item li. 37. ca. 1 Pyrrhũ habuisse achatem gemmã dicit, in qua Apollo et nouem Muse cum suis insignijs spectaretur. Ego gemmam aliquando uidi apud principẽ (uerũ achates nõ erat) in qua maculis discurrenibus apparuit rusticus et integrũ aratrum. Inueni et aliquando ad Albim silicem prope ostium Tangræ, in quo apparuerunt uestigia lupi, uel leonis, circa dimidiã rosam ita expressẽ insculpta à natura, ut si gemmarius data opera fecisset. Credibilia ergo illa sunt Plinij, quæ de impressionibus gemmæ istius scribit.

DE VNIONIBVS SEU MARGARITIS. Cap. XXXI.

Margaritas preciosas mittit oceanus Indicus, item marcrubrũ in sinu Persico circa Arabiam, et nunc mare Britannicum. Estq; margarita seu unio nihil aliud, quàm genitura seu partus conche margaritifere. Nã conche illæ certo tempore

annu quando eas genitalis annu hora stimulat, sese
 pandūt, quadā oscitatione: sitiuntq; rorē ueluti ma-
 ritum, cuiusq; desiderio hiāt, ac roscido cōceptu sese
 impleri cupiunt mox cū lunares liquūtura aspergi-
 nes, hauriūt rorē, humorē concupitū matrice quasi
 hiante, et fiunt grauidæ: deinde pariūt margaritas:
 pro qualitate roris concepti. Si purū rorē concepe-
 rint, cādore mirabili ungo apparet: si uerò turbidū
 rorē cōceperint, sordescūt et foetus. pallent etiam
 margaritæ, cælo mināte tēpestates. si fuerint cōce-
 ptæ: si tēpestiue. hiātes cōche satiātur, margaritæ
 gradescunt: si tēpore coitus. fulgurat, cōprimūt
 cōche, ac pro iciumij modo partiūt uniones. Si tonit-
 rit, pauidæ repētē cōprimuntur cōche, et deinde
 abortus pariūt, quos physematæ uocāt. fiūt etiā si
 post illarū cōceptū crebra audiātur tonitrus, illas
 expuere in flumina uniones, ac sic crebro reperiri
 in fluminibus, ut uolunt in Mosella inter harenas.
 porrò tēpore coitus si unā cum rorē incidit in hian-
 tem cōchā radius solis, uniones rubedine tingūtur,
 sicuti fieri uidemus. Propterea Oriente sole cōche
 sese mergunt. sentiunt enim sese aliās ruffos quasi
 deinde procreare. Postremò fit clarius margaritas
 si cōche excipiūt matutini aeris semen, id est rorē
 quā uespertini. Adeò magna est adfinitas cœli et
 cōche in coitu cum rorē qui est semen quasi aeris.
 Nec miuria, margaritæ Veneri dicantur propter
 mirabi-

mirabile coitū. Dicitur aut unio, quia nulli duo re-
peruntur. Dos omnis est in candore, magnitudine,
pōdere, orbe, leuore. Et in aquis omnis unio mollis
est, ut coralliū exēptus, aēre protinus dure scit, &
fit lapis. Verū de unionibus, & de natura istarum
concharū, consule Plin. li. 9. ca. 35. Item lib. 6. ca.
28. Solin. ca. 56. Scrap. li. Aggre. ca. Hager Alba-
lo. uolumq; frig. & sic. 2. grad. profunt cōtra syn-
copen et cardiacā. spiritus cōfortāt, ualēt cōtra flu-
xus sanguinis, itē liēteriā, diarrhoeā. cōferūt uisui,
retinēt mēses, abster gūt dētes, clarificāt sanguinē,
profunt melancholicis, confortant cor. Didicit &
iam ars parare margaritas, ac fallere penes illam.

DE GEMMA PERCAE. Cap. XXXII.

Perca piscis est q̄ teutonice dicitur, ein parß
oder persick / durae carnis. Estq; duplex, scili-
cet, maior et minor. Maior propter colorem dicitur
ein parß simpliciter, oder punter parß. Saxones
uocāt ein puntelparß. Minor à Germanis propter
rotunditatem corporis dicitur ein Faulparß. In huius
capite bina reperiuntur gemmae, candidissimae, ossis
magnitudine semini sili. proportione tamen piscis.
Hac gēma nihil praesentius in frāgendo calculo ut-
sica, propterea etiā merito & cautē ab his qui eius
uires sciūt colligitur. Eandē uim habere dicitur ex
generatiōe caput funduli & schmerlein / representās
uultam uirginis ornatū. Sed tendamus ad reliqua.

DE LAPIDE CARPIONIS.

Caput XXXIII.

Ingredimur nunc quasi anatomias multorum animalium. recitabimus enim ordine (ut partim iam incepimus) gemmas, & alias res quæ in medicinali usum habent, quæ ex ipsis animalculis colliguntur. Commodè autem nunc post gemmam perca, tractabimus gemmam ipsius carpionis. Piscis est carpa uel carpio dulcis aquæ, notus, admodum uiscosus, propterea & uino coquitur, ad tollendam eius uiscositatem. A Germanis dicitur ein Karppen oder carpen. In huius faucibus reperitur gemma scilicet lapis qui dicitur ein carpensteyn / forma triangulari, magnitudine pro proportione piscis, coloris candidi extrâ, intus flauis. Is quoque prodest calculosis. præcipuè hanc dynamin habeat, ut aduersetur ebullitioni flauæ bilis; wann einen der soth sendt / ore contemus. Habet & alias uires, quas nunc breuitatis causa omitto. Præseruat contra colicam passionem.

DE LAPIDE EX CANCRO.

Caput XXXIII.

Inueniuntur & in ipsis cancribus, præcipuè scilicet mellis cum sypbar exuerunt & deposuerunt, lapides bini candidi rotundi, quos Germani uocant Krebsaugen / quod quasi formam habeant oculi, ob Krebssteyn. Vis illorum est frangere calculum uesicæ:

se: propterea etiam colliguntur. Sed illis nihil est
 presencius, frangere lapidem his qui de alto detur
 banur. Arabes, ni fallor, lapidem uocant, rostein,
 siue reiben, frigida & humida natura. alij uolunt
 sicca.

DE GEMMA EX ARANEO.

Caput XXXV.

Nos Germani speciem aranei habemus do-
 mestici ingentis magnitudinis, quæ à cruce
 nomen inuenit, propter causam nescio quã: siquidẽ
 dicimus ein Kreuzspinn: forsitan à texture forma,
 aut à coloribus corporis transuersis. & piaculum
 est quasi tales araneos lædere. dicuntur enim attri-
 here omnia uenena in ædibus. & tempore pestis ra-
 rò, uel nunquam conspiciuntur. In horum capitulis
 gemmam ferunt reperiri presentissimam contra om-
 nia uenena, & incantationes. uerum illa nun-
 quam uidi, nec ausus fui dissecto araneo querere.
 nec mirum est, illam gemmam talem habere uim, cũ
 uidemus telas ipsas araneorum magni esse momen-
 ti ad quàm plurima.

DE SAVRITE GEMMA.

Caput XXXVI.

Saura à Latinis lacertus, uel lacerta, à Germa-
 nis eydechs/egles/ oder heydechs/ multarũ
 specierum est: inter quas tamen pulcherrima uiri-
 dis candida uentre, prope dumeta & sepes. quæ

rum in uentre dissecto arundine, teste Plinio etiam
 libro tricesimo septimo, capite decimo, reperitur
 gemma saurites, quæ contra uenenata ualere dicitur,
 nunc nouo experimento ossa uiridis lacerti præ
 sunt comitialibus. Colligi autem ossa tali modo
 debent, imponas lacertam uiridem adhuc uiuam,
 captam, in aliquod uas clausum, plenum opi-
 mo sale, & sal paucis diebus consumit carum e-
 ius & intestina omnia: & sic facile ossa colligere
 poteris. & tam ad illum morbum profuit illa ossa,
 quàm ipsa ungula alsines, seu ut uocant Brutenci
 Des Glendeklaw Quamuis & hæc est magna me-
 menti.

DE GEMMIS RUBETARVM,

Caput XXXVII.

Phrynus, buso, seu rubeta, ein irdische Fro-
 te / oder pathe / ut uocant Saxones, tam se-
 dum animal, degens in antris, non sine gemmis est.
 Huius enim species in Gallia & Hispania, quæ cor-
 nuta, maculis croceis & nigris liuentibus, nomine
 borax, in capitibus gemmas fert eiusdem nominis,
 die Frottenstein / coloris interdum in candido fu-
 sci: quemadmodum talem uidi apud quendam nobi-
 lem. Interdum etiam in medio ceruleum habet neu-
 lum, si uiuæ boraci extrahitur adhuc, uel palpitan-
 ti. Interdum niger est notulis liuentibus nigris, ut no-
 stre sunt busones. & talem ego aliquando habui
 forma

forma erat rotundus, magnitudine medioeris fabæ.
 Interdum uirides, interdum uersicolores etiam bo-
 races reperiuntur. Vulgo tales lapides cropodi-
 nas uocant. Interdum etiam in his forma bufonum
 apparet sparsis pedibus. gestantur hi annuli à prin-
 cipibus nam ubi uenena sunt, præsens talis lapis co-
 lorem mutat, & quasi sudans guttas emittit, & mi-
 re quod uidi experimur à nostris boraces lapides
 bufonibus, ita ut saltu eos rapere nitamur. congre-
 gamur etiam circum eum, ubi apponitur in terrâ.
 Cæterum an boraces fiant seu gignantur ex cere
 bro bufonis, ut draconites uel echites, tuo relinquo
 iudicio. Alij boraces nasci ex uiscositate spumæ uo-
 lum, quam boraces seu bufones in uere congregati
 issant in caput alicuius eximij quasi regis boracis.
 Nostrj quoq; bufones tales stare lapides dicuntur.
 Cæterum de apocimis, von den zaefen in den tro-
 ten uide Plinium. Nunc quoq; bufones suspendun-
 tur aëre, ut aresiant, & præmissimo remedio si-
 stunt omnem fluxum sanguinis.

DE ECHITIB.

Cap. XXXVIII.

Echis, id est, uipera masculus, echidna, id est,
 uipera foemina, echiees catuli, seu filij echie-
 dis. estq; echis serpens quæ à nobis dicitur en na-
 ter oder atter. Cuius patria est circa domos, pro-
 prie tamen in dumetis ad aquas. Eius formam Ni-
 ceander

eander pulcherrimè describit in Theriaca. de eim
 uerò coitu hic pauca addemus. Echidna tempore
 coitus inserit caput in os echidnae foeminae, ita se-
 men suum illi infundens. Echidna uerò siue futuri
 praesciens periculi, seu uoluptatis dulcedine mota,
 dum absorbet semen, seu quia scit uirum adulteru-
 cum murenae sepius coire, impetuosa mordicus in-
 herens, marito caput de rebus abscindit. at echid-
 nam concepti in utero (sola enim uipera concepta
 grauat in se, parat oua, & fouet, ut fiant ani-
 malia, cum reliquae passim serpentes oua pariant,
 & nudo quasi congesto more auium, fimo scilicet
 ad sepes & dumeta fouens squameam suam genitu-
 ram, ut Nicander dicit) cum uitae primordia ha-
 buerint, & tempus appetuerit partus, parentis sui
 interitum ulciscuntur, & erumpunt molli matris
 aluo corrosa, & nascuntur orbi & matricidae,
 nec haec uana sunt. Vidi ego in patria mea aliquan-
 do talē matrem echidnam corrosam, & catulos cir-
 cum in sole iacentes uiuos ad Salam, ubi coquitur
 es in modum lumbricorum. A uipera ergo echide
 gemma echites nomen habet, seu quia similis sit co-
 lore echidi, uel forma, habens maculas uiperas. de
 quo consule Plinium libro tricesimo septimo, capi-
 te undecimo, & Solinum capite quadragesimo, à
 Germanis dicitur ein naterstein. Vis eius contra
 uenenata ualere. Eandem uim habent linguae uipe-
 rinae

vine erepta furca palpitanti adhuc uiperæ: item et
totum eius caput abscisum, & arefactum, quod te-
statur etiam Nicander in Theriaca.

DE DRACONITE.

Caput XXXIX.

DRaconites, siue draconias, siue dracha-
tes gemma est, teste Plinio libro tricesimo
septimo, capite decimo, & Solino capite 33. quæ sit
è cerebro draconum: sed nisi uiuenti abscindatur,
nunquam gemmascit, inuidia animalis mori se sen-
tientis, igitur dormientibus draconibus caput am-
putatur, & ita aufertur. animæ enim actus ad mal-
ta confert. quæ mortis corruptio humoribus alte-
rat, coloris candidi est, fugat omnia uenena, & ue-
nerosos morsus curat. Illa gloriatur reges Orientis,
ubi etiam sunt dracones magni. Nostri quoque
hydry & chelydri, vnser grawe wasserschlangē
in capitibus gemmas ferunt nonnunquam (ut uidi)
quas dicere possis draconites à similitudine, forsitan
hæ quoq; ex illorum cerebris nascuntur: æt uolunt
tane attritione mutua uel ore sibilanti, indurata so-
le, wāñ sie den schlangen stein blasen, ut de baso-
nibus diximus. Tales nostras draconites uidi colo-
ris cerulei aut nigri in forma pyramidis. Albertus
se se draconitem uidisse dicit exemptam tali nostro
chelydro, nigram, non perlucidam, in circuitu co-
loris

loris pallidi, pulcherrimā habentem descriptā serpēntem in superficie. Fugat & hæc uenenata, ut uera draconias, et saluat uenenatos morsus. Habet et slyphar, id est, senectus chelydrorum nostrorū, die Schlangen hautz suas uirtutes in medicina. Sufficit enim sanat mirè sedem & uuluā prolapsam. Stellionis quoq; tuniula quæ rarissimè reperitur, quæ stellio resorbet illam (ut pauo suū steruus inuidens tale nobis bonum) prodest comitialibus.

DE OPHITE. Cap. XL.

Commodè hic dicemus post draconitem & chiten, de ophite quoq;. Est autem ophites species marmoris, cuius Dioscorides tres facit species. Prima est ponderosa & nigra, Secunda est cinerei coloris, habens lineas cinereas, distincta punctis, quæ reperitur apud nos nō procul à monte Iacobinico, seu ualle, ut dicūt. Tertia lineis quibusdā candidis intercineta est. Dicitur aut ophites, quia colorem habet serpentinum. Non est uerò ecchites ein nasterstein, de quo supra, qui uiperæ habet maculas licet is quoq; ophitis species esse possit, neque est draconias peregrinus, neq; noster, dicitur ein chenstein / od vnser Schlangen stein / qui fit ex crebro draconū aut serpentiū, uel ex spuma ut docemus coagulata. In summa, ophites dicitur tantum propter colorem, ein Schlangen stein / quia colore serpentes representat. Et illa species lineis cinerei,

uereis & nigricantibus omnino est, tanquam sunt
 nostri ebelydri in colore, ad ostiū Tangræ, ubi fuit
 olim regia sedes Caroli Quarti, in arce templum
 est uarijs ornatum gemmis, in quo undiq; parietes
 ophite tali splendens, & huius species est echites,
 qui uipereas notas habet. Est alia etiam species o-
 phitis magis accedens ad formam serpentis, qui
 squamas habet ut serpens. & est crustaceus lapis.
 Reperitur in Saxonia multis locis circa Hildoshe-
 mium. sordet omnino tanquam cornu. Illa species
 aliquando mihi est à Cordo demonstrata. Est &
 tertia ophitis species à me inuenta ad littora Albis
 prope ostium Tangræ. eratq; lapis tenuis, oblon-
 gus, in forma omnino tãquam serpens, ut si serpens
 induruisse in lapidem, intus coloris nigri in caru-
 leo intemis, foras albicantis. Plinius lib. 35 cap. 7.
 ophiten quoq; nomen accepisse docet à serpentium
 maculis. eiusq; duo facit genera, molle candidum, et
 nigrum durum. ex albo docet fieri uasa & cados;
 sic quoq; fierem ex ophite nostra uasa, si quis ten-
 daret. Profuna ophites lethargo, dolori capitis, &
 istibus serpentium, teste Dioscoride & uiam Pli-
 nio. Sumq; ita duplices ophites, quo ad notas &
 lineas, & quo ad ipsam formam serpentium.

Caterum ophiten ueteres astrologi
 dicunt Saturno.

DE LAPIDE SPONGIARVM.

Caput XLI.

Suprà in fine libri secundi docuimus de spongijs, tertiam esse spongiarum speciem, quæ in se comineat lapides quasi natiuos, qui minus calide secundū Auicennam, quàm ipsæ sint spongiæ, quos Plinius libro tricesimosexto, capite decimonono, cystolithos uocat. Hi lapides uino poti, uesicae catulos, teste Dioscoride, uel etiam renum rumpere adfirmant.

DE OSTRACITE.

Caput XLII.

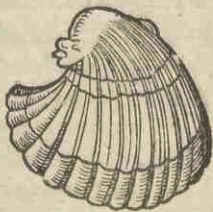
Ostracites ab ostreis nomen inuenit, cum tamen sit similis testæ, crustosus, & fissilis in laminas. Plinius libro tricesimosexto, capite decimonono, unam eius speciem, id quod & Dioscorides facit, similem dicit testæ, cuius usus sit pro pumice. Porrò lib. tricesimosextimo, capite decimo, ostraciã siue ostraciten testacea hac priori specie, duriozem dicit, & illi nomen & similitudinem ostræam dedisse. Alteram eius speciem similem esse achatæ docet, nisi quòd achates politura pinguiscat duriori. Sic ostracitidis sunt tres quasi diuersæ species: una quæ testæ, altera quæ ostrææ, tertia quæ achatæ similitudinem habet. Prima, quæ testæ similis est, reperitur, habens scissiles uenas, naturaliter incensis montibus in Saxonia. Altera quæ

que quæ ostreae similis reperitur in rupibus in Saxonia. teste Dioscoride, ostracites plurimū ualent ad menses sistendos, inflammationes mamarum, nomas.

DE CHELONITIDE.

Caput XLIII.

Plinius libro 37. capite 10. mentionem quoque facit gemmæ chelonitidis, quæ sit similis testudinibus. in ueteri Marchia ad ostium Tangrae, quæ Tangra flumen confluit Albi, ubi quondam sedes regia fuit Caroli Quarti, ad Albim infra oppidū prope uillā quæ à Carolo condita, & eius nomen habet, & nunc crasse dicitur Calpu, cum Caroligeperæ propriè deberet dici, ubi est scaturigo cuiusdam fontis irruentis in Albim, locus est amœnissimus, et fecundus uarijs gēmis, quas hæctenus in præcedentibus mihi inuentas ad ostiū Tangrae perstrinximus. In illo quoque loco, chelonitis gēma mihi est inuenta, uariarū tamen specierū. Primum illic à me inuenta est chelonitis, quæ forma omnino representabat cochleas marinas, wie ein Jacobs muschel od meert in uischel, nonnunquam chelonitin perfectam & solam inueni illam, nonnunquā uix imbecuatā, imperfectā, in lapidem introrsum alium insculptam, nonnunquam e le-

uata in miro modo, nonnunquam perfectam: sic tamen, ut pro parte alteri lapidi adhaerebat: interdum duo uel tres perfectae uel imperfectae unice-rant: interdum magnae, magnitudine fabae: interdum adeo paruae, ut ferme uisum fugerent: interdum fuluae, candidae, nitentes in morem onychis: interdum nigrae lineis egregijs cochleae marinae in modum expressis. Accidit aliquando, cum peterem illum locum, cum uenerabili uiro eximia uirtute & doctrina M. Christophoro Lybio & Ambrosio Barbato, amicis meis, Lybius inuenit forte fortuna lapidem coloris pallidi mollem, de quo cum prospiceret talis chelonitis pro parte corporis quasi e medio lapide, cum nos illam, fracto lapide, eruere con-naremur, inuenimus lapidem illum pregnantem talibus chelonitibus tribus uel quatuor perfectis integris. ita quae sunt perfecte chelonitides & sole reperiuntur, mihi uidentur sic nasci in alijs lapidibus tanquam in matrice, ut si lapides tales frangantur praegnantes, (ueluti aetites) excitant chelonitides. & profecto mihi uidemur hi lapides praegnantes talibus chelonitibus, aliquid arcam habere, & ingentem uirtutem. Plinius L. C. dicit facere ad tempestates sedandas. Quomodo uero fiant imperfectae chelonitides istae in lapillis, impressae ab extra, aut eleuate, tu iudica. puto ego fieri eas sicuti reliquae impressiones, & profecto ille locus

nō sine aliquo singulari gēmo mihi esse uidetur. for-
 sitan si illic fodinæ fierem, aliquid boni subesset. Sed
 de chelonitide, quæ similis cochleæ marinæ, uicē eam
 meēt muschel, iam satis est. Porrò et in illo loco à
 me inuentachelonitis est, alia forma, nē
 pe oblongam referens aquaticam con-
 cham tornatilem, quæ hincinde reperi-
 tur ad flumina, ut ad Albim. Spero autē
 me illic adhuc quàm plurima inuentu-
 rum. Videntur et hæ chelonitides mihi
 habere uim ostracitis. Plinius etiā ni sul-
 lor speciē chelonitidis describit aureis guttis. Prose
 etò reperitur illo in loco chelonitis cādicans uel uti
 onyx, guttulis quibusdā. aliàs chelonitem uolūt re-
 periri in corde testudinis. Sed Plinius cheloniam il-
 lam uocat, & esse oculum dicit Indicæ testudinis.

DE CHELIDONIO.

Caput XLIII.

Chelidonium lapis uel gēma chelidonia reperi-
 tur in uentriculis hirandinū, captis pullis hi-
 rundinū, crescente luna, ut uult Diosc. li. 2. ca. 47.
 scilicet his qui primo partu exclusi sunt, dissectis il-
 lorū uentriculis inueniūtur duo lapilli, magnitudi-
 ne, ut ipse uidi, seminis lini, & etiā eiusdem formæ.
 unus niger, alter ruffus apparet: uel ut Diosc. uult,
 unus colore uarius, alter purus: uel ut Plinius do-
 cēt libro 37. ca. 19, colore hirundinum, alia parte

purpurea, nigris maculis interpellantibus. Ego nigros & rufos tales uidi lapillos. Ruffus seu purpureus ualere dicitur contra insaniam, epilepsiam. dicitur & conciliare gratiam. Niger sedat iras, et facit contra febres, malos humores. cōducit oculis. reliqua magica omitto.

DE LAPIDE QVANDRO.

Caput XLV.

Quandros lapis est seu gemma que reperitur in cerebro & capite uulturis, coloris candidi: que replet māmillas lacte, & contra nocuos casus ualere dicitur.

DE LAPIDE QVIRITE.

Caput XLVI.

Vpupa obscœna auis, crista uisenda plicatili contrahens eam, subrigensq; per longitudinē capitis, tota auis prestigiosa, et augurialis. in huius nido reperitur lapis, nomine quiris, qui dicitur esse secretorum proditor, & excitator imaginum somno uariarum. sed nos non tractabimus magica, pergemus.

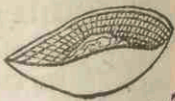
DE AETITE.

Cap. XLVII.

Aetites, à Germanis dicitur ein adlerstetn/ uel propter colorem, uel propter uirtutem illam, quòd aquila sine illa parturire nequeat. alleat enim partū: ab alijs dicitur lapis erodialis uel aquilcius.

aquileius. Estq; gemma uariarū specierū ut ego ob
 seruaui. Prima eius species prægnans est lapide, ut
 eam describit Diosc. cū quatitur alius lapis in u-
 tero sonat. Estq; lapis rotūdus, ut galla, cōcauus, a-
 lium in se prægnās lapidē continēs. hæc species re-
 peritur ad Salā, Albim, & plurimū in regione quæ
 iam à nostris dicitur die Stewermark. hæc immē-
 sas habet uirtutes, præcipuè cōtinet partus graui-
 dis, cū uulua sint lubricæ. Secūda species aëtitis
 est prægnās terra siue argilla cādida uel crocea, et
 hæc est geodes gemma cuius Dioscorides in sine ca-
 pitis citati memionē facit. talis quæ in se terrā siue
 argillam conceptam tenet, reperitur Dresden in
 Misnia, & hincinde in saxoniam. ad Albim loco de-
 scripto illam speciē crocea argilla prægnantem in-
 ueni. reperitur ad Salam, candidam in se continēs
 argillā. Tertia est prægnās aqua quæ posita in loco
 calido sudat, & enydros dicitur. Vnde et carmen:
 Perpetui fletus, lachrymīs distillat enydros,
 Qui ueluti ex plenis fontibus scaturigine manat,
 Plinius lib. 37. cap. 11. & Solinus cap. 40. huius e-
 gregè memionē faciunt. Sic enim inquit Plinius:
 Enydros semper rotunditatis est absolutæ, in can-
 dore est leuis, sed ad motum fluctuat intus in ea ue-
 luti in ouis liquor. Et Solinus: Enydros exudat, ut
 clausam in eo putes fontem anam scaturiginem. Quar-
 ta species est prægnās arena, et lapillis. Quinta est

pregnans chelonitide, mit den muschelsteine / da
 qua in precedēti capite. Sexta species pregnas est
 candido silice, quam speciem etiā inueni ad Albim
 in loco supra descripto, cuius matricem cum apertū
 rē, inueni silicē tali forma,

candidū, subrotundū in lon-
 gum, durissimum, quasi ad
 caput alicuius animalis ad-
 hæsisset. erantq; in eius superficie cellule quasi apertae
 in fauis, cuius speciem alteram aliquando extra ma-
 tricem inueni solā, tali for-
 ma, quasi fermē pileus. Pli.
 li. 10. ca. 3 aëtitem, quem a-

liqui et gagtem dixerē, re-
 periri inquit in nidis aquilarum, precipuē barbata-
 rum: et esse lapidē pregnantē, intus cum quae-
 tiatur, alio ueluti in utero sonante, et qui nibili-
 que deperdat: et hoc quasi commune habeat cum
 gagate, unde forsitan et gagates dicatur: praeterea
 illi maximam uim medicam qui è nido aquila dirri-
 piatur. Porrò libro tricesimo sexto, capite uicesi-
 mo septimo, reperiri aëtitem in nidis aquilarum di-
 cit, et binos unā marem et foeminam, et sine his
 parere aquilas non posse: sicuti aquila exclusis pul-
 lis, supponit achatem, qui custodit illos à morsu ue-
 nenatorum. Facit autem aëtitis haec genera, uel spe-
 cies has.

Aëtites

Aëtites Plinij est quadruplex, scilicet:

1. Pusillus, mollis, in Aphrica nascens, intra se ac ueluti in aluo habens argillam suauem candidam. Estq; friabilis. & putant esse foemini sexus. & hæc species reperitur apud nos argilla flaua prægnans. Et hic est geodes Dioscoridis.

2. Durus similis gallæ, nascitur in Arabia, qui mas esse creditur, subrutilum in aluo habens lapidem ac durum. hic maximè celebratur à Dioscoride, & etiam reperitur apud nos, ut in præcedentibus dictum est.

3. Nascitur in Cypro, colore similis illi qui in Aphrica nascitur, amplior tamen atq; dilatatus cæteris globosa facies mollis est, & friabilis, habet in aluo arenam iucundam & lapillos. cuius species sunt prægnantes conchylitide & silicibus.

4. Nascitur iuxta Leucadem in Taphiussa, unde dicitur Taphiusius. inuenitur in flummitus candidus & rotundus. hinc est in aluo qui uocatur callimus, nec quicquam est tenerius.

Aëtites omnes continent & custodiunt partus, & ualent contra omnes abortuū insidias, ut idem Plinius testatur lib. tricesimo, capite quarto. Porro libro tricesimo septimo, capite undecimo, aëtitiō à colore aquilæ cauda candidatis esse. Cæterum nota, quòd hunc aëtitem uocāt quidā et cehitem, quia cehis quæ hæres auium sit, habitet iuxta illa littora

ocean, ubi aëtites reperiatur, Verùm alia est aëtites, ein adlerstein, de quo hîc agimus. Et alia est echites, ein naterstein, de quo supra. Pli. L. C. & specialiter echitis & aëtitis meminit, ergo non sunt idem. Vide de aëtite & Solinũ cap. 40. Serap. lib. Aggr. cap. Hager Athamach, & Rasim libro de proprietatibus, Albertum, Euacem, et alios.

DE CALLAITE.

Caput XLVIII.

CAllais uiridis, pallensq; gemma, nascitur teste Plinio, in India, apud incolas Caucasi; etiam in Germania in rupibus inuis & gelidis, oculi figura extuberans, leuiterq; adherens, nec ut annata petris, sed ut apposita. Sunt qui in Arabia eam inueniri dicunt, in nidis auium quas uocant melancoryphos. Vide Plinium lib. 37. cap. 8. et 10. ubi eam imitatore saphiri uocat. candidiorem tamen, & littoroso mari similem. Vide & Solinum in Polyhistore, capite uicesimo tertio. At que sine aues, in quarum nidis inueniatur, que à nigro capite seu uertice nomen habet, (nam melancoryphos est quasi atricapilla) tuo relinquo iudicio. Quidam melancoryphon uolunt ipsam alauidam seu galeritam esse. A pastoribus nostris in Saxonia reperiuntur lapides in nidis auium, que à sono uocis dicuntur Eubith, coloris supallidi. Estq; illa auis propriè siluestris, quasi pica, candidis & atris

atris constans pennis, capite nigro, in quo crista uisenda conspicitur, sonora, pro more picarū, circa latentes homines stridula, propterea à latronibus odio habetur. Hæc mihi ferè uidetur esse melancoryphus, nihil tamen affirmo. pastores talibus lapidibus inueniuntur contra incantationes & laruas nocturnas. Ceterum de melancoryphis consule Aristotelem. Plinius libro decimo, capite uicesimonono, ficedulas melancoryphos dici ait, præter autumno, cum mutant formam coloremq;. Item libro eodem, capite sexagesimo, post picam melancoryphum tradit, cumq; parere supra uiginti oua, numero semper impari. & hoc semper facit nostra illa auis Fubith, nidificans ad paludes, & in pratis, ad aggeres plerunq; in superiori Germania rarissime conspicitur.

DE LAPIDE BEZAAR.

Caput XLIX.

Lapis bezaar, teste Serapione, libro aggregationum capite Hager bezaar, primum significat omne medicamentum cõueniens alicui uenereno. Secundo in specie significat lapidem qui generatur in oculis ceruorum (sicuti legimus totos oculos hyæne lapidescere, hinc gemmæ hyæniæ dicuntur apud Plinium) in Oriente. Ceruus enim uerno tempore inuestigat cauernas serpentum, nariumq; spiritu extrahit renitentes, easq; comedit,

ut ita purget annum tedium. mox petit aquas & flamina, quibus sese mergit usque ad ipsum caput, tamdiu quousque senit superatam uim ueneni, interea lachrymas emittit oculis ueneni, que coagulatae penes oculos desiccantur, & decidunt. Hæ lacrymæ coagulatae sunt bezaar, contra omnia uenena. & reperiuntur coloris citrini, puluerulenti, subuiridis, & candidi. & uolunt eas inueniri in Syria, India & Oriente. Nos in Germania etiam in nostris ceruis uidemus aliquid penes oculos sæpe lapidescere. & materia illa coacta ossæ quasi ex lacrymis proculdubio, colligitur à uenatoribus, & est bezaar, id est, aduersatur etiam omnibus uenenis. prodest cardiacis, & contra defectus animæ, sanat omnes ictus uenenatos, propterea magni estimari deberet à principibus. Eandem uim habet, & est bezaar, os de corde cerui, Die creuzlin die mann findet in dem herzen des hirschen, sicuti sciunt uenatores. pro forma, ut sunt ferme cruce in capite lupi aquatici; præterquam quòd ossa sunt. Porro talia ossa de corde cerue seu hinnule custodiunt partum, & præguantibus mirè conducunt. Eandem uim habet lapis repositus in uentriculo & intestinis cerue. sed cum facta est mentio cerui, addemus pauca de reliquis eius uirtutibus. Medulla eius conducit omnibus inflammationibus, præcipuè uulue. Genitale eius

eius nervosum arefactum, sedat calorem coli, potu.
 Ramenta eius pudendi incitant uenerem. San-
 guis eius sistit aluum, & prodest calculosis.
 Cornu eius acquisitum intra festa, ut uocant, Ma-
 ria, præcipuè extrema ramorum, mirè comitali-
 bus profunt. & aduersatur hausto uo-
 neno. Pulmone eius nihil utilius
 phthisicis.

DE VARIIS,

Caput L.

Tophus in uentre secundo iuuenca custodiis
 partum, & agrè parturientibus summum
 est remedium. lecur apri syluestris sistit aluum.
 & tophus repertus in eodem, mirè prodest cal-
 culosis. Dentes crocei castoris, si inde bibitur,
 profunt ictericis, & quartanis febribus. Tali le-
 porini, Dex hasensprungt / ut uocant Germani,
 item renes eius inueterati, profunt calculosis. As-
 deps eius frangit abscessus. Exemptus partus ex u-
 tero eius, concrematus, ualet asthmaticis, custo-
 dit partum, facit ad conceptionem. Coagulum
 eius, & binnuli præcipuè interfecti in utero ma-
 terno, aduersatur omnibus uenenis haustis. Eandẽ
 uim habet stomachus ciconiæ, inueteratus. Nec mi-
 rum, cum ciconia omnia uenena digerat.

Eandem

Eandem uim habere ferunt cachrim quercinam,
Den etchen hopffen. unguia alsines (ut uocant) uel
Brutenici, des elendes, prodest comitialibus, &
iuuat partum. Cocleæ terrestres nigrae, quæ in fo-
lijs & gramine reperiuntur, reptantes absque do-
mibus, tempore ueris & æstatis, conquassatæ & im-
positæ ulceribus, omnia emolliunt ulcera, miro au-
xilio.

DE UUA QUERCINÆ.

Caput LI.

Vua quercina ignota fuit ueteribus, res ma-
gnæ momenti. Est autem uua quercina à me
primum inuenta forte fortuna, tempore ueris, cum
ad quercus alias effoderem herbas, in siluula querc-
cina prope ostium Tanager. quam & ut tu cari-
dide lector noscere discas, eius descriptionem huc
apponere uolui. Estq; uua quercina concretium
quiddam, in forma uuae, ad radices quercuum sub
terra tempore ueris, ex humore radicum forsitan
superfluo. saporis omnino stiptici, colore foris pur-
pureo, intus candido, & quasi lactifero: Es siber
wie ein roter weintraub von vielen beeren zu-
hauffen gedruckt. in æstate, quod obseruaui, uua
perit illa, & quasi fit lignea. Tempore ergo ueris
colligi debet ad radices quercuum, & debet sicari
umbra, & deinde puluerisari. illo puluere est nihil
(expertus loquor) præsentius in dysenteria, & in
OMNIA

omni fluxu sanguinis. Desperatos dysentericos aliquot seruauit illa uua quercina: merito ergo digna est omni laude. Habet & alias uirtutes, de quibus medicis est cogitandum.

DE STOMACHO CUIUSDAM

piscis. Caput LII.

Piscis est ex genere anguillarū capitosus, Germani quē à sono uocis uocant ein quappe/ illum piscatores ferunt ore coire cum ranis aquaticis illis maioribus. Sicuti uidemas sæpe animalia diuersæ speciei inuicem coire. Sic uulpes cum martorallo, sic murena cū uipera, sic lupo cum cane, sic luscina cū xanhiuro coit. Cæterum ore aliàs coeunt cancri, sæpiæ: itē maiores corui, bonosæ, et syluestres gallinæ, quæ à uitibus, uitice, & agris nouilibus nomen habent, de quibus paulo infra. Et nescio quid ille ipse piscis ranam præ se fert ore, deinde pinnis inferioribus ad caput, colore tempore coitus. Postremò quod omnium maximum est stomachus. Nam stomachus eius quasi ex quinque uel sex raninis pedibus constat & compactus est. Hinc Saxones dicunt pro uerbio, Es ward ein quapp no nie so güt/ sie heft in sich ein pattē futh. pedes enim uocant ein futh/ et ranas uocant patten. Hic stomachus etiam ille piscis ab illis odio habetur. Hic stomachus eius raninis constans pedibus, ingenites habeat uirtutes. Inueteratus enim, ut fit in Saxonia

44° DE LAPID, ET GEM.

conia à matronis, trahit mirabili dynami secundas
herentes aut relictas in partu, potu datus, & ma-
gni momenti est ad omnia uita matricis. Quis ta-

lia primus inuenit & quis perscrutatus est

ô immensa Dei bonitas, qui nihil

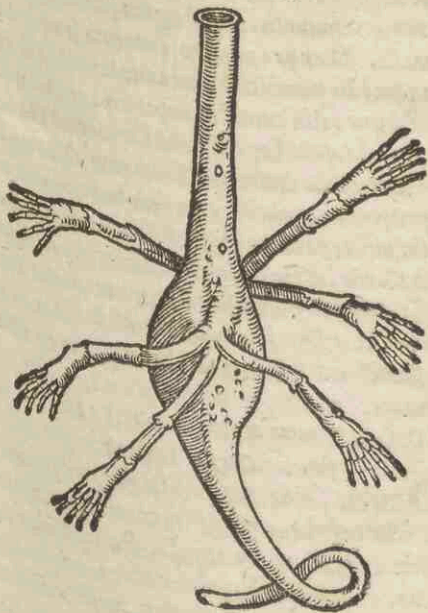
ociosum, nihil inane

finxit.

STON

STOMACHVS PISCIS, QVEM
 vocant quappium. Hinc stomachus à Saxonibus il-
 le dicitur quappen futh / quappen hendickens
 quasi manus seu pes quappij piscis.

ΟΙΣΟΦΑΓΟΣ,

DE LAPID. ET GEM.
DE IECORE LVPINO.

Caput LIII.

Sicuti epar hominis quinque habet pinnulas, & contra ego obseruauit iecur lupinum, uulpinum, & naceum, tot pinnulis constare, quot sunt anni istius animalis. Nam pro numero annorum semper his noua accedit pinnula: et cum anno labente adhuc occiduntur talia animalia, imperfecta etiam apparet pinnula, quod sepe miratus sum. Iecore illo lupino inueterato optimè in elibano cum absinthio, nihil presentius in phthisi cum uino, imò conuenit omnibus uitijs epatis. Strangulatu uulua idem pulmo facit. Corde lupino indurato nihil preciosius in epilepsia. uulpinus pulmo siccatus, tritus, datus aqua prodest lieni, sistit fluxus alui, prodest asthmaticis, & phthisicis. Eandem uim habet pulmo & iecur erinacei.

DE GEMMA GALLI SILVE-
stris. Caput LIIII.

Pisces, sepia, lolignes linguis, componentes inter se brachia, & in contrarium uanes coeunt, & parium ore. Item locustae, squilla, cancri, ore coeunt. Sic multae aues ore concipiunt & coeunt, ut sunt corui, exosculatione facta. ut fit in columbis. licet hoc negat Aristoteles. nec ego admodum adfirmo, quia non uidi coeuntes. coeunt enim

enim corui circa equinoctium uernum (loquor e-
 go de ueris coruis, von den grossen raben, wel-
 che man heisst Folt-raben, à sono uocis) & per
 quadragesimam excludunt pullos & fouent. Nam
 ipse aliquoties in Saxonia circa festum paschatis
 illorum pullos uidi & habui. Altera uerò species
 corui, quæ dicitur à Saxombus Corracken, æstate
 circa solsticium excludit pullos, de quibus loqui-
 tur hoc carmen:

Coruus maturis frugibus oua refert.

Et potest fieri, ut corui isti ueri ore coëant (diuina
 sic ordinante mente) in frigore. nam si uulgari mo-
 do auium coirent, frigus semen unà incidens in ma-
 triculam corrumpet, et profectò horum species
 quæ tēpla incolit, & à Germanis dicitur ein dole
 oder gacke, à sono uocis, ore coit tempore uerno.
 Sed hæc alio tempore disputabimus. Mirum est u-
 nus generis species, diuersis ita excludere pullos
 temporibus. Inquamus sanè nigros coruos, & ac-
 cedamus ad rem ipsam. Fermè omnes gallinæ silue-
 stres coëunt ore, diuerso tamen, ut audies, modo.

Hæ species gallinarum siluestriū, quæ à corylis &
 uitibus nomen habēt, dicuntur enim ein haselhun/
 ein rebhun: item quæ ab agris requiescentibus no-
 gen inuenere in Marchia, ein brachhun/brachuo
 gel, coloris cyanei, optimi saporis, boni chymi, coë-
 unt ore circa equinoctium uernum, osculatione fa-
 cta ut solent columbæ. gallus enim istarum specierū

rostrum inserit in os foemelle, & ita sperma in-
 fundit, more uiperarum, in foemellam. hinc cre-
 dibile est quod ferunt aucupes & uenatores, gal-
 los de siluestribus gallinis, quæ à corylis nomen
 inuenere (quas alias, nescio an bene, bonosas uoc-
 cane) semio confectos oua more foemelle ponere,
 quæ excludant buffones, & ex illis nasci basiliscos
 siluestres, die haselwüßern: sicuti ex ouo galli
 gallinacei domestici post nouem annos excluditur
 basiliscus per rubetam domesticus. id quod testa-
 tur experientia. Sum enim isti serpentes die Has-
 selwüßern, uerè basilisci siluestres descriptione
 Nicandri, qui basiliscum siluestrem describit.
 Neque est genus per se, & rarissimè reperitur.
 In Marchia & in ditione abbatis Zimmensi, pro-
 pe urbem Luckenwaldam conigit mihi uidere ta-
 lem serpentem interfectum à pastore. & profectò
 magna in syluis ibi est copia talium gallinarum,
 der Haselhüner. Serpens erat capitis acuminatis
 flauo coloris, & fermè crocei, longitudine ad tres
 palmas & ultra, immense crassitudinis, cauda
 turbata in latus, multis notulis candidis albo
 insignitus, tergo tendente ad colorem cyneum,
 oris immensi proportionem corporis. Pastor qui
 eum interfecerat acuminata securi, narrabat mihi
 illum uesci ranis, serpentibus, & onyrium ge-
 nerum

herum animalculis, præter bonosis, ut de quarum
 prosapia sit genitus, habitationem eius esse ad pa-
 ludes, præcipuè ubi coryli sint. & hunc mirum in
 modum delectari lacte, propterea interficere eum
 uaccas uenenato ictu, & propterea eum quoque
 eo magis peti à pastoribus, & interfici. Retu-
 lit idem mihi pastor, eius uocem esse ueluti an-
 seris defendemis pallos. & hanc uocem Nicau-
 der uocat tygen. Porro altera species siluestriam
 gallinarum, quæ nomen inuenit ab arboribus, &
 patria, ubi potissimum uersatur, eim Bircþhan /
 dicitur & Aurhan: forsitan ab aura, quam facil-
 limè sentit propter rarissimum corpus: aut urhan,
 à senio longissimo: aut cauda, aut magnitudine,
 quia reliquis gallis maior. Etiam coit ore men-
 se Maio, at malto aliter, quàm bonosæ. Gallus hu-
 ius speciei sperma ex ore, tempore coitus in ue-
 re, excreat & uomit, & uoce magna aduocat
 gallinas ipsas, (sicut domesticus gallus aduocat
 gallinas, inuento aliquo grano) quæ cum adue-
 nerint, sperma eiectum, & excreatum à gallo in
 terram, ore legunt, & reglutiunt, & talimodò
 concipiunt. Quas deinde ludens gallus om-
 nes ordine comprimit, & quasi ratum facit se-
 men comestum. At non coit, quod uidi: sicuti
 semina quorundam piscium tamum afflatu mascu-
 li, teste Plinio, rata redduntur (ut ita dicam)

Nam super quas gallinas non ascendit, ipsa cum
 hypneumia pariunt, ut domesticæ gallinæ. Quic-
 quid uerò, fugatis gallinis, casu aliquo remanet in
 terra de spermate galli excreato, hoc operante sole
 nonnunquam, forsitan rore aut pluuia superueni-
 ente, & putrefacta materia, mutatur in uermes &
 serpentes, quæ dicuntur à Germanis vrhanschlän-
 gen/ vnd birckschlangen. harū copia est in sylua
 quæ à Tanager fluuio nomen habet in ueteri Mar-
 chia. Quicquid econtrà remanet in terra spermate
 de excreato istius galli, pluuia non superueniente,
 aut rore coincidente, mutatur & coagulatur qua-
 si in uesticam translucidam & candidissimam, &
 ueluti lapidescit, & fit gemma, quæ à pastoribus
 & uenatoribus colligitur, et reperitur in locis ubi
 tali modo coeunt galli tales, auff dem palz platz
 tempore uerno, wann ihr palz zeyt ist. Hec illar-
 ipsa gemma facta & coagulata ex spermate galli
 excreato, mirum in modum facit ad conceptionem
 datum mulierculis sterilibus. incitat ad Venerem,
 & auget appetitum prolis. Gemmæ tales magnitu-
 dine, & forma, & candore margaritarum
 apparent. nonnunquam grana ha-
 rene unà coagulata in his
 reperiuntur, aut
 pulueres.

DE LAPIDE MEMPHITIDE.

Caput LV.

Memphites lapis reperitur in Aegypto iuxta Memphim, habet enim nomen à loco, colorum magnitudine, pinguis, uersicolor, ut eum describit Dioscorides & Plinius libro tricofimo sexto, capite septimo. Verum qualis sit, iam ignoratur.

DE SELINITIDE.

Caput LVI.

De lapide Arabico cum ageremus, indicauimus & hunc seliniten lapidem, pro lapide speculari habitum: sed lapidem Arabicum diximus proprie esse lapidem specularem, potissimum illam speciem, quæ ebur representat iuxta Pliniū, et quæ ebur maculosum iuxta Dioscoridem. Est autē hæc prorsus mea sententia. Si selinites est lapis specularis, proprie est illa eius species, quæ candidissima, unde fiant fenestræ, lignis leuigatis loco plumbi. Nam indicauimus supra, species esse specularis lapidis uarias. Sic dico candidus lapis specularis est selinites: et qui ebur representat, est Arabicus. Dioscorides seliniten aphroselimon dici ait, quia noctu inueniatur lunæ imaginem reddere, id facit specularis lapis candidus, nam apertè in eoluna conspicitur splendens, ueluti in speculo. Sed an cum luna augeatur & decrescat, nescio. humor hic lapis con-

cretus esse uidetur. Consule Plinium libro tricesimo septimo, capite decimo. qui nonnihil uariat à Dioscoride, & more solito recitat fabulas. Consule & Solinum in Polyhistore, capite quadragésimo. Alberius seliniten cum chelonite miscere uideatur.

DE CATOCHITE.

Caput LVII.

Veluti magnes ferrum, sagda lignum, gage tes & succinum paleas attrahunt & retinent: sic catochites carnem & manus retinet, innato gummi seu glutino lentissimo. Reperitur in agro Corsicano, teste Solino in Polyhistore, capite nono, & Plinio libro tricesimo septimo, capite decimo.

DE GEMMA ONYCHE.

Caput LVIII.

Supra de alabastrite onyche egimus, hic de gemma onyx gemma secundum Plinium libro tricesimo septimo, capite sexto, candorem representans unguis: uerum multarum specierum. nonnunquam eorum chrysolithi & sardæ et iaspidis colorè refert. Indica onyx nonnunquam ignea, nigra, cornes, eingenibus candidis uenis, oculi modo interuenientibus, quarundam oculis obliquis uenis. Sum & in Arabia onyches candidis zonis, nigra, quæ quomodo

do differant ab Indicis, cōsule Plinium loco citato.
 Hinc dicimus sardonix, quasi sarda, quæ nomen
 cum onyche communicauit, & uolunt sardio præ-
 seme ligari onychem. Insuper dicunt onychem ex
 læchryma arboris lapidescere, & fieri: quia igne
 concrematus, mittit odorem, & uarijs appareat
 impressionibus & formis. Albertus quoq; onychis
 species facit nigras, rubicundas, & albas: quæ tamē
 omnes cum fricentur, soluantur in substantiam re-
 presentantem unguis humani similitudinem. Fe-
 runt, onyches tristitiam & timores excitare. mo-
 uent enim melancholias, excitant & lites, & so-
 mnia turbulenta, adaugent saliuam pueris. Sarda
 uerò illi coniuncta, id est, sardonix, lenit istam uim,
 & reddit homines castos, & pudicos. De iaspone
 che suo loco infra de iaspide agemus.

DE SARDIA.

Cap. LIX.

Ex sarda gemma, quæ & sardius lapis dici-
 tur, & nunc darneolus uocatur, teste Plinio
 libro 37. cap. 7. olim fiebant uasa potoria. & illa
 gemma nomen cum sardoniche communicauit, &
 nomen habet à Sardibus, ubi primum reperta. lau-
 datissima tamen in saxi corde in Babylonia. repe-
 ritur & alijs locis, ut in Epiro & Aſſo. in India
 trium generum, rubrum: secundum, demum à

pinguedine. 3. argenteis bracteis sublimitum. Indicae praelucet, crassiores sunt Arabicae. Reperiuntur & in Aegypto, quae bracteis aureis sublinuntur. In his mares excitatius fulgent. feminae sunt pinguiorae, & crassius nitent. Damnantur ex illis mellea & testacea. Albertus sardam acueri iugoniu[m] praedicat, & reddere homines letos, quia purgat sanguinem, & spiritus bonos procreat. De Sardonyche aliàs uide Solinum in Polyhistore capite tricesimosexto, Plinium libro tricesimosextimo, capite sexto.

DE CARBUNCULO.

Caput LX.

Carbunculi gemmae preciosissime ab ignis similitudine nomen habent, cum ipsi ignem non sentiant, propterea dicuntur apyrusta, apyrusti, uel acusti. Et carbunculus proculdubio est pyropus. unde Ouid. fingit 2. Met. domum & aulam Solis factam. Horum carbunculorū species seu genera sunt uaria. Primum sunt carbunculi Indici & Garamatici, quos Carchedonios uocāt. Indici sunt sordidi, fulgoris retorridi. ex his qui languidius liuidiusq; lucent, uocāt liuicōtas, et sunt Carchedonijs ueris multo maiores. Secundo sunt carbunculi Aethiopici pingues, lucem non emittentes flagrant conuoluto igne. Tertio sunt Alabandici scabri reliquis nigriores. Quarto nascuntur & in Thracia

in Orchomeno Arcadiæ, teste Theophrasto, & in
 Chio, nigriores. Quinto sunt Troezenij uarij in-
 teruenientibus maculis albis. Sexto sunt corithij,
 ex pallido candidi. Caterum in omni genere mascu-
 li appellantur acriores, & flammæ liquidioris, ni-
 grioris, lucidioris, ac in sole flagrauis. At foeminae
 resulgentes languidius. Optimi carbunculi sunt ame-
 thystizontes, id est, quorum extremus igniculus in
 amethysti exit uiolam. Proximi his sunt syro-
 rye pinnato fulgore radiantes. Callistratus (Pli-
 nio citante) fulgorem carbunculi debere esse can-
 didum, posuit extremo uisu nubilanem: & si ita
 extollatur, exardescens, propterea carbunculus
 candidum uocari. Postremo Plin. libr. 37. capite 8.
 carbunculi speciem facit anhracitin, fossilis in
 Thesprotia, carbonibus similem. Docuimus autem
 supra libro 2. de Cinnabari, Græcos multas res an-
 thracas uocare: scilicet uenam minij, hematitem
 gemmam, & ipsum carbunculum: cuius proculdu-
 bio species est rubinus, quem aliàs dicere possumus
 Ichniten, &c. Huius anhracitidis idem Plinius
 speciem esse dicit præcinctam candidis uenis, &
 horum lapidum colorem esse ut superiorum. iacta-
 tos in ignem quasi intermortuos extinguere, contra
 persusos aqua exardescere. & his cognatam gem-
 mam Indiacam sandastron, seu garamaniten, que
 et in Arabia nascatur. cuius in trās lucido intus ful-

gent aurea gutta. Postremò huius generis lychnite
 ten esse docet, quæ in Caria & Orchosia nasci
 tur, & probatissima in India, & esset remissior
 carbunculum. cuius species una radice purpura,
 altera cocco, & ex cale factas digitorum attritu, aut
 sole paleas attrahere. lychnitis speciem dico rubi
 num nostrum. Et Albertus ipse testatur, carbuncu
 lum anhracem dici à Græcis. & illum lucere in te
 nebris tanquam carbonem, superfusa aqua limpi
 da clara, in uase uitreo mundo, polito. eiusq; spe
 cies varias esse secundum patriam, & ipsum s; len
 dorem, ipsamq; substantiam. Porro habere eum ur
 tutem omnium aliorum lapidum: præcipuè contra
 uenenum & toxica. Nos etiam supra docuimus de
 fluoribus, in nostris fodinis gemmas inueniri, quæ ta
 men igne solumur in aquas, referentes propene
 dum carbunculos. Notandum etiam & illud: Alber
 tum describere gemmam, quam uocat pelagiam, sita
 sita à genere purpurarum, cuius Plinius libro non
 no mentionem facit. Hanc dicit esse rubei coloris
 transparentis, & esse feminam carbunculi, seu eius
 palacium, quia in matrice eius gemmæ crebrò repe
 riri carbunculum. Et reperiri etiam lapides qui
 pro parte sine pelagij, pro parte carbunculi. Quæ
 restant de carbunculo, consule Plin. & alios. Vide
 & de anhracitide & lychnite Solinum in Poly
 hist. cap. 40, & 55.

Granatus, ein granatlin / forsitan à poma
 granato nomen inuenit. species est procul-
 dubio carbunculi. Estq; gemma rubea perlucida,
 similis balaustijs, coloris rosacei, obscurior car-
 bunculo. Altera eius species, intra ruborem uio-
 lae sparsum colorè habet, propterea granatus uio-
 larum uel uiolaceus dicitur. similis propemodum
 amethystizomi carbunculo. Eius patria est Ae-
 thiopia, & arena maris. Granatus lætificat cor,
 & pellit tristitiam. Huius uerò foeminam dicunt
 esse pæaniten gemmam, quæ granatus de Miche-
 don aliàs dicitur. & uolunt illam certo tempore
 concipere & parere lapidem sibi similem, & mirè
 prægnantibus conducere. Plinius libro tricesimo-
 septimo, capite decimo, & Solinus capite decimo-
 quinto, non pæaniten, sed pæamidem uocat. Estq;
 pæamides gemma illa quæ à nostris dicitur gemma
 huides, ein gemmahu. Plinius eam & gemmoni-
 dam dici ait. & testatur fieri prægnantem, & pa-
 rere, mederiq; concipientibus & parturientibus,
 reperiri in Macedonia iuxta monumentum
 Tiresiæ: & ex aqua glaciata orta-
 rû gemmarum esse speciem,
 quia etiam sit can-
 dida.

Caput LXII.

Amethus , amethystus, ein amethyst / coloris uiolacei gemma est. Plin. libr. 37. cap. 9. accedere ad colorem uini amethystum dicit. uerum priusquam eum degustet, in uiolam desinere fulgorem in illa purpure non ex toto igneum, sed in uini colorem deficientem. patria amethysti, teste coele, India est: & quae inde ueniunt, optimi sunt, & absolute purpure colorem habent. ad hanc dirigit officina tingemium uota. Porro altera eius species est quae descendit ad hyacinthos, quem colorem Indis sacron uocant, et gemmam illam dicunt sacodion. Tertia est species, quae est dilutior, & dicitur sapinos, et paranites. Quarta species colorem uini habet. Quinta ad uiciniam crystallo descendit, albae uero purpure deiectu, & tales aliqui pederotas, alij anterotas uocant. Multi etiam uocant gemmae Veneris. Est & amethysti patria Arabia Petraea, Armenia, Aegyptus, Galatia, Tarsus & Cyprus. Verum haec sordidissime atque uilissime. Magorum uanitas amethystos resistere dicit ebrietati, & male cogitationibus: resistere item ueneficijs, adesse regis adituris, auertere grandinem. Ceterum de amethysti fonte in praecedentibus egimus. At qui color sit amethystus, consule eundem Plinium libro 21. cap. 8. & libr. 9. cap. 38. & 41. Amethysti uiliores

liores reperiuntur multis locis in Bohemia. sunt
 & in fodinis fluores his similes.

DE HYACINTHO.

Caput LXIII.

HYacintus ein hyacinth. Gemma est diffe-
 rens ab amethysto, quòd fulgor uiolaceus
 emicans in amethysto, dilutus est hyacinto, gra-
 tus primo aspectu, euanescit antequam satiat, mar-
 cescens celerius nominis sui flore, ut inquit Plinius
 lib. 37. cap. 9. & Solinus cap. 33. Mittit autem hya-
 cinthos & chrysolithos Aethiopia, India, Arabia.
 Arabes tres eius faciunt species: scilicet coloris ru-
 bei, citrini, & amimonij. Albertus eius duo genera
 facit: scilicet aquaticum, quòd in flauo albescat, uel
 in rubeo aquescat. Deinde saphirinum, quòd per-
 lucidum & flauum ualde. Hinc dicimus hyacin-
 thum saphirinum, cuius patria in Aethiopia. Vis
 est hyacinthi prouocare somnũ, ualere contra to-
 xica, exhilarare hominem, confortare cor. Reli-
 qua que plus quàm magica mihi uidentur, omitto.
 De hyacinthizone paulo post dicemus, in capite
 Berylli. Ceterum hyacinthũ ueteres astrologi de-
 carunt Ioui.

DE CHRYSOLITHO.

Caput LXIII.

Chrysolithum gemmam unã cum hyacinto
 mittit Aethiopia, & c. aureo colore translu-
 centem

centem, unde & nomen habet, teste Plin. lib. 33. capite 9. & 12. Solinus in Polyhistore eandem capite 33. chrysolampn uocare uidetur, quam Plin. eod. lib. cap. 10. in Aethiopia nasci dicit, pallidi coloris die, & noctu ignei. Sic Albertus chrysolithum aurei coloris gemmam horis matutinis dicit pulcherrimam apparere: in alijs horis non adeo formosam, & sibi dissimilem. corrumpi quoque eam, & fugari ab igne, quia ab illo inflammetur. Facit autem idem eius species esse marchasitam auream quam uocat, & alium lapidem coloris caerulei, & rubei. Vis chrysolithi est, bonos excitare spiritus, melancholiam aduersari, lemuribus nocturnis, curare scabielem & ulcera, mitigare calorem febris. Ouidius 2. Metamor. ex chrysolitho fingit currum solis pulcherrime factum, cum inquit:
 Aureus axis erat, temo aureus, aurea summa
 Curuatura rotæ, radiorum argenteus ordo,
 Per iuga chrysolithi, posita quoque ex ordine gemmae
 Clara repercusso reddebant lumina Phæbo.

DE SMARAGDO.

Caput LXV.

INter gemmas habet tertias smaragdus malis de causis. & quia nullius coloris aspectus est in cunctior. Nam irrigua gramina, & herbas amittit, frondesque amnesque uirore superat. Deinde quia solus

solus gemmarum contuitu oculos implet, nec satiat & imò recreat obscuratos aliarum rerum aspectu. Coligitur uisum. Ceterum eius Plinius lib. 37. cap. 54. & Solim. cap. 20. duodecim facit species. Scilicet est smaragdus, qui & alias à Plinio dicitur in eodem lib. cap. 10. limoniates.

I. Scythicus, isque nobilissimus, et nulli est maior asseritas, nec minus uisum. is etiam nequit uulnerari, tam a illi est durities. licet nec reliqui poliuntur. Hunc gryphes custodire ferunt.

II. Bactrianus, qui legitur in commissuris Saxonum et esijs flumibus. tunc enim tellure internitens, et esijs flumibus mouentur harena, & solum detegitur.

III. Aegyptiacus, qui eruitur circa oppidum Thebaidis, in collibus & cauitibus.

III. Cypriacus uarius & glaucus.

V. Atticus, minus pinguis, è longinquo speciosior, isque reperitur & in argentarijs fodinis.

VI. Aethiopicus, cuius species sunt hermiones et tumescemes, & persici iucunditeneris.

VII. Medicus plurimae uiriditatis, interdum & saphiro.

VIII. Carhedonius, qui & Chalcedonus, & smaragdites dicitur.

IX. Tanos è Persis ueniens.

X. Sicilius.

XI. Laconicus, similis medico.

XII. Chalcosmaragdus è Cypro æreis uenis.
Sunt & pseudosmaragdi.

Reperiuntur & pro parte dimidia smaragdus
& altera parte adhuc iaspide existente, nondum
humore in totum trāsfigurato. Finguntur & smar-
ragdi ex crystallo, lauantur austero mero, delectā-
tur uiridi oleo. Postrema eius genera reperiūtur in
fodinis ærarijs, etiam apud nos. Albertus et in Sco-
tia & Britannia reperiri testatur. & nasci in ue-
nis æris, nonnunquam in scopulis sub aqua maris.
Ceterum smaragdi alij sunt obscuro, quos cæcos di-
cunt. alij sunt densi, nec translucidi. alij scatent
nubeculis. in alijs sunt capillamenta, sales, plum-
bago, & alia uitia. Optima in his figura est plani-
cis, ubi una pars non coubrat alteram. & opti-
mus, qui nec umbra nec lumine uariatur. Ad opti-
mā in tēplo arcis smaragdi cōspiciūtur ingētes
& preciosi. Vis smaragdi est, aduersari ueneno,
et uenenatis. Ferunt si oculus uenenati alicuius ani-
malis recto aspexerit illū, obocari. Præseruat por-
to gemma illa ab epilepsia, sanat lepram, confortat
uisum, memoriam, retinet coitum, & rumpi fer-
tur in coitu digito gestatus. Nota & quod à uete-
rib. astrologis dedicatus est smaragdus Mercurio.
Postremo notandum est & hoc, quod prasinum la-
pidem, seu gemmam, quæ interdū rubris, interdum
albis

albis guttis reperiatur, matrem seu palacium esse smaragdi uolūt, cuius species sit chrysoprassus, guttis aureis existens. Sed chrysoprassum berylli inter species enumerant Plinius & Solinus. Ceterum de prasio consule eundem Plinium lib. eodem, cap. octauo. Pro smaragdo iam adfertur lapis armenius, de quo supra lib. 2. mentionem fecimus.

DE BERYLLO.

Caput LXVI.

Eandem aut similem naturam cum smaragdus berylli habent, in India originem habent, & raro alibi reperti. poliuntur omnes sex angula figura, ne color sordescat, sed repercussu angulorum excitetur. Sunt autem berylli uariæ species, scilicet:

1. Probatissimi sunt, qui imitantur uiriditatem puri maris, interuirentem glauci & cærulei temperamento.

2. Proximi his chrysoberylli, paulò pallidiores, in aureum colorem exeunte fulgore. languidius micant, & aurea nube circumfunduntur.

3. Chrysoprassus, his præcedentibus pallidior. trahit mixtam lucē ex auro et porraceo. hunc propter guttas aureas in coagulato quasi succo porri, speciem prasij fecere, ut in præcedentibus dictum.

4. Hyacinthizontes, qui referunt propè hyacinthos, & ipsos probant.

5. Heroides.
6. Cerini.
7. Oleagni, coloris olei.
8. Crystallis similes, hi habent sordes, pterygia, sales, capillamenta.

Berylli & circa Pontum reperiuntur. & Indi qui præcipuè delectantur beryllis, eos adulterant, imbuendo crystallos. Cæterum beryllus facere dicitur ad amorè, curare oculos & epar, & ructus, & tenuare spiritus: soli expositus, incendere ignem. Consule de beryllo Plinium lib. 37. cap. 5. Solinum 2. Polyhistore, cap. 55. Albertum in suo Lapidario.

DE HELIOTROPIO.

Caput LXVII.

Heliotropiū gemma, nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, smaragdino similis, sanguineis tamen distincta, est guttis. Heliotropium uerò dicunt, quia deiecta in nas aqua, fulgorem solis accedentem, percussu sanguineo matat, maximè Aethiopica eadem extra aquam speculi modo solem accipit, deprehenditq; descensus, euntem lunam ostendens. Magorum impudencia, heliotropium ualere dicit, unctum succo herbe eiusdem nominis, ne gerens illam conspiciatur. Hanc et reddere diuites, & homines bonæ fame, ualere contra uenena, & fluxus sanguinis. uide Plin. lib. 37. cap. 10, & Albertum in suo Lapidario. DB

LIBER III:
DE OPALO.

261

Cap. LXVIII.

Opalus mater proprie est India. Estq; gemma
preciosa, utpote in qua carbunculi tenuior
appareat ignis, et amethysti fulgens purpura, smar-
ragdi uirens mare. Habet & hæc quoq; certas spe-
cies. Alij opalorū æquam colores pigmentorū, alij
sulphuris ardentem flammam, alij ignis olei accensi.
Magnitudo eius nucis auellanae. Sunt & opali
certa uitia, si color eius exeat in crystallū uel gran-
dinē, aut in heliotropij herbæ florem, si sal aut sca-
bricia, aut alia oculis occurrant illi insint. Illam
ipsam gemmam propter gratiam eximiam uocant
runt paderotam, et priuatum eius genus sangenorū
Indi dicunt. Traduntur et opali nasci in Aegypto,
Arabia, & in Ponto, sed hi uilissimi: Galatia, Tha-
so, Cypro, sed hi mollius nitent & sunt scabri, uide
Plinium lib. 37, cap. 6.

DE MOLOCHITE.

Caput LXIX.

Molochites gemma est non translucens,
spissius uirens quàm smaragdus, à colore
maluæ nomine accepto. contra omnium infaniam pe-
ricula singulari dynamī ualeat. mittit eam Arabia.
In tēplo ad ostiū Tanager, in arce, molochites cōspici-
tūtur mediocris magnitudinis. Vide de molochite

Plinium lib. 37. cap. 8. Solim. in Polyhist. cap. 36.
Albertum & Euacem in Lapidarijs.

DE TOPAZIO.

Caput LXX.

TOpazion gemma inuenta primùm est in insula Chiti Arabia, cum prædones pressi diutius fame & tempestate, herbas radicesq; effoderent. Aut topazion dicitur, ab insula rubri maris nebulosa, quam cum sæpius nauigantes quærerent, dixerent eam propterea topazion. (Topazin enim lingua Troglodytarum significat quærerere) ex hac enim insula, teste Plinio libro tricesimosextimo capite octauo, gemma hæc primùm allata est Berenice regine Aegypti. Sunt tamen qui topazion & in Thebaide nasci dicant. sicuti in Hungaria species eius pallens reperitur. In nostris fodinis inueniuntur & fluores, coloris lutei, haud dissimiles topazijs. Plinius topazij duo facit genera, scilicet prason & chrysepton, similem chrysoprasi cuius tota similitudo ad succum porri dirigitur. Albertus & Euax, item & alij, unam eius speciem similem dicunt auro; alteram croceo colore surrare aurum. Dicunt uim illis inesse contra libidines, reddere eos homines castos & animatos.

DE IASPIDE.

Cap. LXXI.

IAspis à Germanis ein jasp / lapis seu gemma est multarum specierum. Nam Dioscorides eius septem

septem enumerat species, scilicet: est iaspis uiridis
 smaragdo similis. Secundò iaspis est similis crysta-
 lo, colore pituitam imitans. Tertio est iaspis non
 dissimilis aëri, unde dicitur aërizusa. Quarto est
 iaspis quasi fumo infecta, quæ dicitur capniua.
 Quintò iaspis est lineis albis & resplendentibus
 præcincta, appellata asyrios. Sextò, est iaspis simi-
 lis terebinthina, quæ dicitur terebinthizusa. Se-
 ptimò, est iaspis emula gemmæ callaidis, de qua
 supra capite quadragesimo octauo. Sunt omnes
 amuleta, & accelerant partū appensæ femoribus,
 secundum Dioscoridem. Plinius libro tricesimo-
 septimo, capite octauo, & nono, plurimas species,
 propter colores, patriam, & bonitatem iaspidis e-
 numerat, quarum nonnullas hoc loco addemus.
 Primum, secundum Pliniū, est iaspis uiridis trans-
 lucens, similis smaragdo Indicæ, quam gentes plu-
 rime ferunt. Hanc totus Oriens pro amuleto ha-
 bet, et è petra cum per transversum linea alba præ-
 cingitur, dicitur grammatis, & polygrammos à
 pluribus. Secundò iaspis est Plinio glauca pinguis
 in Cypro. Tertio est iaspis aëri similis in Persia,
 propterea talis dicitur aërizusa: & à Græcis bo-
 ria, quia cælo autumnali matutino similis. Quar-
 to iaspis est cærulea, circa amnem Thermoodon-
 tem. Quintò est iaspis purpurea in Phrygia. Sextò
 est ex purpureo, cærulea, non refulgens, in Cappa

docia. Septimò est iaspis similis Indica in Thracia. Octauò est iaspis turbida in Chalcide. Nonò est uolacea in Sardis. Decimò est similis crystallo, aut phlegmati. Optima autem iaspis secundum eundem Plinium, est quæ purpurea, aut rosea similis uel smaragdo. Meminit autem Plinius L. C. & onychipunctæ gemmæ, quam uocant iaspionychem: quæ quasi nubem complexa, imitando niuem, scilicet data rutilis punctis, similis sali Megarico est: & ueluti fumo infecta, capreas dicitur. Hanc uerò onychipunctam Dioscorides simpliciter enumerat inter iaspides. & Plinius L. C. & à Theophrasto, & à Dioscoride discrepare non nihil uidetur. Sed hæc relinquamus melongè doctioribus excutienda.

Iaspidis proculdubiò & est species gemmæ illam præcij iam apud nos, quæ dicitur turchus, uel, ut uolunt, turchois, et in turcæis. coloris ad ceruleum tendentis: nonnunquam flauis, nitidis, candidis, ac si lac penetraret in colorem flauum, cuius uim uolunt esse, quòd confortet uisum, & præseruet à uarijs casibus. Nos quoque in Germania iaspidis speciem pulcherrimam habemus, spadicei coloris, castaneen braun / immensi effectus. & reperitur circa Ienam in Thuringis, Altdenburgi in Misnia, & alijs locis. Scio ego urbem Misniæ, ubi tali iaspide precioso utuntur pro silice ad

ad ignem excutiendum. O sancta simplicitas Germanorum. Hanc enim iaspidem contra sanguinem & fluxum menstruorum præfessionè ualere expertus sum. Idem tuuat & partum, & trogt concepitum. Cætera quæ Albertus & alij scribunt de iaspide, quomodo faciat ad gratiam & amorem, magis ea esse credo, quæ tu ipse legere poteris.

DE SAPHIRO.

Cap. LXXII.

Saphirus lapis à Germanis dicitur ein saphyr / uicina species iaspidis, de qua consule Dioscoridem L. C. & Plinium libro tricesimo septimo, capite nono. Estq; lapis aureis punctis collucens, cuius aliæ species sunt ceruleæ, aliæ iuxta purpuræ. Optimæ apud Medos, nusquam per lucidæ: aliæ inuiles sculpturæ, interuenientibus crystallinis cætris. aliæ coloris cyanei, quæ mares saphiri estimantur esse. Albertus saphirum dici ait & lapidem siriten, quia in littoribus, ubi sirtes, inueniatur. Orientalem tamen & Indiacam esse optimam prædicat, & huius speciem aliam esse coloris perspicui, cæli serenati, in qua uincat quasi flauus color. aliam uerò habere nubes obscuras, ad rubedinem declinantes. Aliam nubeculas habere e contra albas. Cæterum saphiri uirtutè uolunt esse, reddere hominem castum, pium, stabilem. utimur hodie

Et saphiro in corde confortando, et in corpore interiori refrigerando. Vnde uetus hoc carmen loquitur: Corporis ardorem refrigerat interiorem Saphirus, et Cypria languida uota facit. Veteres astrologi saphirum dicarunt Veneri.

DE LAPIDE CORNEOLO.

Caput LXXIII.

Cornelius, uel corneolus potius, gemma scilicet a Pis, cuius patria Italia litoralis, et nunc Germania. Reperitur enim, teste Alberto, ad Rhenum. nota est gemma à Germanis propter sigilla annulorum, quæ crebrò fiunt ex illa. diciturque eum corneol. mihi propemodum species iaspidis esse uidetur. Sed cornelius lapis alius est insignis rubedine, alius remissior, coloris carnis. unde à nonnullis dicitur eum uolunt corneolum. alius insignitus candidis pinnulis, alius candidis lineis, alius omnino obscurus in rubedine, alius multum nitet sicuti minium. Celerrimè corneoli uis est, stringere sanguinem, sistere menses, hæmorrhoidas. Fertur et mitigare iras, abstergit in demisfricio dentes.

DE AMANDINO LAPIDE.

Caput LXXIII.

Lapis seu gemma amandina coloris est uarij. Extinguit hæc omnia uenena, et reprimit. quare non est gemma conuenienda. de qua consule Albertum.

DE LAPIDE DIONYSIO.

Caput LXXV.

Dionysius lapis, seu dionysias gemma, à Baccho nomē habēs, est gēma nigra, seu fusca, dura, mixta seu sparsa rubenib. maculis, guttulis, seu notis, quæ trita ex aqua saporem uini & odorē facit, unde resistere fertur ebrietati, quia resoluūt & expellit uapores, à quibus fit ebrietas. Gemma preciosa, de qua consule & Plin. lib. 37. ca. 10. Solinum in Polyhist. cap. 40. Albertum in suo lapidario, & alios.

DE MEDEAE GEMMA.

Caput LXXVI.

Delapide medo, qui adfertur à regione Medorum, nigro, succi cum teritur crocei, suo præ egimus de hæmatite. hoc autem loco agendum nobis est de lapide Medæ, seu gemma Medæ. Est aut gemma media seu medea sic dicta, quia reperta primū est à Medæa uenefica. estq; nigra, habēs uenas aurei coloris, reddens succū crocēū, et sapore uini, immensi effectus cōtra ebrietatē, et ad amorē conciliandū, ut ferunt magi. Hæc proculdubiō species est lapidis Medi et hæmatitis nigri, qui reddit succū crocēū. Reperitur et apud nos in Cherscis, ubi ipse etiam hæmatites niger: licet uenæ eius non adeo sint coloris aurei, sed pallent. Caterum consule de Medæ gemma etiam Plin. lib. 37. cap. 10.

DE SILICE. Cap. LXXVII.

Silex lapis, à Germanis ein Kysling oder Kyselstein. uulgo notus est, quia eo utimur in ignis excitando. unde & nomen habet. & silex dicitur, quasi ex eo saliat ignis. hinc & ein Feuerstein cōmuni nomine etiā à Germanis dicitur: quamuis hoc nomen conuenit et pyriti, ut supra docuimus. et cū Plinio pyrites genus est, & non species, imò omnis lapis unde excitatur ignis, silex eidem erit pyrites ab effectu. Est autem silex primū duplicis speciei, scilicet:

- I. Calculus seu scrupulus, qui uerē silex à Germanis ein Kysel oder Kyselstein dicitur. Reperitur ad flumina, & inter arenas, ad torrentes interdum coloris candidi: cuius usus etiā est ad alia quā ad ignē excitandū. Interdū coloris flauī, impuri, non nunquam crocci. Interdum coloris nigri, nonnunquam limeis candidis pulcherrimē insignitus.
- II. Saxum, quod cornutū dicunt, à Germanis ein Hornstein / quia habet colorem cornu, uel refert quoddā cornei durissimū, cuius partes interdū sunt coniuuatae, ut unam ab altera usus discernere nequeat. Interdum partes eius sunt conspicuae aliqua interscissione. et dicitur à Germanis uulgo ein Feuerstein / quia illo potissimē ignis excititur. Reperitur in fodinis, item ad flumina: ut ad Albim, in agris in Saxonia, in cuniculis calculorum.

Est uero uariarum specierum: scilicet 1. coloris cã
 didi. 2. coloris nigri. 3. cœrulei. 4. ruffi. 5. pur
 purei. 6. referens colorem cornu. 7. flauī. 8. cro
 cei. 9. liuidi. 10. foris candidi, intus nigri. Varia
 rum proportionum: longi, lati, magni, parui, ra
 mosi in modum coralliorum. Reperiuntur & in
 modum cornu. Ego ad Albim, loco suprã descripto,
 silicem talem inueni, tanquam serpentis caput fuis
 set, insignitum ore, demibus, oculis, coronula. Item
 & qui referebat turribus arcem manitam: item a
 lium, qui integrum montem. Exercet & natura in
 tam durissimo lapide suas impressiones. Silicem e
 nim eodem in loco inueni, in quo uestigia lupi uel
 leonis circa dimidiam rosam in superficie lapidis
 exaltatam, apparuere, quasi data opera ab artifice
 docto insculpta essent. Interdum aliarum rerum
 membra, & uultus. Interdum stellæ, literæ in
 illis apparent: adeò natura non est ociosa. De aë
 rite prægnante, cum silice à me reperto, suprã di
 ctum est.

D E C O T E.

Cap. LXXVIII.

A Kóvu cos, hinc aconitum herba quæ cautia
 bus nascitur, nomen habet. Est autem cos
 lapis, quo cultri acuuntur, aliaq; instrumenta. Ger
 manu uocant wezstein oder schlyff. Huius apud
 nos uariæ sunt species: coloris nigri, cãdidi, flauī,
 nigerrimī.

nigerrimi. Dioscorides li. 5. cap. 93. eodem Naxiam
 predicat, & recitat vires materie, quæ deterritur
 exacuendo ferro, Des Schlyffs. Sic species cotis est,
 quam aliàs uocant lapidem heracleum, & lydium,
 probierstein: qui notus aurifabris, & dicitur coti-
 cula. cuius Plinius mentionem facit lib. 33. capite 8.
 Est et species cotis lapis ille qui eruitur in Misnia,
 quo utuntur nunc compactores librorum. Sic cotis
 est alia species uiridis, quæ dicitur eos olearis,
 quia in ea fricantur sic ff oculorum uel eos olearia
 uel olearola, quia oleo inperso acuumur in ea in-
 strumenta ferrea. Sunt & aliæ eius species, quæ tu
 ipse huc referre poteris.

DE SMYRITE.

Cap. LXXIX.

Smyris lapis est durissimus, & asperri-
 mus. Germani uocant schmergel. Annularij scul-
 ptores, & alij artifices eo lapides expurgant, &
 nunc scindunt certo artificio cum illo ipsi alios la-
 pides. Hunc Dioscorides utilem dicit ad erodendū
 & urendum: & conuenire ganguis ulceratis, &
 demifricio.

DE VMBILICO VENERIS.

Caput LXXX.

Vmbilicus Veneris hoc in loco est lapis, seu
 gemma, coloris interdum rubei aut candidi,
 aut purpurei. Dicitur aut umbilicus Veneris, quia
 ab

ab altero eius latere cum sit plana, ab altero quo
 eleuatur ductis lineis (ueluti in domunculis co-
 chlearum) uentrem rotundum quasi pomum, et um-
 bilicum puellæ formosæ pro parte refert. Verum
 Germani magis respicientes ad formam eius, quam
 refert à latere eleuato, propemodum fabæ magnæ,
 deinde ad patriam eius ubi reperiatur, uocant eis
 meerbonen / quasi fabam maris. Reperitur enim
 inter cochleas ad mare in littoribus. Hic umbilicus
 Veneris dicitur conciliare gratiam puellis, et plu-
 rimum facere ad formam et amorem, deinde ad
 morbos puellarum. Nostræ matronæ tales fabas ma-
 rinas, et Veneris umbilicos iam pueris suis pro a-
 muleto, cætos argento et auro, appen-
 dunt, et magni estimant.

FINIS.

